

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**BÜTÜNLEŞİK KENTSEL KORUMA VE EKONOMİSİ:
TRABZON KENTİ MODELİ**

DOKTORA TEZİ

Sanem ÖZEN TURAN

**EKİM 2009
TRABZON**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**BÜTÜNLEŞİK KENTSEL KORUMA VE EKONOMİSİ:
TRABZON KENTİ MODELİ**

Sanem ÖZEN TURAN

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"Doktor (Mimarlık)"
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 11.09.2009
Tezin Savunma Tarihi : 12.10.2009**

**Tez Danışmanı : Prof. Dr. Saliha AYDEMİR
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Hamiyet ÖZEN
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Hüseyin DAĞLI
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Nuran ZEREN GÜLERSOY**

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Salih TERZİOĞLU

Trabzon 2009

ÖNSÖZ

Bütünleşik kentsel koruma ve ekonomisini Trabzon örneğinde irdelemeyi amaçlayan bu çalışma, KTÜ Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) fonu tarafından desteklenen 2007.120.003.1 kod no.lu proje kapsamında KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Doktora Programı'nda hazırlanmıştır. Desteklerinden dolayı tüm KTÜ Rektörlüğü'ne ve KTÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Birimine saygılarımla teşekkür ederim.

Bilimsel danışmanlığımı üstlenen, akademik yolda sağlam adımlarla yürüyebilmem için elinden geleni esirgemeyen hocam, Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR'e ve daha sonra tez danışmanlığımı üstlenen hocam, Prof. Dr. Saliha E. AYDEMİR'e tezime sağladıkları katkılar ve verdikleri emeklerden dolayı sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Trabzon ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nin gelişimi için her türlü desteği veren Devlet Bakanı Sayın Faruk N. ÖZAK ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Kadir TOPBAŞ, bu çalışma için İstanbul Metropolitan Planlama (İMP) ekibi ile gerekli koordinasyonumuzu da sağlamışlardır. Kendilerine katkılarından dolayı saygılarımı sunarım.

Kemeraltı sokağının lazer tarama yöntemi ile rölövelerinin alınmasını sağlayan, başta Doç. Dr. Gürcan BÜYÜKSALİH olmak üzere, İstanbul Metropolitan Planlama (İMP) ekibine teşekkürü bir borç bilirim.

Tez özelinde yapılan anket çalışmasında anketörlüğümü yapan sevgili öğrencilerimize, anketimizi cevaplayarak teze katkı sağlayan Trabzon Belediyesi Başkanı sayın Dr. Orhan Fevzi GÜMRÜKÇÜOĞLU nezdinde tüm Trabzon Belediyesi'ne, Kemeraltı sokağı esnafına ve ankete katılan tüm Trabzon halkına ayırdıkları zaman ve verdikleri fikirler için teşekkür ederim.

Tüm tez süresince, çalışmanın farklı evrelerinde destek sağlayan Sayın Prof. Dr. Nuran ZEREN GÜLERSOY'a, Sayın Yrd. Doç. Dr. Hamiyet ÖZEN'e, Sayın Prof. Dr. Hüseyin DAĞLI'ya, Sayın Prof. Dr. Orhan AYDIN'a, Sayın Prof. Dr. Ayşe SAĞSÖZ'e, Sayın Prof. Dr. Emin Zeki BAŞKENT'e, Sayın Yrd. Doç. Dr. Recep NİŞANCI'ya, Öğr. Gör. Özkan BİNGÖL'e, Arş. Gör. Aydın KAHRİMAN'a, Dr. Ali İhsan KADIOĞULLARI'na, Nihat DEMİR'e, Nagihan ve Serdar KURTOĞLU'na, tüm KTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü elemanlarına ve adını sayamadığım diğer tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Bana olan inançlarımı bir an olsun kaybetmeyen, her türlü özveride bulunan ve her an manevi güç veren eşim Ahmet TURAN'a, kardeşim B. Sezen ÖZEN'e, babam Prof. Dr. İbrahim ÖZEN'e ve annem Ayla ÖZEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sanem ÖZEN TURAN

Trabzon 2009

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
TABLolar DİZİNİ.....	XII
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. Giriş	1
1.2. Çalışmanın Amacı.....	2
1.3. Kentleşme, Kente Aidiyet ve Kent Kimliği Kavramları.....	4
1.3.1. Kentleşme	4
1.3.2. Aidiyet.....	6
1.3.3. Kent Kimliği	8
1.4. Kültür Kavramı	11
1.4.1. Kültür Tanımı.....	11
1.4.2. Kültür Varlığı ve Kültürel Miras Kavramları	13
1.4.3. Kültürel Süreklilik	15
1.5. Tarihi Çevre Kavramı	17
1.5.1. Tarihi Çevre Tanımı.....	17
1.5.2. Tarihi Çevrelere ve Taşınmaz Kültür Varlıklarına Karşı Tehditler.....	21
1.6. Korumanın Niteliksel Boyutu	24
1.6.1. Korumanın Tanımı.....	24
1.6.2. Korumanın Gerekçeleri.....	26
1.6.3. Koruma Türleri	32
1.7. Bütünleşik Kentsel Koruma	36
1.7.1. Bütünleşik Kentsel Koruma Kavramı	36
1.7.2. Bütünleşik Kentsel Korumanın İlkeleri	40
1.8. Bütünleşik Korumaya Ekonomik Olarak Bakış: Niceliksel Koruma	43
1.8.1. Koruma Uygulamalarında Paydaşlar	44
1.8.1.1. Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar	47

1.8.1.2.	Ulusal Kurum ve Kuruluşlar	48
1.8.1.2.1.	Kamu Kurum ve Kuruluşları.....	48
1.8.1.2.2.	Sivil Toplum Kuruluşları, Mesleki Örgütler ya da Gönüllü Kuruluşlar	50
1.8.1.2.3.	Uzman Kadro	51
1.8.1.2.4.	Özel ve Tüzel Kişiler	51
1.8.2.	Korumadaki Finansman Kaynakları	53
1.8.2.1.	Bazı Avrupa Ülkelerindeki Durum.....	54
1.8.2.1.1.	Fransa.....	54
1.8.2.1.2.	Belçika	56
1.8.2.1.3.	İtalya	57
1.8.2.1.4.	İngiltere	58
1.8.2.1.5.	Bosna-Hersek.....	59
1.8.2.2.	Türkiye’deki Finansman Sorunları	59
1.8.2.2.1.	Korumaya Ayrılan Kaynakların / Fonların Yetersizliği	60
1.8.2.2.2.	Mevcut Kaynakların Paylaşımında Politik Öncelik ve Tercihlerin Önem Kazanması.....	61
1.8.2.2.3.	Kamu Fonlarının Kullanımında Yerindelik Denetiminin Yapılmaması.....	61
1.8.2.3.	Ülkemizdeki Koruma Finansmanının Şeması	61
1.8.2.3.1.	Katkı Fonu’ndan Elde Edilen Ödenek ve Krediler	63
1.8.2.3.2.	Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Ödenekleri.....	65
1.8.2.3.3.	Emlak Vergilerinden Toplanan Ödenekler	68
1.8.2.3.4.	Toplu Konut İdaresi’nin Verdiği Krediler	71
1.8.3.	Kültürel Mirası Değerleme Yöntemleri	73
1.8.3.1.	Maliyet Yarar Analizi (Cost Benefit Analysis).....	74
1.8.3.2.	Sosyal Etki Analizi (Social Impact Analysis - SIA).....	76
1.8.3.3.	Toplumsal Etki Değerlendirmesi (Community Impact Evaluation-CIE)	77
1.8.3.4.	Teknik Planlama Bilançosu Yöntemi	78
1.8.3.5.	Hedeflere Erişme Matrisi (Goal Achievement Matrix)	79
1.8.3.6.	Seyahat Giderleri Yöntemi (Travel Cost Method).....	79
1.8.3.7.	Hedonik Fiyatlandırma Yöntemi (Hedonic Price Method - HPM).....	80
1.8.3.8.	Koşullu Değerleme Yöntemi (Contingent Valuation Method – CVM).....	81
2.	YAPILAN ÇALIŞMALAR	84
2.1.	Trabzon Kentinin Tarihsel Gelişimi	84
2.1.1.	Kentin Planlı Döneme Kadar Gelişimi	84
2.1.2.	Kentin Planlı Dönemdeki Gelişimi – Kentleşme Süreci.....	86

2.2.	Kentteki Taşınmaz Kültür Varlıklarının Mevcut Durum Profili	93
2.2.1.	Kentteki Tescilli Yapıların Mevcut Olma Durumları	93
2.2.2.	Kentteki Tescilli Yapıların Yapım Dönemleri	96
2.2.3.	Kentteki Tescilli Yapıların İşlevleri	98
2.2.4.	Kentteki Tescilli Yapıların Mülkiyet Durumları	101
2.3.	Bütünleşik Kentsel Koruma Yaklaşımı ile Kente Getirilen Öneri	104
2.4.	Çalışma Alanına İlişkin Bilgiler	105
2.5.	Araştırmada İzlenen Yöntem	113
2.5.1.	Alan Analizleri	115
2.5.2.	Kentsel Koruma Uygulamaları İçin Olası Senaryo Seçenekleri	116
2.5.2.1.	Karşılaştırılacak Senaryo Seçeneklerinin Belirlenmesi	116
2.5.2.2.	Seçeneklerin Maliyet Hesabı	121
2.6.	Anket Çalışması	121
2.6.1.	Aktör Grupları ve Örneklem Seçimi	122
2.6.2.	Anketlerin Hazırlanması	124
2.6.3.	Anketlerin Değerlendirme Yöntemi	127
3.	BULGULAR	128
3.1.	Aktör Gruplarının Korumaya Karşı Tutumları	128
3.1.1.	Alandaki Yerel Yönetim	128
3.1.1.1.	Deneklere İlişkin Değerlendirme	128
3.1.1.2.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	128
3.1.1.3.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	129
3.1.1.4.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	130
3.1.2.	Alandaki Mülk Sahipleri	134
3.1.2.1.	Deneklere İlişkin Değerlendirme	134
3.1.2.2.	Yapılara İlişkin Değerlendirmeler	135
3.1.2.3.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	136
3.1.2.4.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	137
3.1.2.5.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	138
3.1.3.	Alan Dışındaki Yerel Yönetim – Çevre Mahalle Muhtarları	142
3.1.3.1.	Deneklere İlişkin Değerlendirme	142
3.1.3.2.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	142
3.1.3.3.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	143
3.1.3.4.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	143

3.1.4.	Alan Dışındaki Mülk Sahipleri	146
3.1.4.1.	Deneklere İlişkin Değerlendirme	146
3.1.4.2.	Yapılara İlişkin Değerlendirmeler	147
3.1.4.3.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	148
3.1.4.4.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	148
3.1.4.5.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	149
3.1.5.	Turizm Acenteleri	155
3.1.5.1.	Deneklere İlişkin Değerlendirme	155
3.1.5.2.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	155
3.1.5.3.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	155
3.1.5.4.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi:	156
3.1.6.	Üniversite	158
3.1.6.1.	Fakülteye İlişkin Değerlendirme	158
3.1.6.2.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	158
3.1.6.3.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	159
3.1.6.4.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	159
3.1.7.	Sivil Toplum Kuruluşları	161
3.1.7.1.	Deneklere İlişkin Değerlendirme	161
3.1.7.2.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	161
3.1.7.3.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	162
3.1.7.4.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	163
3.1.8.	Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları	167
3.1.8.1.	Firmaya İlişkin Değerlendirme	167
3.1.8.2.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	167
3.1.8.3.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	168
3.1.8.4.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	169
3.1.9.	Alandaki Kiracılar	172
3.1.9.1.	Deneklere İlişkin Değerlendirme	172
3.1.9.2.	Yapılara İlişkin Değerlendirmeler	173
3.1.9.3.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	174
3.1.9.4.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	175
3.1.9.5.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	176
3.1.10.	Alandaki Müşteriler - Ziyaretçiler	182
3.1.10.1.	Deneklere İlişkin Değerlendirme	182

3.1.10.2.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeleri	182
3.1.10.3.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	184
3.1.10.4.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	185
3.1.11.	Alan Dışındaki Kiracılar	190
3.1.11.1.	Deneklere İlişkin Değerlendirme	190
3.1.11.2.	Yapılara İlişkin Değerlendirmeler	191
3.1.11.3.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	192
3.1.11.4.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	193
3.1.11.5.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	193
3.1.12.	Alan Dışındaki Müşteriler - Ziyaretçiler	199
3.1.12.1.	Deneklere İlişkin Değerlendirme	199
3.1.12.2.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	199
3.1.12.3.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	200
3.1.12.4.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	202
3.1.13.	Halk	207
3.1.13.1.	Deneklere İlişkin Değerlendirme	207
3.1.13.2.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	207
3.1.13.3.	Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	209
3.1.13.4.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	210
3.2.	Önerilen Seçeneklerin Maliyet Hesabı	216
3.2.1.	Yapım maliyeti	216
3.2.2.	İşgünü Kaybı	217
4.	İRDELEMELER	219
4.1.	Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler	219
4.2.	Yapılabilecek Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler	222
4.3.	Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi	226
5.	SONUÇLAR	231
6.	ÖNERİLER	237
6.1.	Alan İçin Öneriler	237
6.2.	Kent İçin Öneriler	240
6.3.	Genel Olarak Koruma Yaklaşımları ve Politikaları ile İlgili Stratejiler	241
7.	KAYNAKLAR	246
8.	EKLER (1 Adet CD)	
ÖZGEÇMİŞ		

ÖZET

Hızlı kentleşme sonucu yok olan tarihi değerler ve kültürel çevre tahribi beraberinde korumanın önemini gündeme getirmiştir. Ancak uygulanan koruma yaklaşımları sadece tekil yapıların fiziksel olarak korunup kollanmasından ibaret olduğundan uzun süreçte etkili ve başarılı olunamamıştır.

Korumaya kısa dönemli değil, ancak; etkili, kalıcı ve gelişime açık olabilmesi için, orta dönemde daha geniş çerçeveden bakılması gerekir. Öncelikle korunacak “alan” tanımı tekil yapılardan yapı gruplarına, çevre ölçeğine hatta fiziksel, sosyal, kültürel, tarihsel, ekonomik tüm özellikleriyle kent bütününe genişletilmelidir. Koruma olgusu salt bir saklama, koruma ve kollama kavramlarından çıkarılıp, “koruma-değerlendirme-geliştirme” kapsamında düşünülmelidir ve “bütünleşik koruma” kapsamında ele alınmalıdır.

Bu çalışmada kuramsal çerçevesi çizilen “Bütünleşik Kentsel Koruma” kavramının; planlama, değerlendirme ve finans modelleri üzerine Trabzon kenti için bir model önerisi belirlenmeye çalışılmıştır. Kentin tarihi ticaret aksı olan ve günümüzde de halen önemini koruyan Çarşı mahallesi, Kemeraltı bölgesi, bir diğer adıyla Hanlar Bölgesi, pilot bölge olarak seçilmiştir.

Çalışma kapsamında, alana ilişkin analizler yapılmış ve olası senaryo seçenekleri üretilmiştir. Kentsel koruma uygulamalarında katılması gereken aktör gruplarının olası senaryo seçeneklerinden nasıl ve ne şekilde etkileneceklerini irdeleyebilmek için “toplumsal etki değerlendirmesi” yapılmıştır. Ayrıca, aktör gruplarının olası senaryoları nasıl etkileyecekleri irdelenmeye çalışılmıştır, yani, olası senaryolar arasından beğendikleri seçeneği kabul etme isteklerini, bu seçeneğin olması durumunda hangi maliyetlere (sosyal ve ekonomik maliyetlere) razı olacaklarını ve ne kadar katkı verebileceklerini değerlendirebilmek için “koşullu değerlendirme yöntemi” kullanılmıştır. Buralardan çıkan sonuçlara göre, çalışma alanı ve kent için öneriler getirilmiş ve genel olarak kentsel koruma için stratejiler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Çevre, Kentsel Koruma, Kent Planlama, Bütünleşik Kentsel Koruma, Kentsel Koruma Ekonomisi, Toplumsal Etki Analizi, Koşullu Değerleme Yöntemi

SUMMARY

Integrated Urban Conservation and Its Economics: Trabzon Case Study

Many historical values and cultural environments have been lost or destroyed as a result of rapid urbanization that brought the concept of conservation into the agenda. However, since the applied conservation practices mainly are related to the concept of conservation of physical attributes of single buildings, so far they have not been successful in the long run.

Urban conservation has to be looked at a larger scale in a mid-term perspective rather than short term to be effective, longlasting and open to development. As a priority, the concept of conservation has to be widened from single building scales to groups of buildings, to environmental scale and social, cultural, historical, economic aspects of urban environment. The conservation concept should no longer be understood as purely preservation, conservation or protection. Instead, however, it has to be perceived and practiced through an understanding based on “conservation- evaluation-development” framework in conjunction with “integrated urban conservation” perspective.

In this study, an integrated urban conservation model developed as part of this study was implemented and proposed for Trabzon urban area focusing on the planning, evaluation and financial aspects. Çarşı district the historical as well as the current business centre of the city and Kemeraltı district known as Hanlar district were selected as pilot study areas.

Possible planning scenarios were developed to conduct some analysis within the research framework. “Social impact analysis” was carried out to evaluate the extent to which and how actors or stakeholders expected to get involved in urban conservation practices were effected from the possible planning scenarios. Furthermore, the way how the stakeholders affected the possible planning scenarios was also evaluated. In other words, the acceptance rate of desired ones among the planning scenarios by the stakeholders, the social and economic costs associated with the selected planning scenario that the stakeholders would be willing to pay and how the stakeholders would contribute to the planning scenarios were evaluated with Contingent Valuation Method. In conclusion, some planning strategies along with recommendations were developed for effective urban conservation.

Key words: Historical Environment, Urban Conservation, Urban Planning, Integrated Urban Conservation, Conservation Economics, Community Impact Analysis, Contingent Valuation Method

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Bilinçli kentli ve yaşam kalitesi döngüsü (Beyazlı, 2005a).....	7
Şekil 2. Kentsel dinamiklerin korumadaki rolü (URL-8).....	53
Şekil 3. Katkı Fonundan Sağlanan Kredi ve Ödeneklerin Akış Şeması (Şahin, 2006).....	64
Şekil 4. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ödeneklerinin Akış Şeması (Şahin, 2006).....	66
Şekil 5. Emlak Vergilerinden Elde Edilen Ödeneklerinin Akış Şeması (Şahin, 2006).....	70
Şekil 6. TOKİ'nin Verdiği Kredilerin Akış Şeması (Şahin, 2006).	72
Şekil 7. Trabzon kenti tarihi gelişimi (Karadayı, 2000).....	85
Şekil 8. Trabzon kenti plan sınırları (Beyazlı, 2005).	87
Şekil 9 Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez İlçe toplam nüfus artış oranları (%)	88
Şekil 10. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez toplam nüfus artış hızları (%)....	89
Şekil 11. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez kentsel nüfus artış oranları (%)	90
Şekil 12. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez İlçe kentsel nüfus artış hızları (%)	91
Şekil 13. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez İlçe kentleşme oranları (%).....	92
Şekil 14. Trabzon'da tescilli yapıların mahallere göre dağılımı	94
Şekil 15. Tescilli yapıların sayıca çok olduğu mahallere göre dağılımı.....	95
Şekil 16. Kent bütününde tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı.....	96
Şekil 17. Sayıca çok buldukları mahallerdeki tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı	97
Şekil 18. Kentteki tescilli yapıların işlev türlerine göre dağılımı.....	98
Şekil 19. Tescilli yapıların sayıca çok olduğu mahallelerde işlev türlerine göre dağılımı	100
Şekil 20. Tescilli yapıların mülkiyet durumuna göre dağılımı.....	102
Şekil 21. Tescilli yapıların sayıca çok olduğu mahallelerde mülkiyet yapısına göre dağılımları	103
Şekil 22. Trabzon kentine önerilen bütünlük koruma yaklaşımı şeması (Özen, 2005). .	104
Şekil 23. Alanın önerilen bütünlük kentsel koruma yaklaşımı şeması içerisindeki yeri	106
Şekil 24. Kemeraltı bölgesindeki tescilli ve diğer yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı	107
Şekil 25. Kemeraltı bölgesindeki tescilli ve diğer yapıların yapı yüksekliklerine göre dağılımı	107
Şekil 26. Kemeraltı bölgesindeki yapıların işlev türlerine göre dağılımı.....	108

Şekil 27. Kemeraltı bölgesindeki yapıların ticaret türlerine göre dağılımı	109
Şekil 28. Çalışma alanı	110
Şekil 29. Çalışma alanından fotoğraflar	111
Şekil 30. Etkilenecek alandan fotoğraflar.....	112
Şekil 31. Günlük kullanıcı potansiyeli	112
Şekil 32. Seçenek 3 için öneri	118
Şekil 33. Olası senaryolar (güney)	119
Şekil 34. Olası senaryolar (kuzey).....	120
Şekil 35. Alandaki mülk sahiplerinin seçeneklere göre verebilecekleri katkı.....	142
Şekil 36. Alan dışındaki mülk sahiplerinin seçeneklere göre verebilecekleri katkı.....	154
Şekil 37. Alandaki kiracıların seçeneklere göre verebilecekleri katkı	181
Şekil 38. Alan dışındaki kiracıların seçeneklere göre verebilecekleri katkı.....	198
Şekil 39. Seçenek 3'e göre istimlak kararı alınan yapılar	217
Şekil 40. Bütünleşik kentsel korumanın aktörlere göre maliyetleri ve yararları.....	235
Şekil 41. Alan için getirilen öneri.....	239
Şekil 42. Bütünleşik kentsel koruma yaklaşımında önerilen süreç	244

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Lichfield'e göre koruma türleri (URL-12).....	33
Tablo 2. Aktörlere Göre Kültürel Miras Korumanın Etkilerinin Dağılımı (URL-26)	45
Tablo 3. Kültürel mirasın korunmasındaki aktörler	46
Tablo 4. Koruma aktivitelerine finansman sağlayan kurumlar (Şahin, 2006).....	62
Tablo 5. Tescilli yapılar için doğrudan ve dolaylı finans kaynakları (Şahin, 2006).	62
Tablo 6. 2006 yılındaki projelere sağlanan ödenekler.....	67
Tablo 7. 2005 yılı ile 2006 yılındaki projelere sağlanan ödenekleri karşılaştırması.....	67
Tablo 8. Bazı illere 2005 ve 2006 yıllarında proje yapımı için verilen destekler	68
Tablo 9. Bazı illere 2007 yılında proje uygulaması için verilen destekler	68
Tablo 10. Cumhuriyet dönemi öncesi Trabzon kenti mekansal özellikleri (Beyazlı, 2005b).	85
Tablo 11. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez ilçe nüfus artış oranları (%).....	89
Tablo 12. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez nüfus artış hızları (%).....	90
Tablo 13. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez kentleşme oranları (%).....	92
Tablo 14. Trabzon'daki tescilli yapıların yapım dönemleri ve mahallere göre dağılımı	93
Tablo 15. Trabzon'daki tescilli yapıların işlevlerine göre mahalle bazında dağılımları.....	99
Tablo 16. Trabzon'daki tescilli yapıların mülkiyet yapısına göre dağılımları	101
Tablo 17. Belirlenen aktör grupları	122
Tablo 18. Kemeraltı sokağında yapılan yaya sayımı.....	123
Tablo 19. Aktör gruplarına göre örneklem sayısı.....	124
Tablo 20. Aktör gruplarından değerlendirmeleri istenen kriterler	126
Tablo 21. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyi (%) (alandaki yerel yönetim).....	129
Tablo 22. Kriterler arasındaki ilişki (alandaki yerel yönetim)	131
Tablo 23. Seçeneklerin kriterler açısından ortalama ağırlıklı puanları (alandaki yerel yönetim)	132
Tablo 24. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alandaki yerel yönetim)	133
Tablo 25. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alandaki yerel yönetim)	134
Tablo 26. Ortalama aylık gelirler ve tasarruf miktarları (alandaki mülk sahibi).....	134
Tablo 27. Yapıların bakım onarım ihtiyacı ve engelleyen etmenler	135
Tablo 28. Bakım onarıma finansal destek ihtiyacı ve çok düşük faizli ve uzun vadeli kredi verilirse, tercih hakkı	135

Tablo 29. Yapıdan memnuniyet düzeyi (%) (alandaki mülk sahibi).....	136
Tablo 30. Kemeraltı sokağında memnuniyet düzeyi (%) (alandaki mülk sahipleri).....	137
Tablo 31. Kriterler arasındaki ilişki (alandaki mülk sahibi).....	139
Tablo 32. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alandaki mülk sahipleri)	140
Tablo 33. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alandaki mülk sahibi).....	141
Tablo 34. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alandaki mülk sahibi)	141
Tablo 35. Kemeraltı sokağında memnuniyet düzeyi (%) (alan dışındaki yerel yönetim). 143	
Tablo 36. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alan dışındaki yerel yönetim)	144
Tablo 37. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alan dışındaki yerel yönetim).....	145
Tablo 38. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alan dışındaki yerel yönetim)	146
Tablo 39. Ortalama aylık gelirler ve tasarruf miktarları (alan dışındaki mülk sahipleri)..	146
Tablo 40. Yapıdan memnuniyet düzeyleri (%) (alan dışındaki mülk sahibi).....	147
Tablo 41. Kemeraltı sokağında memnuniyet düzeyleri (%) (alan dışındaki mülk sahibi).....	148
Tablo 42. Kriterlerin arasındaki ilişki (alan dışındaki mülk sahibi).....	151
Tablo 43. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alan dışındaki mülk sahibi)..	152
Tablo 44. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alan dışındaki mülk sahibi).....	153
Tablo 45. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alan dışındaki mülk sahibi).....	154
Tablo 46. Kemeraltı sokağında memnuniyet düzeyleri (%) (turizm acenteleri)	155
Tablo 47. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (turizm acenteleri).....	157
Tablo 48. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (turizm acenteleri)	158
Tablo 49. Kemeraltı sokağında memnuniyet düzeyleri (%) (üniversite)	159
Tablo 50. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (üniversite)	160
Tablo 51. Kemeraltı sokağında memnuniyet düzeyleri (%) (sivil toplum kuruluşları)...	162
Tablo 52. Kriterlerin arasındaki ilişki (sivil toplum kuruluşları)	164
Tablo 53. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (sivil toplum kuruluşları)	165
Tablo 54. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (sivil toplum kuruluşları)	166
Tablo 55. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı	167

Tablo 56. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (mühendislik-mimarlık- inşaat firmaları).....	168
Tablo 57. Kriterlerin arasındaki ilişki (müh.-mim.-inş. firmaları).....	170
Tablo 58. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (mühendislik-mimarlık- inşaat firmaları).....	171
Tablo 59. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (mühendislik-mimarlık-inşaat firmaları).....	172
Tablo 60. Ortalama aylık gelirler ve tasarruf miktarları (alandaki kiracılar).....	173
Tablo 61. Yapıların bakım onarım ihtiyacı ve engelleyen etmenler.....	173
Tablo 62. Yapılardan memnuniyet düzeyleri (%) (alandaki kiracılar).....	174
Tablo 63. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (alandaki kiracılar).....	175
Tablo 64. Kriterlerin arasındaki ilişki (alandaki kiracılar).....	178
Tablo 65. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alandaki kiracılar).....	179
Tablo 66. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alandaki kiracılar).....	180
Tablo 67. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alandaki kiracılar).....	181
Tablo 68. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (alandaki müşteriler- ziyaretçiler).....	183
Tablo 69. Kriterlerin arasındaki ilişki (alandaki müşteriler-ziyaretçiler).....	186
Tablo 70. Deneklerin sokağı tercih etme sebeplerine göre proje seçeneklerini değerlendirmeleri.....	187
Tablo 71. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alandaki müşteriler- ziyaretçiler).....	188
Tablo 72. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alandaki müşteriler-ziyaretçiler).....	189
Tablo 73. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alandaki müşteriler-ziyaretçiler).....	190
Tablo 74. Ortalama aylık gelirler ve tasarruf miktarları (alan dışındaki kiracılar).....	190
Tablo 75. Yapıdan memnuniyet düzeyleri (%) (alan dışındaki kiracılar).....	192
Tablo 76. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (alan dışındaki kiracılar) ...	192
Tablo 77. Kriterlerin arasındaki ilişki (alan dışı kiracılar).....	195
Tablo 78. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alan dışındaki kiracılar).....	196
Tablo 79. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alan dışındaki kiracılar).....	197
Tablo 80. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alan dışındaki kiracılar).....	198

Tablo 81. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler)	200
Tablo 82. Kriterlerin arasındaki ilişki (alan dışı müşteriler ziyaretçiler)	203
Tablo 83. Deneklerin sokağı tercih etme sebeplerine göre proje seçeneklerini değerlendirmeleri	204
Tablo 84. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler)	205
Tablo 85. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler)	206
Tablo 86. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler)	207
Tablo 87. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (halk)	208
Tablo 88. Kriterlerin arasındaki ilişki (halk)	212
Tablo 89. Deneklerin sokağı tercih etme sebeplerine göre proje seçeneklerini değerlendirmeleri	213
Tablo 90. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (halk)	214
Tablo 91. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (halk)	215
Tablo 92. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (halk)	216
Tablo 93. Olası uygulama süresince kayıp olacak iş günü ve müşteri-ziyaretçi sayısı.....	218
Tablo 94. Aktör gruplarına göre alanın yaşam kalitesinin düzeyi.....	219
Tablo 95. Aktör gruplarına göre alanda eksikliği duyulan konular.....	220
Tablo 96. Aktör gruplarına göre alandan memnuniyet düzeyi (%).....	222
Tablo 97. Aktör gruplarına göre iyileştirme çalışmalarına katkı vermesi gerekenler (%)	223
Tablo 98. Koruma uygulamalarında en çok ihtiyaç duyulacak konu	224
Tablo 99. Aktör gruplarına göre iyileştirme çalışmalarının kente katkıları	225
Tablo 100. Seçeneklerin ortalama ağırlıklı puanları bazında grupların karşılaştırılması – iki yönlü varyans analizi	226
Tablo 101. Seçeneklerin ortalama ağırlıklı puanları bazında seçeneklerin karşılaştırılması – iki yönlü varyans analizi.....	227
Tablo 102. Seçeneklerin ortalama ağırlıklı puanları bazında kriterlerin karşılaştırılması – iki yönlü varyans analizi	227
Tablo 103. Gruplar açısından kriterlerin ayrı ayrı değerlendirilmesi	228
Tablo 104. Kriterler açısından seçeneklerin ayrı ayrı değerlendirilmesi.....	229
Tablo 105. Kriterler açısından grupların ayrı ayrı değerlendirilmesi.....	230
Tablo 106. Aktör gruplarının seçenek 3'e göre fayda ve maliyet değerlendirmesi	232

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Günümüzde kentler ekonomik olarak gelişebilmek için 5 prensibe gereksinim duymaktadırlar:

- Küreselleşme,
- Yerelleşme,
- Çeşitlilik,
- Sürdürülebilirlik,
- Sorumluluk

21. yüzyılın yarışan kentleri başarılı olabilmek için bu prensiplerin yanında 5 bilince de sahip olmalıdır (URL-1):

- Mekan bilinci
- Kimlik bilinci
- Değişim bilinci
- Aidiyet bilinci
- Toplum bilinci

Değişime ayak uydurabilmek, yerel ve özgün değerlerle öteki olabilmek ve bu bilinci geliştirebilmek diğer kentlerle yarışta öndelik sağlamaktadır.

Castells, “mekan yalnızca toplumsal yapının açılımının bir sonucu olmayıp, üzerinde ‘bir toplumun özgüllük kazandığı tarihsel bir araya gelişin somut ifadesi, kendini belli edışı’ anlamını taşır” demektedir (Yalçıntan, 1995).

Tarihi çevreler bir toplumun tüm tarihini, gelişme sürecini, kentin tüm hikayesini fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutlarıyla gözler önüne sererler. Bu nedenlerle tarihi çevreler, toplumsal kimliğin aynalarıdır ve içinde oluşan sözlü, yazılı ve özellikle mimari kültürü süreklilik içinde yaşatacak önlemleri alarak özenle korunmalı, kollanmalı ve gelecek kuşaklara da bizlere devredildiğinden daha iyi koşullarda devredilmelidirler.

Kentlerimiz ve kültürel çevreleri, doğal artışlar ve göçler nedeniyle aşırı bir nüfus baskısı altındadırlar ve artık kentleşmeden “kalabalıklaşmaktadırlar”.

Diğer taraftan, birkaç kuşaktır kentlerde yaşayan ve kendini o kentli sayan kesim giderek azalmakta; yeni kentliler de geldikleri-gittikleri kentlerin kültürel mirasına, kendi öncelikleri barınma-beslenme olduğu için, en azından bir süre daha gereken değeri/önemi verememekte, kentsel kültürü, kent mimari mirasını benimsemekte duyarlılık gösterememektedirler. Yeni kentliler sanki bir otogardaki yolcular gibidirler. Çevrelerinde olup bitenleri izlememekte / izleyememektedirler.

Diğer yandan, hem uluslararası hem de ulusal düzenlemelerle kültürel miras konusunda duyarlılıklar, politikalar, önlemler ve planlamalar da gündemi oluşturmaktadır. Kimi kültürel miras ulusal, kimi kültürel miras uluslararası bir “değer” olarak algılanmaya başlanmıştır (Özen, 2005). Bu yönden, her şeye rağmen, kültürel miras korunmalıdır. Koruma parçacı olmak yerine “bütünleşik” olmalı, bunun ilkeleri, yöntemleri ve araçları üzerinde tartışılmalı, yerele özgü çözümler bulunmalı ve sorgulanmalıdır. Bu çalışma, bu görüşlerden hareketle ele alınmaktadır ve önemli yönetsel tartışma ve değerlendirmeleri gündeme getirmektedir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Ülkemizde koruma kavramı toplum tarafından henüz içselleştirilememiştir. Halen süregelen koruma yaklaşımları ve uygulamaları ile kente kimlik kazandıran, kültürel sürekliliği sağlayan tarihi çevrelerin atıl alanlar olmaktan kurtulmalarını sağlamak, onları canlandırmak ve yaşanabilecek mekanlar haline getirmek mümkün görünmemektedir. Günümüzde uygulanan koruma yöntemleri çoğunlukla, tekil yapılar üzerinde yoğunlaşmaktadır (Özen, 2005). Korunması gerekli kültür varlıklarının kent mekanındaki dağılımları arasında tarihsel, ekonomik, sosyal ve işlevsel bağlar kurulamamıştır. Bütünleşik koruma yaklaşımı gibi koruyan, canlandıran ve geliştiren anlayış bu sorunları çözmeye de yeni ufuklar açabilecektir.

Bu çalışmada kuramsal çerçevesi çizilen “Bütünleşik Kentsel Koruma” kavramının;

- planlama
- değerlendirme
- finans modelleri

üzerine Trabzon kenti için bir model önerisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla, kültürel miras öğeleri ve çeşitli nedenlerle mimari ve ekonomik değerleri olmalarına rağmen tescil dışı kalmış olan mimari miras, “bütünleşik kentsel koruma” kapsamında değerlendirilerek daha sağlıklı bir envanter oluşturulmuştur. Çünkü, Bademli'nin (2006) belirttiği gibi; “Koruma çevrelerinde daha çok koruma gerekliliği, koruma istekliliği, koruma ahlakı, koruma yöntemleri, vb. konular ele alınmakta ve genellikle koruma uygulamalarının sonuçları üzerinde durulmaktadır. Oysa, koruma sonuçlarından çok, süreçleri ele alınmalı; koruma mantığının kilit taşı olan koruma ekonomisi ön plana çıkartılmalıdır.”

Bu bağlamda; kültürel mirasın yapı stoku içindeki yeri ve değeri dikkate alındığında,

- Neyi korumalıyız,
- Niçin korumalıyız,
- Nasıl korumalıyız,
- Kimin için korumalıyız

vb. sorular “niteliksel olarak koruma kavramı” üzerinden tartışılmakta ve sorgulanmaktadır.

- Koruma uygulamalarındaki aktörler kimlerdir,
- Korumanın maliyeti / bedeli nedir,
- Bu bedel kim / kimler tarafından karşılanmalıdır,
- Korumanın toplumsal ve ekonomik faydaları nelerdir,
- Koruma uygulamalarından kimler ne şekilde yararlanmaktadır,
- Koruma uygulamalarının fayda – maliyet dengeleri kurulabilmekte midir,
- Koruma uygulamalarının finansmanı nasıl sağlanacaktır,
- Kentteki aktörlerin olası koruma uygulamalarındaki bedeli karşılama isteği var mı

vb. soruların cevabı “niceliksel olarak koruma kavramı” üzerinden tartışılmıştır.

Bu çalışma sonucunda, kentte dağınık olarak yer alan kültürel miras öğelerinin mekansal ilişkileri kurularak, bir anlamda, aralarında “dışsal ekonomi” sağlayacak düzenlemeler yapılabileceği gösterilmeye çalışılmış, kentsel koruma için finans modelleri irdelenmiştir.

1.3. Kentleşme, Kente Aidiyet ve Kent Kimliği Kavramları

1.3.1. Kentleşme

Keleş (1998), kentleşmeyi “kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratma süreci” olarak tanımlanmaktadır.

Sözlük anlamı olarak kentleşme; taşradan gelip kente yerleşenlerin kentli karakteri kazanması (Hasol, 2002) şeklinde ifade edilse de kentleşme, yalnızca kırdan kente yönelik bir nüfus akım süreci olarak kalmamakta, aynı zamanda kentte yaşayanların tabi oldukları yeni değerler, ortak davranış kalıpları ve tutumlar da yaratmaktadır (Türkdoğan, 1996). Kırdan kente nüfus akımının devam eden bir süreç olduğu olgusundan hareketle, ortak değerler, dinamik bir yapı içinde yer alan kalıplar ve tutumların da süreç içinde etkileneceği ve değişime uğrayacağı açıktır.

Kente göç eden insanlar zaman içinde ekonomik ve sosyal bakımlardan kentleşmektedir. Ekonomik bakımdan kentleşme, kişinin geçimini tamamen kente veya kente özgü işlerle sağlıyor duruma gelmesiyle gerçekleşmektedir. Sosyal bakımdan kentleşme ise, kır kökenli insanların türlü konularda kentlere özgü tavır ve davranış biçimlerini, sosyal ve tinsel değer yargılarını benimsemesi ile gerçekleşmektedir (Erkut, 1991).

Kırdan kente göç sonucu bireyin kente özgü işlerde istihdam edilmesi, kente özgü davranış kalıplarını benimsemesi ve kentin olanaklarından yararlanması bilincinin oluşması ile ortaya çıkan “kentleşme” ye yönelik bir değişim sürecidir. Böylelikle kentleşme, kentleşme akımının sonucu kentte yerleşen insanların değerlerinde, davranışlarında, maddi ve manevi yaşam biçimlerinde meydana gelen değişimler olarak tanımlanabilir (Beyazlı, 2005a). Kent, topluluk olarak yaşayan insanların, ortak yaşamlarından doğan ve onların yaşam biçimleri ile şekillenen mekanlardır. Ancak, mekan olmanın ötesinde, tarihi, sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik, teknolojik vb. özellikleri de bünyesinde barındırır. Çok karmaşık yapıya sahip olan insanın, kendisi gibi karmaşık eseri olan kentin, içinde barındırdığı bireylerin maddi ve manevi değişimlerden etkilenmemesine imkan yoktur.

Kentleşme, daha öz bir tanımla bir toplumsal değişim, uyum ve bütünleşme sürecidir. Kısaca, kente göç eden nüfusun yeni koşullara uygun ilişkiler biçimi geliştirerek kentin bir ögesi olma sürecidir. Bu süreç, her bireyin geçmiş yaşam tecrübesi, kentte

bulunma süresi, etkileşim halinde olduğu sosyal çevreler, yaptığı iş/meslek, aldığı eğitim, yaş, vb. birçok değişkenle ilişkilidir. Kentleşme süreci hızlandıkça, bütünleşme süreci de artmaktadır (Bal, 2002; Keleş, 2000).

Günümüzde kentler, bireylerin kırsal alanlardan, küçük kentlere oradan da daha büyük kentlere ya da daha uyumlu ve güçlü olacaklarına inandıkları başka kentlere yerleşme çabaları gibi nedenlerle, büyük terminallere benzemeye başlamıştır. Bu amaçla bir yerlerden gelip bir süre konakladıktan sonra, dinlenip güçlendikten sonra, yeniden bir başka terminale / kente gitmeleri / göç etmeleri sonucunda kent topluluğu kentleşememekte, kent kültürünü kazanamamakta ve kentle bütünleşememektedirler; bu olumsuzlar ve adaptasyon sürecindeki zorluklar nedeniyle de mimari miras, estetik değerler, yaşanabilirlik konularını gündemlerine alamamaktadırlar (Aydemir, 2002).

Hiçbir yerde dayanak bulamayan, kent ve kentlilerin yaşam tarzlarına uyum sağlayamamış yeni kentli (!) veya kentleşmemiş köylülerin kabullenemediği, tutunamadığı toplumuna ve kendisine karşı yabancılaşma ile kendini gösterir. Bu duruma kimlik bunalımı olarak da bakılabilir (Erkan, 2002). Halkın tarihi eserlerine, kültürel mirasına, doğasına yani kentinin bütününe sahip çıkmamasının kaynağında çoğunlukla kentleşme sorunu yatar.

Kentlinin kendini kentle özdeşirememesi çoğu kez sembolik ilişkinin eksikliğinden kaynaklanan bir olgudur. Bir yapının ya atmosferi vardır ya da yoktur. Ancak elle tutulamayanın gözle görünür kılınması, özdeşleşmenin ve anlam içeriğinin sembolik olarak temsil edilmesi, bu tür atmosferi yaşanır kılar ve katılan insan için karmaşık olanı azaltarak onun kendini yapıya bağlamış hissetmesini sağlar ve tanıdık bir duyguya eve dönmesini gerçekleştirir (Jürgen, 1996). Oysa, kentsel alanlara göçlerde, bireylerin tanıdık, bildik, maddi-manevi bağlarını, sembollerinin ve hatta geleneklerini terk etmeye başlamaları ya da kentli yaşam tarzının ve ortak yaşamın gerektirdiği gelişmelerle terke zorlanmaları sonucunda tanıdık, bildik duygular yerini karmaşaya almakta, toplumsal kaos oluşmaktadır. Diğer yandan bireylerin kentlilik bilincine varmaları için yaşadıkları kenti sahiplenmeleri, toplumsal yaşam kalıplarına uyum sağlamaları ile olmaktadır.

Marshall (1999), Sosyoloji Sözlüğü'nde, "kentlilik, kent topluluklarının tipik toplumsal yaşam kalıplarını anlatan terimdir" demektedir. "Kentte yaşayan bireylerde, öncelikle kentsel yaşam bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Kentsel yaşam bilincinin oluşturulmasında sağlanması gereken en önemli konu, kentsel gelişime katılım olacaktır. Çünkü insanlar ancak oluşumuna katkıda buldukları şeylere sahip çıkacak ve yaşatmaya

çalışacaklardır. Kentteki gelişmeler konusunda söz sahibi olabilirler, kentteki sosyal olaylara kolayca erişip katılabilen kentli, kentte var olduğu sürece, kentsel yaşam biçimini canlandırılabilir (Sönmez, 1999).

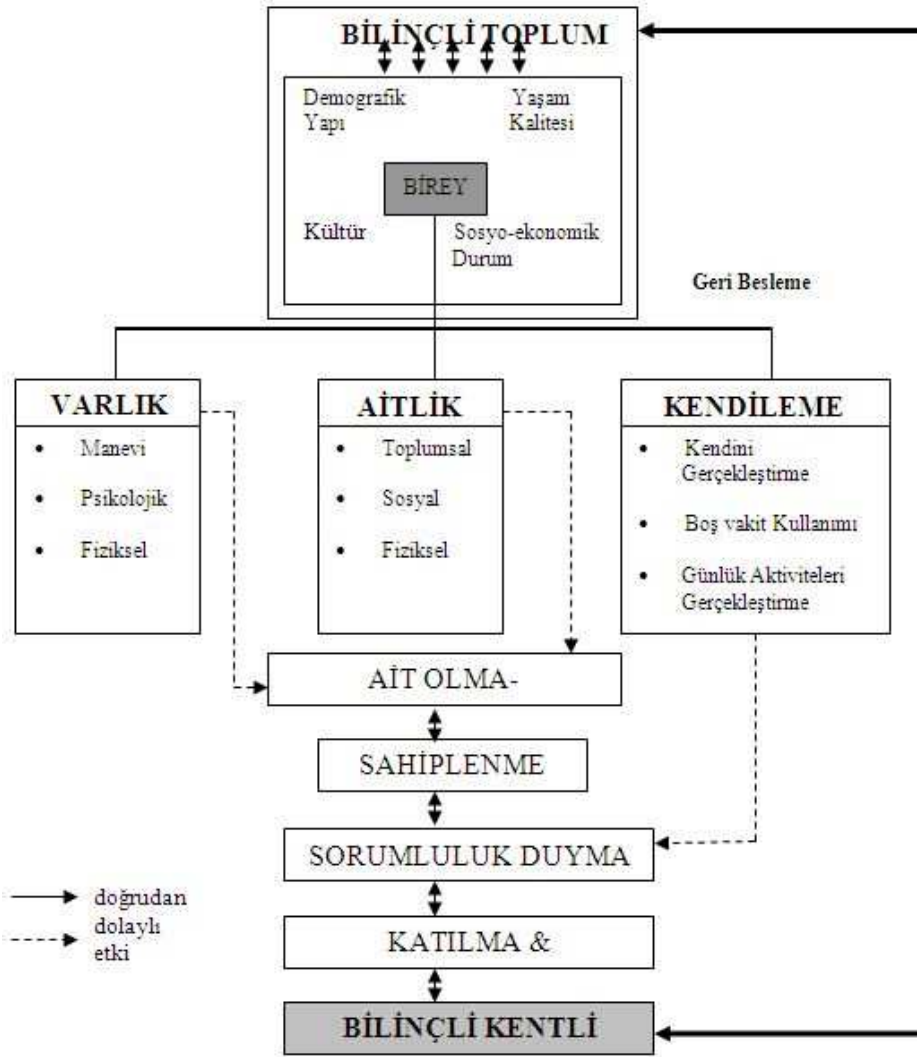
Kentli yaşam tarzı kentliye, kente karşı sorumluluklar yükler. Sorumlulukların kaynağında ise aidiyet kavramı yer alır.

1.3.2. Aidiyet

Aidiyet kavramı kentsel mekan için kullanıldığında; kişilerin kendilerini bir mekanın parçası olarak görmeleri, dolayısıyla kendilerini o mekan üzerinde hak ve sorumluluk sahibi hissetmeleri durumuna verilen addır (Aydoğan, 2001).

Cüceloğlu 'na göre ait olma; "Bireyin doğuştan getirdiği bir gereksinimdir ve bireyin sosyal değerler siteminin ölçütleri arasında yer alır. Ait olma değerlerinin güçlendirilmesi kişinin gelişimini ve sosyalleşmesini kolaylaştırıcı etkenlerden biridir. Ayrıca ait olma, yaşam kalitesinin üç temel alanından biri olup, gelişimi ile yaşam kalitesinin yükseltilmesi sağlanabilir (Beyazlı, 2005a).

Aidiyet hissi beraberinde mekanı sahiplenmeyi, onu korumayı ve daha iyiye götürme çabasını beraberinde getirdiği için kentlerin gelişimi açısından oldukça önemlidir (Aydoğan, 2001). Bireyin sadece kendi için değil çevresi için de uğraşlar vermesine neden olur. Bu bağlamda en küçük toplum parçası olan aileden, yaşadığı mahalleye, kente ve ülkeye kadar sorumluluklar alır ve koruma, savunma, geliştirme vb. olumlu kavramlarla yüklenir. Geçmiş ile kurulan bağlar ise bu duygunun daha da pekişmesine neden olur. Bir kenti sevmek, insanlarıyla, yaşam biçimleriyle ilişkilidir (Çizgen, 1994). Bireyin kentle bütünleşebilmesi ve o kentli olması yaşadığı mekanların tarihsel süreç içindeki yerini, önemini doğru algılaması ve yaşadığı kentin bütününe karşı sorumluluk duyarak yaşama katılması ile oluşmaktadır (Olçay Uçkan ve Uçkan, 2002). "Sahiplenme hissinin kuvvetlenmesi, kentine karşı sorumluluk duymasında etkindir. Kentinde olup bitenden kendini sorumlu hissetmesi, onun kenti adına alınan kararlara katılımını ve denetimini doğurur. Ayrıca birey, bir mekânın tasarlanmasında ya da düzenlenmesinde etkin bir rol almışsa, o mekâna karşı olumlu bir tutum sergileyerek kendini o mekâna ait hisseder" (Beyazlı, 2005a).

Şekil 1. Bilinçli kentli ve yaşam kalitesi döngüsü (Beyazlı, 2005a)

Yukarıda Şekil 1’de görüldüğü üzere ait olma, sahiplenme, sorumluluk duyma, katılma ve bilinçli kentli olma gibi kavramlar arasında doğrudan etkileşim söz konusudur. Birey, kendini ne kadar çok kente ait hissederse, kenti sahiplenme duygusu da giderek artacak ve kente karşı sorumluluklar duymaya başlayacaktır. Bu sorumluluklar neticesinde birey, kente ilişkin konulara katılır. Böylece birey, sadece birey olmakla kalmayıp artık bilinçli bir kentli olmanın gerektirdiği hak ve görevlerinin bilincinde bir kimliğe bürünür.

Kentin bir kimliğinin olması ve kent bütününde okunabilen mekansal dilin varlığı ile kentlinin aidiyet duygusu perçinleşecek, kentle gurur duyacaktır (Aydoğan, 2001). Kimlik kavramı kentli tarafından içselleştirildiğinde bu sahiplenme bilinci güçlenecektir.

1.3.3. Kent Kimliği

Kimlik sözlük anlamı ile;

- Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü
 - Kişinin kim olduğunu tanıtan belge, kimlik belgesi, tanıtma kartı, hüviyet
 - Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü
- olarak tanımlanmaktadır (URL-2).

Ertürk (1996) ise, kimliği, “doğadaki herhangi bir canlıyı ve ya objeyi başka canlı ve ya objelerden ayıran, öncelikle görsel, işitsel vb. diğer duyularla algılanan, kendine özgü olma durumu” olarak açıklamaktadır.

Kimlik, eşitlik değil daha çok bireycilik, teklik, özgünlük anlamındadır (Aydoğan, 2001); yani kimlik benzerliklerle değil, farklılıklarla oluşur. (Karabay vd., 1996).

Kimlik kültürel ve sosyal bir olgudur. Bireyin kimliği yaşadığı çevre içinde şekillenmeye başlar ve biçim alır. Bireyin geçmişıyle ilgili tüm algıları, bilgileri, birikim ve deneyimleri, düşünceleri, davranışları, gelecek ile ilgili beklentileri ya da tahminleri, gereksinim ve istekleri ile yaşadığı toplumun adet, gelenek, inanç ve beklentileri kimliğini biçimlendirir.

Bireysel kimlik, grup ve toplum kimliğinin alt bileşenidir. Dolayısıyla bireylerin toplumu, toplumun da fiziksel yapıyı etkilemesi ve oluşan fiziksel yapının da toplumu ve dolayısıyla da bireyi etkilemesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda yapılanmış çevre olan kentlerin birey ve toplumlara etkisi de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Kimliğin tanımından yola çıkılırsa, kent kimliğini içinde yaşayan toplumların ve fiziksel çevrenin özelliklerinin toplamı olarak tanımlanır. Kent kimliği; bir kenti diğer kentlerden ayıran, kendine özgü olmasını sağlayan değerler bütünü şeklinde açıklanabilir. Kent kimliği bir birikim sonucu oluşan, değişken bir kavramdır. Sürece bağlı olarak zaman, mekan ve insan bütününe içeren kent kimliği kavramını tarihten ve geçmişten soyutlamak imkansızdır denilebilir.

Suher’e (1995) göre, kent kimliği uzun bir zaman dilimi içinde biçimlenir. Kentin coğrafyası, kültürel düzeyi, mimarisi, gelenek ve görenekleri, yaşam tarzı, sosyal yapısı vb. özellikleriyle bir kente biçim verir ve onu tanımlayıcı, ayırıcı kılar.

Bir toplumun sosyo-ekonomik, kültürel, teknolojik, dini, gelenek-göreneklerine bağlı, mimari-estetik, anısal, anıtsal, tarihsel vb. birikimlerinin yapı eylemine yansıdığı,

yapılanmış çevre ile doğal şartların, konumun getirdiği düzenlemelerin birleştiği noktada kent kimliği bütünlüğe ulaşmaktadır. Kentin öz kişiliğini oluşturan, kente biçim veren bu etkenler ve öğeler kentin kendine ait kimliğini oluşturmaktadır. Her insanın kendine ait özellikleri kendine ait kimliği ve kişiliği olduğu gibi kentlerin de kendine ait kimlik ve kişilikleri vardır. Toplum bünyesindeki değişik ve gelişmeler şehirlerin kimliklerin etki eden en önemli faktörlerden biridir.

Bir çok karmaşık özelliklerin bileşkesi olan kentsel kimlik, toplumların yaşamlarının tarihsel süreç içinde oluşan kültürlerinin fiziksel mekanlarda kültür varlıkları şeklinde yoğunlaşması ile meydana gelir. Doğal, kültürel ve tarihsel zenginlikler kentlere ve kent alt bölgelerine okunabilirlik ve anlam veren, diğer bir deyişle kimlik kazandıran fiziksel öğelerdir (Olca Uçkan ve Uçkan, 2002).

Kentin fiziksel öğeleri, görünümün taşınmaz malı olarak yerel, yani yaşamını sürdüreceği topraklara özgü olmalıdır (Raverdy ve Raverdy, 2003). Birbirinden farklı kültürler, iklimler, coğrafyalar, yaşanan tarihi, sosyal, fiziksel, yasal ve ekonomik süreçler kentlerin ya da kent alt bölgelerinin “öz”lerinin oluşmasına yardımcı olur. Kudüs, Mekke, Roma, Konya kentleri taşıdıkları dini simgesel kimlikleriyle; York, Venedik, Mardin, Safranbolu gibi kentler kent dokularıyla, vb. tanınırlar (Özen, 2005).

Örer (1993), kent kimliğini;

- doğal ve yapay çevre özelliklerinin oluşturduğu çevresel kimlik yani mekansal kimlik ve

- sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve psikolojik kimliğin oluşturduğu toplumsal kimlik

olmak üzere iki grupta sınıflandırmaktadır.

“Kentte yaşayanların kentle kurdukları ilişkilerden önemli birini mekânsal kimlik oluşturmaktadır. Bu kimliğin oluşumunda da kentte yaşayanların kent mekânını nasıl benimsediği, ne ölçüde kullandığı, ne tür anlamlar yüklediği ve nasıl yaşamsallaştırdığı gibi konular önem kazanmaktadır (Yücesoy ve Gökbulut, 1999)”. Kentte bireyin mekana değer yüklemesi, o kent mekânının birey için taşıdığı anlamla/ifade ettikleriyle ilişkilidir. Anlam, Norberg-Schulz’un (1979) genius loci kavramının işaret ettiği gibi, bir kentsel çevreye kimlik kazandıran, o çevrede yaşayan bireylerin doğrudan açıklayamadıkları, ancak varlığının farkında oldukları bir şeydir. Kentte bir yapı/yapı grubu ortaya çıktığı dönemin yaşantısına tanıklık etmiş hatta doğrudan katılmışsa ve dönemin mimarisini ve

kültürünü yansıtırorsa, kentli için bir anlamı bulunur. Bu anlam, sadece geçmişin hayaline saygıyı içeren nostaljik bir tutum olmayıp, aynı zamanda içinde bulunulan zaman dilimindeki kolektif deneyimi de kapsamaktadır (Neill, 1997).

Uzun bir tarihsel geçmişi olan kentler zamanın değişik katmanlarının üst üste birikmesiyle oluşmuş kolektif kimliği oldukça iyi korumaktadır (Tekeli 1991).

Bir kent geçmişine ait özellikleri ile çağdaş gereksinimlerini uygun fiziksel ortamlarda kaynaştıramadığı zaman, tarihsel ve kültürel süreklilik zedelenir ve kentteki özgün kimliğin kaybı genellikle bu durumda ortaya çıkar. Kent kimliğinin oluşumu için bir süreç gerekir. Tıpkı kentin kendisi gibi kimliğinin de bir zamansallık boyutu bulunur.

Kentler, var oldukları andan başlayarak değişim ve dönüşümlere uğrarlar. Toplumsal değişimlere paralel değişen kent kimliğindeki gelişmelerle mimari kimlik ve kent kimliği anlayışı da değişmektedir...

Kimlik, yaşanan değişim ve gelişmelerle uyum içerisindedir. Ancak ülkemizde kentleşme doğal hızıyla gerçekleşemediğinden, yaşanan değişim süreci kentlerimizi olumsuz yönde etkilemiştir (Özen, 2005).

Kent kimliği zaman içinde farklı katmanların uyumlu ve anlamlı bir bütün oluşturmasıyla gerçekleştiğinden yola çıkarak günümüzde oldukça üzerinde çalışılan kentlere yeni bir kimlik kazandırmak anlayışının yerine, bir kentin bütün boyutlarıyla incelenmesi, analiz edilmesi, var olan özgün kimliğini kuran değerlerin ortaya konması, bu değerlerin güncel koşullar ve gereksinimlerle bütünleştirilmesi ve böylece kent kimliğinin sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir (Tekeli, 1991).

Shaukland'a (1996) göre, eski binaları olmayan bir kentte yeterince kimlik de yoktur. Kimliksizliğin asıl nedeni, kişilerin tarihsel-kültürel köklerinden kopması ve kültürel yozlaşmanın yaşanmasıdır.

Sanayi devrimi, kentleşme, küreselleşme, teknolojik gelişmeler, aynı tip teknik ve malzeme, karlılık ve üretim-tüketim ilişkisi gibi çarpık kentleşmeyi doğuran iç içe geçmiş bu nedenler kentlerde yaşanan sorunların çözümünü de güçleştirmektedir. Bütün kentler / kentsel mekanlar birbirine benzemekte, monotonlaşmakta ve kimliksizleşmektedir (Göka, 2001; Gürsel, 1992; Shaukland, 1996).

Asıl olan, bir kentin her şeyden önce o kentte yaşayanlar için huzurla yaşanabilecek bir ortam haline gelmesini sağlamak olmalıdır. Küresel gelişmelerin yanı sıra ekolojik denge, kültürel kimlik, tarihi miras korunup, kentin yerel özellikleri de geliştirilmelidir. Çünkü, kent, nüfus ve binadan çok öte bir anlam taşır. Her şeyden önce kentin yüzyıllara

dayanan bir tarihi vardır. Barındırdığı insanları etkileyen, onlara kentli olma havası veren bir kültürü, kimliği vardır. Hatta dahası ruhu vardır (Göka, 2001).

Ivan Illich, “bir şehri, ancak ruhu yok edilirse tarihten silmek mümkün olur” demektedir (Armağan, 1996). Öyleyse biz ülkemiz kentlerini nasıl yaşatırız ve yok olmaktan kurtarırız, bunu düşünmeli ve bunun için çabalamalıyız (Özen, 2005). Ayrıca kentli bireyin kente olan aidiyet duygusunun güçsüzleşmesinin giderek kent kimliğinin kaybolmasına neden olduğunun bilincine vararak kenti sahiplenmeli ve sorumluklar almamız ki kent kimliğinin temel taşı olan kültürümüzü yaşatabilelim.

1.4. Kültür Kavramı

1.4.1. Kültür Tanımı

Kültür kavramı sözlük anlamı ile “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin” olarak tanımlanmaktadır (URL-2).

Kültür kavramı, birçok kişi ve disiplin tarafından tanımlanmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

“Kültürü ilk kez tanımlayan Tylor’a göre, kültür, bilgiyi, imanı, sanat ve ahlakı, örf ve adetleri, ferdin bağlı olduğu bir toplumun üyesi olması sebebi ile kazandığı alışkanlıkları ve bütün maharetleri içine alan karmaşık bir bütündür. Malinowski’ye göre, kültür insanların biyolojik ihtiyaçlarını karşılayan tüketim malları ve araçlar ile sosyal bir topluluk halinde yaşamaktan dolayı ortaya çıkan fikir ve sanatların, inanç ve geleneklerin topyekün bir bütünüdür. Sosyolojik bakış açısına göre insanın öğrenme ve öğrendiklerini simgesel biçimde örgütlenme, toplumun diğer üyelerine bilgi olarak iletme ve davranışlarına yansıtabilme gücü kültürü tanımlamaktadır. 6 Ağustos 1982 yılında Mexico City’de yapılan Kültür Politikaları Dünya Konferansı’nda kabul edilen sonuç bildirgesinde ‘kültür sadece sanat ve edebiyat alanlarını değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, temel insan hak ve özgürlüklerini, değer sistemlerini, gelenekleri ve inançları da kapsar’ denilmektedir” (Karaaslan, vd., 2005).

Kültür, bir milleti diğerlerinden farklı kılan yaşam biçimleri ve her milletin kendisine has olan millî değerleridir. Bilgiyi, sanatı, ahlakı, örf ve âdetleri, insanın içinde yaşadığı toplumdan kazandığı bütün yetenek ve alışkanlıkları kapsayan, atalardan miras kalan

maddi-manevi değerler bütünü olan kültür, millet kavramının temellerinden biridir (URL-3).

- Kültür bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli bir uygarlığıdır.
- Kültür belli bir toplumun kendisidir.
- Kültür bir dizi sosyal süreçlerin kendisidir.
- Kültür bir insan ve toplum teorisidir (Güvenç, 1979).

Kültür, toplumların meydana getirdikleri maddi ve manevi kazanımların tamamıdır. Kültürün maddi unsurları genel anlamıyla teknolojidir. Üretim araçlarından, kullanılan tüm araç gereçler maddi kültürün ürünleridir. İnançlar, adetler, gelenekler ve görenekler, hukuk, siyaset ise o toplumun manevi unsurlarıdır. Toplumun sahip olduğu yaşam biçimi onun kültürüdür. Yani, kültür, yaşam biçimlerini belirleyen temel unsurdur (Malbeleği, 2000).

Bir kimlik ögesi olan kültür, toplumun geleneğini, göreneğini, yaşama biçimin, adetlerini, alışkanlıklarını kapsayan bir kavram olduğu için kültür ve kimlik arasındaki ilişkinin vurgulanması önem taşımaktadır. Bir toplumun kültür düzeyinin seviyesi, toplumu oluşturan bireylerin yarattığı çevrenin kimliğini belirlemede ve yönlendirmede etken olarak görev yapmaktadır (Beyhan ve Ünügür, 2005).

Doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şey kültür olarak adlandırılır. Kültür, bir grubun veya ulusun maddi ve manevi olgularının bütünü, yaşadığı sosyal süreçlerin bileşkesidir. Kültür, içine her an yeni ürünler karışan bir birikimdir (Özen, 2005).

Bu tanımlar, kültürün; ortak yaşamı ve tarihsel geçmişi barındırması gerektirdiğini göstermektedir. Tanımlardaki 'nesillere iletme' ve 'atalardan kalma' şeklindeki ifadelerden de anlaşılacağı gibi topluma ait bu değerlerin, kültür bileşeni niteliğini taşıyabilmeleri için gelecek kuşaklara aktarılmaları gerekmektedir.

Kültür, kentsel kalkınmayı tetikleyici rol oynama potansiyeline sahip bir sektör olarak değerlendirilebilmektedir. Kültür yere özgüdür ve bu herkesten farklı olma özelliğiyle kent gelişme ve rekabet edebilme şansını yakalayabilme şansına sahiptir. Kültürel değerlerin zenginliği yöreyi dışarıdan ziyaret edenlerin sayısını arttırmakta, diğer bir deyişle turizmi canlandırmaktadır. Ancak yerel kalkınmada turizmin yanı sıra kültürel mekanların imaj ve prestijini arttırarak, yatırımcıları ve yüksek becerili – yüksek ücretli iş gücünü yöreye çekmek önemlidir.

Bugün, gelişme kavramı küreselleşme kavramıyla birlikte anılmakta, birlikte anlam kazanmaktadır. Bu durumda kültürel etkinliklerin ve yatırımların uluslar arası düzeyde olması ve dünyanın her yerinden turist/yatırımcı/işgücü çekebilmesi yerel kalkınma için önem taşımaktadır. Bir yörede tarihten gelen birikim ne denli zenginse ve bu değerlerin çeşitliliği ne kadar artarsa, küresel ölçekte yerel gelişme stratejilerinin gerçekleşmesine olanak tanıyacaktır (Karaaslan vd., 2005).

Sonuç olarak küreselleşen dünyada, gelişme ve rekabet ortamına giren bu kentler, kentlerine özgü olan kültürlerine sahip çıkmalı, geliştirmeli ve gelecek kuşaklara aktarmalıdır.

Bu nedenle kültür varlıkları ve kültürel miras korunmalıdır. Planlama ve tasarım yapılırken, kültür ve gelenekler yani geçmiş örnek alınmalıdır. Günümüz kentlerinin yaşadığı birçok soruna çözüm bulmanın en önemli yollarından biri geçmiş değerleri geleceğe aktararak hem kültürel sürekliliği devam ettirmek hem de bireylerin yaşadıkları kente uyumlarını sağlamada yatmaktadır.

1.4.2. Kültür Varlığı ve Kültürel Miras Kavramları

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (R.G., 18113, 1983), kültür varlıklarını, “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yeraltında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar” olarak tanımlamaktadır.

“UNESCO Dünya Mirası Merkezi tarafından korunmaya değer olarak nitelenen alanlar beraberinde ‘miras’ kavramını getirmiştir. UNESCO ‘miras’ kavramını geçmişten gelen, bugün birlikte yaşadığımız ve gelecek nesillere aktaracağımız kalıtı olarak tanımlamaktadır” (URL-4). Miras doğal, yerel ve tarihi veya kültürel kalıtımımızı kuşatan geniş bir kavram olup kültürel miras adetler, uygulamalar, nesnelere, sanatsal ifadeler ve değerler dahil, bir toplumun geliştirdiği ve kuşaktan kuşağa geçen yaşama biçimi yollarının ifadesidir (Bhatta, 2008).

Kültürel miras ise tarihi ve yapılaşmış çevreyi oluşturan anıtlar, mimari değer olan yapı grupları ve alanlar olarak tanımlanmaktadır (URL-4).

Paris’te imzalanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme’de (URL-5), kültürel ve doğal miras, “kültürel ve doğal miras her ikisi de yeri değiştirilemez değerlerdir. Dünya Mirası kavramı evrensel boyutuyla farklılaşmakta ve Dünya Mirası Alanları üzerine bulunduğu ülkenin siyasi sınırları dikkate alınmadan,

dünyadaki tüm insanlara ait evrensel değerler” olarak tanımlanmaktadır.

Sözleşmede ayrıca kültürel miras ve doğal miras konusunda, tehdit altında olduğuna da değinilmiş ve yok olmalarının bütün dünya milletlerini ilgilendirdiği vurgulanmıştır. Sözleşmeye göre (URL-5):

Kültürel miras ve doğal miras sadece geleneksel bozulma sebebiyle değil, sosyal ve ekonomik şartların değişmesi ve buna bağlı bozulma ve tahrip olgusuyla gittikçe artan bir yok olma tehdidi altındadır.

Kültürel miras ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulması ya da yok olması, bütün dünya milletlerinin mirasının yoksullaşmasıdır.

Kültürel ve doğal miras özel bir öneme sahiptir ve bu nedenle dünya mirasının bir parçası olarak korunması gerekmektedir.

Anıtlar, yapı toplulukları ve sitler kültür mirası kavramı tanımı içinde yer almaktadır. Anıtlar; “tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte elemanlar veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri” olarak, yapı toplulukları; “mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı grupları” olarak, sitler ise; “tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar” olarak tanımlanmıştır (R.G., 17959, 1983).

Kültürel miras (kültür, dil, din, gelenek, yaşam tarzı, sanatsal ürün) ve mimari miras, yalnızca tek bir ulusun maddi ve manevi değerleri olarak değil, tüm insanlığın ortak değeri olarak görülmelidir. Yaşanabilir kentsel mekanların oluşturulabilmesi için kültürden / kültürel mirastan ve mimari mirastan yararlanılmalı ve tüm insanlığın geleceği için bu değerler gelecek nesillere iletilmelidirler. Avrupa’da Avrupa ülkelerinin, ortak mimari miraslarını koruma amacıyla birçok toplantı yapılmış, kararlar alınmış ve bu kararların uygulanmasına çalışılmıştır. Ancak ülkemizde hala bu konunun önemi yeterince algılanamamıştır (Özen, 2005).

Özertim’e (1981) göre de, ülkemizin değişik yörelerine göre düzenlenmiş olan, ancak genel hatları ile bir mimari (biçeme) üsluba dayanan tarihsel yerleşmelerin her biri; yıkıp yok etmeden önce üzerinde düşünülüp, ölçerek, gözlemlerle diğer yöntemlerle inceleyerek ders alacağımız, çok değerli mimari planlama ve çevre düzenlemeye örnek olabilecek hazinelerimizdendir. Geçmişin günümüze kaybolmadan bir bütün olarak

getirdiği bu hazine, gerek değişik yörelerin özelliklerine göre çeşitlilik gösteren zengin yerleşme örnekleri olarak; gerekse estetik, form ve modül anlayışı olarak dıştan içe her biri kendine özgü bir yapım düzeni içinde sunulmuştur. Her çağda insan düşündükleri ve ürettikleri ile bir sonraki çağın hazırlanmasına ve de uygarlığın gelişmesine katkı da bulunur. Kuşaktan kuşağa miras kalan bu birikim, bazen çevrenin eski Türk yerleşmeleri, sokakları, yapıları ve kültürel değerleri olarak günümüze ulaşır. İster tek bir bina, isterse bina grupları olsun, bunlar bulunduğu sokak, mahalle ve çevre ile bütünleşerek o dönem insanının, kültürünü ya da yaşantısını mekan kurgusu olarak somut bir biçimde bizlere anlatır.

“Tarihin dinamik bir yorumu içinde geçmişte insanoğlunun yarattığı değerlerin bugün de yaratıcı bir ortamın oluşturulmasına katkısı olacağını, çağdaş kent kargaşasına sağlıklı bir tutum getireceğini” dile getirmek gerekmektedir. Geleneksel mimarinin incelenmesi, içinde yaşadığımız anı daha geniş bir zaman çerçevesine oturtabilmeyi ve bugünü, gelenekselin hala geçerli olan yöntemleriyle zenginleştirebilmeyi sağlamaktadır (Özer, 1982).

1.4.3. Kültürel Süreklilik

Kentlerin insanların toplumsal yaşamı üzerindeki etkileri son derece önemlidir. Sokaklar, meydanlar, parklar, açık alanlar kentlinin toplanacağı, birbirleriyle karşılaşacağı kaynaşacağı, bireysel ve birlikte kendini ifade edecekleri, kenti kültürü yaratacakları özgürlük ve toplumsal- davranışsal uzlaşma alanlarıdır. Kent mekânları ve bu mekânlara yüklenen anlamlar toplum ve bireyler arasındaki iletişimin en önemli unsurlarıdır. Çağdaş dünyanın “kent” denebilme derecesi, kentlerde yaşayan toplam nüfusun oranı ile ölçülmemektedir. Bu anlayışta son yıllarda kentli kültürü, kentsel tasarımın giderek daha önem kazanan ve üzerinde durulan bir alanı haline gelmiştir. Çevre ve insan etkileşimi, bu anlamda toplum, mekân ve davranış ilişkileri, bireylerin ve toplumun kendi yaşam koşullarını belirlemesine imkân verir (URL-6).

Bir kentte yapılı çevrenin kimliği, bir yandan kent kimliğinin önemli bir parçasını oluştururken, diğer yandan da o kentteki toplumsal ve kültürel yaşama ilişkin ipuçları verir. Yapılı çevrenin kimliğini oluşturan değerlerin zenginliği, kentteki sosyal ve kültürel yaşantı zenginliğinin de ifadesidir (Neill, 1997).

Bu bağlamda tarihsel birikimin kent kimliğinin oluşmasında en başta gelen faktör olduğunu vurgulanması tarihsel mekanlara, ortamlara, elemanlara verilmesi gereken önemi

de ortaya koymaktadır. Çünkü, Nalbantoğlu'na göre de kentsel bellek kurmanın yolu ise, Nalbantoğlu'nun da belirttiği gibi, kentsel ve toplumsal kimliği yeniden oluşturmakta ve bunu yaparken de daima yaşamın geçmişten gelen öğelerini “şimdi” de anlamlı bir biçimde buluşturabilmekte yatıyor (Tümer vd., 2005).

Ekim 1975 tarihinde toplanan Amsterdam Bildirgesi'nde kullanılmış olan ‘gelecek geçmişin yok edilmesi pahasına yaratılamaz’ sözleri kültürün sürekliliğine, birikimciliğine vurgu yapmaktadır (Özsoydan, 2007).

Kültürel sürekliliğin sağlanmasında; tarihi yerler, nesnelere ve kültürel göstergeler toplumun bilimsel, ruhani ve dini değer kültürünün ve dini inançlarının önemli göstergeleridir. Bunların rolleri ve önemleri hızlı değişen dünyada kültürel kimlik ve süreklilik ışığında korunmaya gereksinimleri vardır. Yapılar, mekanlar, yerleşmeler ve peyzaj ruhsal ve dini değerle dolu sabit elemanları ve toplumun sosyal yaşamını toplumsal gurur kaynağını temsil ederler.

Kültürel sürekliliği sağlamada asıl etkili olacak yol “kentsel korumayı bütün toplumun ilgi alanı” olarak benimsemeleri ve bunlara erişebilmeleridir (Aydemir, 2006).

Her kuşakta, kişilik ifade eden bir geçmiş öteki geçmişlerle arasında bir iletişim çizgisi taşır; yaşayan kuşak, ölmüş kuşak, ileride doğacak kuşak arasında iletişim vardır; bu geçmiş deneyimlere alıntı sağlar. İnsanın nasıl uygar bir çevre yarattığını anlatır; bu o kişi için tarihi bir keyif kaynağıdır (Shaukland, 1996).

Kültürlerin izlerini günümüzde ve gelecekte, buldukları kültür alanlarında tutarak, onları doğanın ve insanoğlunun acımasızlığına terk etmeden, bugünden yarına devredilmelerini sağlamak, korumak ve kollamak, bunun yol ve yöntemlerini bulmak, geliştirmek, geçmişi öğrenme-öğretme ve geçmişten bilgilenme adına geçmiş kimliği de yansıtan “kültürel süreklilik” anlayışı içinde değerlendirilmeliyiz (Aydemir, 2002).

Toplumların gelişmişlik düzeyi, yaşadıkları sağlıklı bir çevre, bu çevre içinde kültürel kimliğini koruyan tarihi kentler ve bunlara uyum sağlayan yeni gelişme alanları ile ölçülür. Diğer bir deyişle; geçmiş-şimdi-gelecek arasındaki bağlantının kurulması, yani; kültürel sürekliliğin sağlanması toplumsal gelişmişliğin bir ifadesidir (Özgür, 1997).

Günümüzde kentlerin, dolayısıyla kentsel mekanların, yaşadığı ve giderek artmakta olan sorunlar; özellikle hızla artan nüfus ve beraberinde gelen yoğun yapılaşma, çevre kirliliği, ekonomik güçlükler, sosyo-kültürel değişim vb. ana başlıklar altında toplanabilir. Kentlerin olumsuz büyüme ve gelişmeleri, toplumların yüzlerce yıllık birikim ve deneyiminin sonucunda sahip oldukları ve kentlerin genel karakterlerini kazanmalarında

önemli rol oynayan tarihi-geleneksel çevreleri doğrudan etkilediği için kentlerin kimlikleri de olumsuz yönde etkilenmektedir.

Ülkemizde kent kimliği adına yapılan çalışmalarda yalnızca son dönem Osmanlı kent dokusunu simgeleştirilmekte, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda (R.G., 18113, 1983) bile, öncelik Osmanlı dönemi yapılarına verilmekte, Cumhuriyet sonrası mimari ürünleri görmezden gelinmektedir. Bu ise, kentin gelişim sürecinde kopukluk yaratmasının yanı sıra günümüz mimarlarının kendi kültürel geçmişinden yararlanarak doğal gelişimini sürdürmesini engellemiştir (Özen, 2005).

Mevcut kent kültürünün ve dolayısıyla da kent kimliğinin sürdürülebilmesi için yöneticilere, meslek odalarına, sivil toplum örgütlerine ve özellikle de kent plancılarına oldukça önemli görevler düşmektedir. Kentlere yönelen yoğun göçlerle ortaya çıkan bilinmeyene karşı duyulan korkunun, yabancılaşmanın ve yaşanan kenti sahiplenmenin yerini farklı kültürleri öğrenme ve ortak bir şeyler paylaşmanın alabilmesi için, üzerimize düşen görevleri yapma adına, konunun daha detaylı ve disiplinler arası incelenmesi gerektiği de ortadadır. Kent, birbirinden farklı kültürlerin bir araya geldiği mekân olduğu için, her zaman içinde belirli bir parçalanma potansiyeli taşıyacaktır, fakat önemli olan bu kültürlerin bir arada yaşayabileceği ve ortak paylaşımlarda bulunabilecekleri mekânlar yaratarak kentsel sürekliliğin sağlanmasıdır.

Doğal, tarihi ve mimari çevrenin korumak, kollanmak, kültürel sürekliliğin devamı, onların yaşatılması ve gelecek kuşaklara bakımlı, işlevli ve canlı-yaşayan varlıklar “miras” olarak devretmek bu kuşakların sorumluluğundadır. Peki, bu “miras” olarak kabullenmemiz gereken “tarihi çevre” kavramı nedir?

1.5. Tarihi Çevre Kavramı

1.5.1. Tarihi Çevre Tanımı

Kuban (1996), içinde yaşadığımız çevrenin, bir tarihi birikim olduğunu ve bir tarih belgesi olarak nitelendirilebileceğini söylemektedir. İnsan ilişkileri ve davranışlarının doğal çevre üzerindeki fiziksel etkileşimleri doğal çevreyi kentsel yapıyı çevreye dönüştürmektedir. Yaşanan süreç içerisinde de bu çevreler sosyal birikimler ve mekansal dönüşümlerle tarihi çevreleri oluştururlar.

Tarihi çevre kavramına ilk olarak Venedik Tüzüğü'nde (1964) dikkat çekilmektedir. Tek yapı düzeyindeki mimari çalışmaların yanında, geçmişteki uygarlıklara, önemli

gelişmelere ve tarihi olaylara tanıklık eden kentsel ve kırsal yerleşmelerin de tarihi değerler olarak kabul edilmesi sonucu “tarihi çevre” kavramı ön plana çıkmaktadır (URL-7).

Venedik Tüzüğü’nün ilk maddesinde “tarihi anıt” kavramı yeniden tanımlanmıştır. Tek yapıdan “belli bir uygarlığın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal yerleşme” boyutuna ulaştırılan “anıt” kavramı, ayrıca “yalnız büyük sanat eserlerini değil, zamanın geçmesiyle kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri” de içine alacak biçimde genişletilmiştir. Tüzüğün ilk maddesinden anlaşıldığı gibi, yalnızca anıtsal yapıların korunmaya değer eser oluşu anlayışı değiştirilmiş, sivil mimarlık eserlerinin de tek tek ya da bir doku oluşturacak şekilde çevresel ölçekte yer aldığı yeni koruma alanlarının ilk defa tanımı yapılmıştır (Ahunbay, 2004).

1970’lere gelindiğinde koruma alanında tüm dünyada oldukça fazla yol kat edilmiştir. Yalnızca anıtsal yapıların korunmaya değer görüldüğü bir anlayıştan, tüm tarihi ve kültürel değerleri dünyanın ortak mirası olarak korumaya çalışılan bir anlayışa ulaşılmıştır. Bu aşmada, koruma alanında çok daha titiz ve ayrıntılı çalışmalar yürütülmektedir. Tüm bu çalışmaları yürüten, organize eden uluslararası örgütler oluşturulmuştur. UNESCO (The United Nations Organization for Education, Science and Culture), ICOMOS (International Council on Monuments and Sites, 1965), ICRROM (International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property, Rome, 1959) ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar, tüm dünyadaki koruma alanındaki faaliyetlerin organizasyonu görevlerini yürütmektedirler.

UNESCO’nun 1972’de Paris’te düzenlenen onyedinci genel toplantısında Dünyanın Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Sözleşmesi hazırlanmış ve üye 131 ülke tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme sonrasında, tarih öncesinden 20. yüzyıl mimarlığına kadar geniş bir yelpazede yer alan, evrensel değer taşıyan anıt ve sitleri kapsayan Dünya Mimari Listesi (World Heritage List) oluşturulmaya başlanmıştır. Bu toplantı dışında, yasal sürecin belirlenmesinde UNESCO’dan çok, oluşumuna katkı sağladığı ICOMOS, ICRROM ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan ilke kararları ve tüzükler ile koruma alanında çalışanların meslek etiğini, uygulama yöntemlerini, tekniklerini yönlendiren kuralların çerçevesi çizilmektedir (Ahunbay, 2005; Jokilehto, 1998; Madran ve Özgönül, 2005).

Avrupa Konseyi, Avrupa’nın eşsiz mimari mirasının korunması amacı ile 1975 yılına “geçmişimiz için bir gelecek” sloganı ile sempozyum, sergi, yayın, film ve seminerden oluşan bir dizi etkinlik düzenlemiştir. Bu kampanya ile, kamuoyunun, hükümetlerin ve

yerel yönetimlerin dikkatleri çekilmiş ve koruma ile ilgili sorumluluklar tanımlanmaya çalışılmıştır (Madran ve Özgönül, 2005; Jokilehto,1998). 1975 yılının Avrupa Mimari Miras yılı ilan edilmesiyle başlayan kampanya sonunda yayınlanan “Amsterdam Bildirgesi”nde mimari mirasın korunması kentsel ve bölgesel planlamanın hedeflerinden biri olarak belirlenmiştir. Bu bildirgeyle de, hedefin “bütünleşik koruma” olduğu belirtilmiş ve ekonomik, sosyal, yönetsel ve yasal yönleri gözetilen bir koruma modeli olarak tanımlanan bu yaklaşımın gerçekleştirilmesi için gerek duyulan araçlar tanımlanmaya, ilerleyen yıllarda da, Venedik Tüzüğü’nün çerçevesini aşan yeni durumların var olduğu tartışılmaya başlanmıştır. Avustralya ICOMOS Ulusal Komitesi, kendi ülkesinde geçerli olmak ve gerektiğinde yenilenmek, uyarlanmak koşuluyla 1981’de Bura Charter’ı geliştirmiştir. İslam Ülkelerindeki mimari mirasın korunması ile ilgili olarak 1982 yılında Pakistan’da yapılan “Geleneksel Mimarinin Belgelenmesi ve Korunması” konulu seminer sonunda, Müslüman ülkelerdeki onarım etkinliklerini yönlendirecek bir İslam Kartası denemesine girişilmiştir (Ahunbay, 2004).

Tarihi çevreler yerleşim bölgelerini tarih öncesinden günümüze kadar geçen zaman sürecinde yaşamış insan topluluklarının ortaya koyduğu medeniyetlerinin birikimleri ve ürünleridir. Kentler bu değerleriyle kendi kimliklerini kazanırlar. Geçmişin bu değerli tanıklarına, öncelikle tarihsel ve duygusal değerleri göz önüne alınarak, saygı göstermek gerekir. Tarihi çevreler, insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmektedirler (Özen, 2005).

Tarihi çevreler, ancak binlerce yılda elde edilebilecek bir deneyimin; yitirdiğimizde bir daha erişemeyeceğimiz ustalığın ürünüdürler; yeni tasarımlara, zihinselinden yeniden kurgulanmasına kaynaklık edebilecek belgelerdir (Okyay, 1993).

Tarihi çevrenin ve tarihi anıtların korunması, tıpkı doğal çevrenin korunması gibi, özel bir bilinçlenme sonucu olmaktadır. Buna tarih bilincinin yoğunlaşması ve nesnelleşmesi süreci diyebiliriz (Kuban, 2000).

Tasarlandıkları dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları, yönetim şekli, yapı tipi ve işlevlerinin gerekleri sonucunda oluşan tarihi çevreler, yaşam koşullarının, geleneklerin, üslup ve biçimlerin, yapım teknikleri ve teknolojilerinin hızla geliştiği günümüzde, geçmiş dönemlerde nasıl bir çevrede yaşandığına ilişkin bilgiler içermektedir. Nesiller boyu toplumlar tarafından oluşturulup günümüze aktarılan tüm kalıntılar tarihi çevrenin oluşumuna katkı sağlamakta ve bu katkıların tümü tarihi çevrenin birikimini oluşturmaktadır.

Bu bağlamda tarihi çevreler, çağımızın kimliksizleşme ve kişiliksizleşme teknikleri

karşısında, ait oldukları toplumların 'kim' olduklarını gösteren canlı tanıkları durumundadırlar (Ahunbay, 1996). Tarihi çevreler arkeolojik, doğal, tarihi ve kentsel siteleri de kapsamaktadır. Eski uygarlıkların günümüze ulaşan kalıntıları, tarihi olaylara tanıklık eden alanlar ve yapıların yanı sıra, yöresel özellikleri veya mimarlık tarihi açısından önem taşımaları nedeniyle korunan ve tekil yapı ölçeğinden başlayıp sokak, mahalle, köy, kasaba, şehir boyutuna kadar uzanan geniş bir yelpaze tarihi çevreyi oluşturmaktadır.

Tarihi çevrelerin kültürel, ekonomik ve estetik nedenlerden dolayı korunmaları önem taşımaktadır. Hızlı teknolojik gelişmeler sonucunda geçmişle bağları kopmaya başlayan günümüz toplumları için, geçmişlerini tanımlamak ve tanıtmak, bunu somut belgelerle ortaya koymak, diğer uluslara ve gelecek nesillere aktarmak önemli bir ihtiyaçtır. Mimari değerler de bu ihtiyacın giderilmesinde kullanılabilecek en somut araçlardır.

Tarihi çevrelerin yok edilmeleriyle, kültürel değerlerin de yitirilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Böylece geçmişleri silinen toplumlarında gelecekte tehlikeye girmektedir. Tarihi çevreleri korumak yalnızca mevcut değer ve belgeleri geleceğe aktarmak için değil, yeni mimarinin oluşumuna kaynak oluşturması bakımından da önem taşımaktadır. Bu husus, kültürel sürekliliğin de ön koşuludur (Madran, 1994).

Eski mekan organizasyonlarının, artan ve değişen güncel ihtiyaçlara cevap verebilmeleri amacıyla yeniden düzenlenerek kullanılması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi yalnızca tarihi çevrelerin kültürel sürekliliğinin devamlılığı açısından değil mevcut potansiyelin tekrar kullanılmasıyla ülke ve kent ekonomisine de katkı sağlamaktadır.

Özetlemek gerekirse toplumların geçmişteki sosyo-kültürel, ekonomik ve politik özelliklerini yansıtan belgeleri oluşturan tarihi çevreler, kentlerin kimliğini belirleyen ve bir daha üretilmeyecek olan çevreyi biçimsel ve mekansal olarak zenginleştiren veriler içermektedir. Ayrıca sahip oldukları zenginlik ve değerlerden dolayı da yeni tasarımlar için güçlü birer kaynak durumundadırlar.

Bu nedenle de yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mimari ve diğer tüm özellikleri fizik mekanda oluşturan kent ve kent kalıntılarıyla, çeşitli tarihi olayların cereyan ettiği alanlar ve tespiti yapılmış tüm yapay ve doğal özellikleriyle bir bütünlük içerisinde korunması gereken alanlardır (R.G., 18113, 1983) Bu bütünlük sağlandığı takdirde tarihi çevrelerin sürekliliğinin yanı sıra kentsel süreklilik de sağlanmış olacaktır.

Tarihi çevrenin bir bütün olarak korunması gerektiği görüşü, çağdaş tarih bilinci

sonucunda ortaya çıkan tarihin sürekliliği kavramından doğmuştur. Tarihin sürekliliği kavramı 18. yy.'dan beri araştırılan bir konudur. Giovanni Battista Vico, sürekli bir değişim ve gelişimin içinde olduğunu belirttiği tarihi, insanoğlunun bilincinin zaman ve mekan içindeki evrimini araştıran bir bilim dalı olarak kabul etmekteydi. Günümüzde de artık tarihi, statik bir süreç halinde 'geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek' diye üç ayrı başlık altında toplayıp inceleme eğilimi ortadan kalkmıştır. Geçmiş, ölü ve değersiz bir nesne olarak kabul edilmeyip, insanoğlunun geleceğinin vazgeçilmez bir parçası olarak ele alınmaya başlanmıştır.

Kuban tarihi sürekliliğin önemini "Tarihin dinamik bir yorumu içerisinde geçmişte insanoğlunun yarattığı değerlerin bugün de yaratıcı bir ortamın oluşturulmasına katkısı olacağını, çağdaş kent kargaşasına sağlıklı bir tutum getireceğini söylemek gerekmektedir" şeklinde açıklamaktadır (Özer, 1982).

Bu nedenle tarihi çevrelerin geçmiş ile bugün ve gelecek arasında köprü bağlantısını sağlamada önemli rol oynadıkları gerçeğinin bilincine varılmalı ve günümüzde tarihi çevrelerin ve taşınmaz kültür varlıklarının tehdit altında oldukları göz ardı edilememelidir.

1.5.2. Tarihi Çevrelere ve Taşınmaz Kültür Varlıklarına Karşı Tehditler

Yukarıda bahsi geçen korumanın odakları olan tarihi çevreler ve kültür varlıkları, günümüzde, çeşitli nedenlerle baskı altında olabilmektedirler. Bu baskılar ekonomik, sosyal, fiziksel ve yasal-yönetimsel olarak gruplanabilirler:

EKONOMİK TEHDİTLER	SOSYAL TEHDİTLER	FİZİKSEL TEHDİTLER	YASAL-YÖNETSEL TEHDİTLER
-Hızlı kentleşme süreci -Gelişme potansiyelinin sınırlarının etkin ve doğru biçimde ölçülememesi -Yükselen arazi değerleri/rant (URL-8) -Turizm baskısı, turizmin koruma dengesinin iyi kurulamaması ve sınırlamalar getirilememesi (Özsoydan, 2007) -İşlevsel eskime -Mülkiyet (URL-8) -Kamulaştırma (yeni düzenleme ve takas) (URL-8) -Ekonomik Eskime/Değer Yitirme -Korumaya ayrılan kaynakların/fonların yetersizliği (URL-9) -Mevcut olanaklar (teşvik ve muafiyetler) konularında, toplumun değişik katmanlarının bilgilendirilmemesi (URL-9)	-Göç olgusu -Nüfus yoğunlaşması -Kentsel tarihi bölgelerinin giderek çöküntü haline gelmesi, kent yoksullarının bu alanlara yerleşmesi (URL-9) -Zayıf gruplar (yaşlı, yardıma muhtaç insanlar (URL-8) ve kente yeni göç etmiş ekonomik gücü olmayan alt gelir grubu -Mülk sahiplerinin yer değiştirmesi ya da terki -Sosyal tutarlılığın kaybı (URL-8) -Mevcut olanaklar (teşvik ve muafiyetler) konularında, toplumun değişik katmanlarının bilgilendirilmemesi (URL-9) -Parçacı koruma yaklaşımının sosyal değerleri göz ardı etmesi	-Hızlı kentleşme sonucu mekansal yığılmalar -Gelişme potansiyelinin sınırlarının etkin ve doğru biçimde ölçülememesi -Aşırı yapı ve nüfus yoğunlaşması nedeniyle oluşan ulaşım ve otopark sorunları (Özsoydan, 2007) -Amacına uymayan imar müdahaleleri ve geleneksel kent dokusuna aykırı yapılaşmalar -Görsel eskime -Fiziksel eskime ve Köhneleşme	-Amacına uymayan imar müdahaleleri -Turizm baskısı, turizmin koruma dengesinin iyi kurulamaması ve sınırlamalar getirilememesi (Özsoydan, 2007) -Mülkiyet (URL-8) -Kamulaştırma (yeni düzenleme ve takas) (URL-8) -Yetki karmaşası (URL-9) -Mevzuatın çok dağınık ve karmaşık olması (URL-9) -Mevzuatta, yasakçı yaklaşım izlenmesi (URL-9) -Yönetimin çok parçalı olması ve eşgüdümün sağlanamaması (URL-9) -Kademeli bütüncül planlama anlayışının aşınması (URL-9)

- Ekonomik Tehditler:

Hızlı kentleşme sürecinin neticesinde gelişmenin etkin ve doğru tespit edilememesi, kontrolsüz değişim, turizm baskısı gibi konular tarihi çevrelerin karşılaştığı ekonomik sorunların başında gelmektedir.

Ayrıca işlevsel eskime de söz konusu olabilmektedir çünkü zamanla toplumun gereksinimlerine bağlı olarak değişim istekleri gelişir ve söz konusu mekanın kullanım biçimi eskimiştir. Günün yaşam koşullarına göre başka işlevsel kullanımlara dönüşebilir (Özyaba, 2004).

İşlevsel eskimenin yanı sıra günümüz koşullarına bağlı olarak arz-talep dengelerinin

değişimi de işlevsel değişimi gerekli kılmaktadır.

Özellikle tarihi kent merkezlerindeki dokunun artan rant karşısında ekonomik olmayışı ekonomik eskimeye/değer yitirmeye neden olur (Özyaba, 2004).

Ayrıca çok parçalı mülkiyetin uygulamaları zorlaştırması, kamulaştırma, korumaya ayrılan kaynakların/fonların yetersizliği, teşvik konularında yeterince bilgilendirilememe gibi konular da tarihi çevrelerin karşılaştığı ekonomik sorunlara girmektedir.

- Sosyal Tehditler:

Koruma olgusunun, kentleşmeyle beraber tam olarak gelişmemesi nedeni ile tarihi çevreler köhnemeye ve sosyal çöküntü alanları olmaya başlamışlardır (Özen, 2005). Bu çöküntü alanlarına kent yoksullarının (zayıf grupların ve kente yeni göç etmiş ekonomik gücü olmayan alt gelir gruplarının) yerleşmesi sosyal sorunları oluşturmaktadır. Bunun nedenlerinden biri de asıl sahiplerinin vefat, miras gibi sebeplerle yer değiştirmesidir. Ayrıca mülk sahiplerinin geleneksel dokuları terk etmesi ile bu alanlarda oluşan sosyal dönüşüm, gecekondulaşma ve sosyal çöküntü bölgesi niteliği gibi sorunlarla birlikte kentlerin birçok alanı değişime uğramış ve bu değişim kentleri kötü anlamda etkilemiştir (Özsoydan, 2007). Oysa doğru olan eski ve yeni arasında düzgün bir bağ kurabilmektir. Böylece tarihi çevreler yaşanabilir mekanlara dönüşürler (Özen, 2005).

Bu gibi sosyal sorunların yanı sıra parçacı koruma yaklaşımı da sorunları tetiklemektedir. Bu tehdit genel anlamda 'koruma projelerinde koruma alanının belirli bir parçasını (sınırlı bir bölge, sokak sağlıklılaştırması gibi) ele alan, toplumsal yaşamı ve sorunlarını, özgünlüğünü, geleneksel değerleri göz ardı edip salt estetik kaygısı ile fiziksel görünümü düzeltmeye yönelik koruma uygulamalarının yapılması (URL-9) olarak açıklanabilmektedir.

- Fiziksel Tehditler:

Tarihi çevrelerin yaşadığı ekonomik tehditlerinin yanı sıra fiziksel tehditleri de bulunmaktadır. Hızlı kentleşmenin sonucu kontrolsüz mekansal yayılmalar söz konusudur. Kentleşme değişimi zorunlu kılmaktadır. Değişim eğer kontrollü gerçekleşmezse, çarpık kentleşme sorunu gündeme gelmektedir. Türkiye bu değişimi ılımlı ve kontrollü yaşayamadığı için kentlerin çoğu önemli sorunla baş başa kalmıştır (Özen, 2005).

Ayrıca kentlerimizde yeşil alanlar azalmış, nitelikli, kimlikli, belirli bir dönemin mimari karakterini yansıtan değerli sivil mimari örneklerinden büyük çoğunluğu yıkılıp yok edilmiş, bunların yerine niteliksiz, hiçbir mimari tarza, estetik anlayışına, hatta Türk

halkının yaşam biçimine de uymayan beton yığınları plansız, programsız olarak dikilmiştir (Avcı, 2002).

Bu tehditlerin dışında tarihi çevrelerin karşılaştığı en önemli tehditlerden birisi köhneleşme sürecidir. Tarihi çevreler, malzemelerin eskimesinin neden olduğu fiziksel eskime, bilinçsizce yapılan ilaveler ve düzenlemelerin neden olduğu görsel eskime'nin ardından günümüz koşullarına cevap veremez duruma gelmekte ve sonunda da köhneme sürecini yaşamaktadırlar (Özyaba, 2004).

- Yasal - Yönetmelik Tehditler:

Amacına uymayan imar müdahaleleri ve yapılaşma koşulları tarihi çevrelere karşı olan tehditlerin başında gelmektedir. 'İmar' adı altında geleneksel dokuya uyumsuz yol açma, imar haklarını artırma vb koruma hedefi olmayan, hatta tamamen yıkıp ortadan kaldırmayı amaçlayan planlamalar yapılması buna örnek olarak verilebilmektedir (Özsoydan, 2007).

Ayrıca yönetim yapısının çok parçalı olması ve eşgüdümün sağlanamaması, yönetimdeki yetki karmaşası, mevzuattan kaynaklanan sorunlar, bütüncül planlama anlayışının olmayışı gibi konular tarihi çevrelere ve taşınmaz kültür varlıklarına karşı oluşan yönetsel tehditlerdir.

Yukarıda bahsi geçen korumanın odakları olan tarihi çevreler tüm bu tehditler kentsel koruma ile güvence altına alınabilirler.

1.6. Korumanın Niteliksel Boyutu

1.6.1. Korumanın Tanımı

Koruma, sözlük anlamı ile "bir kimseyi ve ya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek" (URL-2); kent bilim terimleri sözlüğünde (Keleş, 1980) ise, "kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapılarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca "tarih ya da sanat değeri taşıyan yapıların, doğal değerlerin ya da kent parçalarının yaşamlarını sürdürebilmesi için gerekli önlemlerin alınmasıdır" anlatımı da vardır (Hasol, 2002)

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası (R.G., 18113, 1983) ise 3. maddesinde koruma ve korunmayı "taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza,

bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri” olarak açıklamaktadır. Koruma, “yapıların, kültürel değerlerin, doğal kaynakların ve diğer kabul edilmiş kaynakların geleceği için geçmişten süregelen değerleri güven altına alma ve muhafaza etme eylemi” olarak da tanımlanmaktadır (British Standarts Institute, 1998).

Feilden’e (1982) göre ise koruma; “bozulmanın nlenmesine yönelik bir eylemdir ve kültürel-doğal çevremizde geçmişten gelen mesajları aktaran obje ve değerleri kapsamaktadır”. Eldeki belgeler, insanların yerleşik hayata geçtikleri, yerleşme düzeninde yaşadıkları devirlerden bu yana koruma kaygısının varlığını ortaya çıkarmaktadır. Koruma düşüncesi, başlangıçta sahip olunanın ömrünü uzatmak, ondan daha çok yararlanmak anlamlarında ekonomik bir davranışken, daha sonraları dini ve politik düşüncelerin yönlendirdiği simgesel bir tavıra dönüşmüştür (Erder, 1975).

Yukarıda belirtilen tüm tanımlardan, koruma kavramının bir varlığı muhafaza etmeye, zararlı eylemleri önlemeye ve sürekliliği sağlamaya yönelik bir eylem olduğu sonucu çıkarılabilir.

Kuban’a göre (2000), “tarihi evre / yapı koruma temelde ağdaş bir kültürel istektir ve toplum kültürünün ağdaşlaşmasına paralel olarak gelişir”. O’na göre (2000), “bir kültür sorunu olarak koruma uygarlık bilinci, insan ve yarattığı artifaktlara saygı, ulusal kimlik, özgün estetik duyarlık, evre verilerinde çoğulculuk, toplumsal psikolojinin sağlamlığı gibi sorunları içeren ağdaş bir olgu ve konudur”.

“Koruma (Zeren Gülersoy, 2003):

- Geçmişin hatırdan tutulması için tarihsel belgelerin güvence altına alınması,
- İnsanlığın yararlanması için doğal ve yapay kaynakların güvence altına alınması,
- Sanat eserlerinin güvence altına alınması,
- İçinde bulunulan çevrenin istenmeyen değişimlere karşı güvence altına alınması,
- Sosyal yaşam Őeklinin değişiminin nlenmesi,
- Kültürel kavramların, geleneklerin, düşüncelerin sürdürülmesi”

Şeklinde olabilmektedir.

Bu tanımlara bağlı olarak kentsel koruma, “toplumun geçmişteki sosyal, ekonomik koşullarını, kültürel değerlerini yansıtan fiziksel yapısının günümüzün değişen sosyal ve ekonomik koşullar altında yok olmasına engel olmak ve ağdaş toplumla, ağdaş

gelişmelerle bütünleştirerek yaşamasını sağlamak” olarak tanımlanmaktadır (Zeren Gülersoy, 2003).

1.6.2. Korumamın Gerekeçleri

Korumada öncelikle akla gelen ve önemli olan neyi koruduğumuzdur. Çok kısa açıklamak gerekirse ‘neyi koruyoruz?’; bir toplumun geçmişini şekillendiren olaylar zincirinin bir veya daha çok halkasını fiziki çevresinin bütününde ve ya parçalarında muhafaza eden her türlü yapı, doku ve ya organizmayı koruyoruz (Yalçıntan, 1995).

Adam Smith, Ricardo gibi iktisatçıların geliştirdiği değer teorisi, İsmet Okyay tarafından hazırlanan çalışmada tarihi kentsel mekanlara uyarlanmıştır. Buna göre; “kentsel mekan, tarihsel süreçte nesnelere oluşan bir üründür ve bu ürünün bir kullanım değeri, bir de değişim değeri vardır. Kullanım değeri; simgesellik, imgelem, renk, doku gibi satın alınamayan öğelerden, değişim değeri ise; mekanın yenilenerek, dönüştürülerek, yeni işlevler verilerek, yeniden üretilebilen, yeniden değerlendirilebilen (yapı, meydan gibi) maddi öğeler” olarak açıklanmıştır (Okyay, 1992).

Koruma,

- Geçmişte bu değerleri yaratanlar, kullananlar ve ya kültürel belleğimizdeki önemli kişiler ve olaylar hakkında bilgi verici olması,

- Yaratıldığı çağa ait karaktere ve eşsiz güzelliğe sahip olması,

- Yeniden geliştirmenin (redevelopment) çoğu zaman zarar verici olarak görülmesi,

- Ekonomik ve canlandırıcı etkisi olması,

- Korumanın sürdürülebilir gelecek ile ilgili artan ilgiye dikkat çekmesi nedeniyle önem kazanmaktadır (Warshaw vd., 2000).

Eruzun’a göre (1987), korumada üç temel amaç vardır:

- Tarihi mirasın gelecek kuşaklara iletilmesi,

- Kültürel sürekliliğin sağlanması,

- Çağdaş insana tarihle birlikte yeni yaşam olanaklarının sağlanması.

Zeren ise (1981) kentsel koruma gerekçelerini;

- Kültürel değerleri:

- Belgesel değer
- Tarihsel değer
- Arkeolojik değer
- Estetik değer
- Mimari değer
- Kentsel görünüm değeri
- Doğal görünüm değeri
- Ekolojik değer
- Zaman değeri
- zgnlk
 - Duygusal değerleri:
 - Merak
 - Hayranlık
 - Övünç
 - Süreklilik
 - Dinsel ve Sembolik Değer
 - Kullanım değerleri:
 - İşlevsel değer
 - Ekonomik değer
 - Sosyal değer
 - Siyasal değer

gibi kaygı ve görüşlerle özetlemektedir.

İngiltere için hazırlanan Planlama Politikası Rehberi'nde koruma kavramının nemi (URL-10); "geçmişten gelen fiziksel kalıntılara, kültürel mirasımızın merkezi olması ve ulusal kimliğimizi algılamamıza yardımcı olmasının yanında, hatıraları için değer verilmelidir. Onlar günümüz ve geçmişi algılamamıza katkıda bulunan yeri doldurulamaz kayıtlardır. Onların varlığı, yerel olayların bilinmesi ve anılmasını arttırarak ve yerel karakteristik özelliklerin sürdürülmesini sağlayarak yaşam kalitemizi arttırmaktadırlar" Şeklinde ifade edilmektedir.

Kültürel nemi bulunan yerler toplum ve doğaya, geçmişe ve yaşanmış deneyimlere

derin ve ilham verici bir bağlantı duygusu vererek insanların yaşamlarını zenginleştirir (URL-11).

Kent planlaması fikrinin neredeyse medeniyetler kadar eski olduğu söylenebilirse de, tarihi kent dokularının korunması bilinci son iki yüzyılda, ulus-devlet ve ulus bilincinin ortaya çıkmasına koşut olarak belirmiştir. Farklı etnik grupları ortak bir tarih ve dil birliği etrafında birleştirebilmek için bir ulus kimliğinin oluşturulmaya çalışılması dikkatleri tarihi kentsel dokular ve tarihi miras üzerinde toplamış, ulus kimliklerinin somutlaşabilmesi için tarihi mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerektiği kabul edilmiştir (Şahin ve Yalçın, 2003). “Kültür varlıkları, ülke kimliğinin oluşmasında önemli roller üstlenirler. Bu değerlerin korunması ve devamlılığının sağlanması ülke kimliği ile eşdeğer olarak düşünülebilir” (Örnek Özden ve Görgülü, 2006).

Kentsel koruma, tarih bilincinin getirilmesi ve ulusal benliğin oluşturulması açısından da önem taşımaktadır (Ayrancı, 2007). Tüm bunlara bağlı olarak, kentsel korumaya yönelik başlıca hedefler aşağıdaki şekilde belirlenmektedir (Tekeli, 1987):

İçinde yaşanılan çevrenin tarihsel geçmişe ait sunduğu simgeler, bireyin sağlıklı olarak toplumsallaşabilmesi için önemli birer araçtır. Geçmişin göstergelerini taşıyan bir çevrede yaşayarak toplumsallaşan birey, kültürün sürekliliği bilincine kolaylıkla erişerek, bir tarih bilincine ulaşmaktadır;

Ulusal benliğin ve kimliğin yaratılması ve sürdürülmesinde koruma önemli bir araç durumundadır;

Korunacak değerler, sahip oldukları tarihsel önemlerin yanı sıra, sanatsal, kültürel ve çevresel değerleri açısından da özellikli olan varlıklardır;

Ekonomik açıdan, özellikle turizm amaçlı düzenlemelerle farklı kültürlere mensup kişilerin beğenisini kazanmak açısından önem taşımaktadır.

Yıkılan fiziksel doku ile buralardaki yerel yaşam tarzları silinmekte, izleri kaybolmakta, bunların geri kazanılması ve kent kimliğine katkıda bulunulması açısından koruma gerekmektedir. Korunması gerekli alanlar toplumların uzun bir zaman diliminde, gelenekleri, görenekleri, sosyal-ekonomik yapıları, tercihleri, beğenileri, gereksinimleri ve teknolojik gelişimleri, vb. göstergelerinin yansıdığı, yani kısaca yaşanmışlığın göstergesi, izlerini taşıyan bölgelerdir. Bu açıdan bakıldığında geçmiş ile gelecek arasındaki sosyo-kültürel bağları oluşturmaktadırlar.

Kültürel süreklilik geçmişle bugün, bugünle gelecek arası bağ kurmayı sağlamaktadır. Bu alanlar, üzerinde barındırdıkları toplumların oldukları kadar farklı

toplumlara ait göstergelerin yansımaları nedeniyle kültürler arası köprü kurma görevinin de üstlenmektedirler.

Toplumsal ilişkilerin bunca karmaşık boyutlara ulaştığı çağımızda, kişi ve topluma karşı olan sorumluluğun önemi gün geçtikçe belirginleşmekte/anlam kazanmaktadır. Sorumluluk duygusu toplumsal bir üründür. Birlikte yaşamanın vazgeçilmez koşulu, başkalarının hak ve hukukuna saygılı olmaktır. Sorumluluk duygusu yalnız yaşamla da sınırlı değildir. Kişi, sadece içinde yaşadığı topluma karşı değil, gelecek kuşaklara karşı da sorumludur. Topluma mal olmuş, benimsenmiş gelenek ve göreneklerin, sağlıklı çevrenin, uygarca ilişkilerin korunması, işte bu sorumluluk duygusu nedeniyle, aynı zamanda kişinin görevidir de. Kültürel sürekliliğin sağlanması, fiziksel ve kültürel mirasın yaşatılarak gelecek nesillere aktarılması, bu değerlerin özel bir çaba ile korunması ve canlı tutulmasıyla olanaklı hale gelecektir (Çeçener, 1995)

Fitch'e (1982) göre de, korumanın ana amacı fiziksel ve kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılmasıdır. Fiziksel çevrenin korunan öğeleri, günümüzün hızla değişen dünyasında kişilerin ve toplumların kimliklerini belirleyen düşünsel ve duygusal ipuçları, yabancılaşmaya karşı tutunulacak değerlerdir. Feilden'e göre (1994), tarihi bir yapı, onu üreten kültür ve insanlar hakkında merak ve daha çok şey öğrenme hissi uyandırmaktadır. Mimari mirasımızın bir parçası olan kültürel kimliğimiz ve sürekliliğin bir sembolü olmasından dolayı ilk etki daima duygusal olmaktadır.

Tarihi dönemlere ait bir anıt karşısında duyulan hayranlık, şaşkınlık, kendi kültürümüze karşı yabancılarca gösterilen ilgi karşısında duyulan övünç ve ait olma duygusu, koruma felsefesinin temelini oluşturan manevi değerlerdir (Zeren, 1981).

Ayrıca simgesel yapılar, referans noktaları oluşturan ve kenti tanımlayan elemanlar olma özelliği taşımaktadırlar (Madran, 2001). Kentleri sembolize eden, simgesel ve dinsel değerler taşıyan örnekler de koruma ölçütleri kapsamında öncelik taşımaktadırlar (Sürül, 2003).

Tarihi çevreler hayranlık uyandıran genel görünümleri, çeşitli üslup ve biçimleri barındıran zengin düzenlemeleri ve özenli işçilikleriyle geçmiş toplumların yaratıcılığının bir göstergesi olarak algılanmaktadır (Ahunbay, 2004). Tarihi çevrelerin korunmasına, gelecek kentsel oluşumları uyaran, etkileyen bir yol gösterici olarak bakılabilir (Van Voorder vd., 1991). Bu tür alanlar insan ölçüsüne göre düzenlenmiş mekanlar olarak da öğretici, ilgi çekicidirler (Ahunbay,2004).

Kültürel değerlere bakıldığında; tarihi belge değeri, tarihi bir olguya tanıklık etmek,

ya da o süreci yansıtmak gibi özellikleri olan (tarihsel değer), özel bir toplum yapısını veya yaşam biçimini yansıtan, teknik gelişimin izlerini taşıyan yapı ve yerler, doku, kütle, mekan özellikleriyle de belge olarak saklanmaları (belgesel değer) amacıyla koruma altına alınmaktadırlar (Ahunbay, 2004). Yapı ya da sitin devrinin özelliklerini yansıtmaması, bir ekol ya da akımın temsilcisi olması, ya da bir sanatçının mesleki disiplin anlayışını yansıtmaması, belli bir sanat akımının gelişmesine ivme kazandırması, mimari değerlerin belirlenmesinde yapısal durum, değişmişlik vb. gibi ölçütlerdendir (Arslan, 1990).

Tiesdell vd.'e göre (1998); tarihi bir mekanın estetik çekiciliği, özgün tek bir yapıdan ziyade, çok sayıda tarihi yapının biraraya gelmesiyle oluşmaktadır. Tarihi çevrelerde somut olarak ortaya çıkan estetik değerler aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir (Teoman, 1987):

- Malzeme, biçim ve renk uyumluluğu,
- Birbirleriyle olan uyum, ahenk ve güzelliğin varlığı,
- Geçmişin etkisi,
- Alışılmış mekan rahatlığının etkisi,
- Sığınma, barınma duyguları ve
- Varolan değerlerin bilincine varılması.

Zamanın yıpratıcı etkisinden ve insanların yaptıkları hasarlardan zarar görmeden günümüze ulaşabilen tarihi, belgesel, mimari ve estetik değerleri olan anıt ve kalıntıların sayısı oldukça azdır; bu nedenle çok eski tarihlerden kalan yapılar 'ender'likleri dolayısıyla da korunmak istenirler (Ahunbay, 2004).

Tüm kaynaklar gibi tarihi çevrelerin de en olumlu şekilde değerlendirilmeleri gerekliliğini savunan Zeren'e (1981) göre, tarihi çevre, çevresel kullanım ve sosyal denge yönünden de insan ölçeğindeki mekanlarla ve süreklilik etkisiyle o yörede yaşayan halkın birbirleriyle sosyal bağlantısını sağlamlaştıran, insan ve çevresiyle olan sosyal bağlantısını sağlayan ve devam ettiren en önemli değerdir (Özen, 2005). Feilden'e göre (1994); kültürel mirasın sosyal değeri, geleneksel sosyal aktivitelerin gerçekleştirilmesi ve yeni kullanıma uyum sağlamaya bağlıdır.

Korunacak olan yapı/çevre, sahip olduğu alt yapı donanımları ve yapı potansiyeli/değeri ile bir kaynak niteliğindedir ve ekonomik değer taşımaktadır (Özen, 2005). Çağdaş fonksiyonlarla donatılıp yaşama kazandırma, kültür ve uygarlık ürünlerine gösterilen bir saygının sonucu olabildiği gibi, tarihi çevre ve taşınmaz kültür varlıklarının ekonomik boyutundan söz edilebilmektedir (Altınoluk, 1998). Korunacak olan, sahip olduğu yapı potansiyeli ile bir kaynak niteliğindedir ve ekonomik bir değerdir.

Kültürel sosyal gelişme, ekonomiye bağlıdır. Mimari kaynakların etkin kullanımı, turizm, kamu-özel sektör iş birliği ekonomik katkı sağlamaktadır. Etkin olarak kullanılması gereken mimari kaynakların başında tarihi çevreler, yani korunması gerekli alanlar yer almaktadırlar. Buradaki ekonomik kazanımlar; tanıtım-turizm yoluyla ve yaşanabilir düzeydeki yapı/yapı çevrelerinin yeniden kullanıma açılmasıyla elde edilenler olmak üzere iki başlıkta toplanabilirler.

Geçmiş değerlerine sahip çıkabilmeyi ve bir bütün olarak yaşatabilmeyi sağlamış ülkelerin tanınmalarında, merak edilmelerindeki katkı payı şüphesiz ki fazladır. Örneğin; İtalya, Fransa ve Almanya bu başlığa örnek ülkeler olarak verilebilir.

Günümüzde çok sayıda onarılarak geniş imkanlar sunabilecek tarihi çevrelere yeni işlevler yüklenerek yeniden kazanılabilir ve bu sayede ekonomik tasarruflar sağlanabilir (Özen, 2005). Var olanı korumak, yeniden yapmaktan daha önemlidir. Bu bağlamda, ülkemizde sıkça sözedilen konut sorununun çözümüne akılcı bir çözüm sunması bakımından korumanın ekonomik boyutu yadsınamaz (Sürül, 2003).

Tarihi çevrelerin ve taşınmaz kültür varlıklarının kullanım değerlerinden biri de işlevsel değerdir. “Kullanılabilir, çağdaş işlevlere dönüştürülebilir ve çevreye katkıda bulunma potansiyeli işlevsel değeri belirleyen ölçütlerdir. Bu değeri oluşturan değişkenler, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapısı ve bunlardan doğan gereksinimlerdir” (Arslan, 1990). Artık küreselleşme ile birlikte dünyamız her zamankinden daha da küçülmüş, daralmıştır. Ülkeler birbirlerinin sadece ticari işlerine, yaşam biçimlerine, toprak bütünlüklerine değil, tarihlerine de karışmaktadırlar. Bu baskılar altında tarihi çevrelerin zenginliği ve iyi korunmuşluğu somut bir tarihi kanıt ve etkileyici bir uygarlık gösteresidir (Tankut, 1987).

Korumada politik değerler kültür varlığına halkın ilgisinin çekilmesinde ve fon sağlanmasında önemli rol oynamaktadırlar. Öte yandan ayrı politik görüşü benimsenmeyenlerce kültür varlıkları olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Çoğu Avrupa ülkesinde de koruma altına alınacak kültür varlıkları benzer kriterlerle değerlendirilmektedir. Örneğin; Brüksel’de tarihi eserlerin belirlenmesinde, belge olarak değer, bağımsız üslup ve nitelikler, tarihi değer açısından diğer bina ve nesnelere tanıklık etme durumu, az bulunurluk, çağının izlerini ve değişikliklerini taşıma gibi özellikler aranmaktadır (Tek, 1995).

Tarihi çevreleri korumak uluslar arası platformda siyasi güç kazandırmaktadır. Bu amaçla kurum/kuruluşlar ortaya çıkmış, sivil ve resmi örgütlenmeler (ICOMOS, ICROM,

vb.) oluşturulmuştur (Özen, 2005). Venedik Sözleşmesi mirası koruma ihtiyacını kabul etmekte ve onların orijinal zenginlikleri ile birlikte gelecek kuşaklara teslim edilmesini bizim görevimiz olarak görmektedir. Ancak, önemli olan koruma faaliyetlerinin türlerini etkin biçimde algılayabilmektir.

1.6.3. Koruma Türleri

Kuban (2000), gerektiğinde uygulanabilecek koruma tekniklerini Sağlamaştırma, Bütünleme (Reintegration), Uyarılama (Rehabilitation, Active Re-use), Yeniden Yapım (Reconstuction) olarak gruplamaktadır. Ahunbay ise (2004), koruma tekniklerini; sağlamaştırma, bütünleme, yenileme, çağdaş ek, yeniden yapma, temizleme ve taşıma olarak sıralamaktadır. Özer'in (2000) tanımladığı koruma yaklaşımlarını kısaca özetlemek gerekirse yapının özgün kimliğini sergilemek amacıyla ilk haline ulaşmak ve yapıyı günümüze ulaşan hali ile korumak olarak ifade edilebilir, Hasol (1997) ise iki koruma yaklaşımı sunmaktadır; dokundurmamak ve yaşatmak. İlki, korunuyor gibi gözüküp korunmayan yapı ya da bölgeler içeren bir yaklaşımdır. İkincisi ise, herhangi bir faaliyetle yaşamına devam eden koruma uygulamalarını içeren bir yaklaşımdır. Hasol (1997) bu yaklaşımını, Türkiye'nin en iyi korunduğu kabul edilen Safranbolu için yorumlamakta ve "dokundurmamak" şekli ile Safranbolu'nun kabul edinilen aksine, genel anlamda korunmadığını ileri sürmektedir. Ama tek yapı ölçeğinde sınırlı sayıda "yaşatmak" olarak tanımladığı koruma örneklerinin varlığını da kabul etmektedir.

Lichfield'in (URL-12) ifadesine göre: "koruma şartlara göre bir kullanımın durdurulması veya yeniden sunulması; çağrışım ve anlamların saklanması; bakım, koruma, restorasyon, uyarılama ve yorum süreçlerini içerebilir ve genel olarak bunlardan birden fazlasının birleşimini içerecektir". Kentsel mirasın korunması sürekli ve değer bazlı bir süreç olup aşağıda gösterildiği şekilde geniş bir faaliyet yelpazesi ihtiva etmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Lichfield'e göre koruma türleri (URL-12)

Faaliyetler	Açıklamalar
Bozulmanın önlenmesi (prevention of deterioration)	Sağlam bakım programı ve çevre kirliliğinin kontrol edilmesi gibi dolaylı koruma
Koruma (preservation)	Kentsel mirası mevcut yerinde tutma ve daha fazla çürümeden koruma
Sağlamlaştırma (consolidation)	Sürekli dayanıklılık ve yapısal bütünlüğü sağlamak üzere fiili dokuya destekleyici malzemeler ekleme veya uygulama
Restorasyon (restoration)	Doku veya kullanım veya her ikisine ilişkin olarak orijinal kavramı yeniden canlandırma
Rehabilitasyon (rehabilitation) (Aynı zamanda onarım yenileme, yenileştirme, yeniden modelleme, uyarlanabilir kullanım diye adlandırılır.)	Binayı sürdürülebilir hale getirecek çağdaş kullanıma uyarlamak
Yeniden üretim (reproduction)	Mevcut bir insan eserini bazı kayıp ve çürüyen parçaları değiştirmek için kopyalamak, veya aşırı şartlar altında nesnelere daha uygun ortamlara taşımak.
Yeniden yapmak (reconstruction)	Eski yapıyı taklit ederek yeni yapmak.

Yukarıda bahsi geçen türleri açıklamak gerekirse;

- Bozulmanın önlenmesi (prevention of deterioration):

Tarihi çevreler, hızla gelişen teknoloji ve sanayileşme, konut açığında kaynaklı seri yapılaşma, vb. gelişmelerden olumsuz yönde etkilenebilmektedirler; gürültü, hava kirliliği, çirkin yapılaşma gibi... Bu olumsuz etkilerden soyutlanmaması halinde eskimesizülme, köhneleşme sürecine girebilirler. Kentsel tarihi çevrelerin etkilenme alanlarındaki planlama kararlarına bu nedenle çok fazla dikkat edilmelidir (Özyaba, 2004).

- Özgün niteliğinde olduğu gibi saklamak (protection, preservation):

Özellikleri ve karakterleri açısından önemli müdahalelerin yapılamayacağı kentsel tarihi çevrelerin küçük onarımlarla, örneğin, çatı, kapı, pencere elemanları, estetik özellik ve üslup göstermeyen sıvalar, boya, badana, tesisat onarımı ve cephenin tümünü kapsamayan ahşap kaplama vs. gelecekte bozulmasını önlemeye yönelik çalışmaları özgün niteliğinde olduğu korumak olarak değerlendirebiliriz (Aydemir, 2006).

Daha çok tarihi kent merkezlerinde fazlaca tahrip olmamış ve küçük bakımlarla yaşayabilecek nitelikteki fiziksel mekanlarda uygulanmaktadır. Kentsel tarihi çevrenin mevcut karakteri, bilinen özellikleriyle (tarihsel, etnoğrafik, efsanevi, sanatsal, fiziksel, duygusal vb. özellikler) tüm kullanıcıları açısından belirli bir anlam ifade ediyor ve bu anlamın devam ettirilmesi isteniyorsa, bu yönde bir kentsel koruma gerçekleştirilmektedir. İtalya'da Piazza II Campo, İngiltere'de Chicester, Chester korunan tarihi çevrelere örnek

olarak verilebilir (Özyaba, 2004).

- Sağlamaştırma (consolidation):

Kentsel tarihi çevrenin çeşitli iklimsel, fiziksel, vb. nedenlerden dolayı eskiyen parçalarının temizlenmesi, onarılması, malzeme ve doku dayanıklılığının artırılması ve sahip olduğu renk, doku, strüktür, gibi karakterlerin daha uzun süre aynı nitelikte izlenebilmesi amacıyla gerçekleştirilen bir yenileme türüdür.

Kentsel tarihi çevre ölçeğinde yapılacak sağlamaştırma çalışmalarında, daha çok özelliği olan kentsel mobilya, sokak kaplamaları ve kaldırımlar, yönlendirme ve reklam tabelaları, ağaçlandırma, altyapı gibi kentsel donatılar dikkate alınmaktadır (Özyaba, 2004). Kentsel ölçekte yapılan sağlamaştırma örneğine Wooden Vallila (Helsinki) verilebilir.

- Temizleme (liberation):

Kentsel tarihi dokunun genel etkisini bozan, tarihi ve estetik değer taşımayan eklerden/yapılardan arındırılması işlemidir (Ahunbay, 2004).

- Orijinal durumun canlandırılması (restorasyon):

Yapı ölçeğinde bozulan parçaların yeni malzeme ve yapı teknolojileriyle yenilenmesi, yapısal sorunların giderilmesi, yok olan kısımların yerine konması. Yapıya başka işlev de verilebilir. Sağlamaştırmanın bir ileri aşamasıdır (Aydemir, 2006).

- Daha iyi bir çevreye taşıma, eskiyen kısımların yeniden yapılması (reproduction):

Jeolojik yapı ya da afetler kentsel çevrenin bulunduğu ortamda korunmasını zorlaştırıp başka yere taşınarak orada yaşamını sürdürmesi olayı. Anıtın bulunduğu çevre değişiyor, bozulma ya da yok olmaya da neden olabilir.

Bayındırlık etkinlikleri (yol, baraj yapımı vb) jeolojik yapı ya da doğal afetler, tarihi çevrenin bulunduğu yerde korunmasını zorlaştırabilir, hatta olanaksız kılabilir. Bu durumda yerleşmenin önceden belirlenen uygun bir yere taşınması yöntemidir (Ahunbay, 2004). Örneğin, Dicle Nehri üzerinde yapılan Ilısu Barajı, yaklaşık 1600 yıllık bir geçmişe sahip olan Hasankeyf ilçesini sular altında bırakmaktadır. Bu yerleşmenin, olduğu gibi bir yere taşınması gerekmesine rağmen, hem çok pahalı hem de aynı çevresel özelliklerin bulunamaması yüzünden yapılamamaktadır (Aydemir, 2006).

- Bilgi ve belgelere dayanarak yeniden inşa etme (reconstruction, duplication):

Tarihi çevrelerin yok olan kısımlarının eldeki fotoğraf, bilgi ve belgelere dayanarak yeniden yapımına yönelik bir koruma yöntemidir. Tarihi çevrenin dokusu, yapılaşma karakteri, silüetteki hakim öğeler, geleneksel yapı teknolojisi ve malzeme gibi bileşenler belirlenir ve yeni yapılaşmalarda bu özelliklerin bozulmaması için çeşitli yapılaşma koşulları oluşturulur. Özellikle yangın, deprem ya da savaş gibi toplu yıkımlarla yitirilen ve yeniden canlandırılmaya çalışılan alanlarda tarihi sürekliliği ve ulusal karakteri yansıtabilmek amacıyla başvurulmaktadır. Varşova bu konuda tipik bir örnektir. Özellikle II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan yıkımlardan sonra birçok Avrupa kenti yeniden inşa edilmiştir. Örneğin, Münsterplatz (Almanya) ve Gdansk (Polonya) gibi kentler savaş sonrası yeniden yapılan kentlerdir (Özyaba, 2004).

- Soylulaştırma (gentrification):

Sosyo-kültürel açıdan bozulmuş, çöküntüye uğramış, dolayısıyla fiziksel çevresi de bozulmuş alanlarda, özellikle tarihi kent parçalarında sosyal yapının iyileştirilmesidir (Özden, 2001), yani eski kent merkezlerindeki yenilenme sürecinde, bu alanlarda yaşayan düşük gelir grubunun yerine yüksek gelir grubunun yerleşmesiyle oluşan sosyal ve fiziksel yenilenme olarak tanımlanmaktadır (Özsoydan, 2007).

- Yeniden canlanma- canlandırma (revival-revitalization):

Sosyo-kültürel, ekonomik ya da fiziksel açılardan bir çöküntü süreci yaşamakta olan kentsel tarihi çevrelerde, örneğin, terk edilmiş, depolama, imalat gibi işlevlere tahsis edilmiş ya da düşük gelir grupları tarafından sağlıksız ve yoğun bir biçimde kullanılan tarihsel yapı ve kent dokularında, çöküntüye neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesi sonucu, o alanın tekrar hayata döndürülmesi, canlandırılmasıdır (Özden, 2001).

Çağdaş yaşam biçimlerinin gereksinimlerini karşılayamaz durumda olan, bakımsız tarihsel konut ve öteki yapıların onarılarak günümüz standartlarına yükseltilmesi işlemlerini kapsamaktadır. Yenilenecek tarihsel yapının tasarımındaki işlevini sürdürmesi gerekli değildir (Özsoydan, 2007).

- Kentsel yenileme ve iyileştirme (rehabilitation, renovation):

Yapı ölçeğinde temizleme, canlandırma, iyileştirme; kentsel ölçekte ise yenileme, temizleme, yayalaştırma gibi müdahaleler yapılmaktadır (Aydemir, 2006).

Bademli (2006) ise, tüm bu bahsedilen kavramlara göre, koruma türlerini;

- saklamak anlamında korumak (depoculuk-bekçilik),
- sergilemek üzere korumak (müzecilik),
- değiştirmeden kullanmak (onarımcılık),
- değiştirerek (sağlıklaştırarak, ekleyerek) kullanmak (yapıcılık),
- yenileyerek (yeniden yaparak) kullanmak (yıkıp yapmacılık) ve
- belgelemek ötesinde yok oluş sürecine müdahale etmemek (seyircilik)

olarak özetlemektedir.

Tarihi çevreleri çağdaş yaşam koşullarına kavuşturmak üzere donatılarının ve alt yapısının sosyal, ekonomik, fiziksel, sanatsal olarak iyileştirilmesi (Özköse, 1987) ya da sorunlu kentsel mekanların sağlıklı yaşam koşullarına kavuşturulması, tekrar çalışabilir, verimli, kapasiteli hale getirilmesidir. Böylece, kişilerin daha iyi çevre şartlarına, trafik problemlerinden arınmış bir çevreye ve sosyal tesislere kavuşması sağlanmış olur. Sıhhileştirmedeki birinci, neden bozulan konut dışı çevre koşullarının iyileştirilmesidir (Kuleci, 1995).

Bu koruma türleriyle tarihi çevreler kaybettikleri fiziksel ve sosyokültürel değerlerin yeniden kazanarak varlıklarını sürdürülebilirler. Böylece kültürel mirasın sürekliliği sağlanır.

1.7. Bütünleşik Kentsel Koruma

1.7.1. Bütünleşik Kentsel Koruma Kavramı

Kent parçalarının korunmasının kültürel mirasın sürekliliğinin sağlanması ile belgeleme ve eğitim amacı bulunmasının yanı sıra, estetik açıdan da önemi bulunur. Günümüzün gitgide birbirine daha çok benzeyen kentlerinde yerel farklılıkların ve değerlerin ortaya konması açısından, korunmuş çevreler tekdüzeliğe karşın zengin bir çeşitlilik sunmaktadır (Ulusoy, 1994). Tek yapı kolay akılda kalabilmektedir, ancak,

kentsel koruma aslında geometriyi içinde saklamaktadır ki; bu geometri, mimarının temelini oluşturur. Böylece bunlar estetiksel kalitenin arka planına hizmet edebileceklerdir (Cohen, 1999).

Çoğunlukla anıtsal özellikler gösteren, dönemin üst yapısını ve onun değerini temsil eden tekil yapıların korunmasına karşılık, kentsel dokunun korunmasının o dokuyu oluşturan toplumsal ilişkileri, üretim biçimlerini ve gündelik yaşamı içeren kapsamlı bulguları mümkün kıldığı söylenebilir (Ulusoy, 1994). Buna Trabzon Ortahisar, Akçaabat Ortamahalle, Kayseri Suriçi örnek olarak verilebilir.

Kent parçaları koruma altına alınırken kimin nasıl etkileneceğinin düşünülmemesi, hangi kullanıcı grubunun hedeflendiğinin belirlenmemesi (Ulusoy, 1994), korumanın sadece fiziksel boyutunun ön plana çıkarılması kent halkının korumaya bir “burjuva fantezisi” olarak bakmalarına ve korumanın sadece estetik boyutunu yaşamalarına neden olmaktadır. Oysa korumanın fiziksel ve estetik boyutu kadar sosyal ve ekonomik boyutu da önem taşımaktadır. Koruma politikaları uygulanırken kent halkın sosyal yapısı değiştirilmemelidir. Korumanın kimin için olduğu, korunanın kimler tarafından kullanılacağı unutulmamalıdır. Kent halkını yapılarıyla bütünleştirmek, yapılarını ve çevrelerini sevdirmek ve böylece mekanları yaşanır hale getirmek gerekmektedir. Bunu sağlamanın bir yolu ise “bütünleşik koruma”dır (Özen, 2005).

Kültürel önemi olan alanlardaki yeni yapılaşma ve gelişmelere dair yönetmelikler ve arazi kullanım sistemi içindeki mimari ve arkeolojik mirasın korunmasına dair bütünleşik koruma politikasının gerekliliği, Granada ve Malta anlaşmalarında yer almaktadır. Bu bütünleşik yaklaşım bazı ülkelerde gelişmişken, bazı ülkelerde daha başlangıç düzeyindedirler. Yine de anlaşmalar, tarihi çevrelerdeki kabul edilebilir değişim limitlerinin ve kapasite yönetiminin ve sürecin yönetiminin ve gerekliliğini savunmaktadırlar.

Planlama sistemleri mimari ve arkeolojik mirasın restorasyonu ve yönetiminin kontrolünde önemli rol oynarlar. Tarihi yapılarla ilgili uzun vadeli koruma ve iyileştirme stratejileri için sürdürülebilir stratejileri içeren tarihi çevrelerin yenilenmesine yardımcı politikaları barındırmalıdır. Bu noktada, Amsterdam bildirgesinde de denildiği gibi merkezi, bölgesel ve yerel yönetimlere önemli rol düşmektedir (Pickard, 2001a).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Avrupa ülkelerinin, ortak mimari miraslarını koruma girişimlerini desteklemek amacıyla 1975 yılını “Avrupa Mimari Miras yılı” olarak ilan etmiştir. 21-25 Ekim 1975 tarihleri arasında toplanan Avrupa Mimari Mirası

Kongresi'nin Sonuç Bildirgesi'nde (Amsterdam Bildirgesi), dünya kültür mirasının korunmasına ilişkin olarak şu saptamalara yer verilmiştir:

- Avrupa mimarlık mirası kavramı, yalnız anıtlardan ibaret değildir. Eski kentlerdeki yapıları, doğal ve insan elinden çıkmış varlıkları, kırsal alanların özelliklerini de kapsamaktadır.

- Mimari miras, yerine başka bir şey konulamayacak olan ruhsal, kültürel, toplumsal ve ekonomik bir malvarlığını anlatır.

- Tarihsel merkezler ve sit alanları, toplum yapısında ahenk ve denge sağlar.

- Mimarlık mirasının eğitimdeki rolü büyüktür.

- Bu mirasın tehlike altında olduğu görülmektedir.

- Bütünleşik koruma, bu tehlikeleri önleyebilecek bir planlama yöntemidir.

- Bu amaçla, ilgili herkesin iş birliğini sağlamak gerekir (URL-13; Keleş, 2003).

Rypkema (URL-1), koruma yaklaşımlarında olması gereken değişimi şöyle açıklamaktadır:

- Önemli landmarklar ve anıtlar tanımlanmalı ve korunmalıdır.

- Tekil yapı korumadan yapı gruplarının korunmasına geçilmelidir.

- Yapıların tarihsel önemleri ulusal ve uluslar arası kabulle değil onların yerel anlamlarıyla tanımlanmalıdır.

- Modası geçmiş yapılara uyarlanacak yeni işlevsel kullanımlar ekonomik gelişme stratejisi olarak etkin korumada temeldir.

- Özgünlük sürdürülebilir koruma tabanlı gelişmede en önemli unsurdur.

Başlangıçta koruma, anıt eserler olarak tek yapı ve eser ölçeğindeyken gitgide çeşitli dönemlerin özelliklerini günümüze yansıtan yeraltı, yerüstü, sualtı, doğal ve yapay tüm fiziksel veriler, taşınır taşınmaz mallardan kent parçalarına kadar geniş bir yelpazeye varan bir ölçeği kapsamına almıştır.

Cohen' in (1999) tanımlamasına göre: “tarihi kent merkezleri çeşitli kültürler ve kentsel tabakalar yaratan, değişik dönemlere ait bir bina ve sokak ağından oluşmuştur. Yüzyıllar boyunca, kentsel karakterlerini iyice bilemiş olup şimdi kaliteli kent kültürü sunmaktadırlar. Ancak yeni kentler ve banliyölerinde herhangi bir tarih duygusu bulunmamakta olup bunlar herhangi bir kültürel süreklilik algısından yoksundurlar.” Cohen (1999), ayrıca, doğru kentsel korumanın tarihi şehirleri sadece yaşanan yerler olmaktan çıkaran kültürel faaliyet merkezlerine dönüştürdüğünün üzerinde durmaktadır. Böylece, kentsel ölçekte koruma kentsel doku ile sadece mimari açıdan değil, bir bütün

olarak ilgilenmektedir.

Koruma planları sosyal ve ekonomik gelişimlerin bakış açısını her zaman yansıtmalıdır; sonuçta sadece bütünlük bir yaklaşım başarılı olabilir (Van Voorder vd., 1991). Sosyal gelişim, ekonomik kalkınma, çevre koruma ve demokratik örgütlenme ile birlikte bütüncül bir yaklaşım düşünülmelidir (URL-14). Bütünlük kentsel korumayı “çağdaş koruma yaklaşımı” olarak betimleyen Çeçener (1981), sokağı, bahçe duvarı, kaldırımını, ağacı, eski dükkanı, çeşmesi, camisi ile, gelenekleri, görenekleri, yani insanı ile koruma yapılması halinde, tam bir korumadan söz edilebileceğini savunmaktadır (Özen, 2005).

Avrupa Kentsel Şartı’nda (URL-15), Çeçener’in bu koruma anlayışına hak verilmekte ve “Bir kent, modern gelişmeyle tarihi mirasın korunması arasında dengeyi kurmalı, eskiyi tahrip etmeden yeniyile bütünlükmeli ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerini sağlayabilmelidir. Geçmiş olmayan bir kent, hafızasını yitirmiş bir insana benzer. Kent dokuları, yapılar, ağaçlar, kiliseler, kütüphaneler, insanların kentlerdeki yaşamışlıklarının, çalışmışlıklarının ve kişisel tarihlerinin izleridir” denmektedir.

Yalnızca kültürel kaygılarla ortaya atılan ve yapıların oluşturduğu yapay ortamı korumaya yönelmiş bir çaba toplumsal-siyasal bir içerikten yoksunsa yetersizdir ve sonucu da genellikle başarısızlık olacaktır. Koruma bir bütüne ve müzeci olmayan, aksine yaşayan bir olguysa, korunan fiziksel yapının içeriğini de kapsayacaktır. Bu boyuttan bakıldığında tarihi çevreye ya da korunacak tüm yapısal çevreye sadece bir kültürel değer olarak bakmanın yetersiz kalacağı görülmektedir. Tüm altyapı donanımları ve kolaylıklarıyla birlikte bir konut, ticaret, kültür stoku oluşturan bu yapısal çevre bir ekonomik kaynak değeri de taşımaktadır (URL-16).

Sorun, yapıların fiziksel eskimesi ile ekonomik eskimesi arasındaki ilişkide ortaya konabilir. Ekonomik eskimeyi önlemek yapıdan elde edilen yararın, yapılacak bakım-onarım vb. giderlerinin yüksek olması durumunda gerçekleşeceğine göre burada yarar kavramı önem kazanmaktadır. Bu da bir yandan yapıların sahiplerinin/kullanıcılarının bireysel özelliklerine, bir yandan da çevrenin kullanışa getirdiği çevre-yerleşme kapsamı içinde düşünülmesi gerektiği bu açıdan da ortaya çıkmaktadır (URL-16). Bütünlük koruma ile salt korumanın yerini koruma- değerlendirme- geliştirme amacına yönelik bir yaklaşım almaktadır (Sökmen, 1987).

20. yy.da giderek yapıların bir mekan kurgusu içinde yerleştirilmiş buldukları çevrelerinden koparılmadan bütün halinde ele alınmaları gerektiği, yaratacakları etkinin

böylesine bir yaklaşımla büyüyebileceği benimsenmiştir (Özen, 2005).

Amsterdam Bildirisi'nde yer alan koruma ilkeleri şu şekildedir:

- Mimarlık mirasının korunması kentsel ve bölgesel planlamanın başlıca amaçlarından birini oluşturur.

- Bütünleşik koruma hem yerel yönetimlerin sorumlu davranmalarını, hem de yurttaşların katılımını gerektirir.

- Bütünleşik koruma politikasının başarısı, toplumsal etmenlerin de hesaba katılmasını gerekli kılar.

- Bütünleşik koruma, hukuki, ekonomik ve yönetsel önlemlerle desteklenmek zorundadır.

- Bütünleşik koruma, restorasyon ve canlandırma için uygun yöntem ve beceriler geliştirmeyi zorunlu kılar (Özsoydan, 2007).

“Feilden ve Jokilehto'nun (1998) ileri sürdüklerine göre: bütünleşik kentsel koruma gerekleri ile şehir planlama hedeflerini bağdaştırmayı, yani mevcut tarihi dokunun değerlerini ve çıkarlarını genel planlama sürecindeki diğer faktörlerle aynı eşit statüde düşünmeyi kapsamaktadır” (Bhatta, 2008).

Bu kavram toplumun estetik, sivil, tarihi ve ekonomik ihtiyaçları içermekte ve genel olarak insanların yaşamı için koruma değerlerini vurgulamaktadır. Bu nedenle, korumanın kentsel ve bölgesel planlamanın her seviyesine entegre edilmesi zorunludur (Bhatta, 2008). Avrupa Mimari Miras Sözleşmesi bütünleşik korumayı mimari mirasın insanların yaşam bağlamına entegrasyonu ve bölgesel ve şehir planlaması ve gelişme programının bir parçası yapılması olarak tanımlamıştır. Sözleşmenin 7. Maddesi şöyledir:

Bütünleşik koruma hassas restorasyon tekniklerinin uygulanması ve uygun işlevlerin doğru seçimi ile elde edilir. Tarih boyunca, şehirlerin merkezi ve bazen köyler bozulmaya bırakılmış ve standartların altında iskan alanlarına dönmüştür. Bunların bozulması bir sosyal adalet ruhu ile üstlenilmeli ve daha yoksul yaşayanların buradan ayrılmasına neden olmamalıdır. Bu nedenle, koruma bütün kentsel ve bölgesel planlamada ilk düşünce olmalıdır (Bhatta, 2008).

1.7.2. Bütünleşik Kentsel Korumanın İlkeleri

Bütünleşik korumada asıl amaç olarak;

- Kişiye özel koruma yaklaşımından yerel halkın katılımını da içeren kapsamlı bir koruma kavramına geçiş,

- Kùltür ve mekan arasında kurulacak bağ,

- Restorasyon çalışmalarında kullanılan kaynakların yeni yapılan yapılarda kullanılan kaynakları ile karşılaştırılacak ekonomik bedeli gibi, sürdürülebilir gelişme ilkelerine yeni bir yorum getirmek

olarak gör÷lmelidir (URL-17).

Amsterdam Bildirgesi'nde (Keleş, 2003; URL-13; URL-18), büt÷nleşik korumanın ilkeleri açıklanmıştır:

- Politik Sürdürülebilirlik:

Koruma, şehir ve bölge planlamada marjinal bir konu değil asıl hedef olarak tartışılmalıdır.

Avrupa Birliği Komisyonu'nun 1990'da yayımladığı "The Green Book on the Urban Environment" adlı kitapta, korumanın kentsel mekan düzenlemeyi amaçlayan tüm girişimlerin bir parçası olması gerekliliği savunulmaktadır (URL-17).

Kent formunun tüm alanları mimari mirasın parçası olarak düşün÷lmelidir. Onları ihmallerin, kasıtlı yıkımların, yeni yapılarla olan uyumsuzlıkların ve aşırı trafiğin yarattığı tehditlerden koruma sorumluluğu olmalıdır (URL-19).

- Yönetimsel Sürdürülebilirlik:

Büt÷nleşik koruma yerel yönetimlerin sorumluluklarını da kapsar ve halkın katılımını gerektirir.

Avrupa Kentsel Şartı'nda (URL-15), kentsel mirasın korunması için bilgilendirme politikalarının gerekliliğinden bahsederek; "İyi bir koruma, halkı aydınlatma ve mülk sahiplerini de sahip oldukları değer konusunda bilgilendirme ve bilinçlendirme ile sağlanır" denmektedir.

Yerel yönetimlerin ise kentsel mimari mirasın korunmasında koruma konusunda çalışan bilim adamlarıyla işbirliği ile kapsamlı çalışmaları gerekmektedir. Büt÷nleşik koruma ilkelerini uygularken, kentsel ve kırsal topluluklardaki mevcut toplumsal ve fiziksel gerçeklerin sürekliliği de hesaba katılmalıdır. Gelecek geçmiş pahasına kurulamaz, kurulmamalıdır, ancak, geçmiş de gelecek pahasına korunmamalıdır (URL-19).

- Sosyal Sürdürülebilirlik:

Herhangi bir büt÷nleşik koruma politikasının başarıya ulaşması toplumsal etkenlerin göz önüne alınmasına bağlıdır.

Koruma politikaları aynı zamanda kültürel miras ile sosyal yaşamın büt÷nleşmesi anlamına gelir. Gösterilecek koruma çabası, yalnızca yapıların kültürel değeriyle değil,

onların kullanım değerleriyle de ölçülmelidir. Eski mekanların rehabilitasyonu, yaşayanların sosyal özelliklerinde büyük değişimlere gerek kalmadan sağlanabilir. Bütünleşik korumanın toplumsal sorunları ancak bu iki değerler grubu eş zamanlı olarak ele alınırsa halledilebilir (URL-18; URL-19).

Halkın programların hazırlanmasına katılmasına olanak tanımak için, onlara bir yandan korunacak yapıların tarihsel ve mimari değerlerini anlatarak, diğer yandan da sürekli ve geçici yeniden yerleşme konusunda tüm ayrıntıları vererek durumu anlamaları için gerekli gerçekler ortaya konmalıdır. Bu katılım en önemlisidir; çünkü iş artık birkaç öncelikli yapının restore edilmesi değil bölgelerin tümüyle iyileştirilmesi olayıdır (Keleş, 2003; URL-19).

- Bilimsel Sürdürülebilirlik:

Bütünleşik koruma yasal ve yönetsel önlemler alınmasını gerektirir.

Kültür değerlerinin korunması her şeyden önce yeterli mevzuatın yapılması ve ekonomik olanakların sağlanmasına bağlıdır. Ancak bu bilincin, yetkililerde ve halkta yeterince yaratılmaması halinde, sonuç vermesi mümkün değildir (Çeçener, 1995).

Bütünleşik koruma yerel yönetimlerin sorumluluklarını kabul etmelerini, halkın katılımını, kent bütünündeki tek yapılar ve yapı gruplarının hepsine dair koruma hareketleri sağlayacak olan yasaların iyileştirilmesini gerektirmektedir (Pickard, 2001a).

- Ekonomik Sürdürülebilirlik:

Bütünleşik koruma uygun parasal araçların varlığını gerektirir.

Bütünleşik korumanın ekonomik sorunlarını çözebilmek için şu etken önemlidir; yeni yapıların çevreleriyle uyum içinde olmalarını sağlayacak bazı hacimsel ve boyutsal kısıtlamalar getirecek bir yasa hazırlanmalıdır (Keleş, 2003; URL-19).

- Teknik Sürdürülebilirlik:

Bütünleşik koruma restorasyon ve iyileştirme yöntem ve teknikleri daha iyi araştırılmalı ve kapsamı genişletilmelidir.

Amsterdam Bildirgesi'nde açıklanan sürdürülebilirlik kavramları/tanımları bir arada değerlendirilmesi gereken yaklaşımlardır ve bu yaklaşımlar Tessa Jowell'in dediği gibi (URL-20); "İlgimiz sadece mimari mirasımızın en iyilerini yorumlamak ve korumak değildir. Evet, geçmişe karşı bir görevimiz var, fakat; biz aynı zamanda günümüz ve geleceğimize karşı da sorumluyuz. Yapılarımız görsel olarak, materyal olarak, bizim ne kadar biz olduğumuzu söylerler." derken yukarıda sürdürülebilirlik terimleri ile ifade edilen içerikleri öz olarak açıklamaktadır. Bu tanımla bir anlamla bütünleşik korumanın

çok genel bir çerçevesini de çizmektedir.

Bütünleşik korumayı kültür ya da kentsel kültür ile yakından bağlantılı olarak ele alan yaklaşımlar da vardır. Palmer (URL-21); “geleneksel olarak koruma stratejileri tekil yapılara ve yörelere hitap etmektedir, ancak bu görüş artık yeterli değildir. İnsanlar yöreleri bir anlam bütünü olarak değerlendirmektedirler. Tekil yapılar ve sitler yerine yerleri-yöreleri (sitleri) bir bütün olarak değerlendirme ve onların popüler kültür ve sosyal tarihle benzerlikleri yönünden dikkate alınmalıdır. Bu mimari estetik değerleri ihmal etmek anlamına gelmemeli, daha çok kentsel ve kırsal peyzajı içeren daha geniş ve kapsamlı yaklaşım olarak anlaşılmalı ve onları nasıl korumamız ve güçlendirmemiz yolundaki yaklaşımları” bütünleşik koruma olarak dile getirmektedir.

Yine Jowell’in (URL-20) dediği gibi; “tarihi yapılar ve strüktürler ve onların içinde yer aldığı çevreler geçmişi ve kültürel gelişmeyi kapsar ki, bizim bugün nereye geldiğimizi de gösterirler. Bunlar birer müze parçaları değildir. Hepsi tarihi yerler ve yapılarıdır. Hala insanların yaşamlarının bir parçasını oluştururlar. Bunların bazıları etkin kullanımdadırlar, bazıları vazgeçilmez kültürel ve eğitim kaynakları olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda tarihi anlama, bunların tasarımı ve önemi bizler için vazgeçilmez önemdedir, eğer gelecek için tümüyle bilgilenmiş ve bilgilendirilmiş kararlar üretecek isek.”

Yukarıdaki görüşlerden de anlaşıldığı gibi, koruma; teker teker yapıları, sit alanlarını korumaktan öte bunları daha geniş içerik ve anlamda ve onları sadece kültür varlıkları olarak görmek yerine, kültürün odağı olarak görmeyi bütünleşik koruma olarak ifade etmektedirler.

Bu anlamda bütünleşik koruma örnekleri olarak “Palermo: The City of Opportunities The Industrial Heritage Network Plan” (URL-19), “Integrated Conservation in Netherlands on behalf of the case of Nijmegen”, (URL-22) “Integrated Conservation and the Rehabilitation of Housing Stock” (URL-23), “Conservation and Regeneration in the Nottingham Lace Market” (URL-24) ve “Manchester Planning and Regeneration Strategies” (URL-25) verilebilir.

1.8. Bütünleşik Korumaya Ekonomik Olarak Bakış: Niceliksel Koruma

Kentsel korumanın kavramsal ve niteliksel boyutu kadar niceliksel boyutunun da ele alınması gereklidir. Bu gerekliliği, Bademli (2006), “Koruma çevrelerinde daha çok

koruma gerekliliği, koruma istekliliği, koruma ahlakı, koruma yöntemleri, vb. konular ele alınmakta ve genellikle koruma uygulamalarının sonuçları üzerinde durulmaktadır. Oysa, koruma sonuçlarından çok, süreçleri ele alınmalı; koruma mantığının kilit taşı olan koruma ekonomisi ön plana çıkartılmalıdır.” şeklinde açıklamaktadır. Bunun için, öncelikli olarak, koruma uygulamalarına katılması gereken paydaşlar belirlenmeli, ardından, finansman kaynakları ve koruma uygulamalarını değerlendirme yöntemleri irdelenmelidir.

1.8.1. Koruma Uygulamalarında Paydaşlar

Korumanın faydalarından daha önce Bölüm 1.6.2’de bahsedilmiştir. Rypkema (URL-1), korumanın ölçülebilir dışsal faydaları;

- yeni iş alanları yaratmak,
- yöresel sanatların eğitimi,
- ticarete dışa bağımlılığın kalkması,
- moderne uyarlanabilirlik,
- değişime uyarlanabilirlik,
- ürün çeşitliliği,
- kültürel ürünler ve hizmetler için ilgi çekici odak mekan,
- küçük girişimciler için gelişme alanı,
- turizme olanak vermek,
- hedef mekanlar (targeted areas),
- bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi,
- olumlu yönde ivmeli değişim eğrisi (incremental change),
- sivil toplum örgütlerinin oluşumuna iyi temel oluşturmak ve
- batılılaşmadan modernleşmek

olarak açıklamaktadır. Bu açıklama koruma gerekçelerinin fiziksel, sosyal ve kültürel boyutlarının dışında ekonomik boyutunu da yansıtmaktadır.

ICOMOS (URL-26) paydaşlara göre, kültürel miras korumanın olumlu-olumsuz tüm etkilerini şu şekilde açıklamaktadır (Tablo 2):

Tablo 2. Aktörlere Göre Kültürel Miras Korumanın Etkilerinin Dağılımı (URL-26)

	Üretici	Etki	Tüketici	Etki
1° etkilenen aktör	Alandaki mal sahibi	+ gayrimenkul değerinde artış - bakım-onarım maliyeti +/- vergiler ⁽¹⁾	Alandaki kullanıcı	+ gayrimenkul değerinde artış - bakım-onarım maliyeti +/- vergiler ⁽¹⁾ + prestij +/- yaşam kalitesi ⁽²⁾ +/- dışsallıklar ⁽³⁾
	Alandaki yerel yönetim	+/- vergi matrahı - bakım-onarım maliyeti + prestij	Alandaki kiracılar	- kira artışı + prestij +/- yaşam kalitesi +/- dışsallıklar
	Alandaki hizmet sağlayıcılar	+ ziyaretçi akışı (hasılat) - bakım-onarım maliyeti + prestij	Hizmetten faydalanan (turist, ziyaretçi,...)	+ turizm / ziyaret + hizmet
2° etkilenen aktör	Alan dışındaki mal sahibi	+ gayrimenkul değerinde artış	Alan dışındaki kullanıcı	+ gayrimenkul değerinde artış +/- dışsallıklar
	Alan dışındaki hizmet sağlayıcılar (rehber, gösteri sanatçısı, turizm acentası)	+ ziyaretçi akışı (hasılat) + istihdam	Alan dışındaki kiracılar	- kira artışı + prestij +/- yaşam kalitesi +/- dışsallıklar
			Alan dışında hizmetten faydalanan (turist, ziyaretçi,...)	+ turizm / ziyaret + hizmet
3° etkilenen aktör	1° ve 2° aktörlerin çalışanları Tedarikçiler Ulusal ekonomi	+ istihdam + satışlar + çarpan etkisi	Halk	+ prestij + miras değeri

(1) Yönetimlerin yaklaşımlarına göre değişir.

(2) Tescilli yapılar yaşamak için çok konforlu olmayabilir.

(3) Olumsuz; gürültü, kirlilik, park problemleri,...
Olumlu; ulaşım ve güvenlik maliyetlerinde indirim,...

Tarihi çevrelerin ve taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik örgütlenme yapısı göz önüne alındığında uluslar arası ve ulusal olmak üzere çok sayıda ve türde aktörden bahsetmek mümkündür. Bu aktörler, projenin kapsamı ve ölçeğine de bağlı olarak farklılaşabilmektedirler.

“Günümüzde ‘insanlığın Ortak Mirası’ ya da ‘Dünya Miras Kenti’ söylemleri ile de

vurgulandığı biçimde koruma artık uluslar arası bir sorumluluk alanı olarak değerlendirilmektedir” (URL-9). Bölüm 1.6.2’de açıklandığı üzere, koruma, evrensel bir olgudur. “Uluslararası kuruluşlarla ilişkiler, bu kurumlardan kaynak kullanımı ya da dünya mirası kentleri yarışı vb konular bu başlık altında incelenebilir. Ulusal düzlemde ilgili bakanlıklar ve bunlara bağlı kamu kuruluşları ile merkezi yönetim ve yerelde ise belediyeler ve il özel yönetimleri ile yerel yönetim ölçeklerinden söz edilebilir (URL-9)” (Tablo 3).

Tablo 3. Kültürel mirasın korunmasındaki aktörler

ULUSLAR ARASI KURUM VE KURULUŞLAR	ULUSAL KURUM VE KURULUŞLAR	
<ul style="list-style-type: none"> - UNESCO (Birleşmiş Milletler Bünyesinde Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) - ICCROM (Uluslar Arası Kültürel Varlıkları Araştırma ve Koruma Merkezi) - ICOMOS (Uluslar Arası Anıtlar ve Sitler Konseyi) - DÜNYA MİRASI KENTLERİ ÖRGÜTÜ - AVRUPA KONSEYİ - IUCN (Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması İçin Uluslar Arası Birlik) - UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) - REC (Bölgesel Çevre Merkezi) (URL-9) 	<p style="text-align: center;">Kamu Kurum ve Kuruluşları</p> <p>Merkez Bakanlar Kurulu Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurumu Güneydoğu Anadolu Projesi Kalkınma İdaresi Teşkilatı Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Çevre ve Orman Bakanlığı Sağlık Bakanlığı Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Milli Saraylar Kurumu</p> <p>Yerel Valilik/İl Özel İdareleri Belediye</p>	<p style="text-align: center;">Sivil Toplum Kuruluşları, Meslek Örgütleri ya da Gönüllü Kuruluşlar</p> <p>ICOMOS (Uluslar arası Anıtlar ve Sitler Konseyi) Türkiye Milli Komitesi</p> <p>ICOM (Uluslar arası Müzecilik Konseyi) Türkiye Milli Komitesi</p> <p>Tarihi Evleri Koruma Derneği</p> <p>ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma) Vakfı</p> <p>TURING ve Otomobil Kurumu</p> <p>TAÇ (Türkiye Anıt Çevre ve Turizm Değerlerini Koruma) Vakfı</p> <p>Türkiye Tarihi Kentler Birliği</p>
	<p style="text-align: center;">Uzman Kadro</p> <ul style="list-style-type: none"> - Üniversite - Plancı - Mimar - İnşaat Mühendisi <p>Projenin kapsamına göre;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Peyzaj Mimarı - Sanat Tarihçi - Sosyolog - Restoratör-Mimar - Endüstri Ürünleri Tasarımcısı 	<p style="text-align: center;">Özel ve Tüzel Kişiler</p> <p>Tarihsel alanda taşınmazı olan (Sit/Tescilli yapı) mülk sahibi Tarihsel alanda taşınmazdan yararlanan (Sit/Tescilli yapı) kiracılar Girişimci (Yatırımcılar-spekülatörler) Medya (URL-9) Turizm Acenteleri Mimarlık, mühendislik ve inşaat firmaları Kullanıcı (müşteri, ziyaretçi) Halk</p>

1.8.1.1. Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar

Uluslararası kurum ve kuruluşların başlıca hedefleri, korumanın önemini ve gerekliliğini ortaya koymak ve korumanın evrensel bir olgu olduğunu ve bu nedenle tüm ülkeleri ilgilendirdiğini dile getirmek, koruma ilişkin ortak bir dil ve yasal çerçeve oluşturmaktır.

UNESCO, evrensel kültür mirasının korunmasına yönelik olarak, tehdit altında olan anıt ve sitlere uzman desteği ve maddi yardım götürmektedir. UNESCO tarafından 1959 yılında Roma’da kurulan ICCROM (Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi) korumanın bilimsel sorunları üzerine belge toplama ve yayma, bu alanda araştırmaları destekleme, teknik sorunlara danışmanlık yapma, teknik eleman yetiştirme ve restorasyon uygulamalarının düzeyini yükseltme gibi önemli görevler yüklenmiştir. ICCROM’un merkezi Roma’dadır (Çelik, 2004).

Koruma alanında çok etkin olan uluslar arası örgütlerden biri de Varşova’da kurulan ICOMOS’dur. Kendi alanlarında yükselmiş uzmanların oluşturduğu bir örgüttür. Bu kuruluş mimarı mirasın korunmasıyla ilgili kuram, uygulama yöntemi ve bilimsel tekniklerin geliştirilmesi alanlarında çalışmalara yapmaktadır (Ahunbay, 2004).

Koruma konusunda uluslar arası düzeyde örgütlenen diğer bir kurum ‘Avrupa Konseyi’dir. Konsey 19 Aralık 1954’te kabul ettiği Avrupa Kültürel Sözleşmesi’nin ilk maddesiyle Avrupa’nın ortak kültürel mirasını koruyucu önlemleri tespit etmek ve üye ülkelerin ulusal katkılarını geliştirmek kararını almıştır.

Bu uluslararası sivil toplum kuruluşların (STK) yanı sıra koruma ve iyileştirme çalışmaları sırasında sorunların tespiti, uygulama aşamalarını hızlandırmak ve kolaylaştırmak için bazı Avrupa ülkeleri kendi bünyesinde yerel ölçekte STK’lar kurarak korumaya halkın katılımını da sağlamışlardır. 1950’lerde İtalya’da ve daha sonra Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinde oluşturulmaya başlayan mahalle konseyleri bunlara örnektir. Mahalle konseyinin başlıca görevleri arasında bölgenin şehircilik, üretim ve ticari yönden düzenlenmesi, bölgede yaşayanların haklarının korunması, özellikle kültürel, sağlık, güvenlik, dinlenme ve spor tesislerinin kurulması yerel yönetimle iş birliği yapılarak, kamu hizmetlerinin mahalle ölçeğinde yeniden kurulmasına çalışılması, mahalle ve kenti ilgilendiren sorunların rahatça tartışılması, demokratik bilgilenme ortamının sağlanmasıdır (Çelik, 2004).

Dünyadaki son gelişmeler, küreselleşme, herkese ama özellikle ve öncelikle

plancılara, ülke ölçeğinde, kent ölçeğinde hızla yerine getirilmesi gereken önemli görevler yüklemektedir. Bilinçli bireylerin, kentlilerin, yöneticilerin, yerel yöneticilerin kentlerin kimlikli ve saygın bir ülke olarak yerini alması için, kendilerine düşen görevleri yerine getirmeleri zorunludur (Örnek Özden ve Görgülü, 2006). Bu nedenle her ülke gerek bu uluslararası sözleşmeler gereği, gerekse de kendi içsel yapılanmaları neticesinde kurumsallaşarak koruma sorunsalına çözüm arayışına girmelidirler.

1.8.1.2. Ulusal Kurum ve Kuruluşlar

Ulusal kurum ve kuruluşlar çerçevesinde ülkemizde kurumsallaşma her ne kadar çoğu kaynakta kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları-mesleki örgütler-gönüllü kuruluşlar ve özel ve tüzel kişiler olarak üç grupta toplansa da unutulmuş ve göz ardı edilen uzman kadrosu dikkate alındığında dört başlık altında toplanmaktadır:

1.8.1.2.1. Kamu Kurum ve Kuruluşları

Kültürel varlıkların korunması kamu yararına olan bir eylemdir. Bir başka deyişle, korumanın kamu tarafından benimsenmesi ve özellikle kamunun yatırımcı olması, kamunun uygulamayı yönlendirici ve teşvik edici rolü çok önemlidir (Örnek Özden ve Görgülü, 2006). Koruma temelde bir kamusal hizmet alanı olduğundan Anayasa da doğal ve kültürel mirası koruma sorumluluğunu devlete vermiştir. Bu sorumluluğun ne tür politikalarla ve hangi kamu kurumlarınca yerine getirildiği önemli olmaktadır (URL-9).

Kamu kurum ve kuruluşları merkez ve yerel yönetim kuruluşları olmak üzere iki grupta toplanmaktadır:

- Merkezi Yönetim Kamu Kurum ve Kuruluşları:

Kültür varlıklarının korunmasında birinci derecede sorumlu devlet birimi Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır. Kültür ve Turizm Bakanlığı 'kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek, benimsemek, kültür konuları ile kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek ve işbirliğinde bulunmak, tarihi ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek amacı ile kurulmuştur (Örnek Özden ve Görgülü, 2006).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili parsel ölçeğinde ve ya alan ölçeğinde korumaya ve uygulamaya yönelik karar organıdır. Kurulların bilimsel ve teknik altyapı hizmetleri

koruma kurulu müdürlükleri ile sağlanmaktadır (Örnek Özden ve Görgülü, 2006). Korunacak doğal ve kültürel varlıkların tespit, tescil ve koruma kararlarının geliştirilmesinde önemli bir işlevi olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarının özerk bir yapıya sahip sürekli bilimsel kurullar olarak görev yapması esastır (URL-9).

Kültür varlıklarının korunması görevli bir diğer önemli kuruluş da Vakıflar Genel Müdürlüğü'dür. Osmanlıdan günümüze gelen kurumlardan biri olan Vakıflar Genel Müdürlüğü 1924 yılında kurulmuştur. Eski Eserleri Koruma Kanunu ile eski eserlerin korunması görevi, ödenek sağlamak koşuluyla Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bırakılmıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1710 sayılı yasada belirlenen yetkileri 2863 sayılı yasada da devam etmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü, vakıf kökenli yapıların bakımı ve onarımından sorumlu en önemli kuruluştur. Başbakanlığa bağlıdır. Genel Müdürlüğün, korumaya yönelik hizmetleri, bünyesinde bulunan Abide ve Yapı İşleri Dairesi tarafından yürütülmektedir (Çelik, 2004).

Vakıflar Genel Müdürlüğü, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile Vakıflar Genel Müdürlüğü vakıflara ait yurt içi ve yurt dışındaki taşınır ve taşınmaz vakıf kültür varlıklarının tespiti, envanterinin çıkarılması, Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait olanların korunması, mülkiyeti el değiştirmiş vakıf kültür varlıkları ile koruma alanlarının kamulaştırılması, değerlendirilmesi, onarımı, restorasyonu ve gerektiğinde yeniden inşası konusunda yetkili kılınmıştır (URL-9).

- Yerel Yönetim Kamu Kurum ve Kuruluşları:

5393 sayılı Belediyeler, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye ve 5302 sayılı İl Özel İdareleri yasaları gereğince Belediyeler ve Valilikler/İl Özel Yönetimleri tarihi-kültürel değerlerin korunması konusundaki yerel uygulamalardan sorumlu yerel yönetim birimleridir (URL-9).

Yerel yönetimler halkın seçtiği kişiler olarak, halka karşı sorumlulukları olan bilinçlenme, eğitim, kararlara katılım, kültürel ve doğal mirasın korunması gibi konularda ön planda olması gereken birinci derecede önemli kuruluşlardır. En önemli sorumlulardan biri, belediyelerdir. Belediyeler, koruma kurullarının aldığı kararların uygulayıcısıdır (Örnek Özden ve Görgülü, 2006). Yeterli uzman kadrosu bulunmaması üzerine bu konuda 2863 sayılı yasada 5226 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle yerel yönetimler bünyesinde kurulması öngörülen Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB) önemli bir adımdır (URL-9).

1.8.1.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları, Mesleki Örgütler ya da Gönüllü Kuruluşlar

Sivil Toplum Kuruluşları, İtalya ve Fransa'da kimi zaman çeşitli kampanya ve şenlikler düzenleyerek halkı bilinçlendirmek olurken kimi zaman da üye aidatlarından elde ettikleri gelirlerle halkı koruma çalışmalarına ortak etme ve aktif katılım duygusunu canlı tutmak şeklinde iken, İngiltere'de sit alanları ile ilgili her türlü belgeleme, planlama ve uygulama çalışmalarında etkin olarak gönüllü kuruluş ve vakıfların görev aldığı görülmektedir. Ülkemizde de bu yönde dernek ve kuruluşlar söz konusudur (Örnek Özden ve Görgülü, 2006).

Son dönemlerde sayıları giderek artsa da, ülkemizde tarihsel-kültürel değerlerin korunması konusunda çalışan gönüllü kuruluş sayısı gelişmiş ülkelere göre daha azdır.

Koruma bilinci oluşturmak, bu amaçla çeşitli etkinlikler düzenlemek, doğrudan plan, proje üretimi ve korumaya yönelik uygulamalar yapmak için sivil toplum örgütleri kurulmuştur. Bu örgütler, ICOMOS (Uluslar arası Anıtlar ve Sitler Konseyi) Türkiye Milli Komitesi ile ICOM (Uluslar arası Müzecilik Konseyi) Türkiye Milli Komitesi'dir.

Ulusal sivil toplum kuruluşlarından ise 'Tarihi Evleri Koruma Derneği', ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma) Vakfı, TURING ve Otomobil Kurumu, TAÇ (Türkiye Anıt Çevre ve Turizm Değerlerini Koruma) Vakfı, gibi kuruluşlar kentsel koruma ile ilgilenmektedirler (URL-9). Bu STK'lar kültürel ve doğal değerlerin korunması, geliştirilmesi konusunda çalışmalarına devam etmekte, proje ve uygulamalar yapmaktadır.

Yerel yönetimler arasında, tarihsel-kültürel çevrelerin korunması konusunda duyarlılık ve bilincin artırılması yönünde çalışan Tarihi Kentler Birliği yerel örgütlülük adına önemli bir yapılanmadır. 'Avrupa, Bir Ortak Miras' kampanyası kapsamında Ekim 1999 tarihinde Strazburg'da düzenlenen 'Avrupa Tarihi Kentler Birliği' kuruluş toplantısının ardından, Temmuz 2000 tarihinde Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nde, Türkiye'yi etkin ve güçlü bir şekilde temsil etmek, ülkedeki tarihi kentlerin yönetimlerini bir araya getirmek, tarihi kent dokularının korunmasında iş birliğini, tarihi kentler arasında bilgi, birikim, deneyim alışverişini sağlamak, bu kentler arasında kentsel, kültürel ve doğal mirasın bir 'ortak miras' bilinciyle yaşatılmasını gerçekleştirmek amacıyla 'Türkiye Tarihi Kentler Birliği' kurulmuştur (URL-27). Birlik Ağustos 2002 tarihinde de gerekli formaliteleri tamamlayarak Avrupa Tarihi Kentler Birliğinin üyesi olmuştur (URL-9).

ÇEKÜL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği tarafından doğal ve kültürel çevrenin korunması amacıyla kent-havza-bölge-ülke ölçeğine uzanan plan hiyerarşisine uygun

olarak kamu-yerel-sivil-özel sektör birlikteliğine önem verilen projeler üretilmiş ve hayata geçirilmiştir.

Bu modellerinin dışında (URL-9):

Tarihi kentler birliği birçok belediyeye gerek maddi gerekse teknik destek vererek kültür mirasının korunması yönünde birçok proje ve bu projelerin uygulanması çalışmalarını yapmaktadır.

ÇEKÜL Vakfı, çeşitli belediyeler, valilikler ve kaymakamlıklarla bu yönde gerek proje ve gerekse uygulama çalışmaları yapmaktadır.

Bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan gerek proje gerekse uygulama örneklerini özendirme amacıyla her yıl ‘Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulama Özendirme Yarışması’ düzenlemekte ve bu yöndeki çalışmaları teşvik etmektedir.

1.8.1.2.3. Uzman Kadro

Daha önce de belirtildiği gibi bazı kaynaklarda göz ardı edilen ancak koruma uygulamalarının olmazsa olmaz elemanları niteliğindeki uzman kadro, başta üniversite olmak üzere gerek planıcı, gerek mimar gerekse de inşaat mühendisi gibi ilgili meslek dallarında uzman, bilgili ve yetenekli kişilerden oluşmaktadır.

Tarihi çevre ve taşınmaz kentsel varlıkları korumada disiplinler arası bir çalışma yapılması adına ilgili meslekler arası koordinasyon ve eşgüdüm gerekmektedir. Bu nedenle yapılacak olan çalışmalarda peyzaj mimari, mimar ve kent planıcısına ek olarak sanat tarihçi, sosyolog, restoratör-mimar, endüstri ürünleri tasarımcısı, altyapı mühendisi gibi disiplinler de çalışma grubunda yer almalıdır. Çalışma alanının özelliğine göre farklı meslek disiplinlerinin eklenmesi de söz konusudur (Çelik, 2004).

Koruma, fiziksel, kültürel, ekonomik ve sosyal boyutu ile, birçok değişik meslek grubunun birlikte görev almasını zorunlu kılmaktadır. Ancak yeterli iletişimin sağlanabilmesi ve olabildiğince aynı dilin konuşulabilmesi için ön koşul, disiplinlerin kentsel koruma sorunsalına bütüncül yaklaşımlarıdır.

1.8.1.2.4. Özel ve Tüzel Kişiler

Son olarak kurumsal yapıda özel ve tüzel kişiler yer almaktadır. Bu kişiler;

Tarihsel alanda taşınmazı olan (Sit/Tescilli yapı) mülk sahibi,

Tarihsel alanda taşınmazdan yararlanan (Sit/Tescilli yapı) kiracılar,
 Girişimci (Yatırımcılar-spekülatörler),
 Medya (URL-9),
 Turizm Acenteleri,
 Mimarlık, mühendislik ve inşaat firmaları,
 Kullanıcı (müşteri, ziyaretçi) ve
 Halk

olarak sıralanabilmektedir.

Medya, tarihsel çevrenin ve taşınmaz kültür varlığının tanıtımında ve pazarlanmasında önemli rol oynayabilmektedir. Bu nedenle etkin bir medya yapısı olduğu takdirde bu alanlar, cazibe alanlarına dönüştürülebilir ve daha yaşayan mekanlar haline dönüşebilmektedirler.

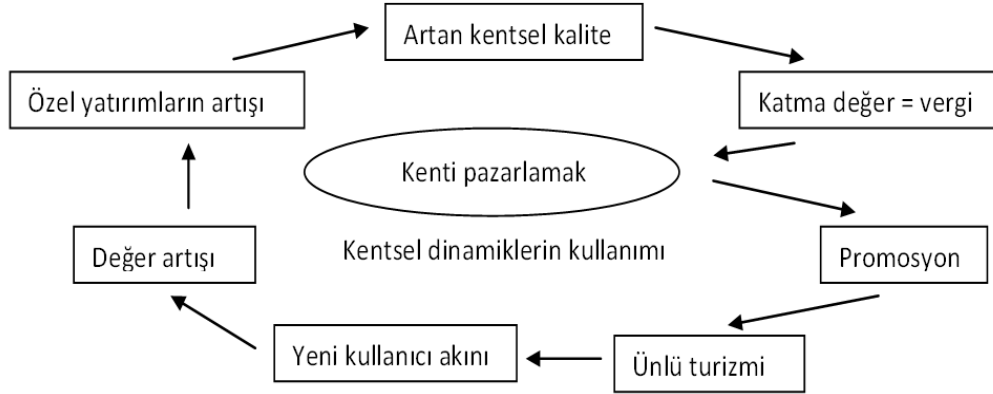
Kullanıcı grubu, alanın müşteri ve ziyaretçilerinden oluşmaktadır. Kullanıcı, koruma uygulamalarından en çok etkilenen kesimdir. Davranışları ile koruma ya da korumama kararlarında etkin olabilecek bir güç grubudur. Bu grup, korumanın çıkarlarına ters düşüğünü düşündüğü durumlarda öncelikle yerel yönetimlere, daha sonra koruma bölge kurullarına baskı yaratmakta ve koruma kararlarının esnetilmesini hatta uygulanmamasını istemektedirler. Toplumun her kesimini temsil eden kullanıcı (düşük, orta ve üst gelir grubu) benzer davranışları göstermekte ancak etki oranları yaptırım güçleri oranında fazlalaşmaktadır (Örnek Özden ve Görgülü, 2006).

Bu grubun bir diğer önemli kitlesi ise halktır. Halk, kentli olma duygusu ile kentine ilişkin çalışmalarda bulunmalı ve koruma uygulamalarında katılımında bulunmalıdır. Bir diğer kitle ise tarihsel alanda taşınmazı olan (Sit/Tescilli yapı) mülk sahibi ve tarihsel alanda taşınmazdan yararlanan kiracılarıdır.

Özel ve tüzel kişiliklerin etkin olması gereken isimlerinden biri de girişimcidir. Girişimcinin gerekliliği şu şekilde açıklanabilmektedir: “Kentsel dinamiklerin kullanımı, kentteki ekonomik ve sosyal sürecin koruma yararına kullanılmasıdır (Şekil 2). Merkezi yönetim fonları sınırlıdır. Bu da özel yatırımcılar bulmayı zorunlu kılmaktadır. Ancak sorun sadece yatırımcıların nasıl çekileceği değil, özellikle tarihi yapıların onarımı için yatırım yapacak yatırımcıların nasıl çekileceğidir. Bu stratejide merkezi yönetim yatırımcı bulmak amacıyla alanın kalitesini yükseltmeye çalışmalıdır. Bu bir aracı harekete geçirmek gibidir. Sorun motoru çalıştıracak anahtar bulmaktır.

Ne zaman bir mekan iyileştirilerek revaçta olmaya başlarsa o zaman yeni kullanıcılar

(özellikle genç girişimciler) çekilebilir. Toplumda göz önünde olan kişiler (ünlüler) bunda önemli rol oynayabilirler. Soylulaştırmadaki bu süreç sosyal konutlar ve diğer hizmetlere fon bulmaya yardımcı olabilir.”

Şekil 2. Kentsel dinamiklerin korumadaki rolü (URL-8).

Yerel yönetimlerin alanın geleceği için belirgin bir vizyona sahip olmaları gerekir. Bu vizyon uzun ve kısa dönemli stratejilerin ikisini de içermelidir. Girişimciler ve yerel halk ile birlikte tartışılıp oluşturulmalıdır (URL-8).

1.8.2. Korumadaki Finansman Kaynakları

Koruma uygulamalarında bakım, onarım, işletme gibi koruma maliyetlerinin sağlanması önemli kaynaklar, düzenli işletme ve güçlü organizasyonlar gerektirir. Koruma maliyetleri günlük yarar sağlama değil, süreç içinde, gelecek kuşaklar için sağlanacak olan sosyal faydaları öngörür. Bu anlamda maliyetleri karşılayanlar sadece, kamu yararını göstererek hizmet veren merkezi yönetim, ilgili organlar ve yerel yönetimler olmayıp, meslek odalarından kullanıcılara kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır.

Bilindiği gibi, çoğunlukla, kentlerdeki tarihi konut alanlarında düşük gelir gurubundaki insanlar yaşamaktadır. Bu nedenle bu tip yerleşmelerdeki halktan fazlaca bir katkı beklemek hata olacaktır. Bu alanlara özel girişimlerin katılımını özendirme, bölgelerde yaşayan kullanıcıların ekonomik seviyesini özendirecektir. Ancak, özel girişimin koruma alanlarında yer alması iyi teşviklerle gerçekleşebileceğinden ve ülkemizde de bu tip teşviklerin fazla olmamasından dolayı özel girişimin katkısı sınırlı kalmakta, bu da, bu alanlardaki koruma çalışmalarını olumsuz yönde etkilemektedir.. Ülkemizde, örgütlenme olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle vakıf ve derneklerin, büyük şirketlerin ve sivil toplum kuruluşlarının bu uygulamalarda etkin rol alması güçleşmektedir.

Görüldüğü gibi, Türkiye’de devlet dışındaki aktörlerin yeni yeni katılmaya başladığı ve genellikle devletten beklenen - devletçe yürütülen koruma çalışmalarının başlıca sorunu, çok zengin tarihi mirasın hangi kaynaklarla korunacağıdır. Finansal kaynak eksikliği, koruma konusunda yaratıcı ve etkin kararların geliştirilememesinden, gerekli araçların devreye sokulamamasına ve sonuç olarak ortaya bir organizasyon sorunu çıkmasına neden olmaktadır (Yalçınan, 1995).

1.8.2.1. Bazı Avrupa Ülkelerindeki Durum

Gelişmiş ülkeler koruma konusunda Türkiye’den oldukça ileridedirler. Devletlerin, belediyelerin yanı sıra vakıf ve derneklerin, özel teşebbüsün, halkın koruma uygulamalarına katkısı nispeten daha fazladır (Yalçınan, 1995). Fransa, Belçika, İtalya, İngiltere ve Bosna Hersek’teki durum aşağıda özetlenmiştir:

1.8.2.1.1. Fransa

Fransa sistemi kamu mülkiyetindeki tarihi yapıları bütünüyle kamu fonları dışında finanse etmektedir. Kamu ya da özel, tarihi varlıkların sahiplerine kayda değer finansal destek sunmaktadır (Pickard, 2001b).

Fransa’da koruma çalışmaları 1830’larda başlamıştır. Ancak özellikle Malraux Yasası’nın yıkıma ayrılmış mali olanakları koruma çalışmalarına aktarmasıyla altın çağını yaşamaya başlamıştır. Yürürlükteki yasaya göre devlet, restorasyon veya onarımı yapılacak olan yapı sahibinin masraflarının en az %50, en çok %80’ini düşük faizli kredi olarak karşılamakla yükümlüdür. Eğer mal sahibi bu krediye rağmen, üzerine düşen miktarı karşılayamıyorsa yapı kamulaştırılır. Mal sahibi, eğer tahsisat alamaz ve anıtı 50 gün ziyaretçilere açık tutarsa, kendisine düşen masrafların neredeyse yarısını vergiden düşebilir (Yalçınan, 1995).

Yirminci Yüzyıl, 1904’de Madrid’te gerçekleştirilen Uluslararası Mimarlar Kongresi ile başlar. Bu kongrede anıtların bakım ve onarımına sadece devlet tarafından onay verilmesi veya devletin teknik denetimi altında bulunan yetkili mimarların yapması kararlaştırılmıştır. Kongreyi bir dizi yasa takip eder; 21 Nisan 1906 Sitlerin korunmasına ilişkin yasa ve kararnameler, 31 Aralık 1913 tarihli yasa ve kararnameler ve bu yasaya ek olarak düzenlenen 1943 tarihli anıtları merkez kabul eden ve 500 m yarıçaplı koruma alanı ihdası kuralı (Okyay, 2001), Mayıs 1930 tarihli yasa ile, sahibi kim olursa olsun, stili ya da

devri ne olursa olsun listeye alınmış bütün yapıların korunmaları için devletin üstlendiği yardım görevi gibi. Yasal düzenlemeler, bir önceki yasanın eksiklerini gidermek üzere devam etmektedir.

2 Ağustos 1962 tarihli Malraux Yasası Fransa’da koruma alanında yapılan en geniş kapsamlı yasadır. Malraux Yasası günümüze kadar değişmeden, fakat birçok kararname ve yönetmelikle geliştirilerek uygulanmaya devam bir yasadır. 29 Aralık 1976 tarihli yasa ile vergi yasasında yapılan değişiklik koruma alanında önemli bir gelişmedir. Bu yasa ile restorasyon masraflarının gelir vergisinden düşülmesi sağlanmıştır. 7 Ocak 1983 tarihli ZPPAUP yasası ile de küçük yerleşmelerin ve doğal güzelliklerin korunmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır (Okyay, 2001; Larkman, 1996; Ashworth ve Tunbridge, 2000).

Fransa’da koruma alanında yapılan son yasal düzenlemelerde, planlama sürecindeki temel ilke, “halka rağmen halk için değil, halkla birlikte halk için” ilkesi olarak benimsenmiştir (Okyay, 2001).

Mal sahibi bakanlık dışında, yine devlete bağlı olan Credit Foncier, ANAH gibi kuruluşlardan “destek kredisi”, Kültür ve Çevre Bakanlığı’ndan “estetik düzenleme tahsisatı”, Sanayi Bakanlığı’ndan “kent planlama düzenlemeleri tahsisatı” alabilmektedir (Eke ve Özcan, 1987).

Fransa’da Paris yakınlarındaki Marais’de alınan koruma kararları, belediye tarafından plana geçirilmiş ve sonrasında uygulanmıştır. Bütün koruma çalışması boyunca oluşan masrafların yarısı belediye ile devlet ve ilgili organlarınca karşılanmıştır (Enlil, 1992). Bu uygulama planda belirtilen müdahaleler konusunda başarılı olmuş, ancak toplu yapılan kamulaştırma eylemi sonrasında, Marais eski canlılığını yitirmiş, hedeflenen noktaya uzun bir zaman gelememiştir. Ancak uygulamanın bakım, onarım, modernleştirme, güzelleştirme gibi safhaları belediye tarafından başarıyla tamamlanmıştır. Bu başarıda Fransa’da belediyelerin koruma uygulamalarında kendi bütçeleri dışında (Eke ve Özcan, 1987);

Caisse de Depots et Consignations kredisinden,
 Çeşitli bakanlıklar arası fonlardan,
 Başbakanlığa bağlı olarak kurulan F.I.A.T. fonundan,
 Başbakanlığa bağlı F.I.A.N.E fonunda ve
 Kültür ve Çevre Bakanlığı’na bağlı F.I.C. fonundan
 faydalanılmıştır.

1.8.2.1.2. Belçika

Belçika'da koruma finansmanı ödeneklerden sağlanan doğrudan finansman ve vergi kolaylıkları ile sağlanan dolaylı finansman kaynakları olmak üzere iki grupta incelenebilmektedir (Pickard, 2001b):

Doğrudan Finansman:

Belçika'da Walloon bölgesi, Brussels-Capital bölgesi ve Flemish bölgesi olmak üzere üç bölgeden oluşmaktadır. Her bölgenin ayrı ödenek düzeyi ve kriterleri bulunmaktadır. Günümüzde sadece tescilli yapılar bölgesel ödeneklerden faydalanabilmektedirler. Bu da belgelenmiş ve korunan varlıkların hak sahibi olmadığını göstermektedir.

Dolaylı finansman:

Korumaya teşvik ve katılımı sağlama amaçlı olarak federal ve bölgesel düzeyde çeşitli vergi kolaylıkları sağlanmaktadır:

- Tescilli yapı sahiplerine vergi kolaylıkları,
- Taşınmaz varlıklardan gelir vergisi üzerinden vergi muafiyeti,
- Koruma projelerine katılan vergi mükelleflerine sağlanan vergi kolaylıkları,
- Nakit bağışlarda vergi indirimi,
- Sanat faaliyetlerine ağışlarda vergi indirimi,
- Veraset ve intikal vergisi ödemesi yoluyla iş teslim etmek,
- Veraset ve intikal vergisinden muafiyet, vb.

Belçika'da devlet, kamulaştırma ve özel mülkiyetteki yapıların korunmasına yardım için bütçeden 1976 yılında 80 milyon Belçika Frangı (Mayıs 1995 kurlarına göre yaklaşık 120 milyar TL, 1 Bel Fr=1496,00 TL) ayırmışken, 1980'de bu rakamı 838 milyon franga (Mayıs 1995 kurlarına göre yaklaşık 1 trilyon 250 milyar TL, 1 Bel Fr=1496,00 TL) çıkartmış ve korumada büyük bir atılıma girişmiştir. Bakanlık bu kaynakların alanlarını şöyle belirtmektedir (Zeren vd., 1992):

- modernleştirme %52,
- yenileme %38,4,
- restorasyon %7,2,
- temizleme ve güzelleştirme %1,4.

Modernleşirmeye ayrılan pay ile yapı içerisinde yaşayan insanların şikayetlerine çözüm arama anlayışı göze çarpmaktadır.

1.8.2.1.3. İtalya

İtalya'da ilgili bakanlık, yapının niteliği ve konumuna göre uygun görürse, koruma masraflarının bir kısmı veya tamamı için, bütçede konuyla ilgili ayrılan ödenekleri karşılıksız olarak devreye sokmaktadır (Yalçıntan, 1995).

Korunan çok sayıda tarihi kenti olan İtalya'da; yerli halkın evlerini terk etmeden, hiçbir soylulaştırma hareketi denenmeden ve halka koruma anlatılarak halkın koruma faaliyetleri içinde yer almasına ikna edilen Bologna örneği, başarılı koruma örnekleri arasında çalışmada ele alınacaktır. Topografik yapısının getirdiği zorluklarla, yüzü aşkın adadan oluşan Venedik, koruma faaliyetlerinde karşılaşılan sorunlar başarı ile çözüm bulmaktadır. Venedik'te içme suyu kaynaklarının çok sınırlı oluşu, tuzlu suyun tarihi yapılarda yol açtığı hasarlar, kentin taşıma kapasitesi üzerindeki turist yoğunluğu ile sürekli temizlenmek zorunda kalınan kanallar ve yoğunluğun yol açtığı hava kirliliğinin yapılar üzerindeki tahrip edici etkileri gibi pek çok mücadele edilmesi gereken sorunla nasıl başa çıkıldığı özetlenmeye çalışılmıştır. Ortaçağ'dan bu yana pek çok imgenin hiç bozulmadan korunması başarılı diğer örnek kent Verona'dır. Bologna koruma planı hem tarihi yerleşmeyi hem de burada yaşayan yerli halkı korumayı amaçlamaktadır. Koruma faaliyetleri sürecinde, Bologna halkının göçünü engellemek ve halkı burada tutmak için halka ekonomik destek sağlanır ve artan ranta karşı kiralar kontrol altına alınmıştır. Tüm bu önlemlerle Bologna'da 'gentrification-soylulaştırma' engellenmiştir. Angotti ve Dale'e göre tüm bu özellikleri ile Bologna Planı Batı Avrupa'da tektir (Fitch, 1982).

Venedik'te gerçekleştirilen koruma faaliyetlerinde, merkezi yönetimin gerçekleştirdiği yasal düzenlemelerin yanı sıra sivil oluşumların çalışmaları da önemli yer tutmaktadır. 1960 yılında ANCSA (National Association for Historical and Artistic Centre) tarafından düzenlenen Gubbio Kongresinde, koruma faaliyetlerinde kullanılan yanlış yöntemler eleştirilmiş ve yeni yöntemler önerilmiştir. Leonardo Bonevolo'nun öncülüğündeki sivil oluşum, tarihi yapıların sadece dış cephelerini koruyup içlerini tamimiyle yeniden inşa eden anlayışa (cephencilik) karşı, Bologna Koruma Planı ilkelerini Venedik kentine uyarlayarak; tarihi yapıların modern gereksinimlere uyum sağlayacak düzenlemeler ile tamamıyla korunmasını öngören "tipolojik koruma" anlayışını ortaya koymuştur (Gianighian, 2001).

Venedik'in turizm kenti olması, dünyaca tanınması önemli bir prestij merkezi olmasının yanı sıra kente büyük bir yük yüklemekte, koruma faaliyetlerini

zorlaştırmaktadır. Venedik günde 25.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir ve bunların yaklaşık 14.000'i kentti günübirlik ziyaret etmektedir.

İtalya'nın Bologna kentine yapılan uygulamada ise, İtalya mevzuatı ve finansman olanaklarının yetersizliğine rağmen, belediyenin organizasyonu çok başarılı bir koruma örneği ile sonuçlanmıştır. Belediye yaptığı organizasyonun etkinliği üzerine başta halkı ve sonra devleti uygulamaya parasal katkıda bulunma konusunda ikna etti. Yarattığı kaynaklara istinaden, halka masrafların en çok %80'ini kredi olarak karşılama garantisi verdi (Yalçıntan, 1995).

1.8.2.1.4. İngiltere

İngiltere Chester'da tarihsel çevrenin değerinden yararlanan kuruluşlardan, örneğin turizm kuruluşlarından özel koruma vergisi alınmakta ve bu para vergi bağışıklığı sağlanan eski yapıların onarımına harcanmaktadır (Zeren, 1981).

İngiltere'de, tarihi anıt ya da çevre koruma ile ilgili 1970'lere kadar hiçbir hukuki düzenleme yoktur, (Larkham, 1996). Geciken hukuki düzenlemeler 20.y.y.'ın başlarıyla oluşmaya başlamıştır. G.B. Brown'nun 1905'te yayımladığı "Care of Ancient Monuments" adlı eser resmi katkıların canlanmasında etken olmuştur. İngiltere'de Tarihi Anıtların Korunmasına ilişkin ilk kanun teklifi, Sir John Lobbok tarafından 1873'de parlamentoya sunulmuştur, ancak teklifin kanun şeklini alması ve kabulü 1882'de gerçekleşmiştir. Bu kanun ilk kabul edilmekle birlikte, ayrıntılı bir yasal düzenlemeyi içermez, Larkham'nın ifadesi ile "güçsüz bir kanundur" (Erder, 1975; Larkham,1996; Jokilehto, 1999).

1900, 1910, 1913 yıllarında bu kanuna birtakım ekler yapılarak geliştirilir. 1931 yılında 1913 kanunu yeni bir ekle düzenlenerek eksiklikleri giderilmiştir. 1967 yasası (Civil Amenities Act) ile, kanun, tekil tarihi yapıların korunmasından daha geniş alanların korunmasına genişletilmiştir, (Larkham,1996; Jokilehto, 1999; Ashworth ve Tunbridge, 2000).

İngiltere'de koruma alanında devletin oluşturduğu kurumlar "Milli Anıtlar Arşivi" (National Monuments Record), "Antik ve Tarihi Anıtlar Kraliyet Komisyonu" (Royal Commission on Ancient and Historical Monuments, 1908), "İngiltere Mirası" (English Heritage, 1984) gibi üst kurumlardır. Diğer yerel kurumlar bu üç kurumun bünyesinde faaliyetlerini sürdüren alt kurumlardır. Bu kurumlar, koruma alanındaki dokümantasyon ve belgeleme işlerini sürdürmekte, danışmalık ve parasal destek hizmetleri sunmaktadır

(Aplin, 2002).

İngiltere’de koruma alanında faaliyet gösteren sayısız sivil oluşun ve enstitü bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Civic Trust(1957), Oxford Preservation Trust, Oxfordshire County Council, Oxford City Council, York Conservation Trust, Oxford University, Bologna Conservation Institute gibi kurumlardır (Aplin, 2002; Larkham, 1996; Jokilehto, 1999).

1.8.2.1.5. Bosna-Hersek

Bosna Hersek Mostar’da Mostar Koruma Enstitüsü kurulmuştur. Devlet enstitüye başlangıçta 25.000 dolar vermekte ve planı hazırlanan alandaki tüm vergi gelirlerini uygulama sürdüğü müddetçe enstitüye bırakmaktadır. Enstitü elindeki bu parasal kaynağın %88’ini planlanan bölgeye, %12’sini ise büro masraflarına harcamak üzere bir bütçe hazırlamaktadır. Devlet ayrıca bölgedeki anıtsal eserlerin onarımı için ek finansman sağlamaktadır (Yalçıntan, 1995).

1.8.2.2. Türkiye’deki Finansman Sorunları

Ülkemizde tarihi çevreler hakkındaki çalışmalar Bakanlık bünyesindeki Kültürel Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve 28 ilde bulunan bölge koruma kurulları tarafından tamamlanmakta ve kontrol edilmektedir (Şahin, 2006).

Avrupa ülkeleri ve ABD’nin aksine, ülkemizde koruma finansmanın çoğunluğu devlet tarafından yerine getirilmektedir. Özel sektör işbirliği restore et- işlet-devret uygulamalarıyla sınırlı kalmaktadır. Sivil Toplum Örgütleri genelde halkın finansman kaynaklarının kıtlığı nedeniyle halkın koruma bilincinin gelişmesi için çalışmaktadırlar.

Ülkemizde yaşanan finansman sorunları:

- korumaya ayrılan kaynakların/fonların yetersizliği,
- mevcut kaynakların paylaşımında politik öneliklerin ve tercihlerin önem kazanması

ve

- kamu fonlarının kullanımında yerindelik denetiminin yapılmaması olarak sıralanabilir.

1.8.2.2.1. Korumaya Ayrılan Kaynakların / Fonların Yetersizliği

Türkiye’de mevcut sistemde korumanın finansmanı, merkezi yönetimin genel bütçesinden ayrılan paydan sağlanmaktadır. Sahibi bulunduğu yapıların onarımı için gerekli parasal kaynağı bulunmayan yapı malikleri için özellikle Kültür ve Turizm Bakanlığının fonu önemli bir katkı oluşturmaktadır. Ayrıca, yerel yönetimlere sağlanan yeni kaynaklarla hem yerel yönetimlerin korumaya ilgi göstermeleri hem de merkezi yönetimin parasal vesayetinden bir ölçüde kurtulmaları sağlanmıştır. Öte yandan yerel yönetimlere sağlanan söz konusu maddi kaynaklar ile korumanın giderek yerelleşmesi dolayısıyla daha etkin ve hızlı koruma hizmeti, koruma kültürünün ve bilincinin oluşumu ve gelişimine olanak verilmiştir.

Ancak, tüm bunlara rağmen kamu tarafından yaratılan kaynaklar süreç ve miktar olarak yeterli değildir. Kültür ve Turizm Bakanlığı fonları 2004 yılından bu yana çok az artış göstermekte, buna karşın fondan katkı talep edenlerin sayısı hızla artmaktadır. Bu nedenle yapılan başvurular için ayrılan kaynaklar giderek yetersiz hale gelmektedir (URL-9).

Toplu Konut fonları, Toplu konut İdaresinin bütçe olanakları doğrultusunda verildiği için yeterli sayıda yapı malikine ulaşamamaktadır.

Yerel yönetimlerin kendilerine ayrılan kaynakları kullanabilecekleri koruma odaklı ve etkin projeler üretilmemektedir (Belediyeler İl Özel İdaresinde toplanan fondan yararlanabilmek için düzeyli projeler tanımlayamaması gibi).

Diğer önemli bir husus da, kültürel ve tarihi mekanların çevresinde giderek artan uyumsuz ve çok katlı yapılaşmaları tetikleyen kentsel dönüşüm ve yenileme projelerinin söz konusu kültürel ve tarihi mekanların üzerinde baskı oluşturmasıdır. Dolayısıyla mülk sahipleri tarafından koruma alanları koruyamayan, kentleşmeye, yenilemeye ve değişime imkan vermediği gibi, engelleyici bir etken olarak görülmektedir. Böylece karlı olmadığı gerekçesiyle özel sektör de, koruma yatırımlarına sıcak bakmamaktadır. Yatırımlar daha çok kamu tarafından gerçekleştirilmektedir (URL-9).

1.8.2.2.2. Mevcut Kaynakların Paylaşımında Politik Öncelik ve Tercihlerin Önem Kazanması

2863 sayılı yasada (uygulamada çok yetersiz olmakla beraber) parasal katkı konusunda hükümler bulunmaktadır. Özellikle 5226 sayılı yasa ile getirilen yeni hükümler ve özel girişimcilerin teşvikini sağlayan 5225 sayılı yasa, bu konuda önemli bir fırsat olarak görülmelidir. Buna karşılık halen finansal kaynakların dağılımına yönelik ölçütlerin geliştirilmemiş olması ise önemli bir eksikliktir (URL-9).

1.8.2.2.3. Kamu Fonlarının Kullanımında Yerindelik Denetiminin Yapılmaması

Son dönemde yapılan yasal değişiklikler nedeniyle kamu fonlarında önemli miktarlar birikmiştir. Ancak, bunların yerinde kullanımları ile ilgili detaylı ve tam bilgilere ulaşmak mümkün olamamaktadır. Fonlardan gelen ödenekler, zaman zaman doğrudan koruma alanında kullanılmamakta ya da koruma alanı dışına kaydırılabilmektedir.

Kaynakların kullanımı ile ilgili ölçütlerin de belirlenmemiş olması nedeniyle kültürel ve doğal varlıkların korunması için ayrılmış bu fonların yerinde kullanılıp kullanılmadığı hususunda tereddütler bulunmaktadır. Kamu fonlarının uygulama sonuçları, kamu yararı odaklı olarak denetlenememektedir (URL-9).

1.8.2.3. Ülkemizdeki Koruma Finansmanının Şeması

Devletin sınırlı ve yetersiz olan finansman kaynakları 5226 sayılı kanunda yapılan yasal düzenleme sonrasında, korumanın ekonomik boyutları yeni finans araçlarıyla güçlendirildi. Günümüzde tüm ölçeklerdeki koruma aktivitelerine ayrılan finansman kaynakları ve destekleyen kurumlar aşağıda özetlenmiştir (Tablo 4):

Tablo 4. Koruma aktivitelerine finansman sağlayan kurumlar (Şahin, 2006).

	Büyük Ölçekteki Plan ve Projeler	Kamulaştırma	Tekil Yapı Proje ve Uygulamaları
Yerel	Belediyeler İl Özel İdaresi İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü		
Ulusal	Kültür ve Turizm Bakanlığı (-Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü - Kendi Bütçesi)	Kültür ve Turizm Bakanlığı (-Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü - Kazı Kurulları - Kendi Bütçesi)	Kültür ve Turizm Bakanlığı (-Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü - Tescilli Yapılara Ayrılan Fonlar - Kendi Bütçesi) TOKİ Diyanet İşleri Genel Müdürlüğü Milli Saraylar Daire Başkanlığı
Uluslararası	Global Heritage Fund World Monuments Fund European Union World Bank		

Tescilli yapılar için doğrudan ve dolaylı finansman araçları doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki başlıkta toplanabilir (Tablo 5):

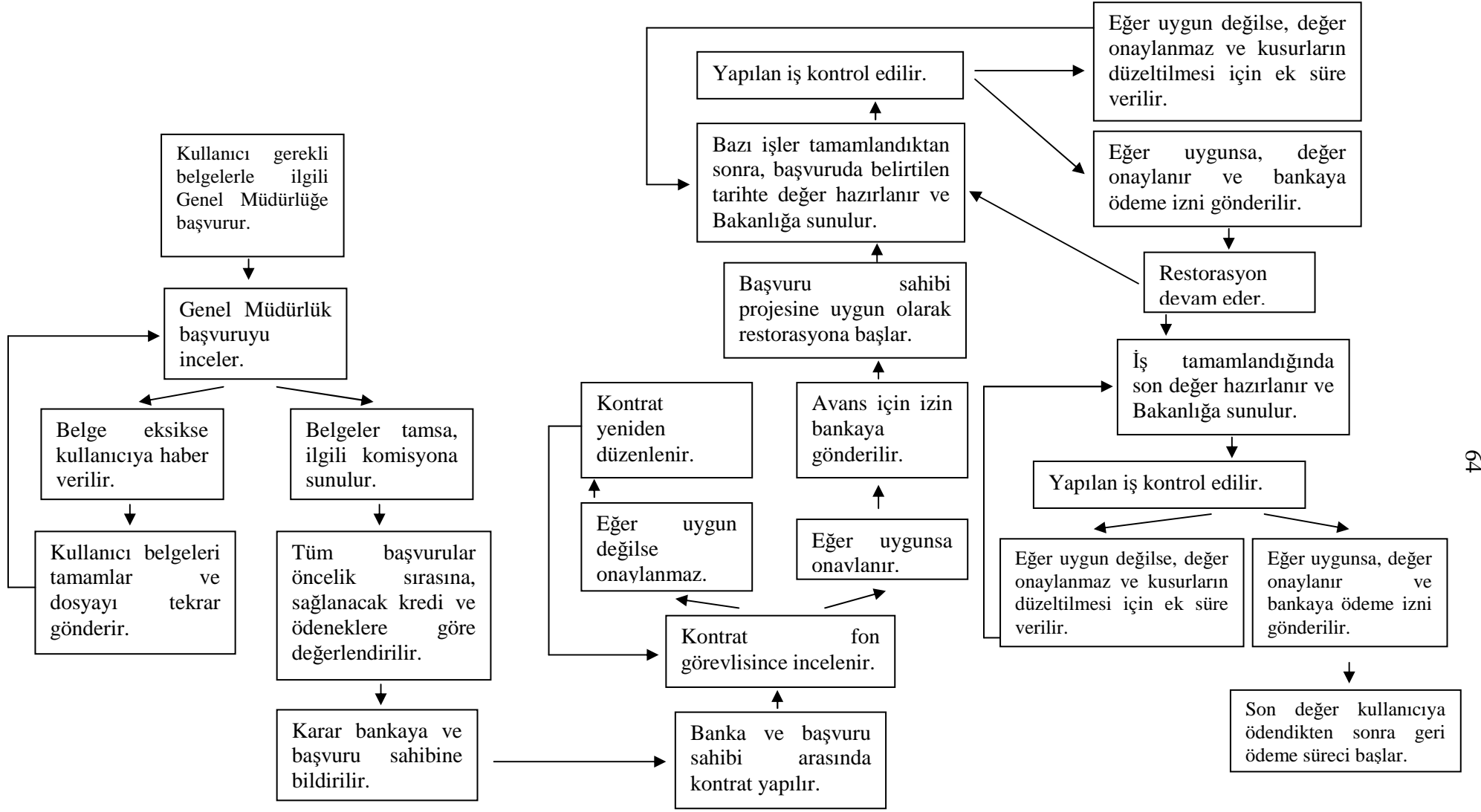
Tablo 5. Tescilli yapılar için doğrudan ve dolaylı finans kaynakları (Şahin, 2006).

	Finans Kaynakları
Doğrudan	Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın fonları TOKİ'nin verdiği krediler Emlak Vergilerinden ayrılan fonlar Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan kamulaştırmalar (satın alma) Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılan kamulaştırmalar (takas) İmar Hakları Transferi
Dolaylı	5226 sayılı kanun ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda değiştirilen 21. Madde 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu 5228 sayılı kanun ile 5422 sayılı Kanuna 14 üncü maddesinden sonra gelmek üzere eklenen mükerrer 14. Madde (5228 sayılı kanun, madde 32) Vergi muafiyeti ve geçiş vergileri

1.8.2.3.1. Katkı Fonu'ndan Elde Edilen Ödenek ve Krediler

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda taşınmaz kültür varlıklarının bakım, onarım ve restorasyonu için finansal kaynak sağlayacak Katkı Fonu oluşturulmuştur (Kanadoğlu, 2007).

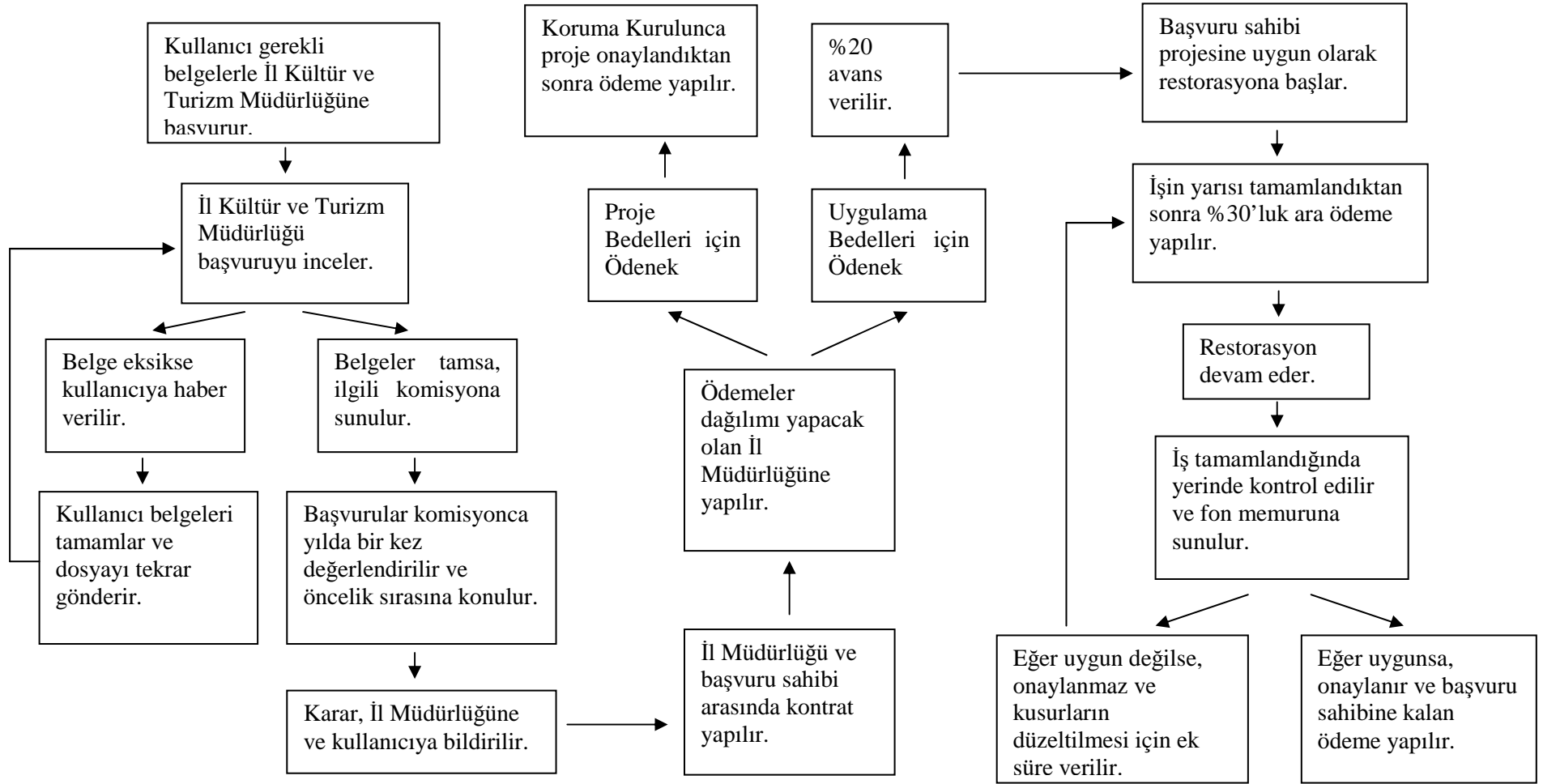
“Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Katkı Fonu Yönetmeliği” 24.06.1985 gün ve 18791 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Her ne kadar yasa 1985'te yürürlüğe girse de, 1987 yılında işlemeye başlamıştır. Şekil 3'te başvuru prosedürü özetlenmiştir:

Şekil 3. Katkı Fonundan Sağlanan Kredi ve Ödeneklerin Akış Şeması (Şahin, 2006).

1.8.2.3.2. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ödenekleri

5226 sayılı kanun ile Katkı Fonunun özelliği çok değişmiş ve Bakanlığa tescilli yapı kullanıcılarına restorasyon projesi ve uygulama masrafları için sağlanan denekler için pay ayrılmıştır. Bu madde başlığı 5226 sayılı kanun ile "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım Sağlanması Dair Yönetmelik" olarak değiştirilmiştir (Kanadoğlu, 2007). Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ödeneklerinden Faydalanmak için başvuru prosedürleri Şekil 4'te özetlenmiştir:

Şekil 4. Kültür ve Turizm Bakanlığı Ödeneklerinin Akış Şeması (Şahin, 2006).

Genel Müdürlükle yüzyüze yapılan görüşmelerde, Kültür Varlıklarının Onarımına Katkı Fonu yoluyla, 2006 yılında 2500 başvuru gerçekleştiği görülmektedir. Bunların 1873'ü belgelerin yetersizliği veya uygun olmayışı nedeniyle değerlendirmeye alınmamıştır. Proje bedelleri için 1613 başvuru ödenek istemişken, uygulama masraflarının bedeli için toplam 260 başvuru yapılmıştır. Bu sistem ile 416'sı proje ve 40'ı uygulama olmak üzere 456 başvuruya ödenek sağlanmıştır. Ancak istenen miktarı karşılamada yetersiz kaldığı görülmektedir (Tablo 6,7).

Tablo 6. 2006 yılındaki projelere sağlanan ödenekler

Kaynak türü	Destek alan başvuru sayısı	İstenen miktar (TL)	Sağlanan miktar (TL)
Proje	416	9.594.351,80	3.618.445,00
Uygulama	40	7.455.515,00	1.685.000,00
Toplam	456	17.049.866,80	5.303.445,00

Tablo 7. 2005 yılı ile 2006 yılındaki projelere sağlanan ödenekleri karşılaştırması

	Destek alan başvuru sayısı	İstenen miktar (TL)	Sağlanan miktar (TL)
2005 Başvuruları	128	2.612.625,80	1.184.132,00
2006 Başvuruları	288	6.981.726,00	2.434.313,00
Toplam	416	9.594.351,80	3.618.445,00

2007 yılında ise 247 proje yapımı desteği verilmiş, 1.660.158,00 TL yardım bedeli uygun görülmüştür.

İllere göre bu dağılımlar incelendiğinde, Trabzon'un alt sıralarda yer aldığı görülmektedir. 2006 yılında tek bir proje için, 2007 yılında altı proje için ödenek alabilmişken, 2007 yılına kadar proje uygulamadan destek alamayan Trabzon ili, 2007 yılında üç proje uygulaması için ödenek almıştır. Trabzon'dan 2005'ten bu yana proje yapımı için yapılan başvuru sayısı onbeştir. Bu miktar, Ordu'da 37, Giresun'da 9, Rize'de 11, Artvin'de 1 iken, Kastamonu'da 300, İstanbul'da 196, Karabük'te 195, Bartın'da 108 ve Mardin'de 106'dır (Tablo 8).

Bazı illere proje yapımı için verilen destekler 2005 ve 2006 yılları için aşağıda özetlenmiştir (Tablo 9):

Tablo 8. Bazı illere 2005 ve 2006 yıllarında proje yapımı için verilen destekler

İller	Yıllar	Destek alan başvuru sayısı	İstenen miktar (TL)	Sağlanan miktar (TL)
Trabzon	2005	-	-	-
	2006	1	16.534,00	7.190,00
Amasya	2005	-	-	-
	2006	10	155.550,00	64.103,00
Ankara	2005	23	480.982,00	289.504,00
	2006	13	476.844,00	103.836,00
İstanbul	2005	7	214.247,00	46.289,00
	2006	29	882.553,00	210.524,00
Ordu	2005	1	36.608,00	8.350,00
	2006	5	49.355,00	41.326,00
Rize	2005	-	-	-
	2006	2	56.365,00	31.507,00

Tablo 9. Bazı illere 2007 yılında proje uygulaması için verilen destekler

İller	Başvuru Sayısı	Destek alan başvuru sayısı	İstenen miktar (TL)	Sağlanan miktar (TL)
Trabzon	9	3	1.740.874,00	100.000,00
Ordu	3	2	554.595,00	75.000,00
Giresun	6	2	646.526,00	70.000,00
Rize	2	1	567.381,00	35.000,00
Bursa	14	5	2.447.942,00	205.000,00
Kastamonu	31	3	5.909.432,00	110.000,00
İstanbul	34	11	11.572.201,00	425.000,00
Ankara	11	4	1.821.612,00	140.000,00

Genel Müdürlükle yüzyüze yapılan görüşmeler sonucunda başvuruların yetersiz ve verimsiz olduğu saptanmıştır. Bu fonlar talepleri karşılayamayacak düzeydedir, ancak tarihi yapı kullanıcılarını korumaya teşvik edici bir nitelik taşımaktadır.

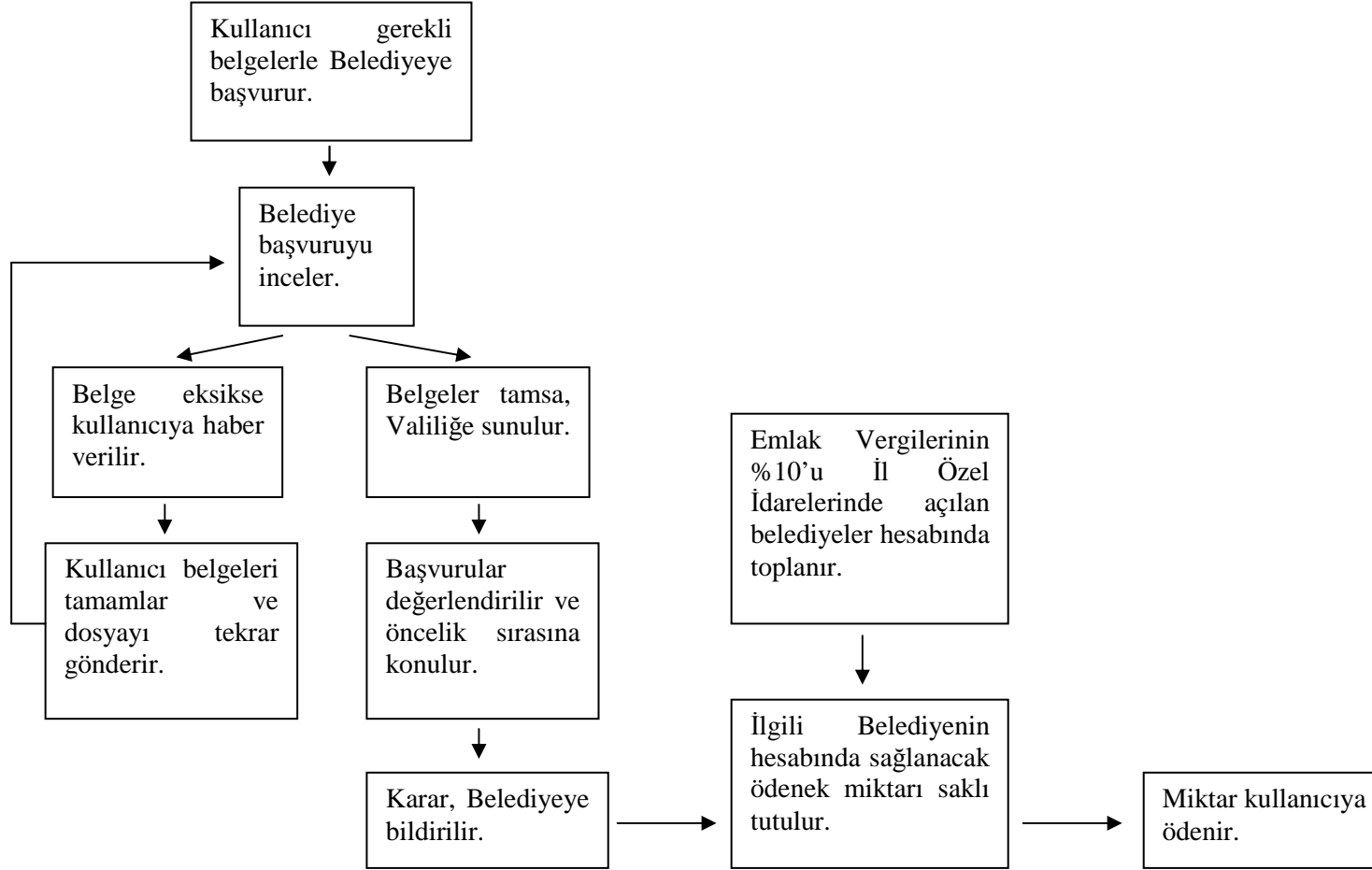
1.8.2.3.3. Emlak Vergilerinden Toplanan Ödenekler

Emlak Vergilerinden Toplanan Ödeneklerden Faydalanmak için başvuru prosedürleri Şekil 5'te özetlenmiştir. İkinci defa bu haktan yararlanmak isteyen kullanıcı ise ilk başvurudan 10 yıl sonra ikinci başvurusunu yapabilir.

5226 sayılı kanun ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yapılan değişiklikle "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair

Yönetmelik” olarak geçen bu fon belediyelerin görev alanında kalan taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla toplanan emlak vergilerinin %10’luk kısmından oluşmaktadır.

Fon, Vali kontrolünde faaliyet göstermekte, İl Özel İdaresi kontrolünde dağıtılmaktadır (Kanadoğlu, 2007).

Şekil 5. Emlak Vergilerinden Elde Edilen Ödeneklerinin Akış Şeması (Şahin, 2006).

Bu araçlardan çeşitli ölçeklerdeki koruma aktiviteleri yararlandığı için, yönetmelikte belirlenen öncelik ve ölçütlerden önce, ilk olarak büyük ölçekli planlar ve projelere ödenek ayrılmaktadır. Diğer bir deyişle, büyük ölçekli plan ve projelere ayrılan ödenekten sonra, fonda bir miktar kalırsa, tekil yapı projeleri fon tarafından desteklenmektedir. Bu durumda bütçedeki yetersizlikler durumunda tekil yapı projelerinin reddedilmesine neden olmaktadır (Şahin, 2006).

İlgili kurumlarla birebir yapılan görüşmeler sonucunda, elde edilen fon ile ilde mevcut olan taşınmaz kültür varlıklarının değerinin orantısız olduğu, bu nedenle de fonun dağılımında bazı dengesizliklerin ortaya çıktığı gözlenmiştir.

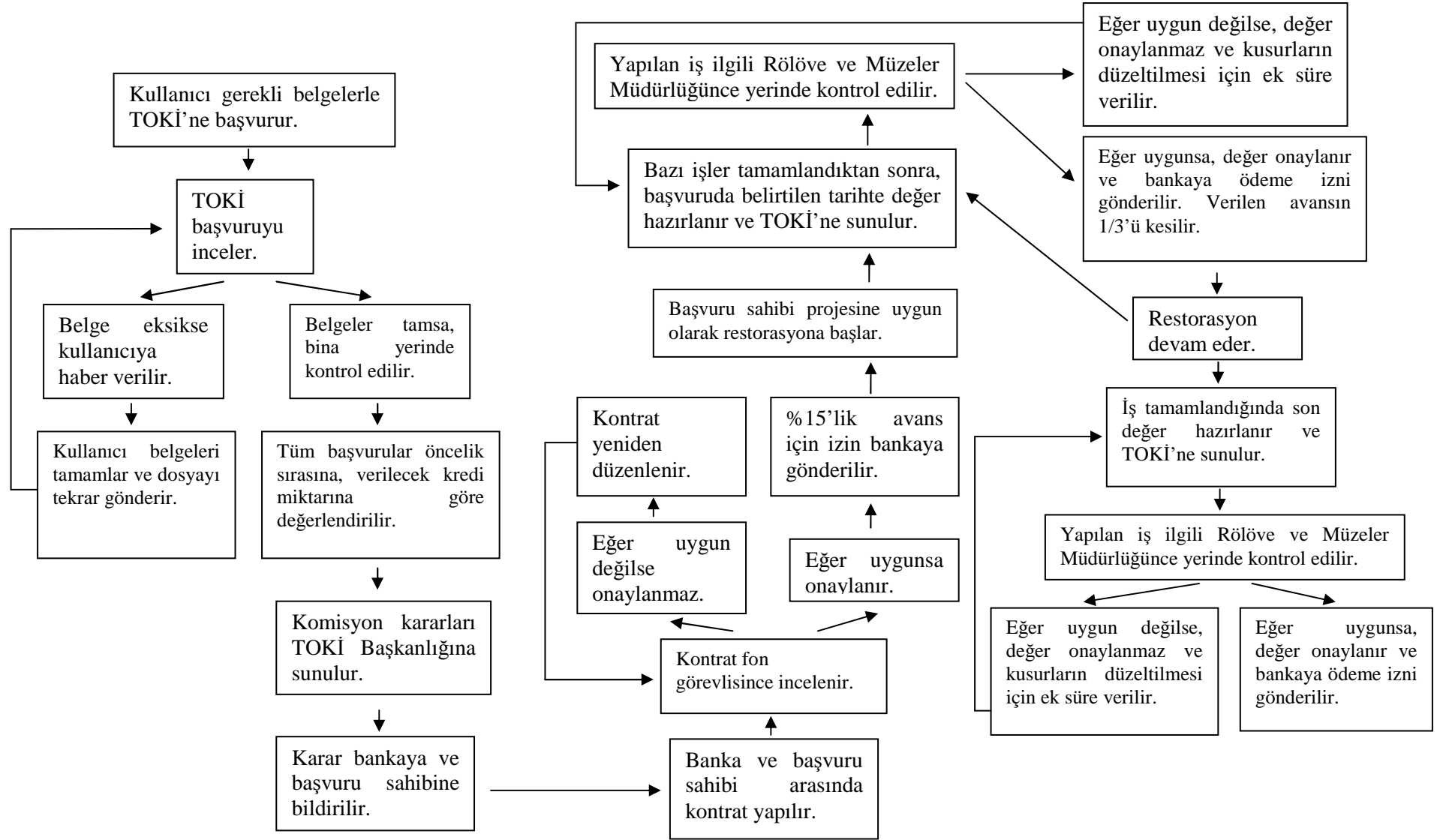
1.8.2.3.4. Toplu Konut İdaresi'nin Verdiği Krediler

Mevzuattaki Koruma Kanun ile 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca verilecek kredilerin en az %10'u tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu işlemlerine ilişkin başvurularda kullanılması sağlanmıştır. Bu kapsamdaki öncelikli projeler Bakanlık ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca müştereken belirlenmektedir (Kanadoğlu, 2007).

TOKİ'nin verdiği kredilerden faydalanmak için başvuru prosedürleri Şekil 6'da özetlenmiştir.

TOKİ'nden alınan bilgilere göre (URL-28) 2005, 2006 yıllarında konut başına 75.000,00 TL, 2007 yılında ise konut başına 80.000,00 TL kredi verilmiştir.

TOKİ'nin verdiği kredi 10 yıl vadeli %4 faiz oranlı olarak geri ödemeli bir destektir. 5226 sayılı kanun ile borçlu tüm vergi, resim ve harçtan muaf olsa bile, bu sistem, yapı sahibinin masraf yapmasını gerektirmektedir, çünkü verilen kredi miktarı tahmini maliyetin %70'ini geçmemektedir. Ancak, sistem, bütçe gelirlerini garantiye almak için %4 faiz oranlı geri ödemeli kaynak sağlamak makul bir strateji sayılabilir. Sistem ekonomik sorumluluğun başvuru sahibine yüklenmesine ve tarihi mirası koruma inisiyatifinin tümüyle kullanıcıya bırakılması açısından eleştirilebilir (Şahin, 2006).

Şekil 6. TOKİ'nin Verdiği Kredilerin Akış Şeması (Şahin, 2006).

Yukarıda tescilli yapıların korunmasındaki doğrudan finans kaynakları açıklanmıştır. Ancak bu kaynaklardan geliştirilen öneriler için nasıl bir katkı sağlanabileceği izleyen bölümlerde tartışılacaktır.

1.8.3. Kültürel Mirası Değerleme Yöntemleri

Hızlı kentleşmenin beraberinde getirdiği ekonomik, fiziksel ve sosyal sorunların sonucunda tarihi çevrelerin ve taşınmaz kültür varlıklarının tehditler, Bölüm 1.5.2.'de detaylı açıklanmıştır. Bu tehditler ile tarihi - kültürel mirasa yönelik zararlar bazen geri dönülemez sonuçlara neden olabilmektedir. Bu bağlamda koruma stratejileri izlenecek süreçler ve değerlendirme yöntemlerinin belirlenmesi öncelikli adımlardır.

Kentsel kültürel mirasın korunması; çoğunlukla devlet yardımı ya da ortak faaliyet gerektiren kamu malı özelliklerini ön plana çıkarır. Her koruma faaliyeti; ifadesi olduğu sosyal bağlama, kültürel varlığın değerlendirilişine, kullanılabilir kaynaklara ve bölgesel önceliğe aittir. Bu nedenle, yenilenemeyen bu kaynaklara ilişkin kamu kaynaklarının azlığı rekabete ve artan çelişkili (zıt) ilgi alanlarına sebep olur. Değerlendirme yöntem ve değerlendirme prosedürleri; kültürel mirasın yönetilmesinde ve sağlanmasındaki eşitliği ve sosyal adaleti geliştirerek, sosyal gündemdeki korumayı daha iyi bütünleştirmeye destek çıkmalıdır. Değerlendirme yöntemleri bu bağlamda stratejik bir rol oynar (Riganti ve Nijkamp, 2004).

8-11 Aralık 1998'te The Getty Conservation, kültür yapılarının, yapı gruplarının korunmasına ilişkin ekonomik konuların incelenmesi üzerine bir grup, koruma kararlarındaki ekonomik etkileri anlamayı ve ekonomik ve mirasın kültürel değerlerinin gelişimi için olan kavram ve yaklaşımların kimikleştirilmesini aramışlardır. Mirasın değerinin nasıl ölçüleceğinin sorgulandığı toplantıdaki tartışmaları kültürel mirasın iki yaklaşımı şekillendirmiştir. Birincisi; maddi mirasın bazen çelişkili şekilde farklı rakamlarda değerlendirilmesidir. Herhangi bir miras yapısına yüklenen çeşitli rakamlar – ekonomik değer, estetik değer, kültürel değer, politik değer, eğitim değeri – mirasın korunma sürecinde katılan paydaşların çeşitliliği ile eşleşmektedir. Bu değerlerin dengelenmesi, çoğu paydaşın ihtiyaçlarını tatmin eden koruma kararlarını vermede en zor meseledir. İkincisi; miras, zorunlu toplumsal ve kamusal kavramdır (URL-29).

Tarihi çevre alanında, bütün ekonomik değer kavramı, hem kullanıcı (user) hem

kullanıcı olmayan (non-user) fiyatlı (doğrudan) kar ve maliyetlerle birlikte fiyatsız (dolaylı) olanları ölçmek girişimine bir temel olarak yürürlüğe girmiştir. Bunlar;

Dolaylı – tarihi bir binanın meşguliyeti ve kullanımından kaynaklanan değer,

Dolaysız – bir binanın ya da alanın görünümü ya da tasarımı veya orayı kullananlar, yerel topluluk ve ziyaretçiler üzerindeki tarihi çağrışımları şeklinde açıklanabilir (Laws vd, 1998).

Planlama çalışmalarında ekonomik anlamda geçerliliğini sağlamak amacıyla çeşitli fizibilite teknikleri kullanılmaktadır. Ancak, kentlerin devingen sosyoekonomik yapısı genelde bu hesaplamaların zaman içerisinde geçersiz hale gelmesine neden olur. Oysa, koruma çalışmaları, mekanın fiziki ve sosyoekonomik açıdan korunmak istenmesi nedeniyle daha durağan alanlar için yapılır. Sosyoekonomik yapının değiştirilmek istendiği zamanlarda da getirilecek fonksiyonlar bellidir ve hesaplanmaları daha kolaydır. Ayrıca koruma çalışmalarında, uygulamanın maliyetinin çıkarılması, gerekli parasal kaynağın belirlenmesi ve nasıl sağlanabileceği konusunda uygulayıcıyı fikir sahibi yapacağından gereklidir. Tek yapı ölçeğinde olduğu kadar korunacak alanlar ölçeğinde yapılan fizibilite çalışmalarının genelde koruma lehine sonuç vermesi, halkı da korumaya sahiplenmeye yönlentmektedir ki, korumanın uygulanabilirliği açısından en önemli gereksinim halkın katkısıdır (Yalçın, 1995).

Koruma uygulamalarında yer alabilecek değerlendirme yöntemlerinden bazıları; Maliyet Yarar Analizi (Cost Benefit Analysis), Sosyal Etki Analizi (Social Impact Analysis - SIA), Toplumsal Etki Değerlendirmesi (Community Impact Evaluation - CIE), Teknik Planlama Bilançosu Yöntemi, Amaçlara Erişim Tablosu Tekniği - Hedef Erişme Matrisi (Goal Achievement Matrix), Seyahat Giderleri Yöntemi (Travel Cost Method), Koşullu Değerleme Yöntemi (Contingent Valuation Method – CVM) , Hedonik Fiyatlandırma Yöntemi (Hedonic Price Method - HPM) olarak sıralanabilir. Bu yöntemlerle ilgili açıklamalar aşağıda verilmektedir:

1.8.3.1. Maliyet Yarar Analizi (Cost Benefit Analysis)

Maliyet-yarar analizi, analiz edilecek planların, programların belirlenmesini isteyen bir yöntemdir ve verilen bir hedefler grubu ve grupları üzerinde verilen bir seçenek eylem yolunun gelecek üzerindeki etkisini tahmin etmeye yarar. Seçilen yolun en çok istenen yol

olmasına yöneliktir (Atalık, 1984).

Maliyet-yarar analizi 6 kademededen oluşmaktadır (Dökmeci, 2005):

- Alternatiflerin hazırlanması,
- Yatırım ve işletme masraflarının hazırlanması,
- Alternatiflerin faydalarının hesaplanması,
- Sınırlandırıcıların tespiti,
- Net fayda veya karın hesaplanması ve
- Değerlendirme

olarak sıralanabilirler.

Maliyet-yarar analizinde bir planın, projenin karşılığı, sosyal ve finansal yararların, sosyal ve finansal maliyetlerin hesaplanması ve maliyet ve yararların bazı tarımlarla kime ve ne zaman mal edileceğinin belirlenmesi (listelenmesi) ile verilebilir (Roberts, 1974). Lewis (1979), maliyet-yarar analizi için aşağıdaki yolun izlenmesini önermektedir:

-Seçme (tanımlama): Maliyet-yarar ve bunlardan etkilenenlere dağılımı (şimdiki, yakın gelecekteki, uzun dönemde yararlanacaktır),

-Ölçme: sosyal maliyet-yarar ölçme yolları bulunmalıdır (üzerine bir değer koyabileceğimiz bir ölçü bulunmalıdır).

Maliyet-yarar analizinin işleyişi şu şekildedir: maliyet yarar karşılaştırması için ölçülebilir değerler elde edildikten sonra yapılacak iş her plan seçeneğinin başarısının farklı ölçülerini tek bir ölçü içinde birleştirmeye çalışmaktır. Bu aşamada, ayrı ölçüleri öncelik derecesine göre (öncelik derecesi düzenine göre) yerleştirme olanağı vermektedir. Buradaki zorluk ölçülebilen maliyetlere karşılık, yararların ifade edilememesidir. Bunun üstesinden gelmek için bütün seçenek planlar her amacın görüş açısından bir derece düzeninde yerleştirilir. İkinci olarak, bazı amaçların diğerlerinden daha yüksek öncelikler taşıdıkları kabul edilir. Özetle; maliyet yarar analizi birkaç çözüm arasında en etkin olanını bulmaktır ve ya maliyet fayda oranını minimize etmektir ve büyük ölçüde ölçülebilir değerlere dayandırılmalıdır (Aydemir, 1989).

Bu yöntemi, Hanley ve Spash (1993), Little ve Mirlees (1974) ve Pearce ve Nash (1981) tarafından yazılmış standart makalelerde önemli ölçüde incelenmiştir. Ancak, kentsel dönüşüm, kurulu çevrenin fonksiyonu, fiziksel yapısı, yeri, çevre birimleri ve yasal

statüsü gibi terimler cinsinden olduğu kadar oluşturulan soyut bir doğanın birçok ve çok yönlü kültürel, ekolojik, ekonomik, çevresel ve sosyal dışsallıkları nedeniyle de özel (spesifik) problemler ortaya çıkarır (Laws vd., 1998).

Kültürel mirasa yönelik faydalar tamamen soyuttur (Serageldin, 1999). Tüm maliyet ve faydaların net bugünkü değerleri arasında pozitif farkı en çoğa çıkaran seçeneğin belirlenmesi için yapılan analizlerdir. Bu yöntem, fayda ve maliyetlerin ölçülebilir somut değerlerle ifade edilebilmesine bağlıdır. Yöntem firma kavramından kaynaklandığından ekonomik faydalara bağlıdır (Yalçıntan, 2005). Ancak, korumada ekonomik faydadan çok toplumsal faydadan söz edilmektedir. Toplumsal faydanın ölçülebilir somut değerlere dönüştürülmesi elzemdir.

Sosyal maliyet-yarar Analizi (Social Cost- Benefit Analysis - SCBA) ise; öncelikle belirlenen amaçlar için sosyal maliyeti minimize etmeyi ve verilen bütçe ile faydayı maksimize etmeyi, ayrıca etkilerin sosyal dağılımını tespit etmeyi amaçlar. Verimlilik ve eşitlik ilkelerini göz önünde tutar. Eşitlik değerlendirmesi maliyetlerin, faydaların, gelirlerin, gelişim olasılıklarının, vs. aktörler arasındaki dağılımını ele almaktadır. Bu yöntemde sosyal net maliyet ve faydada dışsallıklar göz ardı edilmemelidir (URL-30).

1.8.3.2. Sosyal Etki Analizi (Social Impact Analysis - SIA)

Sosyal etki değerlendirmesi (SED), özellikle milli, ülke ya da il çevre politikası mevzuatı bağlamında, belirli politik tedbirler veya geliştirilen projelerin sosyal sonuçlarını önceden değerlendirme ya da tahmin etme olarak tanımlanabilmektedir.

SED, doğal ekosistemin değişiminin kültürel ve sosyal düzeni değiştirdiği sonucu ile Amerika'da 1969'da Milli Çevre Politikası Kanunu'nun (NEPA) yürürlüğe girmesiyle birlikte resmileşmiştir (Burdge ve Vanclay, 1996). SED'in altında yatan soru; "kim kazanmakta, kim kaybetme"dir. Bu yöntem genellikle büyük kentsel altyapı projelerinde uygulanırsa da kentsel tasarım ve mimari projeler gibi kentsel ölçekteki projelerde de uygulanmaktadır. Çünkü bu projelerin de insanlar ve yaşamlarının değişimi üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır (URL-30).

"Genel olarak SED süreci; değişimi anlama, yönetme ve denetleme konusunda, uygulanacak olan değişim stratejileri veya kalkınma projelerinin muhtemel etkilerini tahmin etmede, muhtemel sosyal etkileri (yani, hafifletici herhangi bir strateji

uygulanmadığı takdirde ortaya çıkabileceği saptanan sosyal etkiler) en aza indirecek hafifletici stratejileri belirleme, geliştirme ve uygulamada, sosyal değişim sonucunda ortaya çıkabilecek beklenmedik sosyal etkileri tanımlamak için gözetim programları geliştirme ve uygulamada, beklenmedik etkilerin ortaya çıkması durumunda bunlarla başa çıkabilmek için hafifletici mekanizmaları geliştirme ve uygulamada ve son olarak daha önceki gelişmelerin, projelerin, teknolojik kalkınmanın, belirli bir teknoloji ya da hükümet politikasının yol açtığı sosyal etkileri değerlendirmede yol göstericidir” (Burdge ve Vanclay, 1996).

1.8.3.3. Toplumsal Etki Değerlendirmesi (Community Impact Evaluation-CIE)

Toplumsal etki değerlendirme yöntemi, fayda-maliyet analizinin geliştirilmesiyle 1960’ta Nathaniel Lichfield tarafından saptanmıştır. 1990larda, yöntem, çevresel etki değerlendirme ve stratejik çevresel değerlendirme yöntemleri gibi etki değerlendirme yöntemleriyle bütünleştirilmiştir (URL-30).

Topluluk, önerilen faaliyetten doğrudan etkilenmesi muhtemel olan alanı kapsar. Faaliyetin yürütüleceği alanın kendisi ya da çevresi anlamına gelebilir. Kapsam alanı:

- Önerilen yerin büyüklüğüne ve türü,
- Yerin kendisinin ya da çevresinin demografik, doğal ve karakteristik özellikleri,
- Alanın yerleşim ya da ticari kullanıma uygun olup olmaması,
- İşletme, izole bir yerde mi, şehir merkezinde mi, şehirde mi olduğu durumu,
- Alanın, turizm ya da eğlence bölgesi olmak gibi bir özelliği olup olmadığı,
- Nüfus yoğunluğu,
- Hedeflenen müşteriler ve
- Faaliyetin gerçekleşeceği yere erişim ve çevre mahallerden gelebilecek engeller

gibi faktörlere bağlıdır (URL-31).

Toplum üzerindeki toplam fayda ve maliyetleri dikkate alır ve bu fayda ve maliyetlerin toplumun değişik kesimleri üzerindeki oranını hesaplar. Plandan etkilenen toplumun tüm aktörlerine (alanın içindeki ve dışındaki üretici ve tüketiciler) projenin etkilerini tanımlar ve proje alternatiflerinin sektörel olarak etkilerini ölçer (URL-30).

1.8.3.4. Teknik Planlama Bilançosu Yöntemi

Hem planlamada değer biçme ihtiyacı ve hem de değer planlarını erken değerlendirme bir öneri ile bağlantılı bütün sosyal maliyet ve yararları değerlendirmek için bir girişime bağlı olmadan değer biçmenin yöntemlerini geliştirmek için British planlayıcısı Nathaniel Lichfield rehberlik ettiği maliyet-yarar analiziyle yaratılmıştır (Evans, 2004).

Bu yöntemde amaç, plan karar ve önerilerinin yatırıma değer olup olmadığını belirlemenin yanı sıra, mekanın kimlerin yatırımlarıyla kimlerin kullanımına sunulacağını belirlemektir. Değerlendirme, toplumdaki çeşitli fakat beraber çalışabilen homojen grupların her birine düşen maliyet ve faydanın karşılaştırılmasıyla yapılmaktadır (Yalçınan, 1995). Ayrıca, bir dizi önerinin uygulamalarının sonuçlarının tüm topluma ve toplumdaki değişik gruplara ve aynı zamanda alternatiflerin nasıl geliştirileceği veya daha iyi sonuçların nasıl birleştirileceğini ortaya koymaktadır.

Denge Levhası Tekniği olarak da tanımlanan Teknik Planlama Bilançosu Yöntemi kısaca aşağıdaki gibi ilerlemektedir (Aydemir, 1989):

- Öncelikle değişik projeleri kurma ve işletmede rol alacak grupları sınıflamak gerekir. Bu gruplar topluca üreticiler ve işleticiler olarak tanımlanır ve denge levhasında düşey olarak sıralanır.

- Her üretici-işletici, olanak buldukça, uygun gruplarda eşlenir ki bunlar projenin yarattığı mal ve hizmetlerden yararlanacaklardır.

- Her bağlantılı ve ilgili üretici grubu ve tüketiciler ya fiziksel (kavramsal) ya da gerçek işlerle uğraşmaktadırlar, bununla öncekiler sonrakilere satılık hizmet üretirler ve bu işler gerçekten pazarda alınıp satılan mal ve hizmetlerle sınırlı değildir. Örneğin, bir otoyol'un yapımı yoluyla çevredeki konut sahiplerine verilen görsel zarar (kötü manzara) gibi. Böylece denge levhası sosyal hesapların geniş kapsamlı bir muhasebesini yapar. Ayrıca mal ve hizmetleri ilgilendiren kaynak maliyetlerinin tahminini de içerir.

Bu tür değerlendirmelerde;

-Hangi seçeneklerin dikkate alınması gerektiğini belirlemek,

-Ölçme: değişik ölçeklerde/ölçme birimleri uygulama ve sonuçların bir kısmı ortak

bir ölçüğe indirgemek, diğerlerini ölçme dışı tutmak,

-Bütün öğeleri sayısallaştırmak (indekslemek, normalleştirmek) (yararlılık, erişebilirlik, estetik, güzellik vb.)

şeklindeki üç öge göz önünde tutulmalıdır (Aydemir, 1989).

1.8.3.5. **Hedeflere Erişme Matrisi (Goal Achievement Matrix)**

Hill tarafından geliştirilen bu yöntem, planlama ile alınan sonuçların ve plan seçeneklerinin çalışma başlangıcında tanımlanan hedeflere göre değerlendirilmesini amaçlar. Amaç, göstergelerin aktörler üzerindeki etkilerinin ölçülerek karşılaştırılmasıdır. Toplumsal fayda gibi parasal karşılığı olmayan değişkenleri içermesi, koruma için olumludur (Yalçıntan, 1995).

Hedeflere Erişme Matrisinin Özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Aydemir, 1989):

- Seçenek planlarının tasarımından ve bunların sonuçlarının analizinden önce hedef ve amaçlar her zaman formüle edilebilmeli, planlama süreci içinde de hedeflerde ve amaçlarda düzeltmeler yapılabilmelidir.

- Hedeflerin çok yönlü olduğu söylenir: estetik, çevresel ya da politik yapıda olanları içerdği gibi, aynı zamanda ekonomiktir de. Sosyal yarar ve faydanın ötesinde çevresel kalite, sağlık ve emniyet gibi konulara da yönelmektedir.

- Hedef erişme matrisi karşılıklı olarak birbirinden farklı planları karşılaştırma için geliştirilmiştir. Yani düşünülen planlar herhangi bir özel sorunun seçenek ele alış yollarını gösterir (özel bir malı üretme, belirli bir alana belirli bir nüfusu yerleştirme, trafik sıkışıklığını giderme gibi).

- Değerlendirme de kullanılan hedefler ya ağırlıklandırılır (göreceli önemi vurgulamak için) ya da önceden kabul edilen önemlerine göre sıra düzenine konulur. Bunlar plan sonuçlarının karşılaştırmalı analizi öncesi yapılır.

1.8.3.6. **Seyahat Giderleri Yöntemi (Travel Cost Method)**

Seyahat giderleri yöntemi, 1966'da Clawson ve Knetsch tarafından geliştirilmiştir

(Laws vd., 1998). Yönteminin özünde, bireyin ikamet ettiği yerden bir rekreasyon alanına ulaşmak için yapmış olduğu harcamalar toplamının, onun bu alan için ödemeye istekli olduğu para miktarını yansıtabileceği düşüncesi yer alır. Alana ulaşmak için seyahat süresince harcanan ulaşım, konaklama ve giriş ücretleri seyahat maliyetlerindedir. Tüketici rantını temel alan seyahat maliyeti yönteminin amacı, bazı sınırlamalar çerçevesinde fayda fonksiyonunun maksimizasyonudur. Fayda fonksiyonunun bileşenleri, ziyaret sayısı ile çevresel malların ve alandaki hizmetlerin niteliğidir. Tüketicinin seçimini sınırlayan faktörler ise kısmen gelir düzeyi ve zamandır (URL-32).

“Garrod ve diğerleri (1991), yöntemin şehirlerdeki bahçelere uygulamasının bir örneği iken; Englin ve Mendelsohn (1991) ise bir bölgeye erişim önceden belirlenmiş ancak deneysel uygulamanın, kentsel korumayla sıkı sıkıya bir bağlantısının olmadığı durumları ele alan hedonik fiyatlandırma ve seyahat giderleri yöntemlerinin birleştirilmiş kullanımının bir örneğidir” (Laws vd., 1998).

Ayrıca bu yöneme örnek olarak, Alberini ve Longo (URL-33), seyahat giderleri yöntemine yerel ziyaretçiler tarafından Ermenistan’daki kültürel miras bölgelerinin değerinin ölçülmesi çalışmaları örnek olarak verilebilir.

1.8.3.7. Hedonik Fiyatlandırma Yöntemi (Hedonic Price Method - HPM)

Hedonik fiyatlandırma yöntemi 1974’te Rosen tarafından, daha önceleri 1966’da Lancaster tarafından geliştirilen tüketici teorisi temel alınarak geliştirilmiştir. Bir malın, fiyatı ile arasındaki ilişkisini belirlemeyi hedefler ve değerlendirme yöntemleri içerisinde teorik olarak muhtemelen en sıkı yöntemdir. Bu yöntem, kuvvetli bir biçimde mikro-ekonomik tüketici teorisini temel alır ve sonsuz küçüklükteki her ürünün, kesin fiyatı ve gölge fiyatı ile bir karakteristik paketi içerisinde gözlenebileceğini başlangıç noktası olarak kabul eder. Örneğin iskân durumunda karakteristikler, yatak odalarının sayısı, arsa büyüklüğü, garajın olup olmaması ya da çevresel faydalara (hava kalitesi, manzarası, gürültü seviyesi, suç oranı, alışveriş merkezleri veya okullara yakınlık gibi) etkenlere bağlı olarak “yapısal” olabilir.

Tarihi yapıların sıralanması içeriğinde veya korunan bölgelerin tanımında belirtilen şekildeki bir listelemenin yahut özelliklerin adlandırmasının etkisine; biri koruma alanında, biri olmayan iki benzer binanın değerleri arasındaki farkların gözlemlenmesi yoluyla atıfta

bulunulabilir. Böylece verilmiş bir mülkün fiyatı, karakteristiklerindeki gölge fiyatların toplamı olarak gözlemlenebilir. Rahatlık (gönenç) ve korunma değerleri ile ilgili yöntemin yakın geçmişteki uygulamaları, Asabere ve diğerleri (1989), Garrod and Willis (1991) ve Willis and Garrod (1993) tarafından yapılmıştır (Laws vd., 1998; Serageldin, 1999).

1.8.3.8. Koşullu Değerleme Yöntemi (Contingent Valuation Method – CVM)

Potansiyel müşteri anketi aracılığı ile tüketicilerin ödemeyi kabul edecekleri ücreti tahmin etmek amacıyla gerekli bilgi elde edilmektedir. Tüketicilerin ödeme isteğini ve kabul etme hevesini ölçer (URL-30). Koşullu değerlendirme yöntemi insanlara anket aracılığıyla belli çevresel hizmetlere ne kadar harcamayı düşündüklerinin doğrudan sorulmasını içerir. Yönteme “koşullu” değerlendirme denmesinin nedeni, insanlara çevresel hizmetlere ait belirli bir varsayımsal senaryo ve açıklama “koşullu” durumunda ne kadar ödemeyi taahhüt edeceklerinin sorulmasıdır.

Koşullu değerlendirme yöntemi bir “belirtilmiş tercih (stated preference)” yöntemine atıfta bulunur, çünkü insanlara “ilan edilen imtiyaz hakkı (revealed preference – açığa çıkarılmış tercih)” yönteminden farklı olarak gerçek seçimlerden sonuç çıkarmalarını değil de insanlardan doğrudan paha biçtikleri değerleri söylemelerini ister. Koşullu Değerleme Yöntemi insanların “ne yaptıklarının incelenmesi” yerine “ne yapacaklarını” söylemeleri temeline dayanır. Yöntem beş adımdan oluşmaktadır (URL-34):

Birinci adım; değerlendirme sorununun tanımlanmasıdır. Hangi hizmetlerin değerlendirileceğinin ve ilgili topluluğun kim olduğunun belirlenmesidir.

İkinci adım; anketin hangi yolla yapılacağı (mail, telefon, yüz-yüze), ne kadar kapsamlı olacağı, anketi kimin yapacağı ve ilgili diğer soruları da içeren, anketin doğrudan kendisi ile alakalı öncü kararların alınmasıdır.

Yüz yüze görüşmeler, karmaşık sorular için en etkili olanıdır çünkü karşınızdaki kişinin ihtiyaç duyduğu arka plan bilgilerini açıklamak daha kolaydır ve insanların birebir görüşülerek yapılan uzun anketleri tamamlamak istemeleri daha olasıdır. Bazı durumlarda videolar ya da renkli fotoğraflar gibi görsel yardımcılar, cevaplayıcının değerlemesi istenen senaryonun şartlarını anlamasına yardımcı olması için sunulabilir.

Üçüncü adım; gerçek anket tasarımıdır. Bu, sürecin en zor ve en önemli aşamasıdır. Hedef gruplarının tespiti sürecidir. İnsanlar, alanın konumu, özellikleri, alanda bulunan

işlevlerin varlığı hakkında bilgi sahibi olmak isteyebilirler.

Belli sayıda hedef grubu ile temasa geçilmesinin ve araştırmacıların; arka plan bilgisinin nasıl elde edileceği, varsayımsal senaryoyu ve değerlendirme sorularını nasıl açıklayacağı gibi konular hakkında bir fikir sahibi olacakları bir noktaya erişmelerinin ardından anketin ön testine başlanabilir.

Dördüncü adım; aktör gruplarından seçilen örnekleme anketin gerçekleştirilmesidir. İlk önce anket örneğinin seçilmelidir. İdeal olanı; örneğin, standart istatistiksel örnekleme metotları kullanılarak belirlenmiş, ilgili nüfusun rastgele seçilmiş bir örneği olmasıdır.

Beşinci adım; sonuçları derleme, analiz etme ve raporlama aşamasıdır. Veriler soru tipine uygun istatistiksel teknikler kullanılarak girilmeli ve analiz edilmelidir.

Koşullu değerlendirme yöntemi anketleri farklı olası gelecek hükümet eylemleri sunan senaryolar oluşturur. Ankete cevap verenlerden o eylemlerle ilgili tercihlerini belirtmeleri istenir. Anket sonuçları gerçek pazardaki analiz sonuçlarına benzer bir biçimde incelenir. Her iki durumda da ekonomik değer ya gerçek pazar sonuçlarından veya ankette oluşturulan hayali pazar sonuçlarından elde edilir (URL-35).

Seçilen senaryo; olayla, programla, yatırımla veya göz önünde bulundurulmuş yasal seçimle ilgili çevresel hizmetlerdeki değişimin kesin ve net bir açıklamasını sunmalıdır. Mümkünse yazılı ve sözlü açıklamaların yanı sıra fotoğraflar, videolar veya diğer çoklu ortam teknikleri kullanarak bu bilgiyi cevaplayıcılara ulaştırır. Müşterek olarak elde bulundurulmuş mallarda cevaplayıcılar, belirli bir seviyede karşılama için ödeme yaptıklarını anlamalıdır. Senaryo değerlendirilen seviyelerin mevcut durum üzerinden yapılacak geliştirmeler olup olmadığı veya yeterli ödeme eksikliği yaşanması halinde oluşabilecek olası iptalleri açıkça belirtmelidir (URL-34).

Ayrıca, Carson ve diğerlerinin Fez'in yaşlı Medinesi'nin eski haline döndürülmesi projesi bir kültürel mirasın korunmasına ilişkin yöntemin ilk uygulamasıdır (Serageldin, 1999).

Kar oranları ekonomik fayda ve ekonomik masraflara dayanarak ölçülmektedir. Bu masraf ve faydaların ekonomide özel tanımları vardır. Fayda ve masraflar, bir kazanç (fayda) elde etmek için veya bir zararı (maliyeti) önlemek için ödeme istekliliğini (willingness to pay-WTP) ya da bir kazançtan vazgeçmek veya bir maliyete katlanmak için kabul etme istekliliğini (willingness to accept-WTA) göstermektedir. Bu ödemeye isteklilik ve kabul etmeye isteklilik ekonomik değerlemenin "ham maddesini" oluşturan

bireysel tercihleri yansıtmaktadır (URL-32).

Kentsel koruma uygulamalarındaki finansal kaynak sıkıntılarının varlığı bilindiğinden, en verimli senaryonun seçiminde değerlendirme yöntemleri önem kazanmaktadır. Kentsel korumada başarılı olabilmenin koşullarından biri, korumanın kültürel ve duygusal değerleri gibi soyut olan faydalarını somutlaştırabilen değerlendirme yönteminin seçilmesidir.

Ayrıca, kentsel koruma uygulamalarında başarıya ulaşmakta, kentin sosyal, kültürel, mekansal ve ekonomik öğelerinin birlikte düşünüldüğü bütünlük kentsel koruma yaklaşımının gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşımın temel ilkesi olan katılım ile koruma uygulamalarına tüm aktörlerin süreç içinde verecekleri katkı, kentlinin koruma bilincine varmasına ve kentine sahip çıkmasına yardımcı olacaktır. Böylece koruma uygulamaları sadece fiziksel boyutuyla değil, toplumsal boyutuyla da iyileşmeyi beraberinde getirecektir.

İlerleyen bölümlerde bütünlük kentsel korumanın getireceği toplumsal fayda ve maliyetler seçilen değerlendirme yöntemi (Bkz. Bölüm 2.5) ile irdelenmeye çalışılacaktır.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu bölümde çalışma için seçilen Trabzon kentinin gelişimi hakkında bilgi verilecek, kentteki taşınmaz kültür varlıklarının durumu çeşitli yönlerden ele alınacak, seçilen alan özelinde yapılan çalışmalar ve araştırmanın yöntemi açıklanacaktır.

2.1. Trabzon Kentinin Tarihsel Gelişimi

2.1.1. Kentin Planlı Döneme Kadar Gelişimi

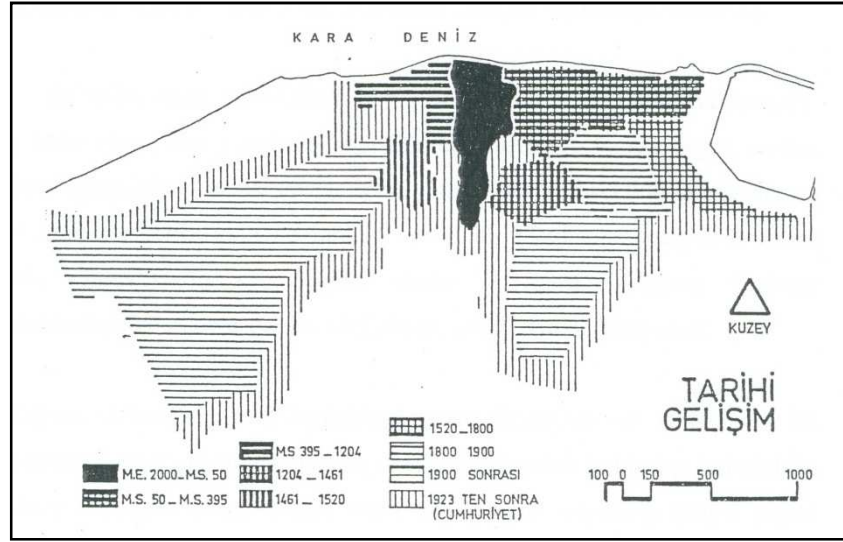
Tarihsel süreçte birçok değişik uygarlığın egemenliğine girmiş, imparatorluklara başkentlik yapmış Trabzon Anadolu'nun olduğu kadar dünyanın da en eski kentlerinden biridir. Bazı kaynaklara göre Miletli sömürgeciler tarafından M.Ö. 756'da kurulduğu söylenen Trabzon'un, yapılan araştırmalar ve derlenen seyahatnamelere göre ise, Turanilerin M.Ö. 2000 yıllarında bu yöreye göç etmeleriyle kurulduğu saptanmıştır (URL-36; URL-37; Usta, 1999; Uspenski, 2003).

Konumu nedeniyle yüzyıllardır önemli bir liman kenti ve ticari, idari, eğitim ve kültür merkezi olan Trabzon kentinin kronolojik tarihi şu şekilde sıralanmaktadır (URL-38; URL-39; URL-40; T.C. Trabzon Valiliği, 2000):

- Kuruluşundan Serbest Kent oluşuna kadar geçen devir (M.Ö. 2000-750)
- Serbest Kent Devri (M.Ö. 750-M.S. 50)
- Roma Devri (M.S. 50-395)
- Bizans Devri (M.S. 395-1204)
- Komnenoslar Devri (M.S. 1204-1461)
- Türk Devri (M.S. 1461 ve sonrası)
 1. Osmanlı İmparatorluğu Devri (1461-1923)
 2. Türkiye Cumhuriyeti Devri (1923 ve sonrası)

Kuruluş ve Serbest Kent Devri yerleşmesi Ortahisar mahallesinin tamamını, Pazarkapı ve Çarşı mahallelerinin bir kısmını, Roma Devri yerleşmesi Çarşı, Kemerkaya ve İskenderpaşa mahallelerini, Bizans Devri yerleşmesi Hızırbey ve Gülbaharhatun

mahallesinin bir kısmını, Kommenoslar Devri yerleşmesini Yenicuma ve Cumhuriyet mahallelerinin bir kısmını, Osmanlı İmparatorluğu Devri yerleşmesi Gülbaharhatun, Erdoğan, İskenderpaşa, Boztepe, Ayasofya, Yenicuma mahallelerinin bir kısmını ve Çömlekçi mahallesinin tamamını kapsamaktadır (Şekil 7) (Aysu, 1977). Planlı döneme kadar olan kentsel gelişim Tablo 10'da özetlenmiştir. Planlı dönemi ise Bölüm 2.1.2'de anlatılacaktır.

Şekil 7. Trabzon kenti tarihi gelişimi (Karadayı, 2000).

Tablo 10. Cumhuriyet dönemi öncesi Trabzon kenti mekansal özellikleri (Beyazlı, 2005b).

ÖZELLİKLER	TANIMLAMALAR
Topoğrafya	Dağlık, ulaşılması güç bir bölge, yüksek tepeleri, yeşil sırtları oldukça etkileyici köprülerden geçilerek ulaşılan, etrafı dere yatakları ile çevrili düzlüğün tepesindeki kayalıklar üzerinde oturan bir kent.
Doğal etmenler	Deniz üzerinde bir kent, sahilde özellikle kalepark, kentle denizin birleştiği bir nokta görünümündedir. Kent deniz kenarı üzerine kurulmuş, bir anfiyatroya benzemektedir. Tabakahane, Zağnos dereleri kagir köprülerle geçilmiş, Değirmendere ise etrafındaki piknik yerleri ile bir mezire yeridir.
Kent silüeti	Deniz , arkasında sırasıyla parlak frenkli pitoresk evler, onların arkasında portakal ve zeytin ağaçları, yer yer zarif ölçülerde minareler sıralanmaktadır.
Yapılaşma	Konut; küçük ve dikdörtgen tabanlı avlu içinde konut sistemi ağırlıklıdır, bütün evler az yada çok yeşillikle çevrilidir. Yollar; oldukça dar, eğri ve dik yollar mevcuttur. Çıkmaç yollar ve belli noktalarda genişlemeler dikkat çekicidir. Denize paralel, sahil boyunca uzanarak ticaret merkezine varan bir cadde (çok kuvvetli bir olasılıkla Kunduracılar caddesi olabilir) ve Uzun Sokak, kentin ana ulaşım omurgasını oluşturur. Meydanlar; Kabak meydanı; bayrak günlerinde şenliklerde halkın toplandığı meydana. Gavur Meydanı; kentin sosyal merkezi niteliğindedir. Limanlar; Çömlekçi, kentin büyüme ve doğal limanı iken, Kanita, Mumhane önü, Kemer kaya ve Moloz da küçük limanlarıdır. Ticaret; Molozkapı civarında deniz kenarında katlı dükkanlarda yoğunlaşan ticaret alanı, Bedestenin içinde zengin tüccarlar ve Ortahisar'daki küçük esnafın oluşturduğu küçük pazar yeri bulunur. Aşağıhisar ticaret ve üretim yeri iken Gavur Meydanı Avrupalı tüccarların mallarının bulunduğu bir alandır.

2.1.2. Kentin Planlı Dönemdeki Gelişimi – Kentleşme Süreci

Tolan, kentleşme sürecini, “hem kırsal bir toplumun kentsel bir topluma dönüşme süreci, hem de kentsel mekanın ve toplumsal pratiğin değişme ve evrimleşme süreci” olarak tanımlamaktadır. Tolan’ın sözünü ettiği evrimleşme süreci sanayi devrimiyle hız kazanmıştır. Bu evre ile birlikte insanoğlunun yaşamında bütüncül olarak değişiklikler söz konusu olmuştur. Kentler de sanayi devrimi ile gelen bu değişimden kendi üzerlerine düşen payı almışlardır (Aydemir vd., 2004).

Gerek sanayi devriminin etkisi ile gerekse de doğal değişim sürecinin etkisiyle, yeniliklerin, sosyal yapıdaki farklılıkların ve nüfus yoğunluğundaki artışın bir arada ve karşılıklı etkileşimi ile kentleşme süreci gelişmiştir.

Bu etkileşimler bütün olarak düşünüldüğünde kentleşmenin tanımı, “demografik, ekonomik, sosyo-kültürel bir yapısal dönüşüm” olarak yapılabilmektedir.

Kentleşme fiziksel değişimleri de beraberinde getirmektedir. Kentleşme, kentsel alanların sürekli büyümesi ve yakın çevresindeki alanlara yayılması olarak fiziksel mekanda izler bırakmaktadır (Aydemir, 2004; Bal, 2002; URL-41).

Trabzon özelinde kentleşmenin fiziksel mekana etkisi incelenirse, Osmanlı dönemi sonrası Trabzon kenti için hazırlanan ilk planlama deneyimi, 1937 yılında Fransız kent plancısı Jacques H. Lambert tarafından yapılan ve 1938 yılında yürürlüğe giren ‘Lambert Planı’dır.

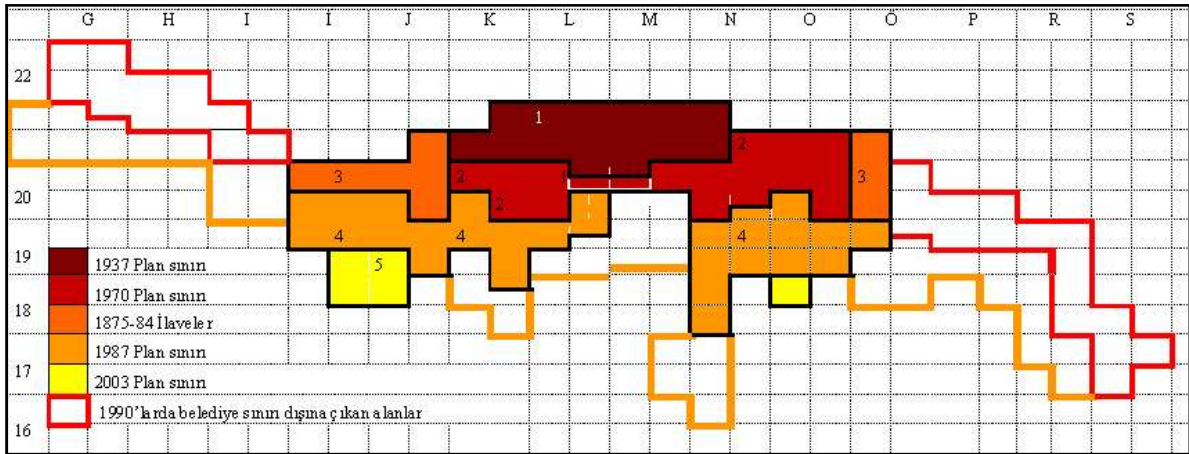
Planın ana kararlarından bazıları; Maraş Caddesi’ni ana cadde ve ticaret aksı haline getirmek, güneyde doğu-batı yönünde mahalleleri birbirine bağlayan ‘Tanjant Yolu’un açılması, mevcut kentin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için kuzey-güney yönünde denize dik geniş yollar, yeşil alanlar düzenlemek şeklindedir (Şen, 2000; Aysu, 1977). Lambert Planı, Trabzon kentini önemli bir liman ve ticaret merkezi konumuna getirerek kente planlı bir kimlik kazandırmıştır. Ancak konut alanlarında amaçlanan gelişmeler gerçekleşmeden plan bütünlüğü bozulmuştur (Karadayı, 2000; Sürül, 2003). Tek yapı ölçeğinde gerçekleştirilen koruma anlayışı ile kentteki birçok sivil mimarlık örneği yıkıma uğramıştır.

1967-68 yılında ise İller Bankası tarafından açılan ulusal yarışmayı İrfan Bayhan, Hüseyin Kaptan ve Emre Aysu ekibi kazanmıştır. 24.07.1970 tarihinde onanan, doğuda Karadeniz Teknik Üniversitesi sınırından, batıda Ayasofya Mahallesi sınırına kadar olan 650 ha alan planlanmıştır. Planın ana planlama kararlarından biri; toplayıcı, üretken ve koruyucu olarak tanımlanan ‘Tanjant Yolu’nu ulaşımda ana iskelet olarak düzenlemektir

(Şen, 2000; Aysu, 1977; Karadayı, 2000). 1975-1977-1984 yıllarında revizyon imar planları yapılmıştır. Böylece batıda Söğütlü Köyü, doğuda Yomra ilçesine kadar olan alan imar planı sınırları içine alınmıştır. Planların öngördüğü yoğun yapılaşma, oyun ve dinlenme alanlarının dağılımındaki dengesizlikler ve yanlış yer seçimleri nedeniyle kent dokusu tahrip olmuştur (Şen, 2000; Karadayı, 2000). Eski kent dokusu yerini niteliksiz yapılaşmaya bırakmıştır. Sahil yolunun yapılması ile kentli kent kimliği olarak da kabul edilen denizden uzaklaştırılmıştır (Özen, 2005).

İmar planlarının yerleşmiş nüfusa yetersiz kalması nedeniyle kent imar planının yeniden revize edilmesi ve ilave imar planı yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bülent Berkman tarafından hazırlanan plan 1989 yılında onaylanıp yürürlüğe girmiştir (Şen, 2000; Karadayı, 2000). Planda, ulaşım ağı olarak 'Korniş Yol' ile eski merkez-liman-yeni merkez arasında bağlamak kararı alınmıştır. Oysa Trabzon kenti imar planlaması çalışmalarında planın öngördüğü gelişme tam olarak gerçekleştirilememiştir (Şen, 2000).

Son olarak 2002 planının ana planlama kararlarından biri olarak Güney Çevre Yolu Projesi önerilmiştir. 2002 planı ile Trabzon'un planlı alanı 3878 hektara ulaşmıştır (Şekil 8).

Şekil 8. Trabzon kenti plan sınırları (Beyazlı, 2005).

Kentler, gerek demografik açıdan gerekse de sosyokültürel açıdan yayılma ve yığılma noktalarıdır. "Castells (1979)'e göre, kentleşme olgusunu iki temel öge üzerinde kurmak doğru olacaktır. Bunlar:

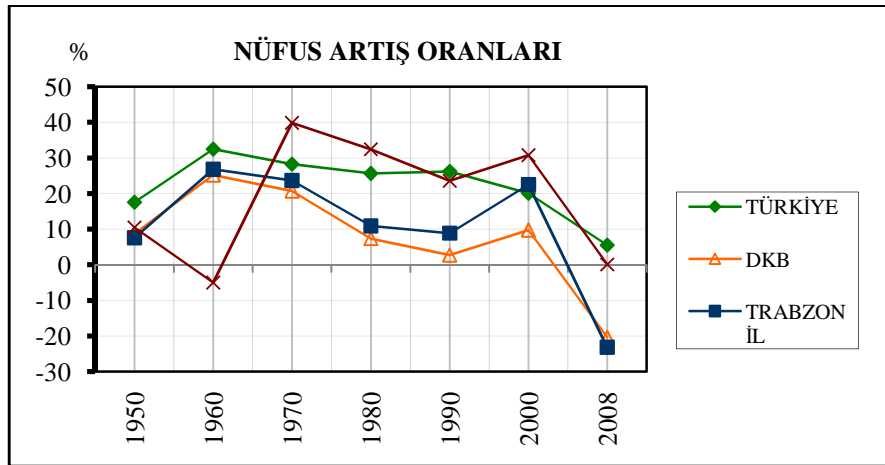
Bazı yoğunluk ve büyüklük değerlerinden başlayarak nüfusun alansal yığılması kent kültürü olarak tanımlanan bir dizi değer yargısı, davranış ve eğilimin yayılmasıdır. Sonuçta yayılma ve yığılma kentleşmenin temel iki göstergesidir.

Ancak kentleşme, gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkelerde aynı özellikler göstermemektedir. Az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerde kentleşme daha çok nüfus yığılması ve kalabalıklaşma şeklinde devam etmektedir.

Bir ülkenin, bir bölgenin veya bir kentin demografik açıdan kentleşme süreci irdelenirken, o alanın büyüme eğilimlerine bakmak, nüfus artış oranlarını, hızlarını hesaplamak ve bu hesaplara göre ortaya çıkan tablonun yorumlamasının yapılması gerekir (Özen, 2005).

2000 yılı ve önceki genel nüfus sayımlarında fazla sayım yapılması, 2008 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verileri ile arasında büyük bir farklılaşmanın oluşmasına neden olmaktadır. Bu farklılaşma, istatistik verileri de etkilemektedir. Ancak bu fazla sayımın miktarının tahmin edilemeyeceğinden dolayı istatistik veriler, oldukları gibi kabul edilerek tespitler yapılmıştır.

Nüfus artış oranları incelendiğinde; günümüze kadar Trabzon, Rize, Giresun, Gümüşhane, Artvin ve Bayburt illerinin oluşturduğu Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB) ve Trabzon İli, Türkiye ortalamasının altında kentleşmiştir ve inişli çıkışlı değişken bir trend oluşturmaktadır. Nüfus artış oranları, 1950-1960 yılları arasında Trabzon merkez hariç aynı paralellikte ve ülke ortalamasının altında seyretmektedirler. Genel trende bakıldığında DKB ve Trabzon İli nüfus artış oranlarının paralelliği söz konusudur (Şekil 9, Tablo 11). Ayrıca 2008 yılı nüfus artış oranlarına göre DKB, %-20,38 ve Trabzon İli, %-23,19 ile %5,47 ile Türkiye ortalamasının bir hayli altında kalmış ve Trabzon merkez ilçesi %0,09 değeri ile bu ortalamaya en yakın duruma ulaşmıştır.

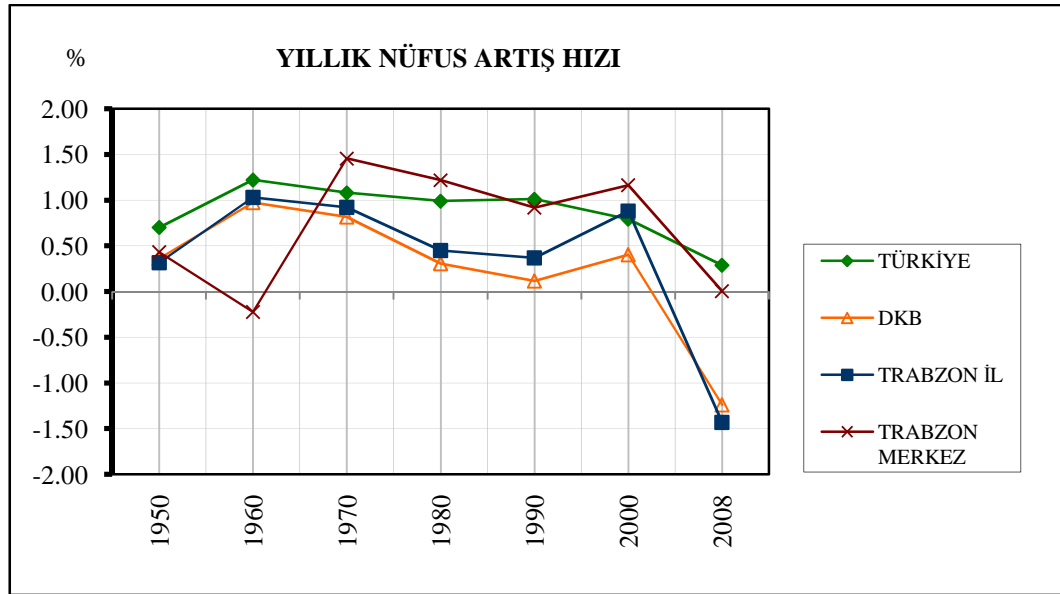

Şekil 9. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez İlçe toplam nüfus artış oranları (%)

Tablo 11. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez ilçe nüfus artış oranları (%)

Yıllar	TÜRKİYE			DKB			TRABZON İL			TRABZON MERKEZ İLÇE		
	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır
1950	17.54	20.66	16.53	8.75	12.40	8.31	7.56	7.14	7.61	10.49	3.66	14.39
1960	32.49	68.93	20.32	25.18	73.95	19.10	26.82	81.58	20.07	-5.00	56.04	-36.61
1970	28.28	54.53	15.97	20.70	56.60	14.16	23.66	65.41	15.88	39.86	52.33	23.96
1980	25.64	43.48	14.50	7.33	31.27	1.36	10.91	34.78	4.56	32.43	34.17	29.71
1990	26.23	69.64	-7.75	2.72	62.07	-16.46	8.86	62.71	-9.59	23.56	32.78	8.62
2000	20.06	32.04	2.81	9.74	42.32	-10.70	22.52	57.75	0.80	30.76	49.33	-6.02
2008	5.47	21.82	-24.75	-20.38	-14.52	-26.25	-23.19	-18.40	-27.81	0.09	2.74	-8.25

Yıllık nüfus artış hızları incelendiğinde, 1950-1970 yılları arasında Türkiye geneli, DKB ve Trabzon İli nüfus artış oranlarının aynı eğilimde oldukları, ancak ülke ortalamasının altında kaldıkları görülmektedir. Trabzon merkez ilçe nüfus artış oranı ise, 1950-1960 yıllarında yaşanan düşüşün hemen ardından biraz da üniversitenin kurulması ile 1960-1970 yıllarında yükselişe geçmiş ve ülke ortalamasının üzerine çıkmıştır (Şekil 10). Nüfus artış oranları, günümüzde DKB -1,24 ve Trabzon İli -1,42 ile aynı eğilimlerini sürdürmekte ve Trabzon merkez ilçe ise 0,01 ile nüfus artış hızı 0,29 olan ülke ortalamasının altında kalmıştır (Tablo 12).

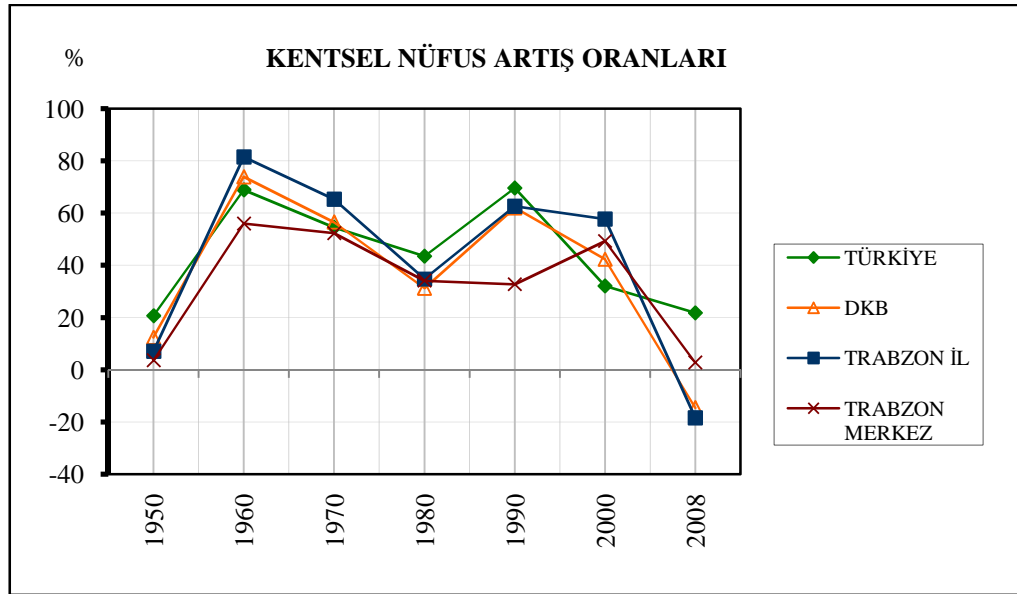

Şekil 10. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez ilçe toplam nüfus artış hızları (%)

Tablo 12. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez ilçe nüfus artış hızları (%)

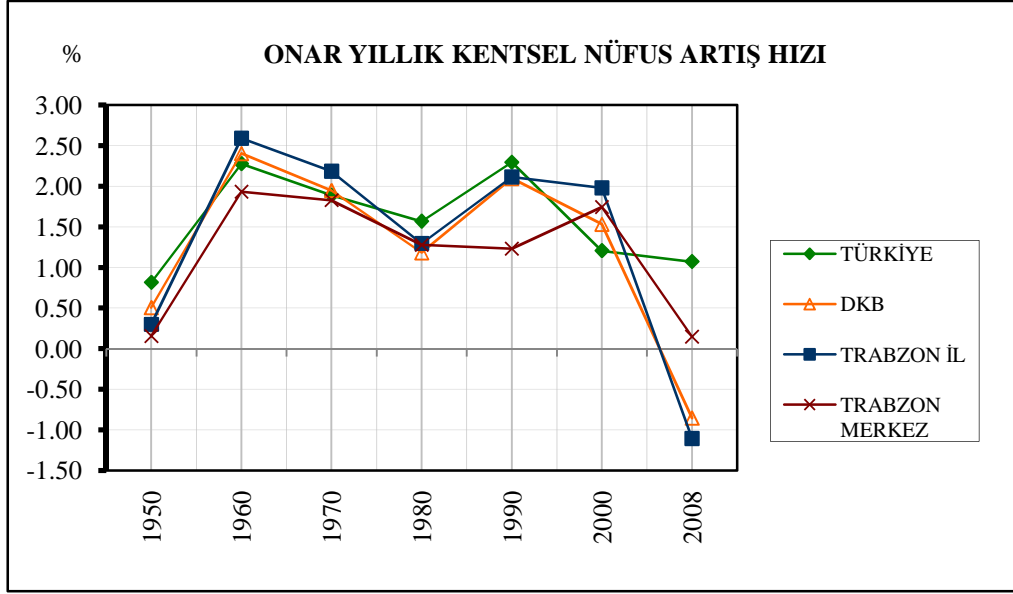
Yıllar	TÜRKİYE			DKB			TRABZON İL			TRABZON MERKEZ İLÇE		
	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır	Toplam	Kent	Kır
1950	0.70	0.82	0.66	0.36	0.51	0.35	0.32	0.30	0.32	0.43	0.16	0.58
1960	1.22	2.28	0.80	0.98	2.40	0.76	1.03	2.59	0.79	-0.22	1.93	-1.98
1970	1.08	1.89	0.64	0.82	1.95	0.58	0.92	2.19	0.64	1.46	1.83	0.93
1980	0.99	1.57	0.59	0.31	1.18	0.06	0.45	1.30	0.19	1.22	1.28	1.13
1990	1.01	2.30	-0.35	0.12	2.10	-0.78	0.37	2.11	-0.44	0.92	1.23	0.36
2000	0.79	1.21	0.12	0.40	1.53	-0.49	0.88	1.98	0.03	1.16	1.74	-0.27
2008	0.29	1.07	-1.54	-1.24	-0.85	-1.65	-1.43	-1.10	-1.77	0.01	0.15	-0.47

Kentsel nüfus artış oranları incelendiğinde, 1980 yılına kadar aynı olarak görülen artışlar, 1980-1990 yılları arasında Trabzon merkez ilçe kentsel nüfus artış oranının %34,17'den %32,78'e düşmesi ile (Tablo 11) farklılaşmaktadır (Şekil 11). 1990-2000 yılında Trabzon merkez ilçe kentsel nüfus artış oranı yükselişe geçmiş, ancak yine de il kentsel nüfusunun altında kalmıştır.

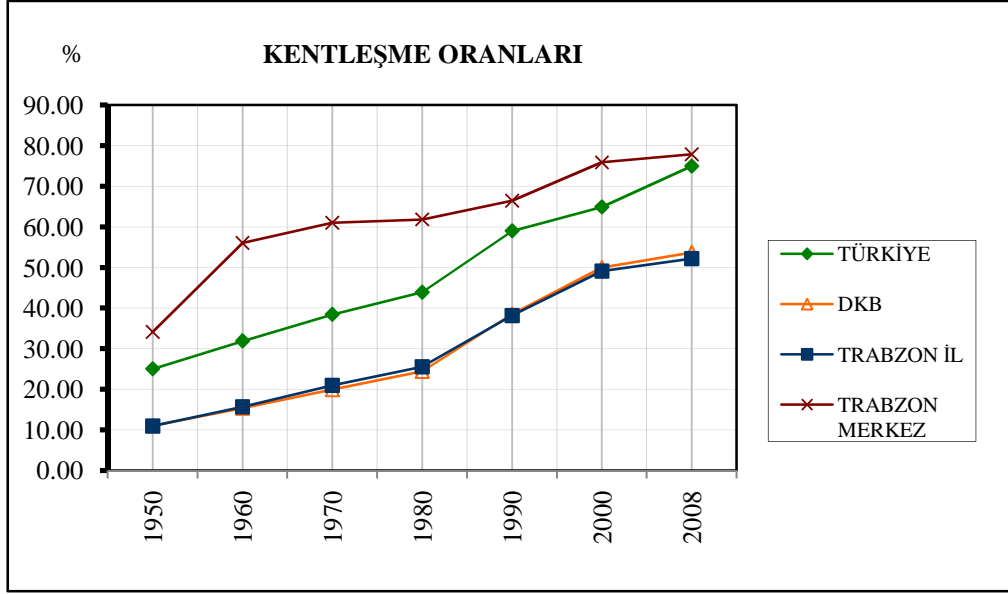
Şekil 11. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez ilçe kentsel nüfus artış oranları (%)

Kentsel nüfus artış hızları ve kentsel nüfus artış hızı oranları incelendiğinde ise; birbirleriyle uyumlu ancak inişli çıkışlı bir grafik ortaya çıkmaktadır (Şekil 11, 12).

Şekil 12. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez İlçe kentsel nüfus artış hızları (%)

Türkiye, DKB, Trabzon il ve merkezinin kentleşme düzeyleri karşılaştırılırsa, Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB) ve Trabzon'da kentleşme oranlarının 1950–2008 dönemine göre paralellik gösterdiği ancak bu oranların yine de ülke ortalamasının altında kalan bir eğilimi olduğu görülmektedir (Şekil 12). 1950 yılında Trabzon ili kentleşme oranı % 10,97, DKB kentleşme oranı % 11,08 olarak görülmektedir (Tablo 13). Bu oran 1980 yılına kadar pek yükselmemiştir. 1980 yılında Trabzon ili kentleşme oranı % 25,52, DKB kentleşme oranı % 24,4 iken, 1990 yılında kentleşme oranında büyük bir artış yaşanmış ve bu oran Trabzon ili için % 38,15'e, DKB için % 38,56'ya ulaşmıştır. 2008 yılında bu değerler, Trabzon ili için % 52,18'e, DKB için % 53,69'a yükselmiştir. Trabzon merkez ilçenin kentleşme oranının ise 2008 yılında % 77, 90'a ulaşarak, % 74,96 olan ülke ortalamasının bile üzerinde geliştiği görülmektedir (Şekil 13).

Şekil 13. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez İlçe kentleşme oranları (%)

Tablo 13. Türkiye, DKB, Trabzon İl ve Trabzon Merkez ilçe kentleşme oranları (%)

YILLAR	TÜRKİYE	DKB	TRABZON İL	TRABZON MERKEZ İLÇE
1950	25.04	11.08	10.97	34.12
1960	31.92	15.40	15.70	56.05
1970	38.45	19.98	21.00	61.04
1980	43.91	24.44	25.52	61.84
1990	59.01	38.56	38.15	66.45
2000	64.90	50.00	49.12	75.89
2008	74.96	53.69	52.18	77.90

Trabzon kentinin yaşadığı kentleşme süreci demografik açıdan yığılmanın, fiziksel açıdan ise yayılmanın ötesine geçemediği görülmektedir.

Kentleşme oranı üst noktalara ulaşmışken, kentlerde yaşayan kentlilerin, bilinçli kentlilere dönüşme süreçleri daha da önem kazanmaktadır (Beyazlı, 2005a). Daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere (Bkz. Bölüm 1.2.2) bilinçli kentli olma ile kente aidiyet, kenti sahiplenme, sorumluluk duyma ve katılma kavramları arasında doğrudan etkileşim bulunmaktadır. Kente aidiyet ve kenti sahiplenme hissi kent kimliğinin kentli tarafından içselleştirilmesi ile güçlenecektir. Kent kimliğini oluşturan en önemli öğelerden olan taşınmaz kültür varlıklarının yoğunlaştığı tarihi çevrelerin korunması bu bağlamda çok önem taşımaktadır.

2.2. Kentteki Taşınmaz Kültür Varlıklarının Mevcut Durum Profili

Bu bölümde kentteki taşınmaz kültür varlıklarının özellikleri ve kentte nasıl dağıldıkları incelenmiştir.

2.2.1. Kentteki Tescilli Yapıların Mevcut Olma Durumları

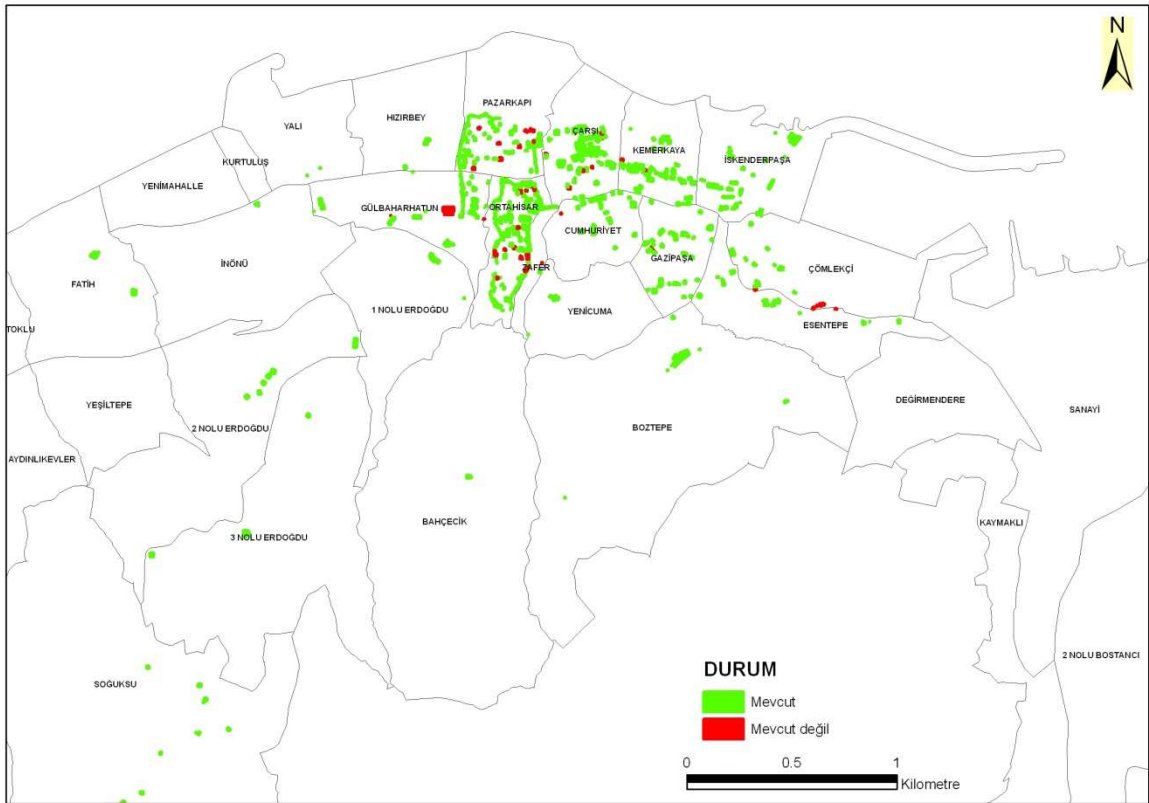
Hazırlanan konumsal veri tabanında yer alan bilgiler kullanılarak analiz tabloları ve haritalar üretilmiştir (Bkz. Bölüm 2.5.1). Trabzon'daki tescilli yapıların mevcut fiziksel durumlarına ve yapım dönemlerine göre dağılımı Tablo 14'te özetlenmiştir.

Tablo 14. Trabzon'daki tescilli yapıların yapım dönemleri ve mahallere göre dağılımı

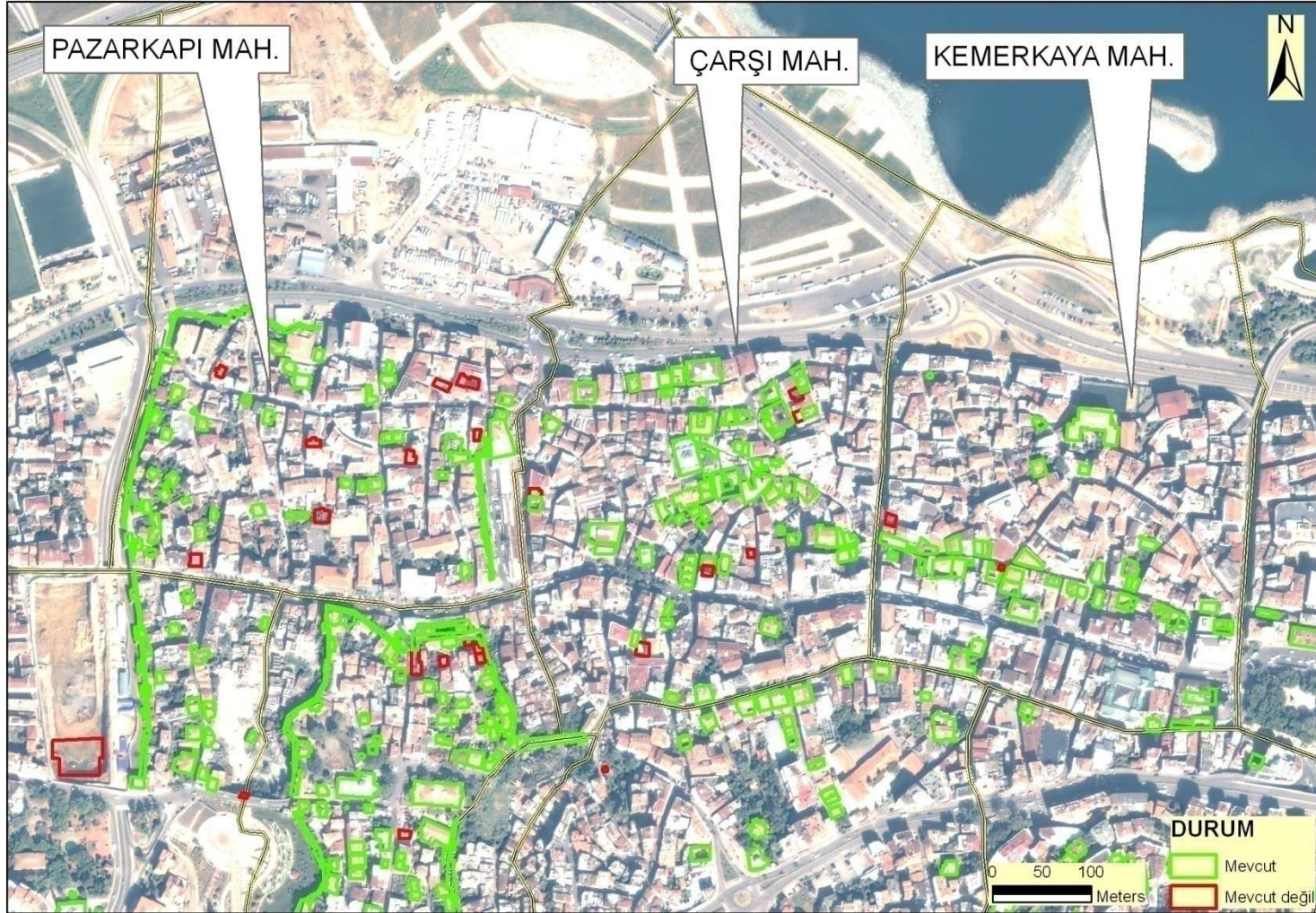
Mahalle	Mevcut tescilli yapı				Yok olan tescilli yapı				Toplam
	Osmanlı öncesi	Osmanlı	Cumhuriyet	Belli değil	Osmanlı öncesi	Osmanlı	Cumhuriyet	Belli değil	
1 Nolu Erdogdu	1	1							2
2 Nolu Erdogdu		6	1						7
3 Nolu Erdogdu		1		1					2
Bahcecık	1								1
Boztepe	1	6		1					8
Cumhuriyet		21	1					1	23
Çarşı	1	58	4	2		1		5	71
Çömlekçi	2	11	1	1		1		4	20
Esentepe		16	1					1	18
Fatih	2	1							3
Gazipaşa		31	1					1	33
Gülbaharhatun		26	1	3			1	1	32
Hızırbey	1	2							3
Inonu			1						1
İskenderpaşa	3	18	1	1					23
Kemerkaya		40	6					2	48
Orthisar	11	60	5	4	1	3		16	100
Pazarkapı	3	41	2	2				8	56
Sanayı		1							1
Soguksu		8		2					10
Yalı		2							2
Yenicuma	1	1							2
Zafer			1	1				1	3
Toplam	27	351	26	18	1	5	1	40	469

Bu bilgilere göre, Trabzon kentinde tescilli kaydı bulunan 469 adet binadan 422

halen mevcuttur. Mahallere göre dağılım irdelendiğinde, tescilli yapıların sayıca en çok olduğu mahallelerin Ortahisar mahallesi (100 kayıt, 80 adet mevcut bina) ve Çarşı mahallesi (71 kayıt, 65 adet mevcut bina) olduğu görülmektedir. Her ne kadar, en fazla tescilli bina kaydı Ortahisar mahallesinde yer alsada, bu binaların 20 tanesi şu anda mevcut değildir. Ortahisar mahallesini kaybolmuş 8 adet tarihi yapıyla Pazarkapı Mahallesi izlemektedir. Hazırlanan konumsal veri tabanındaki bilgiler sonucunda, her bir mahallede var olan ve yıkılan tescilli yapıların tescilli yapıların sayıca çok olduğu mahalleler bazındaki dağılımı sırasıyla Şekil 14 ve 15'te verilmiştir.

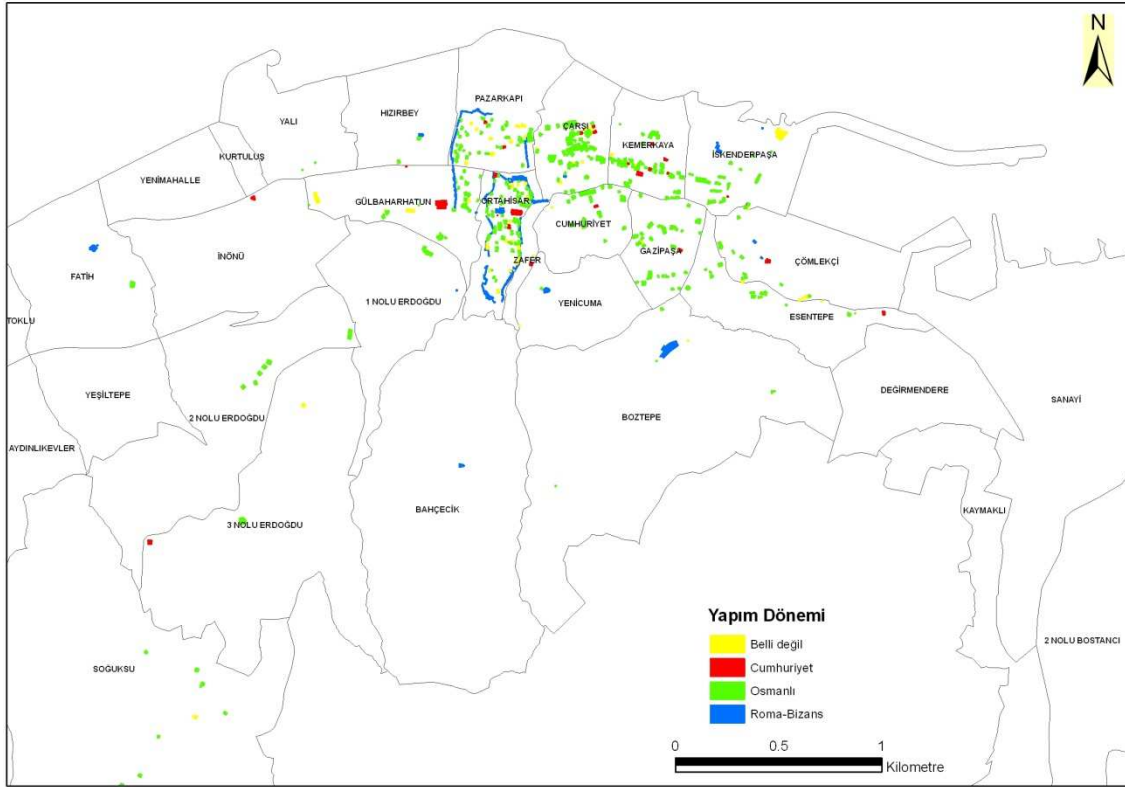
Şekil 14. Trabzon'da tescilli yapıların mahallere göre dağılımı

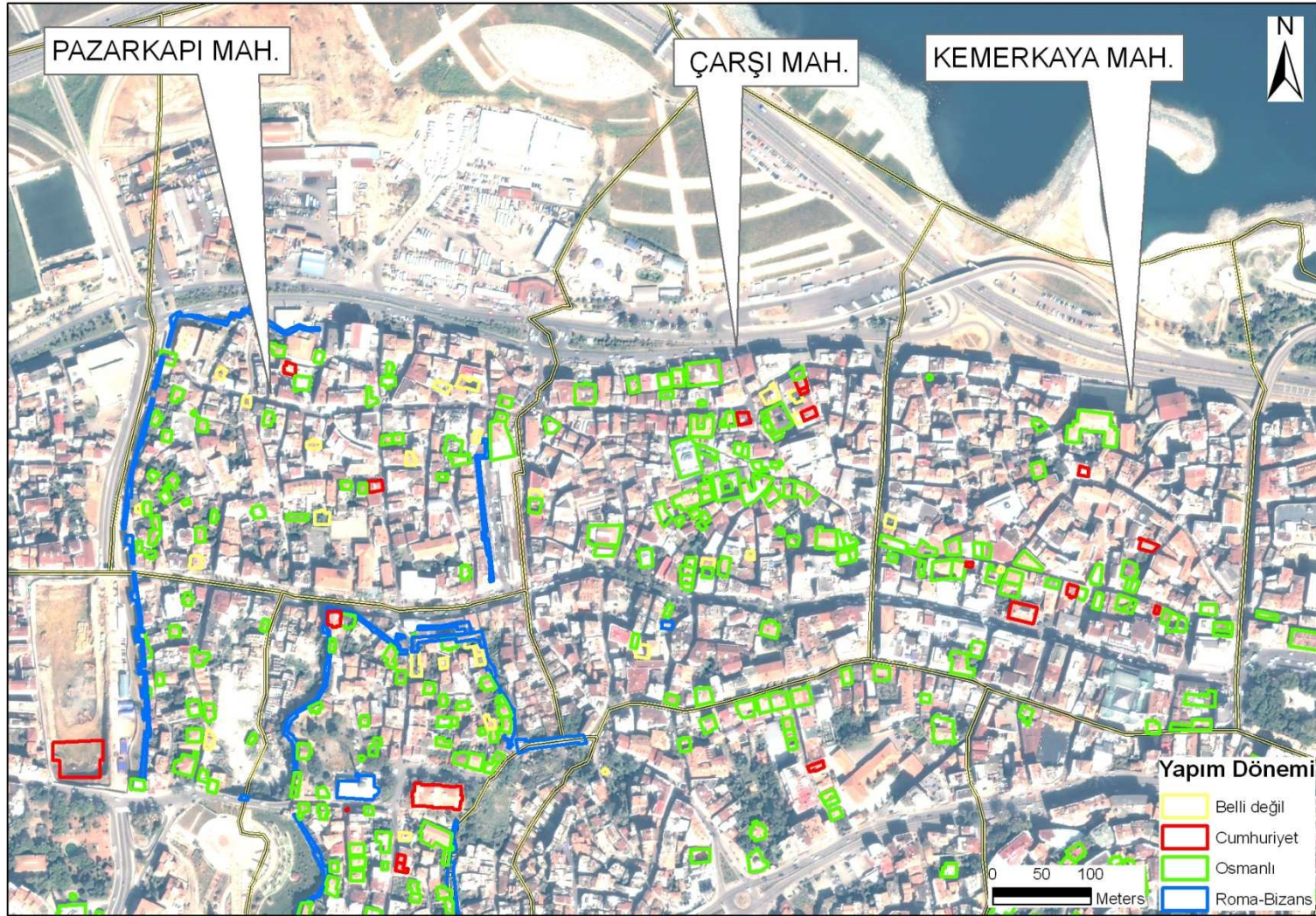
Şekil 15. Tescilli yapıların sayıca çok olduğu mahallere göre dağılımı

2.2.2. Kentteki Tescilli Yapıların Yapım Dönemleri

Yapım dönemleri bakımından genel bir değerlendirme yapıldığında, Osmanlı İmparatorluğu dönemi yapılarının yoğun olduğu, ancak bunlardan 5 adetinin mevcut olmadığı görülmektedir (Tablo 14). Yapım dönemlerinin belirlenmesi aşamasında, 58 adet binanın dönemi belirlenememiştir. Bu binaların 40'ı şu anda mevcut değildir. Mahallere göre tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımları Şekil 16 ve 17'de sunulmuştur.

Şekil 16. Kent bütününde tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı

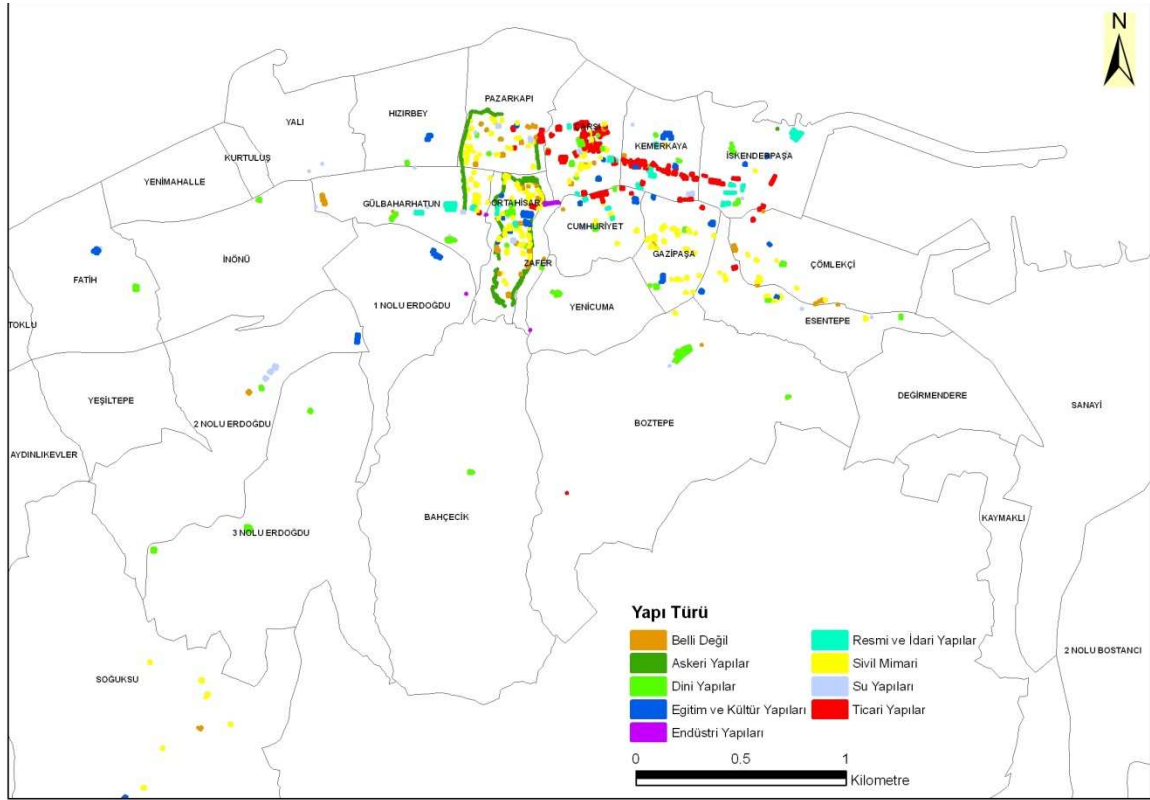

Şekil 17. Sayıca çok buldukları mahallerdeki tescilli yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı

2.2.3. Kentteki Tescilli Yapıların İşlevleri

Tescilli yapıların çoğunluğu günümüzde konut, ticaret ve dini tesis amacıyla kullanılmaktadır (Şekil 18).

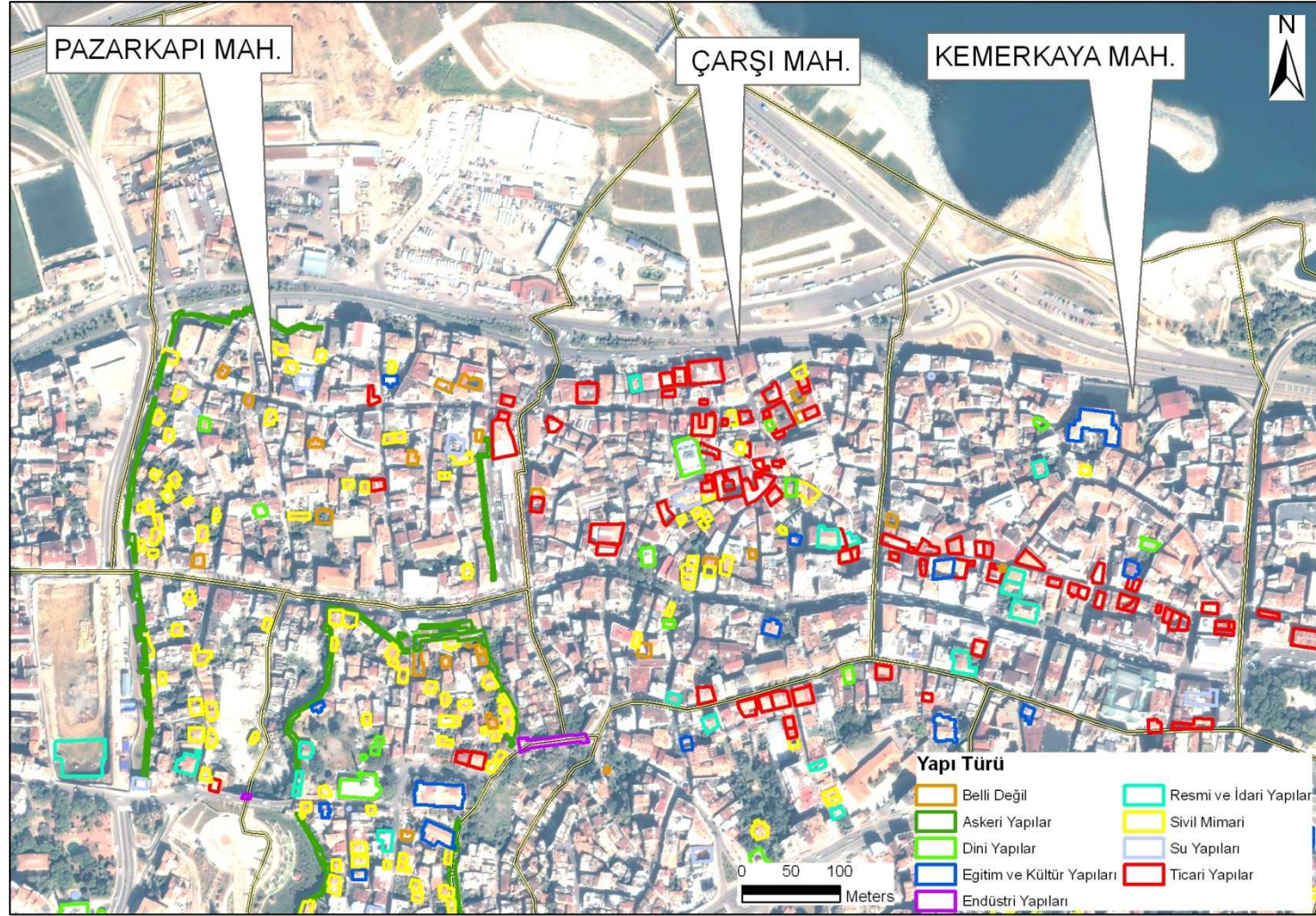
Cumhuriyet, Çarşı ve Kemer kaya mahallelerindeki tescilli yapıların genellikle ticari yapılardan oluştuğu görülmektedir (Şekil 19). Ortahisar ve Pazarkapı mahalleleri başta olmak üzere Çömlekçi, Esentepe, Gazipaşa, Gülbaharhatun ve Soğuksu mahallelerindeki tescilli yapılar ise genellikle sivil mimari örnekleridir. Kentteki endüstri yapıları daha çok Gülbaharhatun, Sanayi ve Zafer mahallelerinde, dini yapılar ise Ortahisar, Gülbaharhatun, Çarşı, Boztepe ve İskenderpaşa mahallelerinde yer almaktadırlar (Tablo 15).

Şekil 18. Kentteki tescilli yapıların işlev türlerine göre dağılımı

Tablo 15. Trabzon'daki tescilli yapıların işlevlerine göre mahalle bazında dağılımları

İşlev türleri	Askeri Yapılar	Dini Yapılar	Eğitim ve Kültür Yapıları	Endüstri Yapıları	Resmi ve İdari Yapılar	Sivil Mimari	Su Yapıları	Ticari Yapılar	Belli Değil	Toplam
Mahalle										
İskenderpaşa	1	4	2		6	1	2	7		23
1 Nolu Erdoğdu			1	1						2
2 Nolu Erdoğdu		2	1				3		1	7
3 Nolu Erdoğdu		2								2
Çarşı		5	2		4	18	1	35	6	71
Çömlekçi		1	1			8		2	8	20
Bahcecik		1								1
Boztepe		4				1	1	1	1	8
Cumhuriyet		2	2		3	6	1	8	1	23
Esentepe		2	2			10	2	1	1	18
Fatih		1	1				1			3
Gülbaharhatun		6			3	15	5	1	2	32
Gazipaşa		3	3			25		1	1	33
Hızırbey		1	2							3
Inonu		1								1
Kemerkaya		2	2		5	1	2	34	2	48
Orthisar	9	6	6	2	4	50	2	2	19	100
Pazarkapı	3	2	1			33	3	5	9	56
Sanayi				1						1
Soğuksu			1			8			1	10
Yalı							2			2
Yenicuma		2								2
Zafer		1		1					1	3
Toplam	13	48	27	5	25	176	25	97	53	469

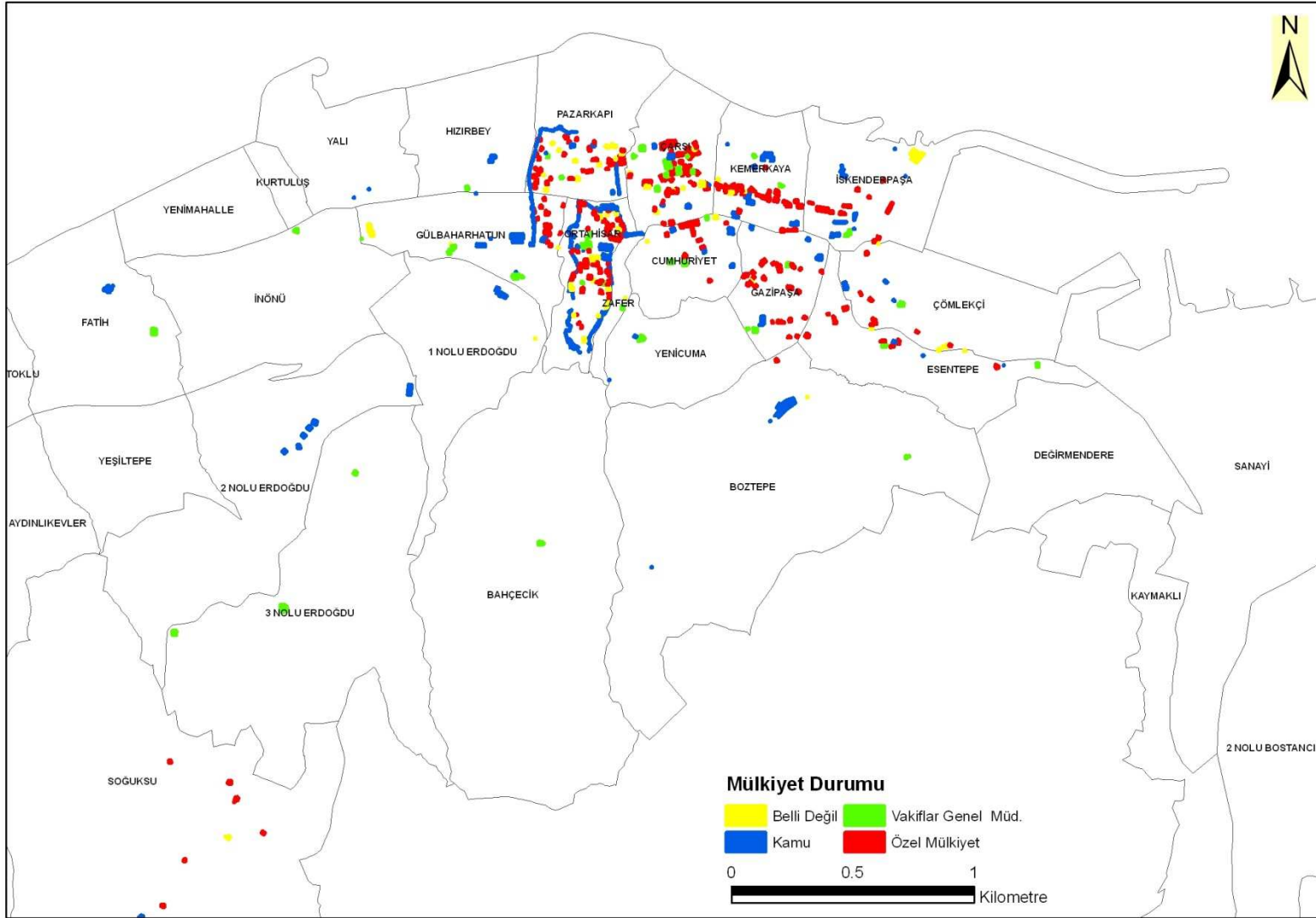
Şekil 19. Tescilli yapıların sayıca çok olduğu mahallelerde işlev türlerine göre dağılımı

2.2.4. Kentteki Tescilli Yapıların Mülkiyet Durumları

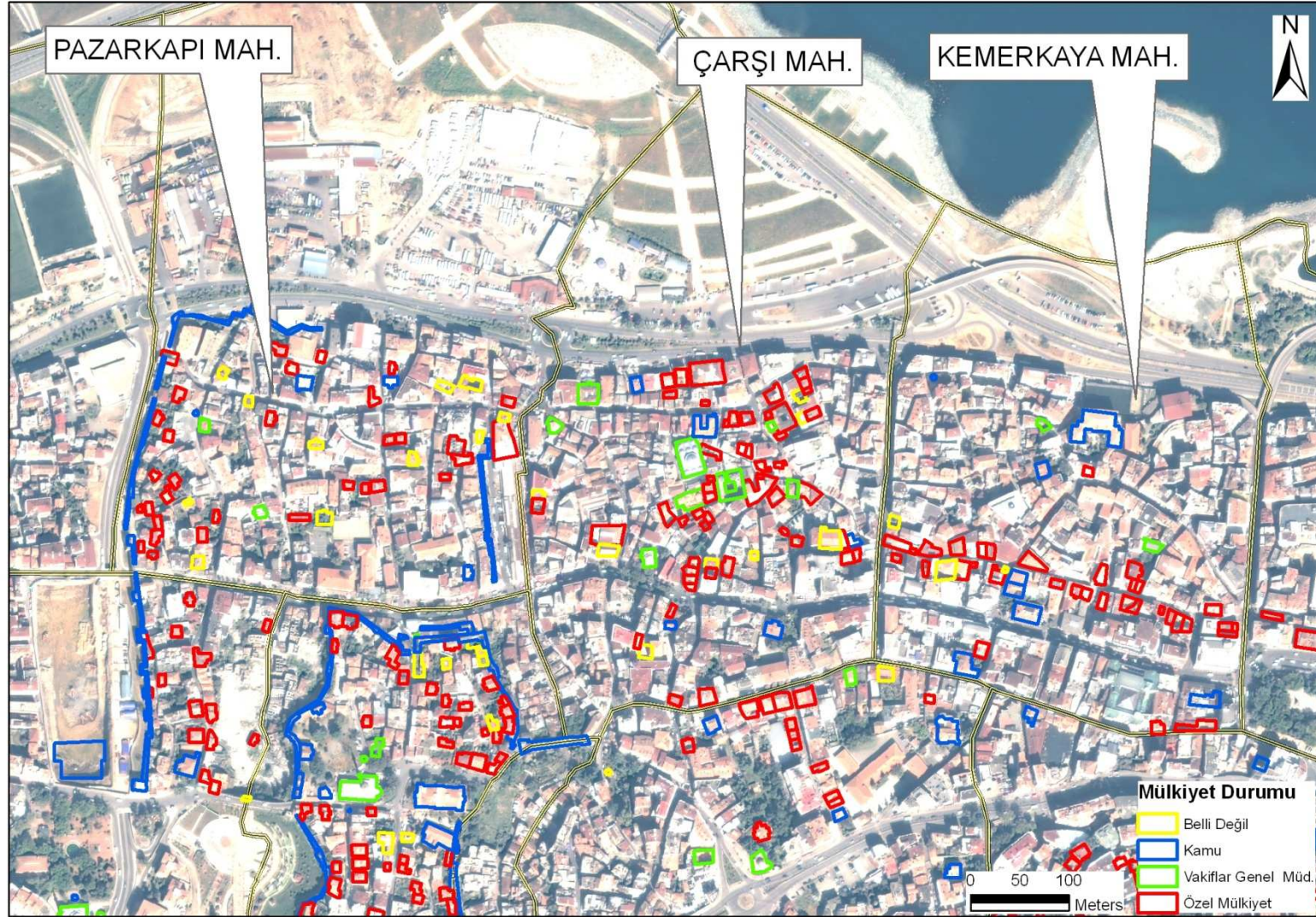
Mülkiyet durumlarının kent ölçeğinde dağılımı incelendiğinde, özel mülkiyete sahip binaların çoğunlukla olduğu, bunu kamu binalarının izlediği görülmektedir. Özel mülkiyetteki yapılar daha çok Çarşı ve Ortahisar mahallelerinde, kamu mülkiyetindeki yapılar ise daha çok Ortahisar mahallesinde bulunmaktadırlar (Tablo 16). Kent bazında ve tescilli yapıların ağırlıkla yer aldığı mahallelerde mülkiyet durumları Şekil 20 ve 21’de verilmiştir.

Tablo 16. Trabzon’daki tescilli yapıların mülkiyet yapısına göre dağılımları

	Kamu Mülkiyeti	Özel Mülkiyet	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Belli değil	Toplam
İskenderpaşa	9	11	2	1	23
1 Nolu Erdogdu	1			1	2
2 Nolu Erdogdu	6		1		7
3 Nolu Erdogdu			2		2
Çarşı	5	50	8	8	71
Çömlekçi	5	9	1	5	20
Bahcecik			1		1
Boztepe	3	1	3	1	8
Cumhuriyet	4	14	3	2	23
Esentepe	3	12	2	1	18
Fatih	2		1		3
Gülbaharhatun	7	16	7	2	32
Gazipaşa	4	25	3	1	33
Hızırbey	2		1		3
Inonu			1		1
Kemerkaya	7	35	2	4	48
Ortahisar	17	55	6	22	100
Pazarkapı	7	36	2	11	56
Sanayi	1				1
Soğuksu	2	7		1	10
Yalı	2				2
Yenicuma	1		1		2
Zafer	1		1	1	3
Toplam	89	271	48	61	469

Şekil 20. Tescilli yapıların mülkiyet durumuna göre dağılımı

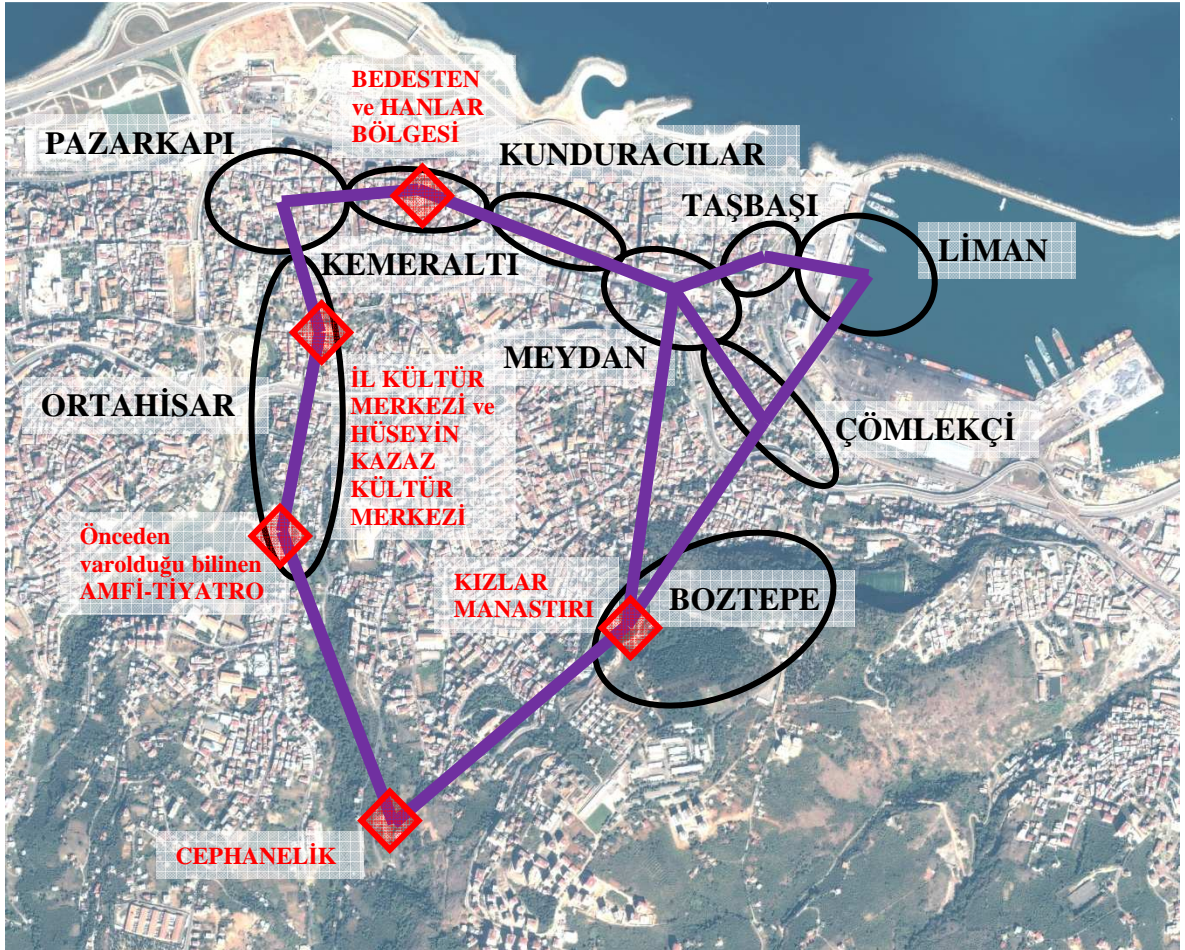

Şekil 21. Tescilli yapıların sayıca çok olduğu mahallelerde mülkiyet yapısına göre dağılımları

2.3. Bütünleşik Kentsel Koruma Yaklaşımı ile Kente Getirilen Öneri

Trabzon kentinin tarihsel gelişimi ve mevcut profil göz önüne alındığında parçacı yaklaşımın süregeldiği görülmektedir. Kendi aralarında bir bağ kurulamadığından bir bütün oluşturamamaktadırlar. Oysa tüm kent bir bütün olarak düşünülmelidir. Yapılar teker teker değil, çevreleriyle birlikte değerlendirilmeli, fiziksel, işlevsel özellikleri ve geçirdikleri tarihi süreçlerle de bağ kurularak korunabilmelidir.

“Koruma Yaklaşımlarına Yeni Bir Bakış Açısı Olarak “Bütünleşik Koruma” – Trabzon Örneği” adlı çalışmada (Özen, 2005) Trabzon kentinin bütünleşik koruma yaklaşımı ile değerlendirilebileceği bir şema önerilmiştir (Şekil 22).

Şekil 22. Trabzon kentine önerilen bütünleşik koruma yaklaşımı şeması (Özen, 2005).

Bu şemaya göre;

- Kentin eski ticaret merkezi olan Kemeraltı, Mumhane ve Pazarkapı yöresinde bulunan hanlar yeniden işlevlendirilerek kente prestij ve ekonomik katkı sağlayacak kente kimlik kazandıracak / kent kimliğini güçlendirecek bir bölge olarak kentin yukarıda adı geçen bölgeleriyle işlevsel bağlar kurulabilir (yeni yaya yolları / mekanları, meydanlar, pasajlar, geçitler, vb. kentsel nişler gibi). Ortahisar, Pazarkapı, Kemeraltı, Kunduracılar, Meydan, Liman, Çömlekçi ile Boztepe, Kızlar Manastırı ve Cephanelik arasında bir yaya ağı oluşturulabilir, bunların yakın çevresine taşıt ulaşımı da düzenlenebilir.

- Ortahisar bir kültür odağı olarak geliştirilebilir. İl Kültür Merkezi, Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi, İçkale tarafında önceden var olduğu bilinen amfi-tiyatronun yeniden canlandırılması bu bölgeye ve kente kültürel bir kimlik kazandırmada önemli bir rol üstlenebilir.

- Örneğin; İstanbul Ortaköy Esmasultan Yalısı, duvarları olduğu gibi korunarak, içeriden bir düzenlemeyle kültürel ve eğlence etkinliklerine hizmet vermektedir. Boztepe’de bulunan Kızlar Manastırı da benzer şekilde bir yaklaşımla bir konser salonuna dönüştürülebilir.

- Belediye binasının bulunduğu ada yeni bir düzenlemeyle hizmet ve kültür ağırlıklı bir işlevle yüklenebilir. Yakınındaki açık otopark alanı kentsel parka dönüştürülerek kente yeni bir kimlik kazandırılabilir.

- Taşbaşı ve Çömlekçi yöresinde yapılacak bir koruma ve çevre düzenleme yukarıda önerilen kentsel parkla bütünleştirilebilir.

- Çömlekçi yöresi kentin vitrini olacak bir vizyonla yeniden “büyük kentsel proje” kapsamında ele alınarak limanın ve kentin ön yüzü olarak kente kazandırılabilir.

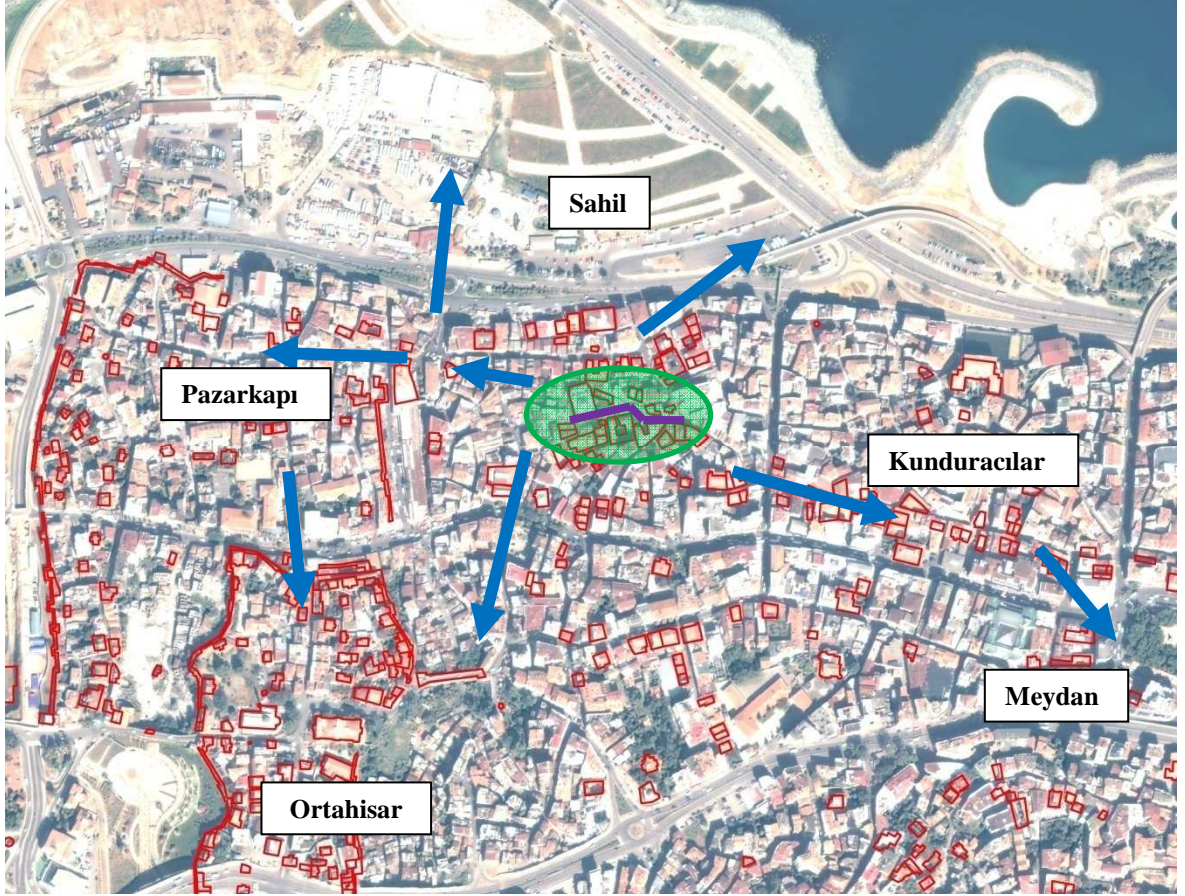
- Limanla kentlinin kopuk olan bağları bu düzenlemelerle bütünleştirilerek kentin denizle bağı kurulabilir.

- Kent mevcut devlet sahil yolu ve yapılmakta olan “Bölünmüş Yol”- Sahil Geçiş Yolu ile denizden koparılmış durumdadır. Kentliyi denizle buluşturacak çözümler araştırılmalı ve Trabzon’un bir deniz kenti kimliği olduğu unutulmamalıdır.

2.4. Çalışma Alanına İlişkin Bilgiler

Çalışmada yukarıda Trabzon kenti için önerilen bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı şeması üzerinden koruma ekonomisini irdelemek üzere; kentin tarihi ticaret aksı olan ve günümüzde de merkeze olan yakınlığı ve erişilebilirliği ile önemini halen koruyan Çarşı

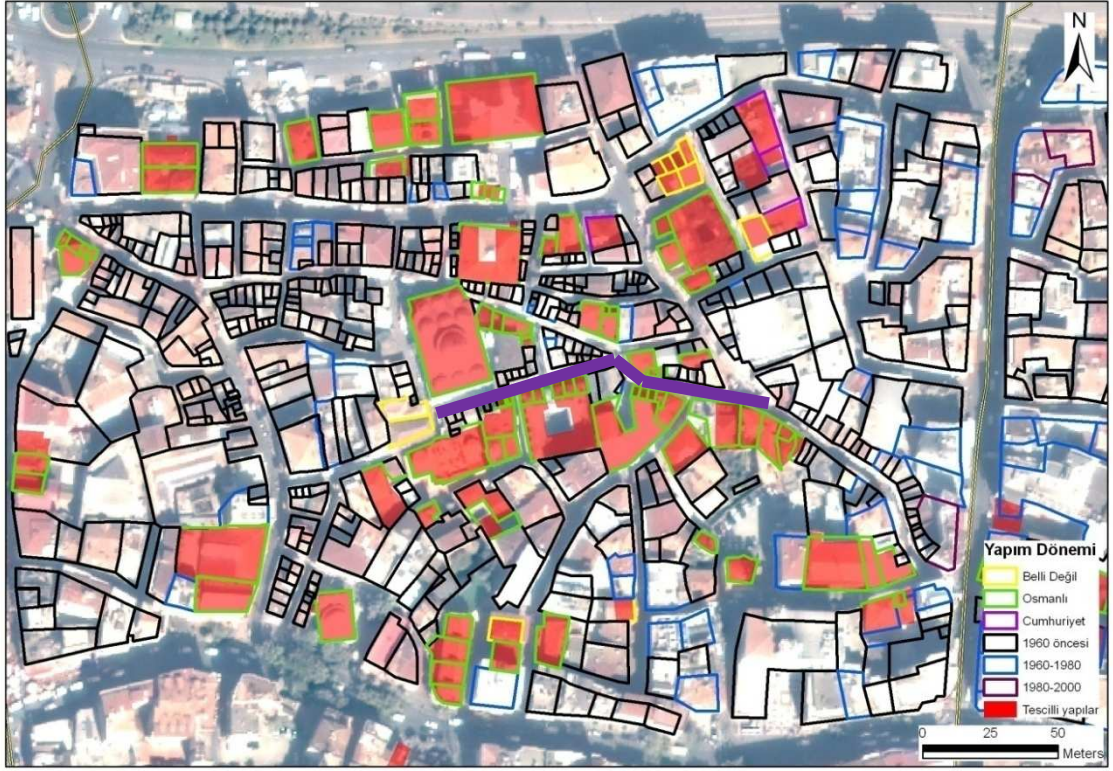
mahallesi, Kemeraltı bölgesi, bir diğer adıyla Hanlar Bölgesi, pilot bölge olarak seçilmiştir. Şekil 23'te alanın yukarıda önerilen bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı şemasındaki yeri ve diğer alanlarla olan bağlantıları gösterilmiştir. Bu bölge içinde bir sokak detayda çalışılmıştır.

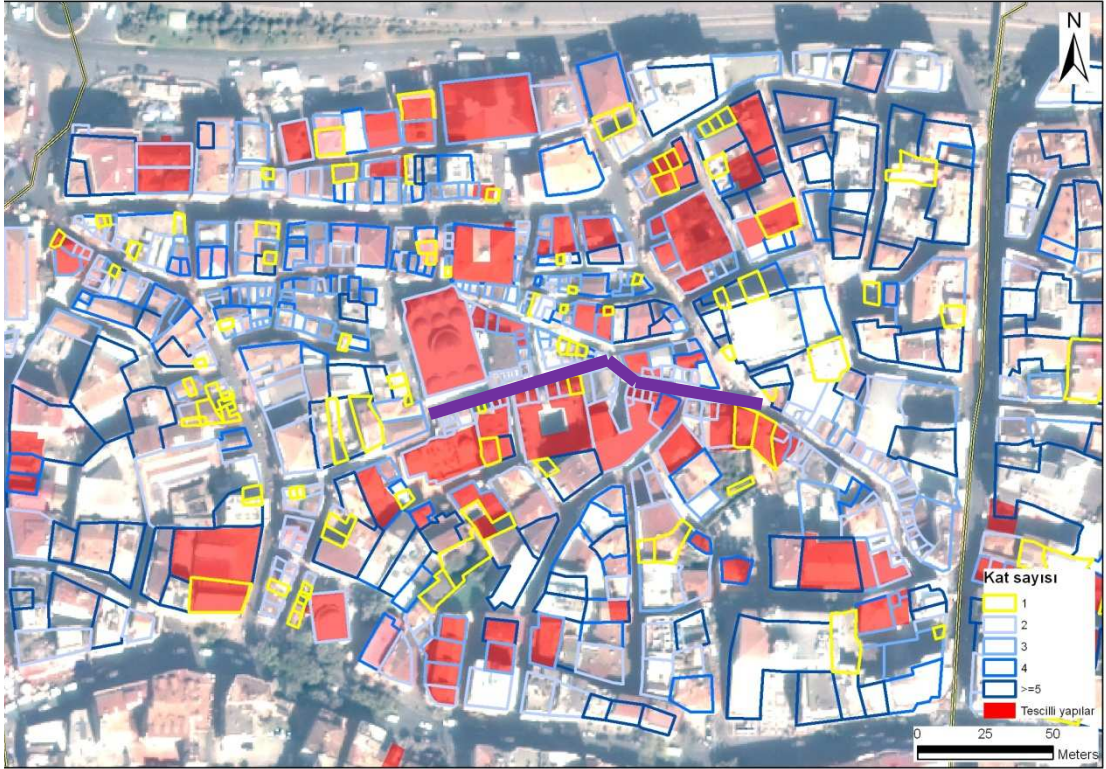
Şekil 23. Alanın önerilen bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı şeması içerisindeki yeri

Kemeraltı bölgesindeki 581 yapının 84'ü tescillidir. Büyük kısmı Osmanlı dönemine aittir. Alandaki tüm binaların yapım dönemlerine göre dağılımları Şekil 24'te verilmektedir.

Yapı yüksekliklerine göre, Kemeraltı bölgesindeki yapıların en fazla 4 katlı yapılardan oluştuğu, yeni yapılan binaların daha fazla katlı olduğu görülmüştür. Alana ilişkin tüm binaların kat sayılarına göre dağılımları Şekil 25'te sunulmuştur.

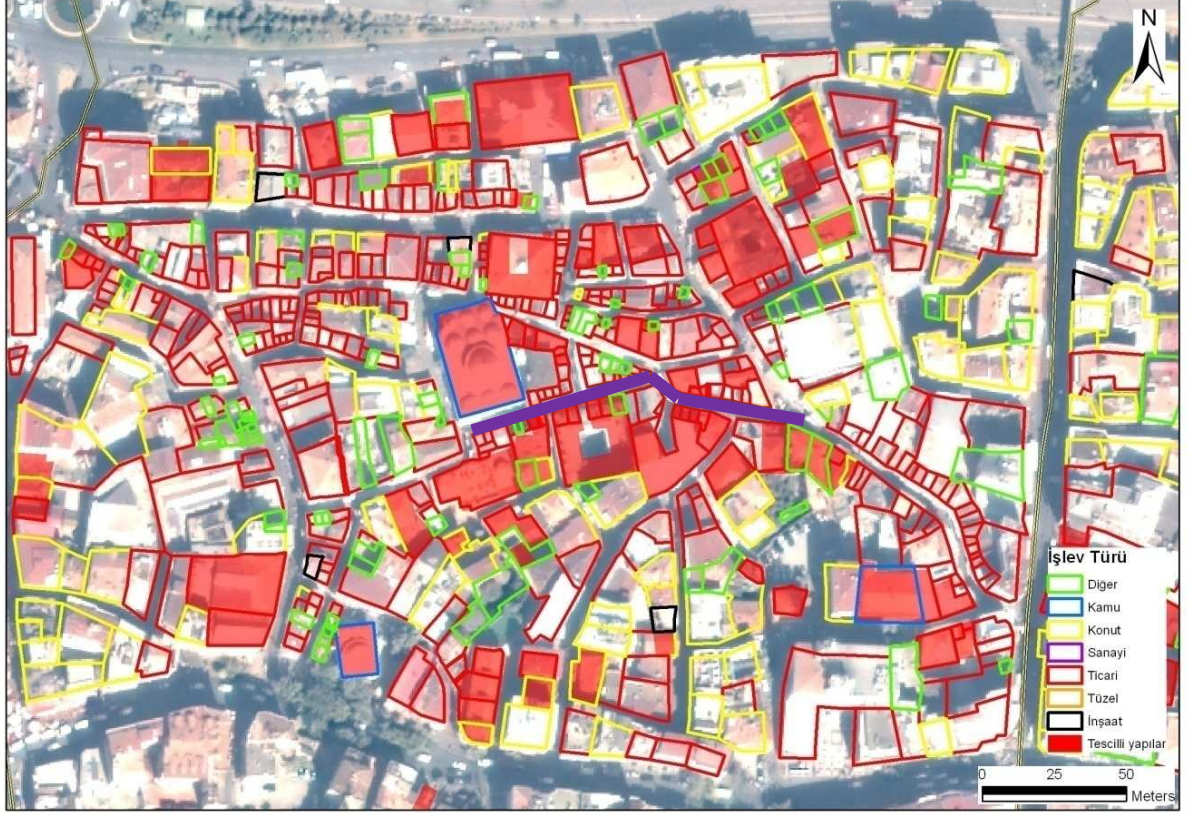

Şekil 24. Kemeraltı bölgesindeki tescilli ve diğer yapıların yapım dönemlerine göre dağılımı

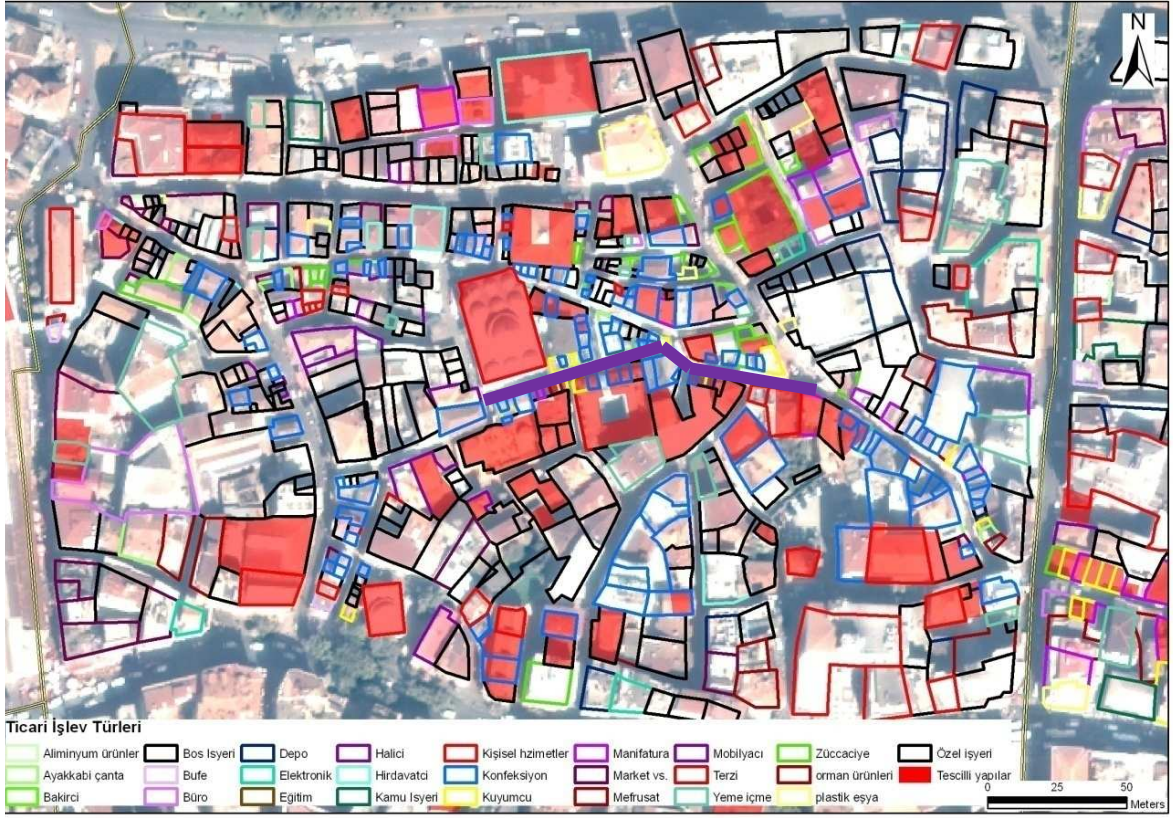
Şekil 25. Kemeraltı bölgesindeki tescilli ve diğer yapıların yapı yüksekliklerine göre dağılımı

Geçmişte kentin merkezi alanı olan Kemeraltı bölgesi bugün de işlevini sürdürmektedir. Bölgedeki yapıların çoğunluğunu ticari yapılar oluşturmaktadır. Onu kamu yapıları ve az da olsa sivil mimari örnekleri izlemektedir. Alana ilişkin tüm binaların işlev türlerine göre dağılımları Şekil 26'da gösterilmiştir.

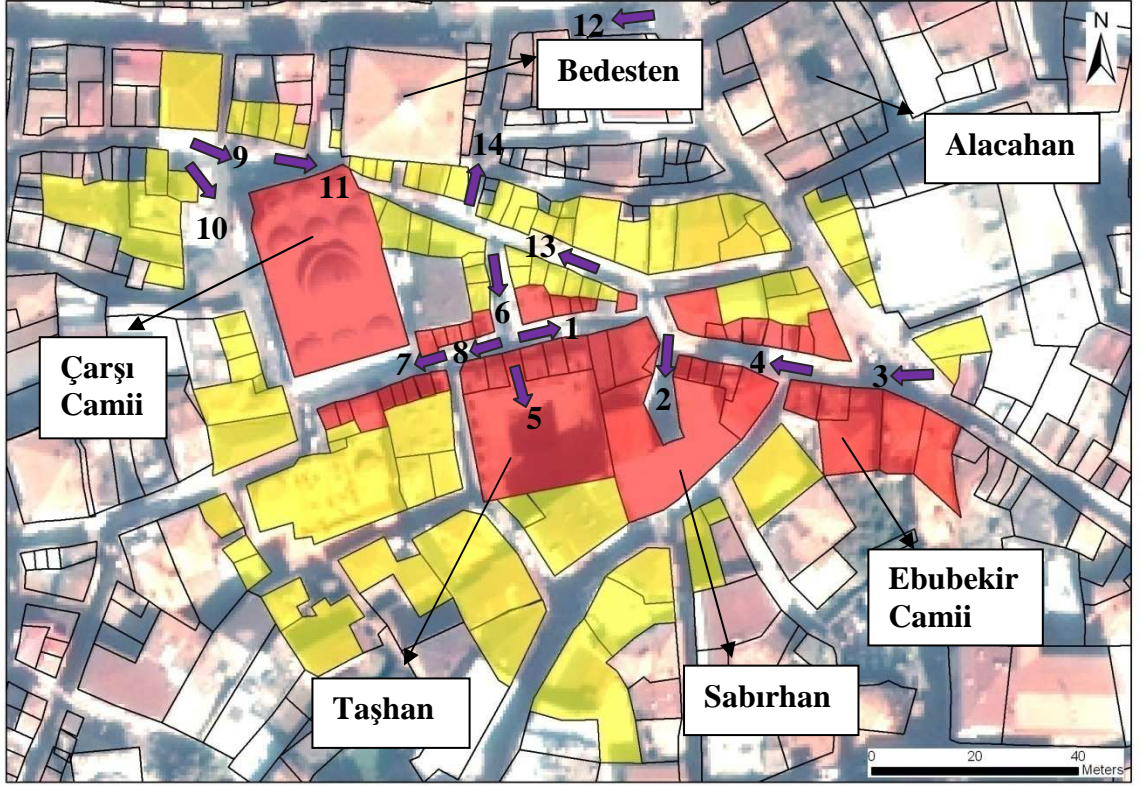
Şekil 26. Kemeraltı bölgesindeki yapıların işlev türlerine göre dağılımı

Bölgedeki ticaret türünün konfeksiyon, mefruşat ve kişisel hizmet işleminde yoğunlaştığı, bunları büro, elektronik eşya satıcıları ve kamu hizmetlerinin izlediği görülmektedir. Kemeraltı bölgesi için binaların ticaret türlerine göre dağılımları Şekil 27'de gösterilmiştir.

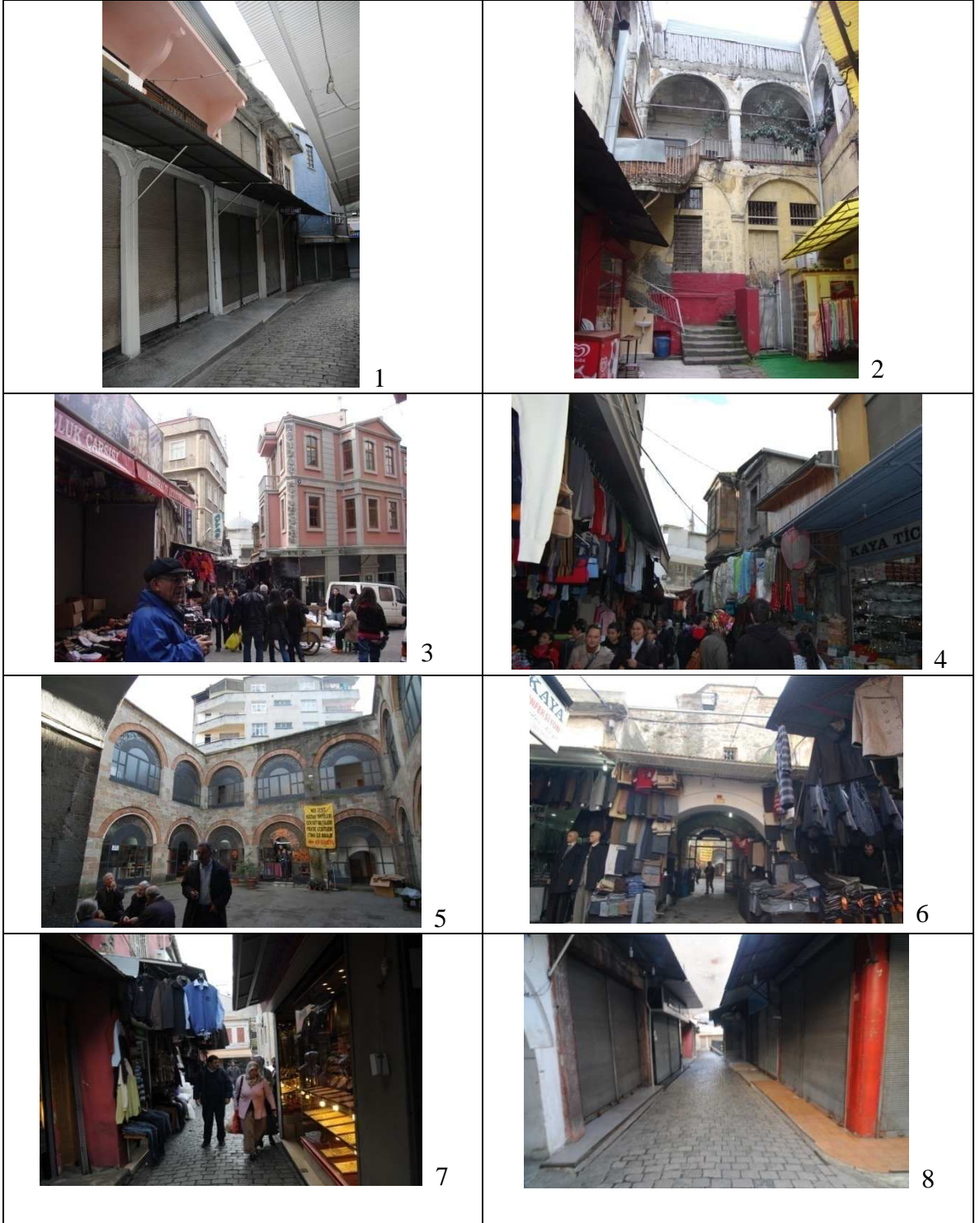

Şekil 27. Kemeraltı bölgesindeki yapıların ticaret türlerine göre dağılımı

Kemeraltı bölgesinde tescilli yapıların yoğunlaştığı Semerciler Caddesi ve hanların da bulunduğu Terziler Sokak çalışma alanı (Şekil 28) olarak seçilmiştir (Şekil 29). Alanın hemen etrafı ise olası uygulamalardan etkileneneği için “alan dışı” olarak adlandırılan etkilenme bölgesi olarak belirlenmiştir (Şekil 30).

Şekil 28. Çalışma alanı

Şekil 29. Çalışma alanından fotoğraflar

Şekil 30. Etkilenecek alandan fotoğraflar

Çalışma alanı içerisinde yer alan tüm ticarethanelerde/işyerlerinde yapılan ön anket çalışması ile, buradaki günlük ziyaretçi potansiyeli ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bilgilere göre, ana yol üzerinde yer alan dükkanların, yan yollarda kalan dükkanlara oranla daha fazla ziyaretçi potansiyeli olduğu açıkça görülmektedir. Aynı ticari işlev türüne ve benzer mekan büyüklüğüne sahip iki ticaret birimi arasında bulunduğu yola göre bazen 4-5 kat ziyaretçi farkı ortaya çıkmıştır (Şekil 31).

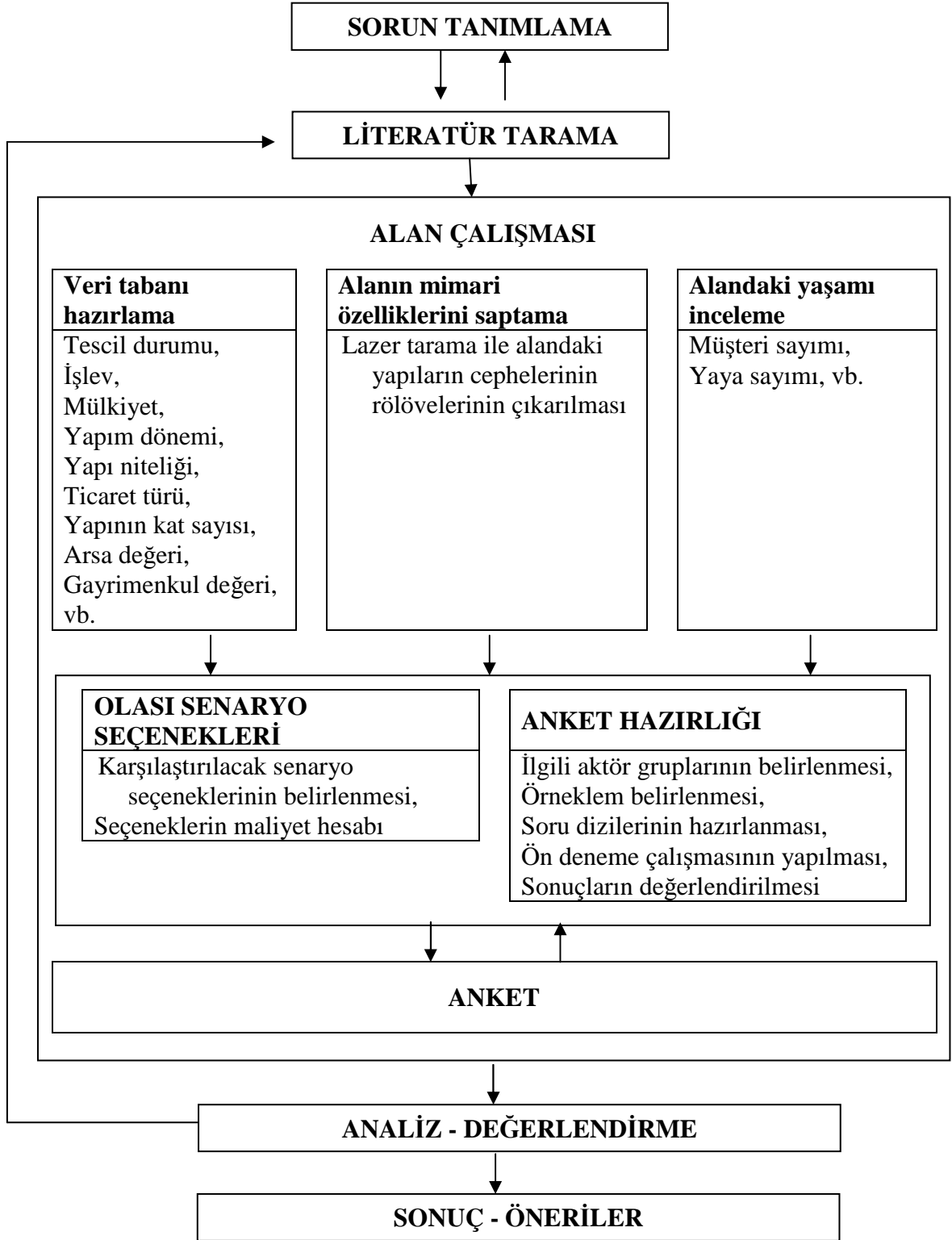
Şekil 31. Günlük kullanıcı potansiyeli

2.5. Araştırmada İzlenen Yöntem

Çalışmanın süreci, detaylı açıklanacak olursa; amacı doğrultusunda literatür taramaları yapılarak başlanmıştır. Böylelikle kullanılacak yöntem ve anket çalışmasına girdi olacak bilgilerin toplanması amaçlanmıştır. Çalışma alanına ilişkin analizler yapılmış ve olası senaryo seçenekleri üretilmiştir. Koruma uygulamalarında katılımı gereken paydaşların senaryo seçeneklerini (Bkz. Bölüm 2.5.2) değerlendirebilmeleri için anket hazırlanmıştır. Öncelikle, hazırlanan soru dizileri ile bir ön deneme yapılmış ve değerlendirilmiştir. Ardından yapılan düzeltmeler ve anket aşamalarında, hazırlanan soru dizisi, seçilen denekler tarafından cevaplandırılmıştır. Anketlerden elde edilen veriler derlenip, bilgisayar ortamına aktarılmış ve değerlendirilmiştir.

Aktör gruplarının olası senaryo seçeneklerinden nasıl ve ne şekilde etkileneceklerini irdeleyebilmek için “toplumsal etki değerlendirmesi” yapılmıştır. Ayrıca, aktör gruplarının olası senaryoları nasıl etkileyecekleri irdelenmeye çalışılmıştır. Yani, olası senaryolar arasından beğendikleri seçeneği kabul etme isteklerini, bu seçeneğin olması durumunda hangi maliyetlere (sosyal ve ekonomik maliyetlere) razı olacaklarını ve ne kadar katkı verebileceklerini değerlendirebilmek için “koşullu değerlendirme yöntemi (contingent valuation method)” kullanılmıştır. Buralardan çıkan sonuçlara göre stratejiler geliştirilmiştir.

Çalışmanın süreci özet olarak ise şöyle açıklanabilir:

2.5.1. Alan Analizleri

Kentteki tescilli yapıların envanterinin çıkarılması amacıyla incelenen Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndaki dosyalar ışığında genelde Trabzon kenti, detayda ise örnek alan olarak seçilen Çarşı mahallesi için analiz tabloları ve haritaları Trabzon için daha önceden hazırlanmış olan koruma veri tabanı, 2005 yılında Trabzon Belediyesi tarafından hazırlanmış olan halihazır altlıkları ve 2008 yılı Eylül ayına ait yüksek çözünürlüklü güncel uydu görüntüsü verileri kullanılarak yeniden düzenlenmiştir.

2008 yılı Eylül ayı Quickbird uydu görüntüsü verileri, 60 cm konumsal çözünürlüğe sahip olup, detay haritalar yapılmasında kullanılan önemli veri kaynağıdır. Ham halde alınan uydu görüntüsü verileri, Erdas 9.0TM uydu görüntüsü analiz ve işleme programı yardımıyla yüksek hassasiyette rektifiye edilmiştir. Bu işlem esnasında, yerel yönetim tarafından güncellenmekte olan hali hazır haritaları yer kontrol noktası olarak kullanılmıştır. Bu veriler yardımıyla hassas bir şekilde koordinatlandırılması tamamlanan uydu görüntüleri kent için hazırlanmış koruma veri tabanının güncellenmesinde kullanılmıştır.

Rektifiye edilerek hazırlanmış uydu görüntüsü, çalışma amacına uygun olarak değerlendirme ve diğer analiz işlemlerinde kullanılacak verileri üretmek amacıyla, ArcGIS 9.3TM Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yazılımı kullanılarak konumsal veri tabanı tasarımı yapılmıştır. Yerel yönetim tarafından hazırlanmış hali hazır altlıkları bu veri tabanının ön veri tablosunu oluşturmaktadır. Bu veri tablosuna, araştırmada kullanılmak üzere diğer veriler (kat sayısı, bina yapım özellikleri, işlev, yapıdaki iş yeri türü ve sayısı, konut sayısı, mülkiyeti, yapım dönemi, arsa değeri, gayrimenkul değeri, vs.) eklenmiş ve uydu görüntüsü altlığı ile kontrol edilerek mevcut ya da mevcut olmayan binalar kontrol edilmiştir. Tanjant yolunun yapım işlemi esnasında yıkılan tescilli binalar da kontrol edilmiş, veri tabanında güncellenmiştir. Bu kontrol aşamasında ortaya çıkan yeni binalar veri tabanına uydu görüntüsü üzerinden eklenmiştir.

Bu şekilde, Trabzon'da yer alan tüm tescilli binalara ait bilgiler güncellenmiştir. Ayrıntıda da, Çarşı mahallesi Kemeraltı bölgesinde yer alan tüm binalara ilişkin bilgiler tescilli olup olmadığına bakılmaksızın güncellenmiştir. Veri tabanındaki olası hatalar alanda test edilmiş ve düzeltilmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Metropolitan Planlama Biriminin desteği ile 3-Boyutlu lazer tarama yöntemi ile alandaki yapıların cephelerinin rölöveleri çıkarılmıştır. Böylece alandaki tüm yapıların cephelerinin rölövesi süregelen klasik rölöve uygulamalarına oranla çok daha kısa zamanda hata oranı çok daha düşük olacak bir sistemle çıkarılmıştır.

Tarama sırasında Leica HDS 4500 lazer tarayıcıları (saniyede ortalama 500.000 nokta atabilen, yaklaşık 35 m sağlıklı tarama menziline sahip, nokta sıklığını otomatik belirleyen, fotoğraf çekme özelliği olmayan oldukça hızlı bir tarayıcı) kullanılmıştır. Tarama yoğunluğu yüzeyin detay durumuna göre ortalama 5 mm - 2 cm arasında değişmektedir.

Tarama sonucu elde edilecek nokta bulutu datasının ülke koordinat sisteminde olabilmesi için jeodezik ölçüm yapılmış, total station aletleriyle gerekli koordinatlar sağlanmıştır. Taranacak alanda uygun aralıklarla alet kurulumu sayesinde gerekli yüzeyleri tarayarak detayların 3-Boyutlu lazer nokta bulutunu oluştururlar. Araziden toplanan jeodezik koordinatlar ve nokta bulutu verileri bilgisayar ortamında birleştirilerek yerel koordinatlarda olan nokta bulutu verileri ulusal koordinat sistemine dönüştürülmüştür ve 3-boyutlu nokta bulutu oluşumu tamamlanmıştır.

Koordinatlandırılmış 3-Boyutlu lazer nokta bulutu verisi istenilen formatta CAD çizimleri için Z-MAP programına aktarılmıştır. Bu program yardımı ile 3-Boyutlu çizimler tamamlanmış ve AUTOCAD programı ile birleştirme yapılmıştır. Bazı nitelikli yapılar için ayrıca 3D Studio Max programı yardımı ile 3-Boyutlu modelleme ve görselleme yapılmıştır.

2.5.2. Kentsel Koruma Uygulamaları İçin Olası Senaryo Seçenekleri

2.5.2.1. Karşılaştırılacak Senaryo Seçeneklerinin Belirlenmesi

Kültürel mirasın koruması genelde mirasın bulunduğu kente, özelde yakın çevresine ekonomik, sosyal, fiziksel ve duygusal katkılar sağlar. Çalışmada korumanın gerekliliğinin ortaya konabilmesi için “hiçbir şey yapmamak” ve “bir şeyler yapmak” olmak üzere iki senaryo sorgulanmalıdır. Çalışmanın bir diğer amacı günümüzde uygulanan parçacı yaklaşım ile bütünlüklü kentsel koruma yaklaşımını karşılaştırmaktır. Böylece karşılaştırma yapılacak üç senaryo ortaya çıkmaktadır:

Seçenek 1-Mevcut durumun devamı

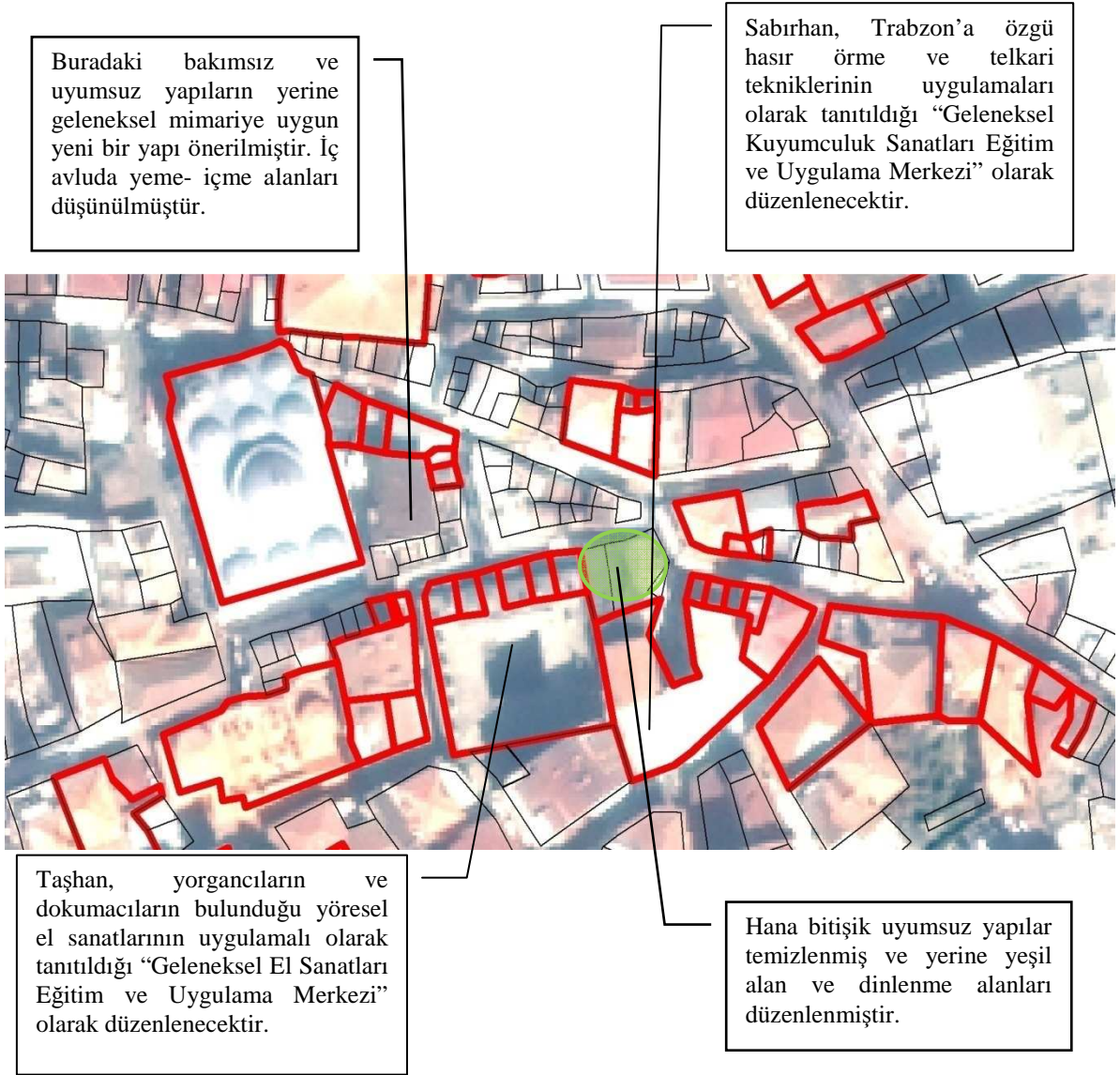
Seçenek 2-Sadece anıtsal tescilli yapıların restorasyonu ile koruma

Seçenek 3-Bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı

İlk seçenek, “hiçbir şey yapmamak” şeklinde de adlandırılabilir olan mevcut durumun devamı niteliğinde bir senaryodur.

Seçenek 2 parçacı yaklaşımı da ifade eden sadece anıtsal tescilli yapıların restorasyonunu ve onların yeniden işlevlendirilmelerini içeren bir senaryodur. Tescilli olmayan herhangi bir yapıya hiçbir müdahale yapılmamıştır.

Seçenek 3 alanın bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı ile ele alınmasını içeren bir senaryodur. Gerek tescilli gerekse tescilli olmayan tüm yapılara fiziksel ve/veya işlevsel bir müdahale söz konusudur. Yapılar yeniden işlevlendirilirken, alanın geçmişi, yöre halkının sosyal yapısı dikkate alınmıştır. Yöresel ürünler ve meslekler ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Ticaret birimleri ve sınıfları yeniden düzenlenmiştir. Hanların etrafı temizlenmiş ve görünür kılınmıştır. Tescilli dokuya aykırı yapılar elden geçirilerek dokuyla bütünleştirilmiş, gabarileri düşürülmüştür. Gabari, tarihi dokuda görünüm algısını belirleyen en önemli kriter olarak görülmektedir (Birlik, 2006). Seçilen uygun alanlarda dinlenme ve yeme-içme alanları oluşturulmuştur (Şekil 32). Sokak boyunca tabelalar, saçaklar ve kaldırımlar için bir düzenleme getirileceği ve elektrik, aydınlatma, vb. altyapı sistemlerinin yeniden düzenleneceği varsayılmıştır.

Şekil 32. Seçenek 3 için öneri

Olası senaryolar için önerilmiş seçenekler Şekil 33 ve 34'te gösterilmiştir.

Seçenek 1- Mevcut durumun devamı

Sabırhan, Trabzon'a özgü hasır örme ve telkari tekniklerinin uygulamaları olarak tanıtıldığı "Geleneksel Kuyumculuk Sanatları Eğitim ve Uygulama Merkezi" olarak düzenlenecektir.

Taşhan, yorgancıların ve dokumacıların bulunduğu yöresel el sanatlarının uygulamalı olarak tanıtıldığı "Geleneksel El Sanatları Eğitim ve Uygulama Merkezi" olarak düzenlenecektir.

Seçenek 2- Sadece anıtsal tescilli yapıların restorasyonu

Sabırhan, Trabzon'a özgü hasır örme ve telkari tekniklerinin uygulamaları olarak tanıtıldığı "Geleneksel Kuyumculuk Sanatları Eğitim ve Uygulama Merkezi" olarak düzenlenecektir.

Taşhan, yorgancıların ve dokumacıların bulunduğu yöresel el sanatlarının uygulamalı olarak tanıtıldığı "Geleneksel El Sanatları Eğitim ve Uygulama Merkezi" olarak düzenlenecektir.

Seçenek 3- Bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı

Seçilen alanlarda dinlenme mekanları oluşturulacaktır.

Sokak boyunca tabelalar, saçaklar ve kaldırımlar için bir düzenleme getirilecektir. Elektrik, aydınlatma, gibi altyapı sistemleri yeniden düzenlenecektir.

Şekil 33. Olası senaryolar (güney)

Seçenek 1- Mevcut durumun devamı

Seçenek 2- Sadece anıtsal tescilli yapıların restorasyonu

Seçenek 3- Bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı

Şekil 34. Olası senaryolar (kuzey)

2.5.2.2. Seçeneklerin Maliyet Hesabı

Maliyet hesabında yapım maliyeti ve yapım sürecinde işgünü kayıpları nedeniyle işyerlerinin yaşayacakları ekonomik kayıplar dikkate alınmıştır.

- Yapım maliyeti:

Alandaki ve alan dışındaki (etkilenecek alandaki) yapıların değerlemede arsa için emsal (karşılaştırma) yöntemi, bina için ise maliyet yöntemi (Nişancı, 1998) kullanılmıştır (EK-1). Her ne kadar tarihi yapıların değerlemesinin günümüz yapılarınınkinden farklı bir şekilde yapılması gerekse de tescilli yapıların değerlemesinde herhangi farklı bir yöntem kullanılmamıştır, çünkü, tarihi yapı değerlemesi günümüzde de tartışılan bir konudur.

Çalışmada uygulanan yöntem formüle edilecek olursa;

$$TD = AD + YYMD - YYMD * YO$$

(TD: Taşınmaz değeri; AD: Arsa Değeri; YYMD: Yapının Yaklaşık m² Değeri; YO: Yıpranma Oranı)

Yapılan hesaplamalar alanda yapılan taşınmazlarla ilgili değer sorgulaması sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Çok önemli derecede bir farklılığa rastlanmamıştır.

Maliyetler hesaplamasında; meslek odaları ve kamu kurumlarınca belirlenen 2009 yılı birim maliyet cetvelleri (URL-42) kullanılmıştır.

- İşgücü kaybı:

Olası uygulama esnasında dükkanların kapanması gerekeceğinden her seçenek ve dükkan için projenin gerektirdiği kayıp gün ve müşteri sayısı hesaplanmıştır. Bu hesaplamada işletmelerin ortalama günlük ciroları temel girdilerden biridir. Ancak bu konuda alandan bilgi edinmenin olanaksızlığı dikkate alınarak, “günlük ortalama müşteri sayısı” esas alınmıştır. Bu nedenle alanda bir ön çalışma yapılarak, her işletmenin günlük ortalama müşteri sayısı sorulmuştur. Her seçenek özelinde, her yapının uygulama aşamasında kapalı kalacağı yaklaşık gün sayısı uzmanlardan alınan bilgilere göre tahmin edilmeye çalışılmıştır.

2.6. Anket Çalışması

Olası senaryo seçeneklerinin aktör gruplarınca değerlendirmesini sorgulamak için anket düzenlenmiştir.

2.6.1. Aktör Grupları ve Örneklemin Seçimi

ICOMOS'un (URL-16) Economics of Conservation: An Appraisal of Theories, Principles and Methods raporundan hareketle çalışma özelinde kentsel koruma uygulamalarından etkilenebilecek aktör grupları üreticiler ve tüketiciler olarak sınıflanmış ve bunlar da kendi içlerinde derecelendirilmiştir. Buna göre, alt grupta toplam 13 aktör belirlenmiştir (Tablo 17).

Tablo 17. Belirlenen aktör grupları

Etkilenme düzeyi	Üretici	Tüketici
1° etkilenen aktör	Yerel yönetim, Alandaki dükkan sahipleri	Alandaki kiracılar Alandaki müşteriler-ziyaretçiler
2° etkilenen aktör	Çevre mahalle muhtarları, Alan dışındaki mülk sahipleri Turizm acenteleri	Alan dışındaki kiracılar Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler
3° etkilenen aktör	Üniversite, Sivil Toplum Kuruluşları, Mühendislik-Mimarlık-İnşaat firmaları	Halk

Bu aktör grupları arasından; alandaki ve alan dışındaki dükkan sahiplerinin ve kiracılarının tümü hedef kitle olarak belirlenmiştir. Ancak ankete katılmayı kabul etmeyen dükkan sahipleri ve kiracılar olmuştur.

Yerel yönetim olarak; belediye başkanı, başkan yardımcılarının üçte biri, belediye meclis üyelerinin üçte biri, belediye strateji geliştirme müdürü, belediye imar ve şehircilik müdürü ve Çarşı mahallesi muhtarı denek olarak alınmıştır.

Alan dışındaki yerel yönetim olarak çevre mahallelerin (Pazarkapı, Kemer kaya, Ortahisar ve Cumhuriyet) muhtarları denek olarak alınmıştır.

Turizm acenteleri olarak; ilde kayıtlı 36 turizm acentesinden aktif olarak çalışan, kent içi turlar düzenleyen 6 adet turizm acentesinden 4 turizm acentesi anketi cevaplamayı kabul etmiştir.

Üniversiteden, istendiğinde teknik yardım sağlayacağı düşünüldükçe, mimarlık fakültesi dekanlığı denek olarak seçilmiştir.

Kentteki yönetim dışı kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarından konu ile ilgili olabileceği düşünülen;

- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
- Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası
- Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği
- Mimarlar Odası

- Şehir Plancıları Odası
- İnşaat Mühendisleri Odası
- MÜSİAD - Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
- TSİAD – Trabzon Sanayici ve İşadamları Derneği
- KARGİD – Karadeniz Genç İşadamları Derneği
- KASİYAD - Karadeniz Sanayici İşadamları-İlim Adamları, Yöneticiler ve Araştırmacılar Derneği
- TGİAD - Trabzon Genç İşadamları Derneği
- Trabzon Gazeteciler Cemiyeti
- Doğal ve Tarihi Değerleri Koruma Derneği
- FOTOFORUM - Trabzon Fotoğraf Sanatı Derneği
- Trabzon Ticaret Borsası

denek olarak ankete dahil edilmişlerdir.

Mühendislik-Mimarlık-İnşaat firmaları olarak ilgili meslek odalarından kentte rölöve-restorasyon ve koruma uygulamaları yapan büroların isimleri alınmış ve tüm bu bürolar hedef kitle olarak kabul edilmiştir.

Alandaki ve alan dışındaki müşteri-ziyaretçilerden seçilecek örneklem için belirlenen bir noktada hafta içi ve hafta sonu ayrı ayrı iki gün içinde sabah, öğle ve akşam birer saat olmak üzere üçer saat yaya sayımı yapılmıştır (Tablo 18). Buna göre, en yoğun olan saat dilimindeki sayımın ortalaması olan 2500 kişi (1500’ü alan içi, 1000’i alan dışı müşteri-ziyaretçi) üzerinden % 10 örneklem oranı ile denek sayısı (alan içinde 150, alan dışında 100 kişi) belirlenmiştir.

Tablo 18. Kemeraltı sokağında yapılan yaya sayımı

		Hafta sonu	Hafta İçi
Sabah	09:00-10:00	1728	1770
Öğle	13:00-14:00	2304	2220
Akşam	16:30-17:30	2688	2484

“Halk” için Trabzon kent nüfusu üzerinden hesap yapılmıştır. Örneklem büyüklüğü için aşağıdaki formül kullanılmıştır:

$$n=N t^2 p q / d^2 (N-1) + t^2 p q$$

Formülde;

N: hedef kitledeki birey sayısı,

n: örnekleme alınacak birey sayısı,

p: gerçekleşme olasılığı,

q: gerçekleşmeme olasılığı,

t: belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer ve

d: olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen \pm örnekleme hatasıdır.

Çalışmada, gerçekleşme ($p=0,5$) ve gerçekleşmeme olasılığı ($q=0,5$) eşit kabul edildiğinde, t:% 95 güvenilirlik düzeyi için (t tablosunda bulunan 1,96), hata payı d:% 5 olarak belirlenmiş, Trabzon kent nüfusu $N=220860$ üzerinden $n= 384$ örneklem büyüklüğü bulunmuştur.

Sonuç olarak 13 aktör grubu ile toplamda 775 adet anket yapılmıştır (Tablo 19).

Tablo 19. Aktör gruplarına göre örneklem sayısı

Aktör Grupları		Örneklem	
		Sayısı (n)	Yüzde (%)
Üreticiler	Alandaki yerel yönetim	15	1,94
	Alandaki mülk sahibi	17	2,19
	Alan dışındaki yerel yönetim	4	0,52
	Alan dışındaki mülk sahibi	25	3,23
	Turizm Acenteleri	4	0,52
	Üniversite	3	0,39
	Sivil Toplum Kuruluşları	15	1,94
	Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları	5	0,65
Tüketiciler	Alandaki kiracılar	27	3,48
	Alandaki müşteriler-ziyaretçiler	150	19,35
	Alan dışındaki kiracılar	26	3,35
	Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler	100	12,90
	Halk	384	49,55
Toplam		775	100

2.6.2. Anketlerin Hazırlanması

Üretici ve tüketicilerden oluşan 13 aktör grubu için sekiz farklı anket formu hazırlanmıştır (EK-2). Hazırlanan anketlerde öncelikle deneklerin genel bir değerlendirmesinin yapılabilmesi için anket yapılan kişiye / kuruma ilişkin bilgiler sorulmaktadır.

“Binaya ilişkin sorular” yalnızca alandaki mülk sahipleri ve kiracılara sorulmuştur. Deneklerden yapılarını değerlendirmeleri istenmiştir. Sorular tescilli yapılar ve tescilli

olmayan yapılara göre farklılık taşımaktadır. Genel olarak yapının bakım - onarım ihtiyacının olup olmadığı, bunun için finansal desteğe ihtiyaçlarının olup olmadığı sorularını içermektedir.

İkinci soru dizisindeki “Kemeraltı Sokağı’na ilişkin sorular” tüm aktör gruplarına sorulmuştur. Deneklerin sokak hakkındaki fikirlerinin alınması amaçlanmaktadır. Sokakta eksikliğini duydukları konular açık uçlu olarak sorulmuştur. Ayrıca alan ve alan dışındaki müşterilerden-ziyaretçilerden ve halktan sokağı tercih etme sebeplerini belirtmeleri istenmiştir.

Üçüncü soru grubunda “yapılabilecek koruma uygulamaları ile ilgili sorular” yöneltilmiştir. Katılım bilincinin sorgulanabilmesi için, deneklere sokağın iyileştirilmesine katkıda bulunabileceklerin kimler olduğu ve bu aktörlerin birlikte hareket edip edemeyecekleri, koruma uygulamalarının gerçekleştirilmesinde ihtiyaç duyulan en önemli konuların neler olduğu, yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının sokağa ve kente ne tür katkısının bulunacağı, olumlu katkısı var ise katkının neler olabileceği sorulmuştur.

Dördüncü soru dizisi, “olası senaryo seçeneklerinin değerlendirilmesi” ile ilgilidir. Tüm aktör gruplarının soru formunda yer almıştır. Tarihi yapıların en genel anlamda değerlendirilmesi açısından bazı kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler aktör grupları arasında farklılık göstermektedir (Tablo 20). Her aktör grubu için kendilerini etkileyecek kriterler dikkate alınmıştır. Belirlenen bu kriterleri, deneklerin önem derecesine göre onlu skalada (1 – en önemsiz, 10 – en önemli olacak şekilde) ağırlıklandırmaları istenmiştir.

Tablo 20. Aktör gruplarından değerlendirmeleri istenen kriterler

	Üreticiler								Tüketiciler				
	Alandaki yerel yönetim	Alandaki mülk sahibi	Alan dışındaki yerel yönetim	Alan dışındaki mülk sahibi	Turizm Acenteleri	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşları	Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları	Alandaki kiracılar	Alandaki müşteriler-ziyaretçiler	Alan dışındaki kiracılar	Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler	Halk
Sübvansiyonların artış													
Hibelerin artışı													
Vergi matrahında azalma													
Gayrimenkul değeri													
Bakım – onarım maliyeti													
Vergi indirimi													
Kar													
Kira bedeli													
İstihdam artışı													
Kamu hizmetlerinde iyileşme													
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme													
Alana yapılacak yeni yatırımlar													
Ziyaretçi sayısı													
Turizme katkı													
Yaşam kalitesinde iyileşme													
Prestij													
Estetik													
Özgünlük													
Tarihsel değer													
Mimari değer													
Belgesel değer													
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer													
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü													
Park problemleri													

Hazırlanan senaryo seçenekleri kendilerine gösterilerek ve yukarıda açıklanan seçenekleri, ağırlıklandırdıkları kriterler özelinde 10'lu likert sıralaması üzerinden puanlamaları istenmiş ve hangi seçeneğin sokak ve kent için daha yararlı olduğunu düşündükleri sorgulanmıştır. Ayrıca, beğendikleri seçenek üzerinden eleştirileri alınmıştır.

Son olarak böylesi bir projenin gerçekleşmesi durumunda projenin finansmanı için oluşturulabilecek bir fona ne kadar destek olacağını sorulmuştur.

2.6.3. Anketlerin Değerlendirme Yöntemi

Tezde genel anlamıyla, anket sorularına ilişkin cevapların değerlendirilmesinde Ki-Kare, tarihi yapıların genel anlamda değerlendirilmesi açısından belirlenen kriterler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde korelasyon analizi, üç seçenek arasında fark olup olmadığı varyans (tek yönlü Anova) analizi, tarihi yapılar değerlendirilirken kriter-seçenek-grup değişkenlerinin verilen puanlar üzerindeki etkileri belirlemede varyans (iki yönlü Anova) analizleri yapılmıştır. Ayrıca Likert ölçeği ile elde edilen verilerin güvenilirliğini test etmek amacıyla Güvenilirlik analizi (Cronbach Alpha) yöntemi kullanılmıştır (EK-3).

3. BULGULAR

3.1. Aktör Gruplarının Korumaya Karşı Tutumları

3.1.1. Alandaki Yerel Yönetim

3.1.1.1. Deneklere İlişkin Değerlendirme

Alandaki yerel yönetimden seçilen deneklerinin neredeyse hepsi 41-65 yaşlarında (% 93,3), erkek (% 86,7), üniversite mezunu (% 73,3), esnaf/serbest meslek sahibi olup (% 80) tümü en az 20 yıldır Trabzon'da yaşamaktadır.

3.1.1.2. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Yerel yönetim deneklerinden sokağın yaşam kalitesini değerlendirmeleri istendiğinde, % 26,7'si çok düşük, % 20,0'si düşük ve % 53,3'ü orta olarak tanımlamışlardır.

Sokakta eksikliğini duydukları konular içerisinde en önemlisi sokağın dar ve sıkışık olmasıdır (% 20). Oransal dağılımları küçük olan diğer cevaplar ise aşağıdaki gibidir;

- Esnafın tezgahlarının sokağa taşması ile sokağı işgal etmesi
- Bakımsız olması,
- Düzenli olmaması,
- Tarihi dokunun algılanamaması,
- Taşıtların sokağı işgal etmesi,
- Tabela ve tente karmaşasından dolayı oluşan görsel kirlilik,
- Sosyal ilişkilerin kötü olması,
- Ticari hizmetin kalitesinin düşük olması,
- Seyyar satıcıların çok olması,
- Gece kullanımının olmaması
- Kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) niteliksiz olması ve
- Altyapının (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri) niteliksiz olmasıdır.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Tablo 21):

Tablo 21. Kemeraltı sokağında memnuniyet düzeyi (%) (alandaki yerel yönetim)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	20,0	26,7	13,3	40,0	-
Bakımı	-	46,7	20,0	33,3	-
Temizlik	6,7	33,3	20,0	33,3	6,7
Yaya yoğunluğu	20,0	20,0	26,7	26,7	6,7
Düzeni	-	60,0	20,0	20,0	-

Deneklerin % 46,7'si sokağın güvenliğinden memnun değil ya da hiç memnun değil, ancak % 40,0'ı da memnundur. Yakın zamana kadar yaşanan güvenlik problemleri nedeniyle yerel yönetim ve valilik kararı ile alana güvenlik kameraları yerleştirilmiştir. Cevaplardaki tutarsızlık bu güvenlik önleminin yakın zamanda alınması ile ilgili olabilir. Deneklerin % 46,7'si sokağın bakımından, % 60,0'ı düzeninden memnun değildir. Temizlik ve yaya yoğunluğundan memnuniyet düzeyleri ise orta derecededir.

3.1.1.3. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Yerel yönetim deneklerinin kentsel koruma uygulamalarının işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Deneklerin hepsi yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına yerel yönetimin katkıda bulunması gerektiğini belirtmektedirler. Ayrıca, deneklerin %73,3'ü üniversitenin, % 60,0'ı valiliğin, % 46,7'si yöre halkının ve sivil toplum örgütlerinin ve % 40,0'ı tüm kentlinin katkı vermesi gerektiğini düşünmektedirler. Deneklerin büyük çoğunluğu (% 80,0) bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri, %13,3'ü ise ilgisizlik sebebiyle ya da gerek olmadığından birlikte hareket edemeyecekleri görüşündedirler.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için en çok teknik yardıma (proje, malzeme, detay, vb.) (% 46,7) ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler. 2. derece önemli olarak mali yardım (% 33,3) ve teknik yardımın (% 33,3), 3. Derece önemli olarak işbirliği ve katılımın (%46,7) gerekli olduğunu belirtmektedirler.

Deneklere göre, kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarının başında ekonominin ve turizmin canlanması (sırasıyla % 33,3 ve % 33,3) gelmektedir. Diğer katkılar önem sırasıyla;

- estetik görünüm olması,
- kentin tanıtımı, gelişmesi ve kalkınması,
- kültürel mirasın korunarak ön plana çıkması,

- yaşam kalitesinin iyileşmesi,
- prestijin artması,
- tarihsel değerinin artması,
- kültürel sürekliliğin sağlanması,

olarak sıralamaktadırlar.

3.1.1.4. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Ankette tarihi yapıların genel anlamda değerlendirilmesi açısından yerel yönetim deneklerini etkileyebilecek kriterler belirlenmiştir (Tablo 20). Deneklerden bu kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) değerlendirmeleri istenmiştir. Deneklerin çoğunluğu sübvansiyon artışı, hibelerin artışı, ziyaretçi sayısında artış, turizme katkı, istihdam artışı, yaşam kalitesinde iyileşme, prestij, estetik, özgünlük, tarihsel değer, mimari değer, belgesel değer ve park problemleri kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-4). Kriterlere verilen puanlar istatistiksel olarak birbirinden farklılık göstermektedir (χ^2 :194,503, df: 162, sig: 0,041).

Ayrıca kriterlere verilen puanlar deneklerin eğitim durumlarına (χ^2 :77,057, df: 9, sig: 0,0001), yönetimdeki görevlerine (χ^2 :96,963, df: 45, sig: 0,0001) ve mesleklerine (χ^2 :42,790, df:18, sig: 0,001) göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark etmektedir.

Kriterlerin birbirleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için yapılan Spearman sıra korelasyon testi sonuçları Tablo 22'de özetlenmiştir (EK-5):

Tablo 22. Kriterler arasındaki ilişki (alandaki yerel yönetim)

	Sübvansiyonların artışı	Hibelerin artışı	Vergi matrahında azalma	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Ziyaretçi sayısında artış	Turizme katkı	İstihdam artışı	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Sübvansiyonların artışı																			
Hibelerin artışı	+		+		+							+	+						
Vergi matrahında azalma	+	+		+	+	+			+	+	+	+	+		+			+	+
Kamu hizmetlerinde iyileşme	+		+		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	+	+	+	+			+	+	+	+	+	+	+		+		+	+	+
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	+		+	+			+												
Ziyaretçi sayısında artış	+			+	+	+		+	+	+		+	+		+		+	+	+
Turizme katkı				+	+		+		+						+	+	+	+	+
İstihdam artışı	+		+	+	+		+	+		+				+	+	+	+	+	+
Yaşam kalitesinde iyileşme	+		+		+		+		+			+	+			+	+	+	+
Prestij	+		+	+	+							+	+		+		+	+	
Estetik	+	+	+	+	+		+			+	+		+		+			+	+
Özgünlük	+	+	+	+	+		+			+	+	+			+			+	+
Tarihsel değer				+					+					+	+	+			
Mimari değer	+		+	+	+		+	+	+		+	+	+	+		+	+	+	+
Belgesel değer	+			+				+	+	+				+	+			+	
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer				+	+		+	+	+	+	+			+	+			+	+
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	+		+	+	+		+	+	+	+	+	+	+		+	+	+		+
Park problemleri	+		+	+	+		+	+	+	+		+	+		+		+	+	

Çok yüksek derecede ilişki
 Yüksek derecede ilişki
 Orta derecede ilişki
 Zayıf derecede ilişki
 Çok zayıf derecede ilişki / İlişki yok

Deneklere, Kemeraltı sokağı ve kent açısından proje seçeneklerinin hangisinin daha yararlı olacağı sorulduğunda, % 93,3'ü seçenek 3'ün, % 6,7'si ise seçenek 1'in daha yararlı olacağını belirtmişlerdir. Proje seçeneklerinin ağırlıklandırılmış puanlama sonucuna göre de; 3. seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 23). Deneklerin verdikleri puanların ortalamaları üzerinden bakıldığında, insan yoğunluğuna bağlı gürültünün seçenek 1'de en fazla olacağına, park problemlerinin ise seçenek 2'de daha fazla olacağına dair bir görüş hakimdir. Ancak aradaki fark çok yüksek değildir, neredeyse eşit bir dağılım söz konusudur.

Tablo 23. Seçeneklerin kriterler açısından ortalama ağırlıklı puanları (alandaki yerel yönetim)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Sübvansiyonların artışı*	17.50	28.25	41.69
Hibelerin artışı*	16.81	25.50	33.19
Vergi matrahında azalma*	18.69	21.63	25.94
Kamu hizmetlerinde iyileşme*	16.44	25.69	38.56
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	20.75	37.81	51.13
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	23.19	35.63	47.19
Ziyaretçi sayısında artış	27.44	47.88	66.31
Turizme katkı	32.00	49.88	70.19
İstihdam artışı	18.69	35.25	40.00
Yaşam kalitesinde iyileşme	25.81	38.25	51.56
Prestij	27.69	51.31	66.44
Estetik	27.44	50.13	64.63
Özgünlük	25.00	43.50	54.06
Tarihsel değer	43.06	60.19	78.44
Mimari değer	40.63	60.94	78.25
Belgesel değer	26.25	41.38	51.31
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	21.19	33.44	42.31
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	24.06	23.19	22.31
Park problemleri*	21.06	22.31	21.44
TOPLAM	244.56	439.00	578.69

*Yerel yönetimler için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

Üç seçenek arasında 19 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. 19 kriter açısından seçenekler arasında fark varsa bunu anlamak için Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre;

Ticari (verilen) hizmette iyileşme, alana yapılacak yeni yatırımlarda artış, ziyaretçi sayısında artış, turizme katkı, istihdam artışı, prestij, estetik, özgünlük, tarihsel değer,

mimari değer, belgesel değer ve merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer kriterleri açısından seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 24).

Tablo 24. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alandaki yerel yönetim)

		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	22,13	40,33	54,53
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	24,73	38,00	50,33
Ziyaretçi sayısında artış	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	29,27	51,07	70,73
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	34,13	53,20	74,87
İstihdam artışı	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	19,93	37,60	42,67
Prestij	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	29,53	54,73	70,87
Estetik	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	29,27	53,47	68,93
Özgünlük	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	26,67	46,40	57,67
Tarihsel değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	45,93	64,20	83,67
Mimari değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	43,33	65,00	83,47
Belgesel değer	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	28,00	44,13	54,73
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	22,60	35,67	45,13

Seçenek 3 gibi bir projeyi tercih eden denekler (14 kişi), projenin gerçekleştirilmesi durumunda finansman için, yerel yönetim olarak verilebilecek ekonomik katkı hakkında görüşler şöyledir (Tablo 25);

Tablo 25. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alandaki yerel yönetim)

Katkı	Seçenekler	SEÇENEK 1	SEÇENEK 3
Katkıda bulunmam.		-	1 % 7,1
Yerel yönetim olarak üstüme düşen kamu hizmetlerini sağlıyorum.		1 % 100	10 % 71,4
Yerel yönetim olarak proje maliyetlerini ve kamu hizmetlerini sağlıyorum.		1 % 100	4 % 28,6
Halkın desteğini araştırırım.		1 % 100	7 % 50,0
Trabzon içi kurumsal destek ararım.		1 % 100	9 % 64,3
Trabzon dışı destek ararım.		1 % 100	8 % 57,1
Ülke dışı destek ararım.		-	5 % 35,7

3.1.2. Alandaki Mülk Sahipleri

3.1.2.1. Deneklere İlişkin Değerlendirme

Alandaki mülk sahiplerinin çoğunluğu ortaokul veya lise mezunu (% 76,5), erkek (% 88,2), % 47,1'i 26-40 yaşlarında, % 41,2'si 40-64 yaşlarında, neredeyse hepsi en az 20 yıldır Trabzon'da yaşamakta olup (% 94,1), 10 yılı aşkın süredir bulunduğu yapıda mülk sahibi (%88,3) durumundadır.

Deneklerin % 35,3'ünün son dönemde yaşanan kriz öncesi ortalama aylık net toplam geliri 1001-2500TL arasındır. 2501-5000TL, 0-1000TL ve 5001-10000TL arası gelire sahip olanların oranı sırasıyla % 35,3, % 17,6 ve % 11,8'dir. Ortalama aylık gelirlerinden yapabildikleri tasarruf aşağıdaki Tablo 26'da özetlenmiştir:

Tablo 26. Ortalama aylık gelirler ve tasarruf miktarları (alandaki mülk sahibi)

Tasarruf	Hiç	% 1-10	% 11-25
Aylık Gelir			
0-1000TL	1 % 33,3	1 % 33,3	1 % 33,3
1001-2500TL	4 % 66,7	1 % 16,7	1 % 16,7
2501-5000TL	4 % 66,7	2 % 33,3	-
5001-10000TL	-	1 % 50	1 % 50

3.1.2.2. Yapılara İlişkin Değerlendirmeler

Denekler arasındaki tescilli yapı sahiplerinin % 40,0'ı yapılarından memnun değildirler. Ancak bunların yarısı yapılarının tarihi nitelikte olmasından memnundurlar, % 50'si yapılarının kullanımını değiştirmek, % 25'i onarım kullanmak ve yine % 25'i ilave yapmak istegindedirler.

Tescilli yapı sahibi deneklere yapılarının bakım onarım ihtiyacı olup olmadığı sorulduğunda; % 50'si "var", % 20'si "kısmen" ve %30'u "yok" cevabını vermişlerdir. Yapılarının bakım onarıma ihtiyacı olduğunu söyleyenlerin çoğunluğu bu işlem için yapılarının tarihi eser olmasını önemli engel olarak görmektedirler (Tablo 27).

Tablo 27. Yapıların bakım onarım ihtiyacı ve engelleyen etmenler

Engelleyen etmen	Maddi durum	Tarihi eser	Cevap verilmedi
Bakım onarım ihtiyacı			
Var	2 % 40,0	3 % 60,0	-
Kısmen	-	1 % 50,0	1 % 50,0

Tescilli yapı sahibi deneklere yapılarının bakım onarımı için finansal destek ihtiyacı olup olmadığı sorulduğunda; % 40'ı "var", % 30,0'u "kısmen" ve yine % 30'u "yok" demişlerdir. Finansal destek ihtiyacı duyan tescilli yapı sahibi deneklerin çoğu çok düşük faizli ve uzun vadeli kredi verilirse, yapılarını restore edip kullanmayı tercih etmektedirler. Yapılarının bakım onarımı için finansal destek ihtiyacı olduğunu ya da kısmen ihtiyacı olduğunu belirten tescilli yapı sahibi deneklerin neredeyse yarısı çok düşük faizli ve uzun vadeli kredi verilirse dahi yapılarını yıkıp yerine başka yapı yapmak istediklerini belirtmişlerdir (Tablo 28). Buradan koruma bilincinin mülk sahiplerinde yetersiz olduğunu görebilmekteyiz.

Tablo 28. Bakım onarıma finansal destek ihtiyacı ve çok düşük faizli ve uzun vadeli kredi verilirse, tercih hakkı

Bakım onarımı için finansal destek ihtiyacı	Tercih hakkı	Restore edip kullanmak	Yıkıp yerine başka yapı yapmak
Var		3 % 75	1 % 25
Kısmen		1 % 33,3	2 % 66,7

Denekler arasındaki tescilli olmayan yapıların sahiplerinin % 71,4'ü yapılarının bakım onarım ihtiyacı olmadığını, % 14,3'ü kısmen, % 14,3'ü ise tamamen bakım onarım ihtiyacı olduğunu belirtmektedirler. Deneklerin % 85,7'si bakım onarım için finansal desteğe gerek görmemektedirler.

Deneklerin hiçbirinin finansal kolaylıklar sağlayan kurum / kuruluşlar hakkında bilgisi bulunmamaktadır.

Tescilli olmayan yapıların mülk sahiplerinin çoğu (% 85,7) çevrelerindeki tescilli yapılara yönelik yapılacak iyileştirme çalışmalarının kendi yapılarını olumlu etkileyeceği görüşündedirler. Bu etkilerin en başında ise; "Estetik bir görünüm olur (% 28,6)" cevabı gelmiştir. Gelen diğer cevaplar; "Mimari değeri artar", "Prestiji artar", "Kamu hizmetleri iyileşir", "Turizm canlanır" ve "Gayrimenkul değeri artar" olarak sıralanmaktadır.

Deneklerden yapılarının sokaktaki konumu, büyüklüğü ve erişilebilirliği ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 29). Buradaki sonuçlara göre; denekler yapılarının sokaktaki konumundan, merkeze yakınlığından, büyüklüğünden ve erişilebilirliğinden memnundur.

Tablo 29. Yapıdan memnuniyet düzeyi (%) (alandaki mülk sahibi)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Sokaktaki konumu	5,9	23,5	-	58,8	5,9
Büyükülüğü	11,8	17,6	-	64,7	-
Erişilebilirlik	-	-	-	94,1	-
Tarihi olması*	10,0	20,0	10,0	40,0	10,0

*Sadece tescilli yapıların mülk sahiplerinin cevaplarıdır.

3.1.2.3. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Sokağın yaşam kalitesini alandaki mülk sahiplerinin % 11,8'i düşük, % 64,7'si orta ve % 17,6'sı yüksek olarak değerlendirmişlerdir.

Eksikliğini duydukları konulardan en önemlisi altyapının (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri) niteliksiz olmasıdır (% 17,7). Diğerleri;

- Kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) niteliksiz olması,
- Seyyar satıcıların çok olması,
- Yan yolların aktif olarak kullanılamaması,
- Bakımsız olması,
- Esnafın tezgahlarıyla sokağı işgal etmesi,

- Taşıtların sokağı işgal etmesi,
- Ticari hizmetin kaliteli olmayışı,
- Gürültülü olması ve
- Ziyaretçilerin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan alt düzeyde olmasıdır.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 30). Deneklerin çoğunluğu sokağın güvenliğinden, bakımından ve düzeninden ya memnun değil ya da hiç memnun değildir.

Tablo 30. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyi (%) (alandaki mülk sahipleri)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	64,7	17,6	5,9	5,9	-
Bakımı	47,1	17,6	5,9	23,5	-
Temizlik	17,6	23,5	-	52,9	-
Yaya yoğunluğu	17,6	29,4	-	29,4	17,6
Düzeni	29,4	47,1	-	17,6	-

Yaya yoğunluğuna ilişkin yapılan değerlendirmedeki tutarsızlık alandaki yapıların bir kısmının ana yolda bulunması ve yaya yoğunluğundan fazlasıyla etkilenmelerinden, bir kısmının ise yan yollarda kalmaları nedeniyle yaya yoğunluğunun az olmasından kaynaklanabilir.

3.1.2.4. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Alandaki mülk sahiplerinin kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapımları istenmiştir.

Yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına deneklerin % 82,4'ü yerel yönetimin, % 52,4'ü valiliğin, % 35,3'ü üniversitenin, % 23,5'i yöre halkının, % 17,6'sı sivil toplum örgütlerinin ve % 5,9'u tüm kentlinin katkı vermesi gerektiği görüşündedir. Deneklerin büyük çoğunluğu (% 88,2) bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri, % 5,9'u ise örgütlenemeyeceklerinden dolayı birlikte hareket edemeyeceklerini ifade etmişlerdir.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için önemli olan etmenler dercelendirildiğinde, 1° ve 3°de önemli etmenin mali yardım (% 35,3'er), 2° önemli etmenin ise işbirliği ve katılım (% 41,2) olduğu görüşündedirler.

Denekler, kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarının başında ziyaretçi, müşteri ve turist

sayısının artması (% 35,3) gelmektedir. Bunlara ek olarak;

- estetik görünüm olması,
- tarihsel değerin artması,
- ekonominin canlanması,
- turizmin canlanması,
- kamu hizmetleri (güvenlik, denetim, çevre temizliği) iyileşmesi,
- rahat dolaşma imkanı vermesi ve
- kent tanıtımına katkı sağlaması

da beklenen katkılardandır.

3.1.2.5. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Deneklerden önceden belirlenen (Tablo 20), tarihi yapıların genel anlamda değerlendirileceği kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) puanlamaları istenmiştir. Deneklerin çoğunluğu gayrimenkul değeri, kar, ziyaretçi sayısı, alana yapılacak yeni yatırımlar, turizme katkı, yaşam kalitesinde iyileşme, mimari değer ve park problemleri kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-6). Kriterlere verilen puanlar birbirlerinden istatistiksel açıdan farklılık göstermektedir (χ^2 :238,565, df: 190, sig: 0,010).

Ayrıca kriterlere verilen puanlar deneklerin yaş gruplarına (χ^2 :27,894, df: 10, sig: 0,002), cinsiyetlerine (χ^2 :53,373, df:10, sig: 0,0001), eğitim durumlarına (χ^2 :89,370, df: 20, sig: 0,0001), mesleklerine (χ^2 :31,937, df: 10, sig: 0,0001) ve Trabzon'da yaşama sürelerine (χ^2 :27,894, df: 10, sig: 0,002) göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark etmektedir.

Kriterlerin birbirleri arasındaki ilişki Spearman sıra korelasyon testi ile sorgulanmıştır. Daha çok ekonomik ve kaliteye yönelik ölçütlerin birbiri ile ilişkili olduğu görülmüştür (Tablo 31) (EK-7):

Tablo 31. Kriterler arasındaki ilişki (alandaki mülk sahibi)

	Gayrimenkul değeri	Bakım – onarım maliyeti	Vergi indirimi	Kar	Ziyaretçi sayısı	Alana yapılacak yeni yatırımlar	İstihdam artışı	Turizme katkı	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Gayrimenkul değeri		+	+	+	+				+									+	+	
Bakım – onarım maliyeti	+		+	+	+	+	+		+	+	+						+	+	+	+
Vergi indirimi	+	+		+	+	+	+		+	+	+						+	+	+	+
Kar	+	+	+		+	+		+		+	+							+	+	+
Ziyaretçi sayısı	+	+	+	+				+	+	+	+								+	
Alana yapılacak yeni yatırımlar		+	+	+			+	+									+	+	+	+
İstihdam artışı		+	+			+		+		+	+	+	+				+	+	+	+
Turizme katkı				+	+	+	+					+	+						+	+
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	+	+	+		+					+	+			+		+	+	+	+	
Kamu hizmetlerinde iyileşme		+	+	+	+		+		+		+			+			+	+	+	+
Yaşam kalitesinde iyileşme		+	+	+	+		+		+	+		+	+	+					+	+
Prestij							+	+			+		+							+
Estetik							+	+			+			+		+				+
Özgünlük									+	+	+		+						+	
Tarihsel değer																+	+			
Mimari değer									+				+		+		+			
Belgesel değer		+	+			+	+		+	+					+	+		+		
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	+	+	+	+		+			+	+							+		+	+
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	+	+	+	+	+	+		+	+	+				+				+		
Park problemleri		+	+			+	+	+			+	+	+					+		
	Çok yüksek derecede ilişki	Yüksek derecede ilişki	Orta derecede ilişki	Zayıf derecede ilişki	Çok zayıf derecede ilişki / İlişki yok															

Deneklere, Kemeraltı sokağı ve kent açısından proje seçeneklerinin hangisinin daha yararlı olduğunu genelde ve özelde, kriterler açısından puanlamaları istendiğinde, % 64,7'si seçenek 3'ün, % 11,8'i ise seçenek 2'nin genelde daha yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Deneğin her bir kriter açısından seçeneğe verdiği puanın deneğin o kritere verdiği puanla ağırlıklandırılmasıyla elde edilen "ağırlıklandırılmış puan"lara göre, yine 3. Seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 32).

Tablo 32. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alandaki mülk sahipleri)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Gayrimenkul değeri	19.53	27.29	39.06
Bakım – onarım maliyeti*	17.65	19.94	22.76
Vergi indirimi	13.12	14.24	19.00
Kar	22.76	31.24	31.24
Ziyaretçi sayısı	21.12	32.29	46.94
Alana yapılacak yeni yatırımlar	21.65	28.76	44.24
İstihdam artışı	22.71	30.18	43.53
Turizme katkı	23.06	34.82	52.65
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	17.06	20.65	31.88
Kamu hizmetlerinde iyileşme	17.18	20.65	31.18
Yaşam kalitesinde iyileşme	20.00	26.59	43.24
Prestij	14.47	24.35	37.82
Estetik	17.65	30.76	49.88
Özgünlük	16.76	25.53	38.65
Tarihsel değer	28.82	31.29	48.82
Mimari değer	25.88	37.24	54.12
Belgesel değer	18.06	24.35	37.35
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	13.47	16.71	24.00
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	18.00	24.35	33.71
Park problemleri*	29.53	37.18	56.76
TOPLAM	268.12	375.47	560.35

*Mülk sahipleri için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

Üç seçenek arasında 20 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmış, Duncan testi kullanılmıştır. 8 kriter açısından (ziyaretçi sayısı, turizme katkı, yaşam kalitesinde iyileşme, prestij, estetik, özgünlük, mimari değer ve belgesel değer) seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 33).

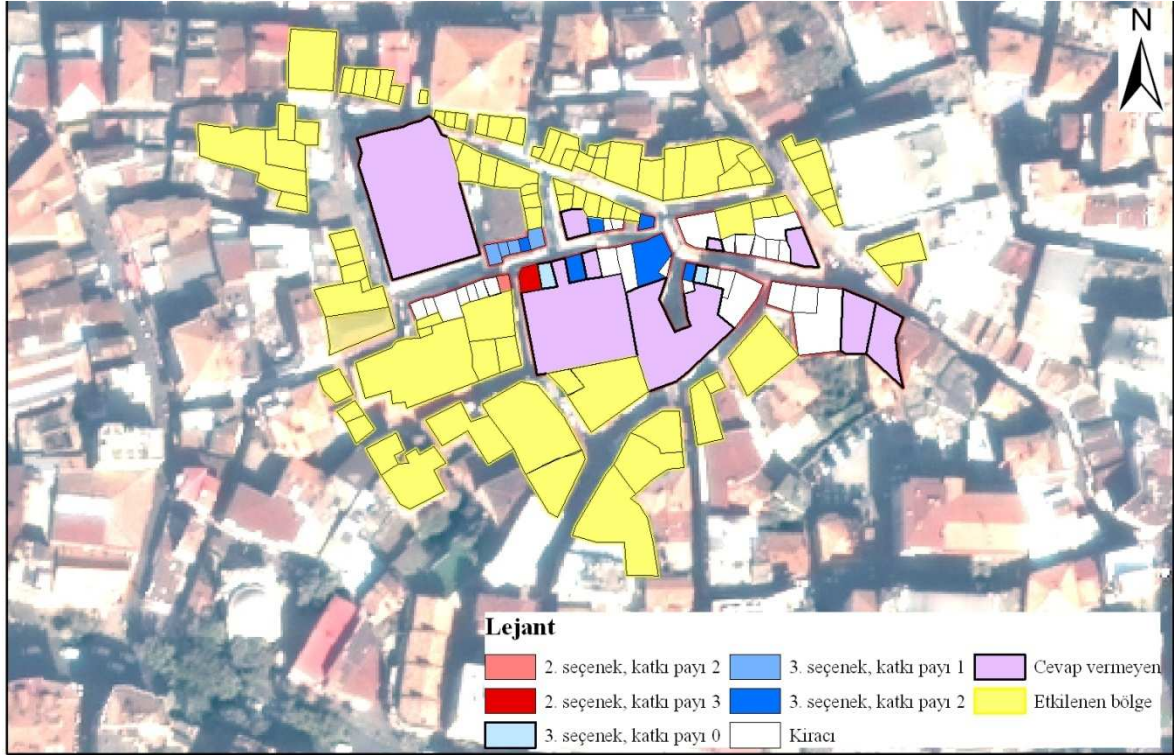
Tablo 33. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alandaki mülk sahibi)

		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Ziyaretçi sayısı	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	21,12	32,29	46,94
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	23,06	34,82	52,65
Yaşam kalitesinde iyileşme	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	20,00	26,59	43,24
Prestij	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	14,47	24,35	37,82
Estetik	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	17,65	30,76	49,88
Özgünlük	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	16,76	25,53	38,65
Mimari değer	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	25,88	37,24	54,12
Belgesel değer	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	18,06	24,35	37,35

Seçenek 3'ün Kemeraltı sokağı ve kent açısından daha yararlı olduğunu düşünenlerin % 36,4'ü böylesi bir projenin gerçekleşebilmesi durumunda projenin finansmanı için katkıda bulunmayacakları, % 54,5'i ise kendi mülklerinin tüm masraflarını karşılayacakları görüşündedirler (Şekil 35). % 8,1'i soruyu cevaplamamıştır. Katkıda bulunmayacaklarını söyleyenlerin çoğunluğunun nedeni maddi yetersizliktir (% 75). Bunun devletin bir görevi olduğunu söyleyenlerin oranı % 25'dir (Tablo 34).

Tablo 34. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alandaki mülk sahibi)

Katkı	Seçenek	SEÇENEK 2	SEÇENEK 3
Katkıda bulunmam.		-	4 % 36,4
Kendi mülkümün tüm masraflarını karşılarım.		1 % 50	6 %54,5
1-1001 TL		1 % 50	-

Şekil 35. Alandaki mülk sahiplerinin seçeneklere göre verebilecekleri katkı

3.1.3. Alan Dışındaki Yerel Yönetim – Çevre Mahalle Muhtarları

3.1.3.1. Deneklere İlişkin Değerlendirme

Alan dışındaki yerel yönetimden seçilen deneklerinin hepsi 41-65 yaşlarında, erkek, çevre mahalle muhtarlarıdır. % 75'i üniversite mezunudur. Deneklerin hepsi en az 20 yıldır Trabzon'da yaşamaktadır.

3.1.3.2. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Çevre mahalle muhtarlarından Kemeraltı sokağının yaşam kalitesi hakkındaki görüşleri istendiğinde, % 25'i çok düşük, yine % 25'i düşük ve % 50'si ise yüksek olarak değerlendirmişlerdir.

Sokakta eksikliğini duydukları konuların başında sokağın dar ve sıkışık olması ve ticaret biçiminin uygun olmaması yer almaktadır.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet düzeylerini Tablo 35'te özetlenmiştir:

Tablo 35. Kemeraltı sokağında memnuniyet düzeyi (%) (alan dışındaki yerel yönetim)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	25,0	25,0	-	50,0	-
Bakımı	25,0	25,0	-	50,0	-
Temizlik	-	50,0	-	50,0	-
Yaya yoğunluğu	25,0	-	25,0	25,0	25,0
Düzeni	50,0	-	-	50,0	-

3.1.3.3. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Çevre mahalle muhtarlarının kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Deneklerin tümü yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına yerel yönetimin ve valiliğin, % 75'i üniversitenin, % 25'i yöre halkının katkıda bulunması gerektiğini belirtmektedirler. Yine deneklerin hepsi bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri görüşündedirler.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için 1° önemli etmen mali yardım (% 75) ihtiyacıdır. 2° önemli olarak teknik yardım (proje, malzeme, detay, vb.) (% 50), işbirliği ve katılımın (% 50) gerekliliğidir.

Denekler, kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarının başında turizmin canlanması (% 75) geldiğini belirtmişlerdir. Kültürel mirasın korunup ön plana çıkması ve ekonominin canlanması da diğer önemli katkılardır.

3.1.3.4. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Deneklerden önceden belirlenen (Tablo 20), tarihi yapıların genel anlamda değerlendirileceği kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) puanlamaları istenmiştir. Deneklerin hepsi kamu hizmetlerinde iyileşme, ticari (verilen) hizmette iyileşme, alana yapılacak yeni yatırımlarda artış, ziyaretçi sayısında artış, turizme katkı, istihdam artışı, yaşam kalitesinde iyileşme kriterlerine 10 puan vermişlerdir (EK-8).

Deneklere, Kemeraltı sokağı ve kent açısından proje seçeneklerinin hangisinin daha yararlı olduğunu genelde ve özelde, kriterler açısından puanlamaları istendiğinde, hepsi seçenek 3'ün genelde daha yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Deneğin her bir kriter açısından seçeneğe verdiği puanın deneğin o kritere verdiği puanla ağırlıklandırılmasıyla elde edilen “ağırlıklandırılmış puan”lara göre, yine 3. Seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 36).

Tablo 36. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alan dışındaki yerel yönetim)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Sübvansiyonların artışı*	30	49.75	71.5
Hibelerin artışı*	39.25	44.75	54.75
Vergi matrahında azalma*	23.5	40.5	57
Kamu hizmetlerinde iyileşme*	35	57.5	82.5
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	35	57.5	82.5
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	35	57.5	82.5
Ziyaretçi sayısında artış	35	57.5	82.5
Turizme katkı	35	57.5	80
İstihdam artışı	35	65	72.5
Yaşam kalitesinde iyileşme	35	57.5	82.5
Prestij	29.5	49.75	69.5
Estetik	34.5	52.75	75.5
Özgünlük	36	55.75	80
Tarihsel değer	42.75	46.75	68.75
Mimari değer	42.75	46.75	68.75
Belgesel değer	33	49.75	66.5
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	23.75	39.5	60.5
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	47	52.5	59.5
Park problemleri*	45	51.5	60
TOPLAM	232.5	397	586.75

*Yerel yönetimler için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

Üç Seçenek arasında 19 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmış, Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre, 19 değişkenden 13'ü ile seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 37).

Tablo 37. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alan dışındaki yerel yönetim)

		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Sübvansiyonların artışı	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	30,00	49,75	71,50
Kamu hizmetlerinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	35,00	57,50	82,50
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	35,00	57,50	82,50
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	35,00	57,50	82,50
Ziyaretçi sayısında artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	35,00	57,50	82,50
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	35,00	57,50	80,00
İstihdam artışı	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	35,00	65,00	72,50
Yaşam kalitesinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	35,00	57,50	82,50
Prestij	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	29,50	49,75	69,50
Estetik	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	34,50	52,75	75,50
Özgünlük	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	36,00	55,75	80,00
Belgesel değer	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	33,00	49,75	66,50
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	23,75	39,50	60,50

Seçenek 3 gibi bir projenin gerçekleştirilmesi durumunda projenin finansmanı için, alan dışındaki yerel yönetim olarak verebilecekleri ekonomik katkıyı ise; deneklerin % 25'i "katkıda bulunmam", % 50'si "yerel yönetim olarak üstüme düşen kamu hizmetlerini sağlıyorum" ve yine % 50'si "halkın desteğini araştırırım" olarak açıklamaktadırlar (Tablo 38).

Tablo 38. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alan dışındaki yerel yönetim)

Katkı	Seçenekler	SEÇENEK 3
Katkıda bulunmam.		1 % 25
Yerel yönetim olarak üstüme düşen kamu hizmetlerini sağlarım.		2 % 50
Yerel yönetim olarak proje maliyetlerini ve kamu hizmetlerini sağlarım.		-
Halkın desteğini araştırırım.		2 % 50
Trabzon içi kurumsal destek ararım.		-
Trabzon dışı destek ararım.		-
Ülke dışı destek ararım.		-

3.1.4. Alan Dışındaki Mülk Sahipleri

3.1.4.1. Deneklere İlişkin Değerlendirme

Alan dışındaki mülk sahiplerinin çoğunluğu ortaokul veya lise mezunu (% 56), erkek (% 84,0), % 64'ü 40-64 yaşlarında, tümü en az 20 yıldır Trabzon'da yaşamakta olup neredeyse tümü 10 yılı aşkın süredir bulunduğu yapıda mülk sahibi (%80) durumundadırlar.

Son dönemde yaşanan kriz öncesi deneklerin % 40,0'ının ortalama aylık toplam gelirlerinin net 1001-2500TL, yine % 40,0'ının 2501-5000TL, % 12'sinin 0-1000TL ve %8'inin ise 5001-10000TL olduğunu görülmektedir. Ortalama aylık gelirlerinden yapabildikleri tasarruf aşağıdaki Tablo 39'da özetlenmiştir:

Tablo 39. Ortalama aylık gelirler ve tasarruf miktarları (alan dışındaki mülk sahipleri)

Tasarruf	Hiç	% 1-10	% 11-25
Aylık Gelir			
0-1000TL	3 % 100	-	-
1001-2500TL	7 % 70	2 % 20	1 % 10
2501-5000TL	6 % 60	2 % 20	1 % 10
5001-10000TL	-	2 % 100	-

3.1.4.2. Yapılara İlişkin Değerlendirmeler

Denekler arasındaki tescilli yapıların mülk sahiplerinin % 88,9'u yapılarından memnun, % 11,1'i ise memnun değildirler. Yapısından memnun olmayan denek, yapısını onarıp kullanmak istemektedir.

Tescilli yapı sahibi olup yapılarından memnun olan deneklerinin hepsi yapılarının bakım onarım ihtiyacı olmadığı görüşündedir. Tescilli yapı sahibi deneklere yapılarının bakım onarımı için finansal destek ihtiyaçları olup olmadığı sorulduğunda; % 88,9'u "yok" cevabını vermişlerdir.

Deneklerin hiçbirinin finansal kolaylıklar sağlayan kurum / kuruluşlar hakkında bilgisi bulunmamaktadır.

Denekler arasındaki tescilli olmayan yapıların mülk sahiplerinin % 75'i yapılarının bakım onarım ihtiyacı olmadığını, % 6,3'ü kısmen olduğunu, % 18,8'ine bakım onarım yapılması gerektiğini söylemektedirler. Deneklerin % 93,8'i bakım onarım için finansal destek ihtiyacı olmadığı görüşündedirler.

Denekler arasındaki tescilli olmayan yapıların mülk sahiplerinin çoğu (% 81,3) çevrelerindeki tescilli yapılara yönelik yapılacak iyileştirme çalışmalarının kendilerinin yapılarına olumlu etkisi olacağı görüşündedirler. Bu etkilerin en başında da; "Estetik bir görünüm olur (% 23,1)" cevabı gelmiştir. Gelen diğer cevaplar; " Ziyaretçi, turist ve müşteri sayısı artar", "Mimari değeri artar", "Prestiji artar", "Kamu hizmetleri iyileşir", "Tarihi doku ortaya çıkar" ve "Ekonomi canlanır" olarak sıralanmaktadır.

Deneklerin yapılarının sokaktaki konumu, merkeze yakınlığı, büyüklüğü ve erişilebilirliği ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 40). Buna göre; deneklerin % 56'sı yapılarının sokaktaki konumundan, % 76'sı büyüklüğünden ve % 80'i erişilebilirliğinden memnundur.

Tablo 40. Yapıdan memnuniyet düzeyleri (%) (alan dışındaki mülk sahibi)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Sokaktaki konumu	-	36,0	-	56,0	4,0
Büyüklüğü	-	12,0	8,0	76,0	-
Erişilebilirlik	-	12,0	-	80,0	4,0
Tarihi olması*	11,1	22,2	11,1	44,4	11,1

*Sadece tescilli yapıların mülk sahiplerinin cevaplarıdır.

3.1.4.3. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Alan dışındaki mülk sahiplerinden sokağın yaşam kalitesini değerlendirmeleri istendiğinde, % 8'i çok düşük, % 28,0'si düşük, % 40'ı orta ve % 20'si yüksek olarak değerlendirmişlerdir.

Sokakta eksikliğini duydukları konular içerisinde en önemlisi altyapının (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri) niteliksiz olmasıdır (% 24). Diğerleri;

- Kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) niteliksiz olması,
- Yapılaşmanın kötü olması,
- Siluetin kötü olması,
- Sokağın dar ve sıkışık olması,
- Bakımsız olması,
- Düzenli olmaması,
- Tarihi yapıların algılanmaması,
- Esnafın tezgahlarıyla sokağı işgal etmesi,
- Taşıtların sokağı işgal etmesi,
- Ticari hizmetin kaliteli olmayışı,
- Seyyar satıcıların çok olması,
- Kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) niteliksiz olması ve
- Yan yolların aktif olarak kullanılamaması

olarak sıralanabilir.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyetsizlikleri yüksektir (Tablo 41). Deneklerin % 52'si sokağın güvenliğinden, % 36'sı bakımından hiç memnun değil iken yine % 48'i düzeninden memnun değildirler.

Tablo 41. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (alan dışındaki mülk sahibi)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	52,0	28,0	4,0	12,0	-
Bakımı	36,0	28,0	16,0	16,0	-
Temizlik	28,0	28,0	8,0	32,0	-
Yaya yoğunluğu	8,0	12,0	4,0	56,0	16,0
Düzeni	48,0	28,0	8,0	12,0	-

3.1.4.4. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Alan dışındaki mülk sahiplerinin kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım

boyutu ile ilgili değerlendirme yapımları istenmiştir.

Yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına deneklerin % 92'si yerel yönetimin, % 72'si valiliğin, % 32'si yöre halkının, yine % 32'si tüm kentlinin, % 28'i üniversitenin ve % 20'si sivil toplum örgütlerinin katkı vermesi gerektiği görüşündedir. Deneklerin büyük çoğunluğu (% 80) bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri, % 8'i ise örgütlenemeyeceklerinden veya ilgisizlikten dolayı birlikte hareket edemeyecekleri görüşündedirler.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için en çok mali yardıma (% 32) ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler. 2° önemli olarak işbirliği ve katılımın (% 36), 3° önemli olarak ise teknik yardımın (proje, malzeme, detay, vb.) (% 36) gerekli olduğunu belirtmektedirler.

Deneklere göre, kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarının başında turizmin canlanması (% 24) gelmektedir. Kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente diğer katkıları;

- ziyaretçi, turist ve müşteri artışı
- ekonominin canlanması,
- nitelikli dokunun oluşması,
- düzenli olması,
- estetik görünüm olması,
- ticari hizmetin kalitesinin artması,
- kültürel mirasın korunup öne çıkması,
- rahat dolaşma imkanı vermesi ve
- kent tanıtımına katkı sağlaması

olarak sıralamaktadırlar.

3.1.4.5. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Deneklerden önceden belirlenen (Tablo 20), tarihi yapıların genel anlamda değerlendirileceği kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) puanlamaları istenmiştir. Deneklerin çoğunluğu ziyaretçi sayısı, alana yapılacak yeni yatırımlar, turizme katkı, yaşam kalitesinde iyileşme, estetik, tarihsel değer, mimari değer, belgesel değer ve park problemi kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-9). Kriterlere verilen puanlar birbirlerinden istatistiksel açıdan farklılık

göstermektedir (χ^2 :246,151, df: 190, sig: 0,004).

Ayrıca kriterlere verilen puanlar deneklerin yaş gruplarına (χ^2 :56,064, df:20, sig: 0,0001), cinsiyetlerine (χ^2 :27,575, df:10, sig: 0,002), eğitim durumlarına (χ^2 :50,714, df:20, sig: 0,0001) ve mesleklerine (χ^2 :89,022, df:10, sig: 0,0001) göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark etmektedir.

Kriterlerin birbirleri arasındaki ilişki Spearman sıra korelasyon testi ile sorgulanmıştır. Daha çok kaliteye yönelik kriterlerin birbirleriyle ilişkili olduğu görülmüştür (Tablo 42) (EK-10).

Tablo 42. Kriterlerin arasındaki ilişki (alan dışındaki mülk sahibi)

	Gayrimenkul değeri	Bakım – onarım maliyeti	Vergi indirimi	Kar	Ziyaretçi sayısı	Alana yapılacak yeni yatırımlar	İstihdam artışı	Turizme katkı	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Gayrimenkul değeri			+					+				+								
Bakım – onarım maliyeti				+			+		+											
Vergi indirimi	+					+	+					+								
Kar		+				+	+	+	+					+						+
Ziyaretçi sayısı						+							+		+				+	
Alana yapılacak yeni yatırımlar			+	+	+		+	+			+		+	+	+	+				+
İstihdam artışı		+	+	+		+		+	+		+					+				
Turizme katkı	+			+		+	+							+				+		
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme		+		+			+													
Kamu hizmetlerinde iyileşme																	+			
Yaşam kalitesinde iyileşme						+	+						+	+	+	+	+			
Prestij	+		+															+		
Estetik					+	+					+			+	+	+	+			+
Özgünlük				+		+		+			+		+		+	+	+			
Tarihsel değer					+	+					+		+	+		+	+			
Mimari değer						+	+			+	+		+	+	+		+			
Belgesel değer										+	+	+	+	+	+	+				
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer								+											+	
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü					+													+		+
Park problemleri				+		+							+						+	

■ Çok yüksek derecede ilişki ■ Yüksek derecede ilişki ■ Orta derecede ilişki ■ Zayıf derecede ilişki ■ Çok zayıf derecede ilişki / İlişki yok

Deneklere, Kemeraltı sokağı ve kent açısından proje seçeneklerinin hangisinin daha yararlı olduğunu genelde ve özelde, kriterler açısından puanlamaları istendiğinde, % 80'i seçenek 3'ün, % 16'sı seçenek 2'nin ve % 4'ü ise seçenek 1'in daha yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Deneğin her bir kriter açısından seçeneğe verdiği puanın deneğin o kritere verdiği puanla ağırlıklandırılmasıyla elde edilen "ağırlıklandırılmış puan"lara göre, 3. Seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 43).

Tablo 43. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alan dışındaki mülk sahibi)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Gayrimenkul değeri	16.6	30.88	57.88
Bakım – onarım maliyeti*	29.56	25.68	40.04
Vergi indirimi	23.16	22.72	37.96
Kar	19.64	31.88	65.96
Ziyaretçi sayısı	23.24	37.72	70.72
Alana yapılacak yeni yatırımlar	18.8	32.56	68.76
İstihdam artışı	17.72	29.92	61.8
Turizme katkı	23.08	34.64	74.2
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	17.52	27.88	54.72
Kamu hizmetlerinde iyileşme	14.12	21.76	38.52
Yaşam kalitesinde iyileşme	18.12	32.68	68.08
Prestij	17.6	30.36	60.88
Estetik	22.16	34.16	67.2
Özgünlük	22.76	34.6	66.6
Tarihsel değer	36.88	35.52	54.92
Mimari değer	24.72	34.84	64.44
Belgesel değer	22.36	33.52	59.16
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	18.24	28.28	50.6
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	21.44	27.92	47.72
Park problemleri*	22.6	32.68	66.04
TOPLAM	283.12	447.64	868.6

* Mülk sahipleri için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

Üç seçenek arasında 20 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. 20 kriter açısından seçenekler arasında fark varsa bunu anlamak için Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre;

Bakım onarım maliyeti dışındaki tüm kriterler açısından seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 44).

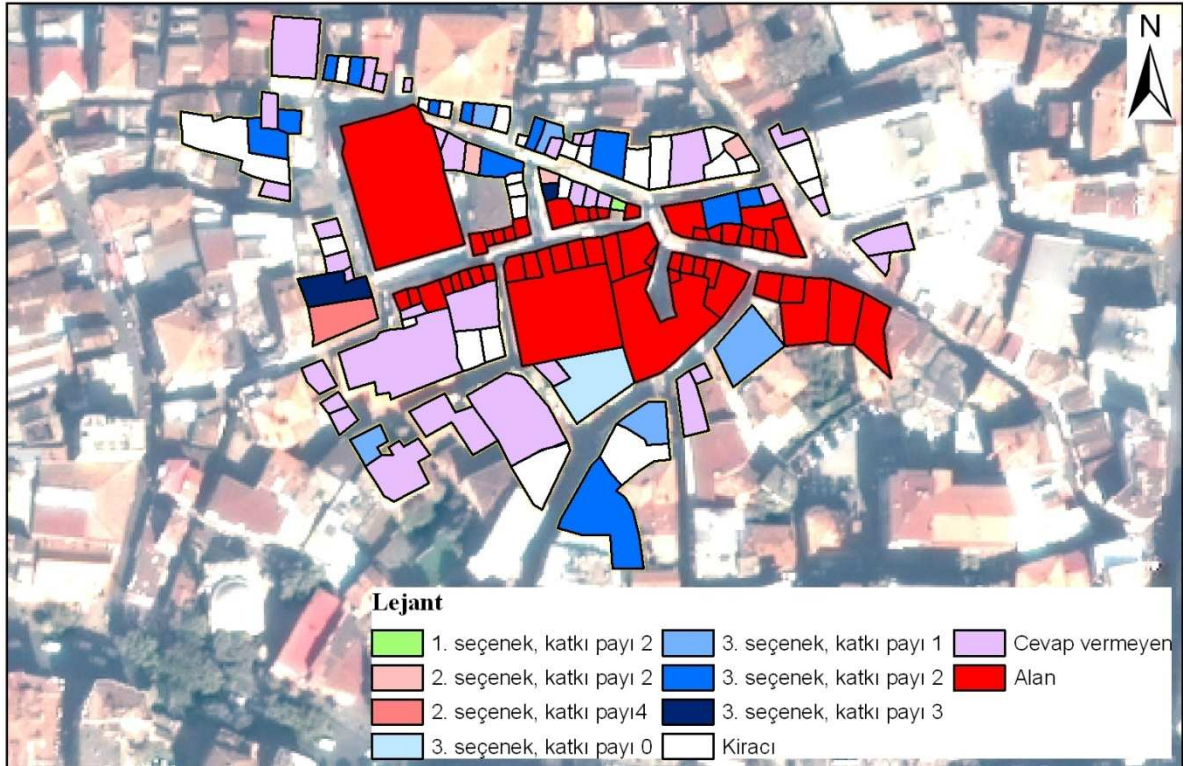
Tablo 44. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alan dışındaki mülk sahibi)

		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Gayrimenkul değerinde artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	16,60	30,88	57,88
Vergi indirimi	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	22,72	23,16	37,96
Kar artışı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	19,64	31,88	65,96
Ziyaretçi sayısında artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	23,24	37,72	70,72
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	18,80	32,56	68,76
İstihdam artışı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	17,72	29,92	61,80
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	23,08	34,64	74,20
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	17,52	27,88	54,72
Kamu hizmetlerinde iyileşme	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	14,12	21,76	38,52
Yaşam kalitesinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	18,12	32,68	68,08
Prestij	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	17,60	30,35	60,88
Estetik	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	22,16	34,16	67,20
Özgünlük	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	22,76	34,60	66,60
Tarihsel değer	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	35,52	36,88	54,92
Mimari değer	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	24,72	34,84	64,44
Belgesel değer	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	22,36	33,52	59,16
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	18,24	28,28	50,60
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	21,44	27,92	47,72
Park problemlerinde artış	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	22,60	32,68	66,04

Seçenek 3'ün Kemeraltı sokađı ve kent açısından daha yararlı olduđunu dűşünenlerin % 25'i bűylesi bir projenin gerçekleřebilmesi durumunda projenin finansmanı için maddi yetersizlik sebebiyle katkıda bulunmayacakları, % 2'si 1-1000 TL katkıda bulunabilecekleri, % 60'ı ise kendi műlklerinin tűm masraflarını karřılayacakları gűrűşündedirler (řekil 36) (Tablo 45).

Tablo 45. Deneklerin seçeneklere gűre sađlayabilecekleri ekonomik katkı (alan dıřındaki műlk sahibi)

Katkı	Seçenek	SEÇENEK 1	SEÇENEK 2	SEÇENEK 3
Katkıda bulunmam.		-	-	5 % 25
Kendi műlkűműn tűm masraflarını karřılıyorum.		1 % 100	3 % 75	12 % 60
1-1001 TL		-	-	2 % 10
1001-2500 TL		-	1 % 25	-

řekil 36. Alan dıřındaki műlk sahiplerinin seçeneklere gűre verebilecekleri katkı

3.1.5. Turizm Acenteleri

3.1.5.1. Deneklere İlişkin Değerlendirme

Yapılan anket çalışması için seçilen turizm acenteleri yaptıkları kent içi turlarında Kemeraltı sokağına yarım saat ile 2 saat arası zaman ayırmaktadırlar. Turların başlangıç noktası Cumhuriyet Caddesi, bitiş noktası ise Bedesten'dir.

3.1.5.2. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Turizm acenteleri deneklerinden sokağın yaşam kalitesini değerlendirmeleri istendiğinde, % 25'i çok düşük, % 50'si düşük ve % 25'i ise orta olarak değerlendirmişlerdir.

Sokakta eksikliğini duydukları konular içerisinde başta altyapının (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri) niteliksiz olması (% 50) gelmektedir. Sokakta eksikliğini duydukları diğer konular ise, yapılaşmanın kötü olması, tarihi yapıların algılanmaması ve tabela ve tente kirliliği olarak sıralanmaktadır.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 46). Buna göre, deneklerin hiçbiri sokağın düzeninden memnun değildir. Deneklerin % 50'si sokağın güvenliğinden memnun değil ya da hiç memnun değil, ancak % 50'si ise memnundur. Deneklerin % 75'i sokağın bakımından memnun değildir, % 50'si ise sokaktaki yaya yoğunluğundan hiç memnun değildir. Sokağın temizliğinden deneklerin yarısı memnun, diğer yarısı ise memnun değildir.

Tablo 46. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (turizm acenteleri)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	25	25	-	50	-
Bakımı	-	75	-	25	-
Temizlik	-	50	-	50	-
Yaya yoğunluğu	50	-	25	-	25
Düzeni	50	50	-	-	-

3.1.5.3. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Turizm acenteleri deneklerinden kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Deneklerin hepsi yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına yerel yönetimin katkıda bulunması gerektiğini belirtmektedirler. Ayrıca, deneklerin %75'i valiliğin, % 50'si yöre halkının ve üniversitenin ve % 25'i tüm kentlinin katkı vermesi gerektiğini düşünmektedirler. Sivil toplum örgütlerinin katkı vermesi gerektiğini düşünen denek bulunmamaktadır. Deneklerin büyük çoğunluğu (% 75) bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri, % 25'i ise ilgisizlik sebebiyle birlikte hareket edemeyecekleri görüşündedirler.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için en çok teknik yardıma (proje, malzeme, detay, vb.) (% 50) ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler. 2. derece önemli olarak mali yardım (% 50) ve halkın bu konuda bilinçlendirilmesi (% 50), 3. Derece önemli olarak işbirliği ve katılımın (% 75) gerekli olduğunu belirtmektedirler.

Denekler, kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarını kimlik ve imaj kazanması, kültürel mirasın korunup öne çıkması, turizmin canlanması, kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) iyileşmesi ve kentin okunabilirliğinin artması olarak sıralamaktadırlar.

3.1.5.4. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi:

Ankette tarihi yapıların genel anlamda değerlendirilmesi açısından yerel yönetim deneklerini etkileyebilecek kriterler belirlenmiştir (Tablo 20). Deneklerden bu kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) değerlendirmeleri istenmiştir. Deneklerin çoğunluğu ziyaretçi sayısında artış, alana yapılacak yeni yatırımlarda artış, turizme katkı ve estetik kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-11).

Deneklerin tümü seçenek 3'ün Kemeraltı sokağı ve kent açısından daha yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Proje seçenekleri denekler tarafından ağırlıklandırılmış puanlama sonucuna göre de; 3. seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 47). Deneklerin verdikleri puanları ortalamaları üzerinden bakıldığında, insan yoğunluğuna bağlı gürültünün seçenek 1'de en fazla olacağına dair bir görüş hakim görünse de fark fazla değildir, eşit bir dağılım söz konusudur.

Tablo 47. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (turizm acenteleri)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Ziyaretçi sayısında artış	24	42	53.5
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	24.5	38.5	45.75
İstihdam artışı	22.75	28.25	40.25
Turizme katkı	28.5	48	71
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	24.5	50.75	66.25
Kamu hizmetlerinde iyileşme	27	30.5	38
Yaşam kalitesinde iyileşme	30	46.75	55
Prestij	38.5	46.75	57.5
Estetik	29.25	46.5	61.5
Özgünlük	26.5	49.25	57.5
Tarihsel değer	32	63.5	80
Mimari değer	33.5	61.5	80
Belgesel değer	40.5	53.25	64
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	42.75	52.75	62
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	53.25	50.5	51.5
Park problemleri*	52.25	55.25	56
TOPLAM	318.75	552.5	724.75

*Turizm acenteleri için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

3 Seçenek arasında 16 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. 16 kriter açısından seçenekler arasında fark varsa bunu anlamak için Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre;

Ticari (verilen) hizmette iyileşme, turizme katkı, tarihsel değer ve mimari değer kriterleri açısından seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 48).

Tablo 48. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (turizm acenteleri)

		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	28,50	48,00	71,00
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	24,50	50,75	66,25
Tarihsel değer	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	32,00	63,50	80,00
Mimari değer	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	33,50	61,50	80,00

Seçenek 3 gibi bir projeyi tercih eden deneklerin, projenin gerçekleşebilmesi durumunda finansman için, % 25'i 0-500 TL arası katkıda bulunabileceklerini, % 75'i isebütçelerinin yeterli olmaması sebebiyle katkıda bulunamayacaklarını belirtmişlerdir.

3.1.6. Üniversite

3.1.6.1. Fakülteye İlişkin Değerlendirme

2005 yılında fakülte olan Mimarlık Fakültesinde 61 öğretim üyesi / görevlisi bulunmaktadır. Fakültede, eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerinin yanı sıra hizmet yapıları (okul, hastane, vb.) ve rölöve-restorasyon uygulamaları hizmetleri verilmektedir.

3.1.6.2. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Üniversite deneklerinden sokağın yaşam kalitesini değerlendirmeleri istendiğinde, % 33,3'ü düşük ve % 66,7'si orta olarak değerlendirmişlerdir.

Sokakta eksikliğini duydukları konular içerisinde silüetin kötü olması, ticaret biçiminin uygun olmaması, ticari hizmetin kaliteli olmaması, yöresel ürünlerin ve tarihi mesleklerin kaybolmakta olması, sosyal alanların (yeşil alan, yeme-içme ve dinlenme alanları) yetersiz olması ve ana sokağın çok kalabalık olması yer almaktadır.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 49). Buna göre, deneklerin hiçbiri sokağın güvenliğinden ve düzeninden memnun değildir. Deneklerin % 66,7'si sokağın bakımından memnun değil, yaya yoğunluğundan ise hiç memnun değildirler. Deneklerin yine %66,7'si sokağın temizliğini orta düzeyde bulmaktadırlar.

Tablo 49. Kemeraltı sokağında memnuniyet düzeyleri (%) (üniversite)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	-	100	-	-	-
Bakımı	-	66,7	33,3	-	-
Temizlik	-	33,3	66,7	-	-
Yaya yoğunluğu	66,7	-	-	33,3	-
Düzeni	-	100	-	-	-

3.1.6.3. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Üniversite deneklerinin kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Deneklerin hepsi yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına üniversitenin, yerel yönetimin ve sivil toplum örgütlerinin katkıda bulunması gerektiğini belirtmektedirler. Ayrıca, deneklerin % 66,7'si tüm kentlinin, % 33,3'ü ise valiliğin ve yöre halkının da katkıda bulunması gerektiğini belirtmişlerdir. Deneklerin hepsi bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri görüşündedirler.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için en çok işbirliği ve katılım (% 66,7) ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler.

Denekler, kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağının ve kentin gelişip kalkınmasına katkı sağlayacağı görüşündedirler. Kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente diğer katkılarını;

- nitelikli dokunun oluşması,
- kimlik ve imaj kazanması,
- estetik görünüm olması,
- tarihsel değerinin artması,
- tarihi yapıların daha kullanışlı hale gelmesi,
- ziyaretçi, müşteri ve turist sayısının artması ve
- kentin ticari geçmişinin vurgulanması

olarak sıralamaktadırlar.

3.1.6.4. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Ankette tarihi yapıların genel anlamda değerlendirilmesi açısından yerel yönetim

deneklerini etkileyebilecek kriterler belirlenmiştir (Tablo 20). Deneklerden bu kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) değerlendirmeleri istenmiştir. Deneklerin çoğunluğu ziyaretçi sayısı, turizme katkı, yaşam kalitesinde iyileşme, prestij, estetik, özgünlük, tarihsel değer, mimari değer, belgesel değer kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-12).

Deneklerin tümü seçenek 3'ün Kemeraltı sokağı ve kent açısından daha yararlı olacağı görüşündedirler. Proje seçeneklerinin denekler tarafından ağırlıklandırılmış puanlama sonucuna göre de; 3. Seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 50). Deneklerin verdikleri puanları ortalamaları üzerinden bakıldığında, insan yoğunluğuna bağlı gürültünün seçenek 2'de en fazla olacağına, park problemlerinin ise her seçenekte aynı olacağına dair bir görüş hakimdir.

Tablo 50. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (üniversite)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Bakım-onarım maliyetinde artış	30	50.33	75.33
Ziyaretçi sayısında artış	15	50	65
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	41	54.67	73.33
Turizme katkı	56.67	80	96.67
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	38	60	66.67
Kamu hizmetlerinde iyileştirme	46	60	62.67
Yaşam kalitesinde iyileşme	46.67	80	93.33
Prestij	46.67	76.67	96.67
Estetik	40	70	96.67
Özgünlük	46.67	66.67	90
Tarihsel değer	43.33	73.33	93.33
Mimari değer	42.67	67	90
Belgesel değer	49.33	58	73.33
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	41	55	64.67
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	25.36	33.67	32.33
Park problemleri*	20	20	20
TOPLAM	537.7	848	1085.3

*Üniversite için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

3 Seçenek arasında 16 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. 16 kriter açısından seçenekler arasında fark varsa bunu anlamak için Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre kriterler arasında farklılık yoktur.

Seçenek 3 gibi bir projenin gerçekleştirilmesi durumunda, projenin finansmanı için,

üniversite olarak, denekler fakültenin yıllık bütçesine bağlı olarak 10000-30000 TL arası ya da proje maliyetini üstlenme şeklinde ekonomik katkı verebileceklerini belirtmişlerdir.

3.1.7. Sivil Toplum Kuruluşları

3.1.7.1. Deneklere İlişkin Değerlendirme

Seçilen sivil toplum kuruluşlarının % 26,7'si 10 yıldan az, % 53,3'ü 10-30 yıl arası, % 20'si ise 30 yılı aşkın süredir aktif olarak çalışmaktadır. % 20,1'inin 1000'i aşkın, % 20,1'inin 500-1000 arası, % 6,7'sininin 100-499 arası ve % 53,3'ününün 100'den az üyesi bulunmaktadır.

3.1.7.2. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Sivil toplum kuruluşu deneklerinden sokağın yaşam kalitesini değerlendirmeleri istendiğinde, % 13,3'ü çok düşük, % 40'ı düşük ve % 46,7'si orta olarak değerlendirmişlerdir.

Sokakta eksikliğini duydukları konular içerisinde en önemli olarak altyapının (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri) niteliksiz olmasını (% 20) görmekte-dirler. Sokakta eksikliğini duydukları konulara gelen diğer cevaplar;

- Ticari hizmetin kalitesinin düşük olması,
- Sokağın dar ve sıkışık olması,
- Yapılaşmanın kötü olması,
- Seyyar satıcıların çok olması,
- Esnafın tezgahlarıyla sokağı işgal etmesi,
- Siluetin kötü olması,
- Tabela ve tente kirliliği,
- Kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) niteliksiz olması
- Bakımsız olması,
- Düzenli olmaması,
- Estetik olmayışı,
- Tarihi dokunun algılanamaması,
- Ziyaretçilerin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan alt düzeyde olması,
- Konaklama yerinin olmaması,

- Umumi WC'lerin olmaması,
- Her yaş ve gelir grubuna hitap etmemesi,
- Gece kullanımının olmaması,
- Yöresel ürünler ve tarihi mesleklerin kaybolmakta olması,
- Sosyal alanların (yeşil alan, yeme-içme ve dinlenme alanları) yetersiz olması
- Ana sokağın çok kalabalık olması ve
- Yan yolların aktif kullanılamaması

olarak sıralanmaktadır.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 51). Buna göre, deneklerin % 33,3'ü sokağın güvenliğinden, % 46,7'si sokağın bakımından ve % 53,3'ü düzeninden memnun değildir. Deneklerin % 33,3'ü sokağın temizliğinden ve % 46,7'si yaya yoğunluğundan memnundur.

Tablo 51. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (sivil toplum kuruluşları)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	13,3	33,3	26,7	26,7	-
Bakımı	20,0	46,7	20,0	13,3	-
Temizlik	13,3	26,7	26,7	33,3	-
Yaya yoğunluğu	6,7	26,7	6,7	46,7	13,3
Düzeni	33,3	53,3	6,7	6,7	-

3.1.7.3. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Sivil toplum kuruluşu deneklerinin kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapımları istenmiştir.

Yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına deneklerin % 86,7'si yerel yönetimin, % 73,3'ü yöre halkının, % 53,3'ü sivil toplum örgütlerinin, % 46,7'si üniversitenin, % 33,3'ü valiliğin ve % 26,7'si tüm kentlinin katkıda bulunması gerektiğini belirtmektedirler. Deneklerin büyük çoğunluğu (% 93,3) bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri, % 6,7'si ise örgütlenemeyecekleri gerekçesiyle birlikte hareket edemeyecekleri görüşündedirler.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için en çok teknik yardıma (proje, malzeme, detay, vb.) (% 40) ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler. 2° önemli olarak işbirliği ve katılımın (% 40), 3° önemli olarak halkın bu

konuda bilinçlendirilmesi (% 33,3) gerekli olduğunu belirtmektedirler.

Denekler, kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarının başında ekonominin canlanmasını (% 60) göstermektedirler. Kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente diğer katkılarını, denekler;

- turizmin canlanması,
- kültürel mirasın korunup ön plana çıkması,
- kimlik ve imaj kazanması,
- düzenli olması,
- her yaş ve gelir grubuna hitap edebilmesi,
- yaşam kalitesinin iyileşmesi,
- yöresel ürünlerin ve tarihi mesleklerin ön plana çıkması,
- sosyal alanların (yeşil alan, yeme-içme ve dinlenme alanları) yaratılması,
- ziyaretçi, müşteri ve turist sayısının artması,
- emsal teşkil etmesi ve
- kentin tanıtımına katkı sağlaması

olarak sıralamaktadırlar.

3.1.7.4. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Ankette tarihi yapıların genel anlamda değerlendirilmesi açısından yerel yönetim deneklerini etkileyebilecek kriterler belirlenmiştir (Tablo 20). Deneklerden bu kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) değerlendirmeleri istenmiştir. Deneklerin çoğunluğu ziyaretçi sayısı, alana yapılacak yeni yatırımlar, turizme katkı, ticari hizmette iyileşme, kamu hizmetlerinde iyileşme, yaşam kalitesinde iyileşme, prestij, estetik, özgünlük, tarihsel değer, mimari değer, belgesel değer, insan yoğunluğuna bağlı gürültü ve park problemi kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-13). Kriterlere verilen puanlar istatistiksel olarak birbirinden farklılık göstermektedir (χ^2 :166,829, df: 135, sig: 0,033). Ayrıca kriterlere verilen puanlar ile seçilen sivil toplum örgütlerinin aktif oldukları süreye (χ^2 :235,861, df: 117, sig: 0,0001) göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark etmektedir.

Kriterlerin birbirleri arasındaki ilişki değerlendirmek için yapılan Spearman sıra korelasyon testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Daha çok ekonomik kriterlerin birbirleriyle ilişkili olduğu görülmüştür (Tablo 52) (EK-14).

Tablo 52. Kriterlerin arasındaki ilişki (sivil toplum kuruluşları)

	Ziyaretçi sayısı	Alana yapılacak yeni yatırımlar	İstihdam artışı	Turizme katkı	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Ziyaretçi sayısı				+	+	+		+			+				+	
Alana yapılacak yeni yatırımlar					+											+
İstihdam artışı					+								+			
Turizme katkı	+				+	+		+			+		+			
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	+	+	+	+		+		+				+	+			
Kamu hizmetlerinde iyileşme	+			+	+				+			+				
Yaşam kalitesinde iyileşme									+							
Prestij	+			+	+								+	+		
Estetik						+	+			+		+				
Özgünlük									+					+		
Tarihsel değer	+			+									+			
Mimari değer					+	+			+				+			
Belgesel değer			+	+	+			+			+	+				
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer								+		+						
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	+															
Park problemleri		+														

Çok yüksek derecede ilişki
 Yüksek derecede ilişki
 Orta derecede ilişki
 Zayıf derecede ilişki
 Çok zayıf derecede ilişki / İlişki yok

Deneklerin hepsi proje seçenekleri arasından seçenek 3'ün Kemeraltı sokağı ve kent açısından daha yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Proje seçeneklerinin denekler tarafından ağırlıklandırılmış puanlama sonucuna göre de; 3. Seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 53).

Tablo 53. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (sivil toplum kuruluşları)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Ziyaretçi sayısında artış	30.80	57.33	83.60
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	24.60	46.67	58.53
İstihdam artışı	25.87	45.73	53.33
Turizme katkı	26.87	59.47	85.60
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	29.60	55.73	77.40
Kamu hizmetlerinde iyileşme	26.87	50.93	70.33
Yaşam kalitesinde iyileşme	30.33	60.60	83.87
Prestij	28.27	58.67	85.73
Estetik	27.20	58.73	85.73
Özgünlük	26.00	54.60	82.40
Tarihsel değer	31.27	62.73	93.73
Mimari değer	31.00	62.47	90.20
Belgesel değer	30.00	52.53	74.93
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	25.33	50.20	72.33
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	41.00	52.27	58.13
Park problemleri*	28.87	44.53	50.20
TOPLAM	324.133	679.6	989.4

*Sivil toplum kuruluşları için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

3 Seçenek arasında 16 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. 16 kriter açısından seçenekler arasında fark varsa bunu anlamak için Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre;

İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü ve park problemleri dışındaki tüm kriterler açısından seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 54).

Tablo 54. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (sivil toplum kuruluşları)

		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Ziyaretçi sayısında artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	30,80	57,33	83,60
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	24,60	46,67	58,53
İstihdam artışı	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	25,87	45,73	53,33
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	26,87	59,47	85,60
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	29,60	55,73	77,40
Kamu hizmetlerinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	26,87	50,93	70,33
Yaşam kalitesinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	30,33	60,60	83,87
Prestij	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	28,27	58,67	85,73
Estetik	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	27,20	58,73	85,73
Özgünlük	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	26,00	54,60	82,40
Tarihsel değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	31,27	62,73	93,73
Mimari değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	31,00	62,47	90,20
Belgesel değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	30,00	52,53	74,93
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	25,33	50,20	72,33

Seçenek 3 gibi bir projeyi tercih eden denekler, projenin gerçekleşebilmesi durumda finansman için, sivil toplum örgütlerinin % 20'si 10001 – 50000 TL arası, % 13,3'ü 50001 – 100000 TL arası, % 6,7'si 5001 – 10000 TL ve yine % 6,7'si 1-2000 TL arası katkıda bulunabilecekleri öngörmüşlerdir. % 13,3'ü katkıda bulunabileceklerini ancak, yönetmeliklerin izin verdiği ve yönetim kurulunun alacağı karar bağlı olarak miktarın değişebileceğini belirtmişlerdir (Tablo 55). Katkıda bulunamayacaklarını belirten sivil toplum kuruluşlarının % 16,7'si katkı vermenin yöre halkının ve kamunun görevi olduğu, % 83,3'ü ise bütçelerinin olmayışı ya da yeterli olmayışı gerekçesiyle katkı

veremeyeceklerini belirtmişlerdir.

Tablo 55. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı

Katkı	Seçenekler	SEÇENEK 3
Katkıda bulunmam.		6 % 40
1 - 2000 TL		1 % 6,7
2001 – 5000 TL		-
5001 – 10000 TL		1 % 6,7
10001 – 50000 TL		3 % 20
50001 – 100000 TL		2 % 13,3
100001 – 250000 TL		-

3.1.8. Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları

3.1.8.1. Firmaya İlişkin Değerlendirme

Seçilen mühendislik-mimarlık-inşaat firmalarının % 80'i 10 yıldan kısa süre önce kurulmuştur. Firmaların tümü rölöve-restorasyon uygulamaları yapmakta, ayrıca % 20'si konut, % 40'ı hizmet yapıları ile ilgili hizmetler vermektedirler.

3.1.8.2. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Mühendislik-mimarlık-inşaat firmaları deneklerinden sokağın yaşam kalitesini değerlendirmeleri istendiğinde, % 60'ı düşük ve % 40'ı ise orta olarak değerlendirmişlerdir.

Sokakta eksikliğini duydukları konular başında kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) nitelikli olmaması (% 40) ile tabela ve tente kirliliği (% 40) gelmektedir. Deneklerin sokakta eksikliğini duydukları diğer konular ise, yapılaşmanın kötü olması, sokağın dar ve sıkışık olması, bakımsız olması, ticari hizmetin kalitesiz olması ve altyapının (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri) nitelikli olmaması olarak sıralanmaktadır.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 56). Buna göre, deneklerin % 60'ı

sokağın güvenliğinden, % 80'i bakımından ve % 40'ı temizliğinden hiç memnun değil, % 60'ı düzeninden memnun değildir. Sokağın yaya yoğunluğu ile ilgili olarak deneklerin % 80'i “memnun değilim” ya da “hiç memnun değilim” demektedirler.

Tablo 56. Kemeraltı sokağında memnuniyet düzeyleri (%) (mühendislik-mimarlık-inşaat firmaları)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	60	-	-	40	-
Bakımı	80	20	-	-	-
Temizlik	40	20	20	20	-
Yaya yoğunluğu	40	20	-	40	-
Düzeni	20	60	20	-	-

3.1.8.3. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Mühendislik-mimarlık-inşaat firmaları deneklerinin kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Deneklerin hepsi yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına yerel yönetimin katkıda bulunması gerektiğini belirtmektedirler. Ayrıca, deneklerin % 40'ı valilik, üniversite ve sivil toplum örgütlerinin, % 20'si ise yöre halkının ve tüm kentlinin de katkıda bulunması gerektiğini belirtmişlerdir. Deneklerin % 60'ı bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri, % 40'ı ise örgütlenemeyecekleri sebebiyle birlikte hareket edemeyecekleri görüşündedirler.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için en çok teknik yardıma (proje, malzeme, detay, vb.) (% 66,7) ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler. Daha sonra ise mali yardıma ile işbirliği ve katılıma ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler.

Denekler, kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarının başında turizmin canlanmasının geldiği konusunda hem fikirdirler. Kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente diğer katkılarını ise; ekonominin canlanması, nitelikli dokunun oluşması, düzenli olması ve kültürel mirasın korunup ön plana çıkması olarak sıralamaktadırlar.

3.1.8.4. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Ankette tarihi yapıların genel anlamda değerlendirilmesi açısından yerel yönetim deneklerini etkileyebilecek kriterler belirlenmiştir (Tablo 20). Deneklerden bu kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) değerlendirmeleri istenmiştir. Deneklerin çoğunluğu bakım-onarım maliyeti, alana yapılacak yeni yatırımlar, turizme katkı, kamu hizmetlerinde iyileşme, yaşam kalitesinde iyileşme, prestij, estetik, özgünlük, tarihsel değer, mimari değer, belgesel değer, merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer ve park problemi kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-15).

Kriterlerin birbirleri arasındaki ilişki değerlendirmek için yapılan Spearman sıra korelasyon testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 57) (Ek-16):

Tablo 57. Kriterlerin arasındaki ilişki (müh.-mim.-inş. firmaları)

	Bakım – onarım maliyeti	Ziyaretçi sayısı	Alana yapılacak yeni yatırımlar	Turizme katkı	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Bakım – onarım maliyeti																
Ziyaretçi sayısı							+									
Alana yapılacak yeni yatırımlar						+										
Turizme katkı								+						+		
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme															-	
Kamu hizmetlerinde iyileşme			+													
Yaşam kalitesinde iyileşme		+							+							
Prestij				+										+		
Estetik							+			+						
Özgünlük									+							
Tarihsel değer																
Mimari değer																
Belgesel değer																
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer				+				+								
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü					-											-
Park problemleri																-

Çok yüksek derecede ilişki
 Yüksek derecede ilişki
 Orta derecede ilişki
 Zayıf derecede ilişki
 Çok zayıf derecede ilişki / İlişki yok

Deneklere, Kemeraltı sokağı ve kent açısından proje seçeneklerinin hangisinin daha yararlı olacağı sorulduğunda, tümü seçenek 3'ün Kemeraltı sokağı ve kent açısından daha yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Proje seçenekleri denekler tarafından ağırlıklandırılmış puanlama sonucuna göre de; 3. Seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 58).

Tablo 58. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (mühendislik-mimarlık-inşaat firmaları)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Bakım-onarım maliyetinde artış	37.2	61.2	72.4
Ziyaretçi sayısında artış	20.8	34.6	50.4
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	23.8	42.8	66.6
Turizme katkı	22.6	54.6	85
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	20.8	53.2	79.6
Kamu hizmetlerinde iyileştirme	15.6	46.8	65.4
Yaşam kalitesinde iyileşme	18.8	54.4	83.2
Prestij	18.2	50.8	79.6
Estetik	23.2	57.2	83.6
Özgünlük	24.8	54.4	76.8
Tarihsel değer	31.6	66	84.4
Mimari değer	22	57.6	86.4
Belgesel değer	24	64	75.6
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	21.6	50.4	80
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	24.6	39.8	60
Park problemleri*	39.6	54.4	78
TOPLAM	260.8	653.8	931

* Mühendislik-mimarlık-inşaat firmaları için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

3 Seçenek arasında 16 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. 16 kriter açısından seçenekler arasında fark varsa bunu anlamak için Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre;

Bakım onarım maliyetindeki artış, ziyaretçi sayısındaki artış, insan yoğunluğuna bağlı gürültü ve park problemleri dışındaki kriterler açısından seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 59).

Tablo 59. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (mühendislik-mimarlık-inşaat firmaları)

		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	23,80	42,80	66,60
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	22,60	54,60	85,00
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	20,80	53,20	79,60
Kamu hizmetlerinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	15,60	46,80	65,40
Yaşam kalitesinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	18,80	54,40	83,20
Prestij	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	18,20	50,80	79,60
Estetik	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	23,20	57,20	83,60
Özgünlük	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	24,80	54,40	76,80
Tarihsel değer	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	31,60	66,00	84,40
Mimari değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	22,00	57,60	86,40
Belgesel değer	Homojen gruplar	a	b	b
	Ortalama	24,00	64,00	75,60
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	21,60	50,40	80,00

Seçenek 3 gibi bir projeyi tercih eden denekler, projenin gerçekleşebilmesi durumunda finansman için, % 60'ı 1-1000TL ekonomik katkı verebileceklerini, % 40'ı ise maddi yetersizlik sebebiyle katkıda bulunamayacaklarını belirtmişlerdir.

3.1.9. Alandaki Kiracılar

3.1.9.1. Deneklere İlişkin Değerlendirme

Alandaki kiracıların çoğunluğu ortaokul veya lise mezunu (% 70,4) ve erkektir (% 70,4). Deneklerin % 48,1'i 26-40 yaşlarında, % 25,9'u 40-64 yaşlarında ve yine % 25,9'u 18-25 yaşlarındadır. Deneklerin çoğunluğu en az 20 yıldır Trabzon'da yaşamakta olup (% 81,5) ve 10 yıldan kısa süredir bulunduğu yapıda kiracı (% 77,8) durumundadırlar.

Deneklerin son dönemde yaşanan kriz öncesi ortalama aylık toplam gelirleri sorulduğunda; % 29,6'sı 1001-2500TL arası, yine % 44,4'ü 2501-5000TL arası, % 14,8'i 0-1000TL arası ve % 3,7'si 5001-10000TL arası olduğunu belirtmişlerdir. Ortalama aylık gelirlerinden yapabildikleri tasarruf aşağıdaki Tablo 60'da özetlenmiştir:

Tablo 60. Ortalama aylık gelirler ve tasarruf miktarları (alandaki kiracılar)

Tasarruf	Hiç	% 1-10	% 11-25
Aylık Gelir			
0-1000TL	5 % 62,5	3 % 37,5	-
1001-2500TL	9 % 75	2 % 16,7	1 % 8,3
2501-5000TL	4 % 100	-	-
5001-10000TL	1 % 100	-	-

3.1.9.2. Yapılara İlişkin Değerlendirmeler

Tescilli yapılarda kiracı bulunan deneklerin % 77,8'i yapılarından memnun, % 11,1'i memnun değil, % 5,6'sı hiç memnun değildirler. Ancak, yapılarından memnun olmayan hiçbir denek yapılarının tarihi olmasından şikayetçi değildir (Tablo 61). % 44,4'ü buldukları yapıların bakım onarım ihtiyacı olmadığı, % 27,8'i bakım onarım ihtiyacı olduğu ve yine % 27,8'i kısmen bakım onarım ihtiyacı olduğu görüşündedirler. İhtiyacı olmasına rağmen bakım onarım yapamayan denekler sebep olarak; yapının tarihi eser olmasını (% 60) ve mal sahibiyle olan uyuşmazlığı (% 40) göstermektedirler.

Tablo 61. Yapıların bakım onarım ihtiyacı ve engelleyen etmenler

Engelleyen etmen	Tarihi Eser	Mal sahibi ile uyuşmazlık	Cevap verilmedi
Bakım onarım ihtiyacı			
Var	3 % 60	2 % 40	-
Kısmen	-	1 % 20	4 % 80

Buldukları yapıların bakım onarım ihtiyacı olduğu belirten tescilli yapı kiracılarının bunun için finansal destek ihtiyacı olup olmadığı sorulduğunda; % 60'ı "yok" cevabını vermişlerdir. Buldukları yapıların kısmen bakım onarım ihtiyacı olduğu belirten tescilli yapı kiracılarına bunun için finansal destek ihtiyaçları olup olmadığı sorulduğunda; yine % 60'ı "yok", % 20'si "kısmen", yine % 20'si ise "var" cevabını

vermişlerdir.

Denekler arasındaki tescilli olmayan yapılardaki kiracıların % 55,6'sı yapılarının bakım onarım ihtiyacı olmadığını, % 11,1'i yapılarının kısmen bakım onarım ihtiyacı olduğunu ve yine % 22,2'si yapılarının bakım onarıma ihtiyacı olduğunu söylemektedirler.

Buldukları yapıların bakım onarıma ihtiyacı olduğu belirten tescilli yapı kiracılarının bunun için finansal destek ihtiyacı olup olmadığı sorulduğunda; % 50'si "yok" demişlerdir. Buldukları yapıların kısmen bakım onarıma ihtiyacı olduğu belirten tescilli yapı kiracılarının ise hepsinin bunun için finansal destek ihtiyacı olduğu görülmektedir.

Denekler arasındaki tescilli olmayan yapılardaki kiracıların çoğu (% 88,9) çevrelerindeki tescilli yapılara yönelik yapılacak iyileştirme çalışmalarının kendilerinin yapılarına olumlu etkisi olacağı görüşündedirler. Bu etkilerin en başında ise; "ziyaretçi, müşteri ve turist sayısının artması (% 37,5)" cevabı gelmiştir. Gelen diğer cevaplar ise; "Estetik bir görünüm olur", "Prestiji artar", "Turizm canlanır" ve "Ekonomi canlanır" olarak sıralanmaktadır.

Deneklerden yapılarının sokaktaki konumu, merkeze yakınlığı, büyüklüğü ve erişilebilirliği ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 62). Buna göre; deneklerin % 59,3'ü yapılarının sokaktaki konumundan, % 55,6'sı büyüklüğünden ve % 85,2'si erişilebilirliğinden memnundur.

Tablo 62. Yapılardan memnuniyet düzeyleri (%) (alandaki kiracılar)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Sokaktaki konumu	-	29,6	3,7	59,3	7,4
Büyükülüğü	3,7	25,9	3,7	55,6	11,1
Erişilebilirlik	-	-	-	85,2	14,8
Tarihi olması*	-	-	33,3	44,4	16,7

*Sadece tescilli yapıların mülk sahiplerinin cevaplarıdır.

3.1.9.3. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Alandaki kiracılardan sokağın yaşam kalitesini değerlendirmeleri istendiğinde, % 7,4'ü çok düşük, % 11,1'i düşük, % 55,6'sı orta ve % 25,9'u yüksek olarak değerlendirmişlerdir.

Sokakta eksikliğini duydukları konular içerisinde en önemli olarak altyapının (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri) niteliksiz olmasını (% 25,9) görmektedirler.

Sokakta eksikliğini duydukları konulara gelen diğer cevaplar;

- Sokağın dar ve sıkışık olması,
- Bakımsız olması,
- Düzenli olmaması,
- Tabela ve tente kirliliği,
- Seyyar satıcıların çok olması,
- Kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) niteliksiz olması,
- Gürültülü olması ve
- Yan yolların aktif olarak kullanılamamasıdır.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 63). Buna göre, deneklerin % 63'ü sokağın güvenliğinden, % 51,9'u bakımından ve % 37'si düzeninden hiç memnun değildir. Sokağın temizliğinden deneklerin % 37'si hiç memnun değilken, % 33,3'ü memnundur. Yaya yoğunluğundan deneklerin % 62,9'u memnun ya da çok memnundur.

Tablo 63. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (alandaki kiracılar)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	63,0	3,7	-	25,9	7,4
Bakımı	51,9	7,4	7,4	29,6	3,7
Temizlik	37,0	11,1	14,8	33,3	3,7
Yaya yoğunluğu	3,7	22,2	11,1	29,6	33,3
Düzeni	37,0	18,5	14,8	25,9	3,7

3.1.9.4. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Alandaki kiracıların kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına deneklerin % 77,8'i yerel yönetimin, % 59,3'ü valiliğin, % 33,3'ü yöre halkının, yine % 14,8'i tüm kentlinin, % 22,2'si üniversitenin ve % 7,4'ü sivil toplum örgütlerinin katkı vermesi gerektiği görüşündedirler. Deneklerin büyük çoğunluğu (% 85,2) bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri, % 3,7'si ise örgütlenemeyeceklerinden veya ilgisizlikten dolayı birlikte hareket edemeyecekleri görüşündedirler. % 11,1'i konu ile ilgili olarak "fikrim yok" cevabını vermişlerdir.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için en

çok mali yardıma (% 37) ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler. 2° önemli olarak işbirliği ve katılımın (% 29,6) gerekli olduğunu belirtmektedirler.

Denekler, kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarının başında ziyaretçi, müşteri ve turist sayısının artmasını (% 37) göstermektedirler. Diğer katkılar önem sırasıyla;

- ekonominin canlanması,
- turizmin canlanması,
- düzenli olması,
- rahat dolaşma imkanı vermesi,
- kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) iyileşmesi,
- istihdam yaratması,
- estetik görünüm olması,
- kentin tanıtımına katkı sağlaması,
- kültürel mirasın korunup öne çıkması,
- tarihi yapıların daha kullanışlı hale gelmesi,
- yaşam kalitesinin iyileşmesi,
- gayrimenkul değerinin artması,
- kentin ticari geçmişinin vurgulanması,
- okunabilir bir kent olması ve
- kentin gelişip kalkınması

olarak sıralanmaktadır.

3.1.9.5. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Ankette tarihi yapıların genel anlamda değerlendirilmesi açısından yerel yönetim deneklerini etkileyebilecek kriterler belirlenmiştir (Tablo 20). Deneklerden bu kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) değerlendirmeleri istenmiştir. Deneklerin çoğunluğu ziyaretçi sayısı, alana yapılacak yeni yatırımlar, istihdam artışı, turizme katkı, ticari hizmette iyileşme, kamu hizmetlerinde iyileşme, yaşam kalitesinde iyileşme, estetik, tarihsel değer, mimari değer ve belgesel değer kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-17). Kriterlere verilen puanlar istatistiksel olarak birbirinden farklılık göstermektedir ($x^2:222,760$, df: 180, sig: 0,017).

Ayrıca kriterlere verilen puanlar deneklerin yaş gruplarına ($x^2:105,662$, df: 20, sig: 0,0001), cinsiyetlerine ($x^2: 70,296$, df: 10, sig: 0,0001), eğitim durumlarına ($x^2:79,295$, df:

20, sig: 0,0001), mesleklerine (χ^2 :52,113, df: 20, sig: 0,0001) ve Trabzon'da yaşama sürelerine (χ^2 :26,796, df: 10, sig: 0,003) göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark etmektedir.

Kriterlerin birbirleri arasındaki ilişki değerlendirmek için yapılan Spearman sıra korelasyon testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Daha çok kaliteye yönelik ölçütlerin birbiri ile ilişkili olduğu görülmüştür (Tablo 64) (EK-18).

Tablo 64. Kriterlerin arasındaki ilişki (alandaki kiracılar)

	Kira bedeli	Bakım – onarım maliyeti	Kar	Ziyaretçi sayısı	Alana yapılacak yeni yatırımlar	İstihdam artışı	Turizme katkı	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Kira bedeli		+	+						+										
Bakım – onarım maliyeti	+		+	+	+		+		+	+	+	+	+		+	+			
Kar	+	+		+				+	+	+		+							
Ziyaretçi sayısı		+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+			
Alana yapılacak yeni yatırımlar		+		+			+		+	+				+	+				
İstihdam artışı				+				+	+	+									
Turizme katkı		+		+	+			+		+	+		+	+	+	+	+		
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme			+	+		+	+		+	+			+	+	+				
Kamu hizmetlerinde iyileşme	+	+	+	+	+	+		+		+		+	+					+	
Yaşam kalitesinde iyileşme		+	+	+	+	+	+	+	+			+	+		+	+			
Prestij		+		+			+					+	+	+	+	+	+		
Estetik		+	+	+					+	+	+		+		+	+			
Özgünlük		+		+			+	+	+	+	+	+		+	+	+	+		
Tarihsel değer				+	+		+	+			+		+		+	+	+	+	
Mimari değer		+		+	+		+	+		+	+	+	+	+		+	+	+	
Belgesel değer		+		+			+			+	+	+	+	+	+		+	+	
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer							+				+		+	+	+	+		+	
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü									+					+	+	+	+		
Park problemleri																			

Çok yüksek derecede ilişki
 Yüksek derecede ilişki
 Orta derecede ilişki
 Zayıf derecede ilişki
 Çok zayıf derecede ilişki / İlişki yok

Deneklere, Kemeraltı sokağı ve kent açısından proje seçeneklerinin hangisinin daha yararlı olacağı sorulduğunda, % 85,2'si seçenek 3'ün, % 11,1'i seçenek 2'nin ve % 3,7'si ise seçenek 1'in daha yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Proje seçeneklerinin ağırlıklandırılmış puanlama sonucuna göre de; 3. Seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 65).

Tablo 65. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alandaki kiracılar)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Kira bedelinde artış*	14.67	23.96	41.81
Bakım – onarım maliyeti*	29.22	29.07	35.93
Kar artış	17.78	29.81	55.59
Ziyaretçi sayısında artış	22.52	36.52	71.07
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	18.70	26.52	55.37
İstihdam artışı	20.15	30.19	63.85
Turizme katkı	25.00	41.78	75.74
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	19.52	32.30	65.07
Kamu hizmetlerinde iyileşme	17.11	25.89	57.44
Yaşam kalitesinde iyileşme	19.33	35.30	66.26
Prestij	18.70	33.89	57.63
Estetik	19.19	37.63	69.59
Özgünlük	19.19	31.81	51.59
Tarihsel değer	36.59	34.52	48.56
Mimari değer	22.85	34.67	63.30
Belgesel değer	18.22	30.07	48.04
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	17.67	25.11	37.74
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	16.00	25.26	40.41
Park problemleri*	30.37	37.44	67.30
TOPLAM	222.3	370.3	701.4

* Kiracılar için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

3 Seçenek arasında 19 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. 19 kriter açısından seçenekler arasında fark varsa bunu anlamak için Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre;

Bakım onarım maliyeti ve tarihsel değer kriterleri dışındaki tüm kriterler açısından seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 66).

Tablo 66. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alandaki kiracılar)

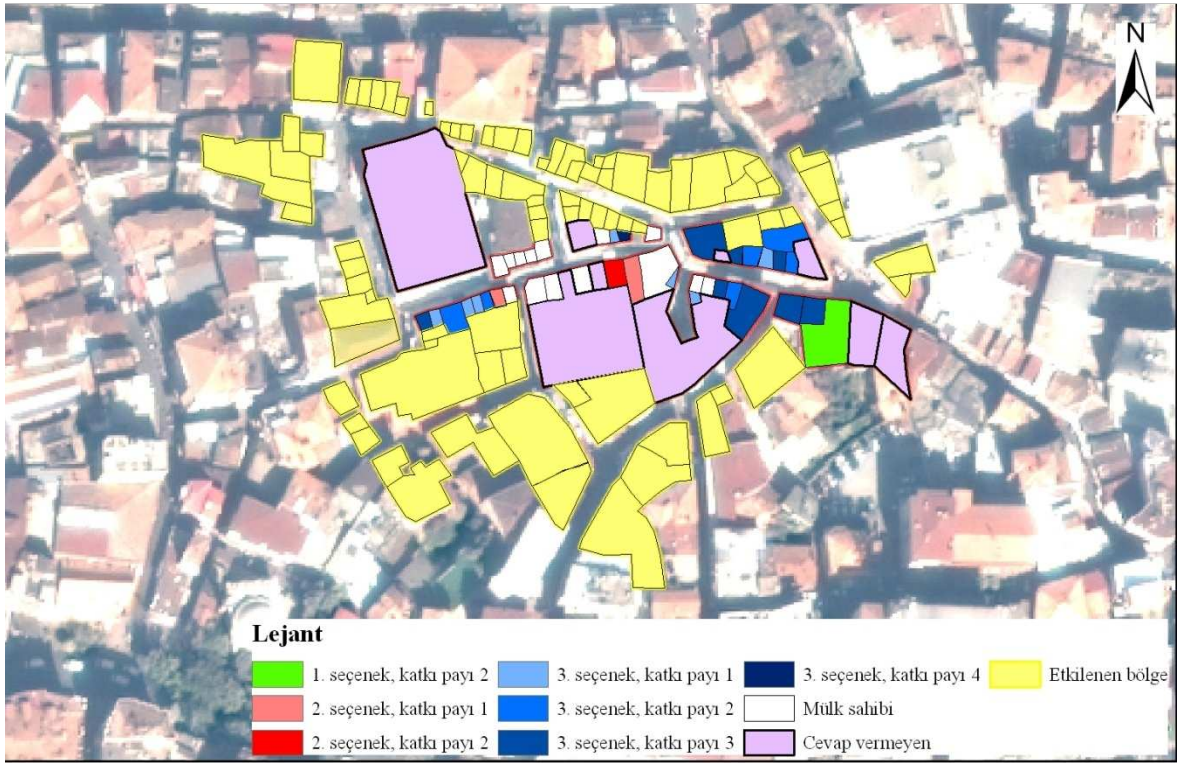
		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Kira bedelinde artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	14,67	23,96	41,81
Kar artışı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	17,78	29,81	55,59
Ziyaretçi sayısında artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	22,52	36,52	71,07
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	18,70	26,52	55,37
İstihdam artışı	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	20,15	30,19	63,85
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	25,00	41,78	75,74
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	19,52	32,30	65,07
Kamu hizmetlerinde iyileşme	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	17,11	25,89	57,44
Yaşam kalitesinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	19,33	35,30	66,26
Prestij	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	18,70	33,89	57,63
Estetik	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	19,19	37,63	69,59
Özgünlük	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	19,19	31,81	51,59
Mimari değer	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	22,85	34,67	63,30
Belgesel değer	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	18,22	30,07	48,04
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	17,67	25,11	37,74
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	16,00	25,25	40,41
Park problemlerinde artış	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	30,37	37,44	67,30

Seçenek 3'ün Kemeraltı sokağı ve kent açısından daha yararlı olduğunu düşünenlerin % 30,4'ü böylesi bir projenin gerçekleşebilmesi durumunda projenin finansmanı için maddi yetersizlik sebebiyle katkıda bulunmayacakları, % 39,1'i 1-1000 TL arası katkıda

bulunabilecekleri, % 1'i 1001-2500 TL arası katkıda bulunabileceklerini ve % 26,1'i ise kendilerinin bulunduğu dükkanların tüm masraflarını karşılayacakları görüşündedirler (Şekil 37) (Tablo 67).

Tablo 67. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alandaki kiracılar)

Katkı	Seçenek	SEÇENEK 1	SEÇENEK 2	SEÇENEK 3
Katkıda bulunmam.		-	2 % 66,7	7 % 30,4
Kendi bulunduğu dükkanın tüm masraflarını karşılarım.		1 % 100	1 % 33,3	6 % 26,1
1-1001 TL		-	-	9 % 39,1
1001-2500 TL		-	-	1 % 4,3

Şekil 37. Alandaki kiracıların seçeneklere göre verebilecekleri katkı

3.1.10. Alandaki Müşteriler - Ziyaretçiler

3.1.10.1. Deneklere İlişkin Değerlendirme

Alandaki müşteri/ziyaretçi deneklerinin % 66,7'si erkektir. Yaş aralıklarının dağılımına bakıldığında; % 37,3'ü 26-40 yaşlarında, % 30,7'si 18-25 yaşlarında, % 29,3'ü 40-64 yaşlarında, % 2'si 18 yaşından küçük ve % 0,7'si 64 yaşından büyüktür. Deneklerin % 65,4'ü ortaokul veya lise mezunu, % 18'i okuryazar veya ilkokul mezunu ve % 16,7'si üniversite mezunudur.

Deneklerin mesleklerinin dağılımına bakıldığında; % 36'sı esnaf / serbest meslek, % 23,3'ü öğrenci, % 13,3'ü işçi, yine % 13,3'ü ev hanımı, % 6,7'si memur, % 4'ü işsiz ve % 3,3'ü emeklidir.

Deneklerin % 80,7'si Trabzonludur. % 0,7'si yurtdışından ve % 18,7'si ise Trabzon dışındadır. Deneklerin % 66'sı 20 yılı aşkın süredir Trabzon'da yaşamaktadırlar.

3.1.10.2. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeleri

Alandaki müşterilerden/ziyaretçilerden sokağın yaşam kalitesini değerlendirmeleri istendiğinde, % 18'i çok düşük, % 34'ü düşük, % 44'ü orta ve % 4'ü yüksek olarak değerlendirmişlerdir.

Sokakta eksikliğini duydukları konular içerisinde en önemli olarak sokağın dar ve sıkışık olması (% 23,3) görmektedirler. Diğer cevaplar;

- Altyapının (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri) niteliksiz olması,
- Kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) niteliksiz olması,
- Gece kullanımının olmaması,
- Esnafın tezgahlarıyla sokağı işgal etmesi,
- Seyyar satıcıların çok olması,
- Ana sokağın çok kalabalık olması
- Taşıtların sokağı işgal etmesi,
- Gürültülü olması,
- Tabela ve tente kirliliği,
- Ticari hizmetin kaliteli olmaması,
- Yapılaşmanın kötü olması,
- Siluetin kötü olması,

- Bakımsız olması,
- Düzenli olmaması,
- Estetik olmaması,
- Tarihi yapıların algılanmaması,
- Konaklama yerlerinin olmaması,
- Yöresel ürünlerin ve tarihi mesleklerin kaybolmakta olması,
- Sosyal alanların (yeşil alan, yeme-içme ve dinlenme alanları) yeterli olmaması,
- Sosyal ilişkilerin iyi olmaması,
- Her yaş ve gelir grubuna hitap etmemesi,
- Yaşam kalitesinin düşük seviyede olması,
- Ticaret biçiminin uygun olmaması,
- Ziyaretçilerin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan alt düzeyde olması,
- Umumi WC'lerin olmaması ve
- Yan yolların aktif olarak kullanılamamasıdır.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 68). Buna göre, deneklerin % 38'i sokağın güvenliğinden, % 44,7'si bakımından ve % 37,3'ü temizliğinden ve % 53,3'ü düzeninden memnun değildirler. Yaya yoğunluğundan deneklerin % 40'ı hiç memnun değildir.

Tablo 68. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (alandaki müşteriler-ziyaretçiler)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	33,3	38,0	9,3	18,0	1,3
Bakımı	20,7	44,7	12,0	22,0	0,7
Temizlik	19,3	37,3	9,3	32,0	2,0
Yaya yoğunluğu	40,0	23,3	13,3	16,7	6,7
Düzeni	25,3	53,3	11,3	9,3	0,7

Deneklere Kemeraltı sokağını tercih etme sebepleri sorulduğunda; % 45'i kestirme-geçiş amaçlı olarak, % 20'si fiyatlar uygun olduğu için, yine % 20'si ürün çeşitliliği olduğu için, % 12,7'si tarihi yapıları yoğun olduğu için, % 10'u yöreye özgü ürünler bulunduğu için ve % 6'sı karmaşasını (hareketliliğini) sevdiği için cevabını vermişlerdir. Deneklerin % 3,3'ü soruyu cevaplamamıştır.

3.1.10.3. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Alandaki müşterilerden/ziyaretçilerden kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapımları istenmiştir.

Yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına deneklerin % 90'ı yerel yönetimin, % 64,7'si valiliğin, % 37,4'ü yöre halkının, yine % 21,3'ü tüm kentlinin, % 29,3'ü üniversitenin ve % 18'si sivil toplum örgütlerinin katkı vermesi gerektiği görüşünde olup, % 4'ü konu ile ilgili olarak "fikrim yok" cevabını vermişlerdir. Deneklerin büyük çoğunluğu (% 87,3) bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri, % 8,7'si ise örgütlenemeyeceklerinden (% 69,2), gerek olmadığından (15,4) veya ilgisizlikten (15,4) dolayı birlikte hareket edemeyecekleri görüşündedirler. Deneklerin % 3,3'ü konu ile ilgili olarak "fikrim yok" cevabını vermiş, % 0,7'si ise soruya cevap vermemiştir.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için denekler en çok mali yardıma (% 44) ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler. 2° önemli olarak teknik yardımın (proje, malzeme, detay, vb.) (% 32) ve 3° önemli olarak halkın bu konuda bilinçlendirilmesinin (% 41) gerekli olduğunu belirtmektedirler.

Deneklerin % 2'si yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağı ve kente katkısının olmayacağı görüşündedirler. Denekler, kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarının başında turizmin canlanması (% 26,7) geldiği görüşündedirler. Gelen diğer cevaplar;

- ekonominin canlanması,
- kentnin tanıtımına katkı sağlaması,
- ziyaretçi, müşteri ve turist sayısının artması,
- rahat dolaşma imkanı vermesi,
- düzenli olması,
- yöresel ürünler ve tarihi mesleklerin ön plana çıkması,
- kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) iyileşmesi,
- prestijinin artması,
- tarihsel değerinin artması,
- kimlik ve imaj kazanması,
- estetik görünüm olması,
- kültürel mirasın korunup öne çıkması,
- tarihi yapıların daha kullanışlı hale gelmesi,

- kültürel sürekliliğin sağlanması,
- yaşam kalitesinin artması,
- istihdam yaratması,
- nitelikli dokunun oluşması,
- okunabilir bir kent olması ve
- kentnin gelişip kalkınması

olarak sıralamaktadırlar.

3.1.10.4. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Ankette tarihi yapıların genel anlamda değerlendirilmesi açısından yerel yönetim deneklerini etkileyebilecek kriterler belirlenmiştir (Tablo 20). Deneklerden bu kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) değerlendirmeleri istenmiştir. Çoğunluğu ziyaretçi sayısı, alana yapılacak yeni yatırımlar, istihdam artışı, turizme katkı, yaşam kalitesinde iyileşme, estetik, tarihsel değer, mimari değer, insan yoğunluğuna bağlı gürültü ve park problemi kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-19). Kriterlere verilen puanlar istatistiksel olarak birbirinden farklılık göstermektedir (χ^2 :545,931, df: 135, sig: 0,0001).

Ayrıca kriterlere verilen puanlar deneklerin yaş gruplarına (χ^2 :72,140, df: 36, sig: 0,0001), cinsiyetlerine (χ^2 : 45,207, df: 27, sig: 0,015), eğitim durumlarına (χ^2 :121,819, df: 36, sig: 0,0001), mesleklerine (χ^2 :155,767, df: 54, sig: 0,0001) ve Trabzon'da yaşama sürelerine (χ^2 :47,276, df: 27, sig: 0,009) göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark etmektedir.

Kriterlerin birbirleri arasındaki ilişki değerlendirmek için yapılan Spearman sıra korelasyon testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 69) (EK-20):

Tablo 69. Kriterlerin arasındaki ilişki (alandaki müşteriler-ziyaretçiler)

	Ziyaretçi sayısı	Alana yapılacak yeni yatırımlar	İstihdam artışı	Turizme katkı	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Ziyaretçi sayısı		+	+	+	+	+	+			+	+	+				
Alana yapılacak yeni yatırımlar	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
İstihdam artışı	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Turizme katkı	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		
Kamu hizmetlerinde iyileşme	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Yaşam kalitesinde iyileşme	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+		
Prestij		+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+		+
Estetik		+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+		+
Özgünlük	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
Tarihsel değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+
Mimari değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+
Belgesel değer		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü						+				+	+	+	+	+		+
Park problemleri		+	+	+		+		+	+	+	+	+	+	+	+	

Çok yüksek derecede ilişki
 Yüksek derecede ilişki
 Orta derecede ilişki
 Zayıf derecede ilişki
 Çok zayıf derecede ilişki / İlişki yok

Deneklere, Kemeraltı sokağı ve kent açısından proje seçeneklerinin hangisinin daha yararlı olduğu sorulduğunda, % 69,3'ü seçenek 3'ün, % 26,7'si seçenek 2'nin ve % 4,7'si ise seçenek 1'in daha yararlı olduğunu belirtmişlerdir.

Kemeraltı sokağını kestirme-geçiş olarak kullanan deneklerin % 64,4'ü, fiyatları uygun bulunduğu için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 73,3'ü, ürün çeşitliliği nedeniyle Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 76,7'si, yöreye özgü ürünler bulunduğu için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 53,3'ü, tarihi yapıları yoğun olduğu için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 68,4'ü ve karmaşasını sevdiği için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 66,7'si seçenek 3'ün daha yararlı olduğu görüşündedirler (Tablo 70).

Tablo 70. Deneklerin sokağı tercih etme sebeplerine göre proje seçeneklerini değerlendirmeleri

Sokağı tercih etme sebebi	Seçenek	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Kestirme- geçiş olarak kullanıyorum.		3 % 6,7	13 % 28,9	29 % 64,4
Fiyatlar uygun.		1 % 3,3	7 % 23,3	22 % 73,3
Ürün çeşitliliği var.		2 % 6,7	5 % 16,7	23 % 76,7
Yöreye özgü ürünler bulunuyor.		1 % 6,7	6 % 40,0	8 % 53,3
Tarihi yapıları yoğun.		-	6 % 31,6	13 % 68,4
Karmaşasını (hareketliliğini) seviyorum.		-	2 % 33,3	4 % 66,7

Proje seçenekleri denekler tarafından ağırlıklandırılmış puanlama sonucuna göre de; 3. seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 71).

Tablo 71. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alandaki müşteriler-ziyaretçiler)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Ziyaretçi sayısında artış	17.98	42.15	64.53
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	15.50	35.82	55.41
İstihdam artışı	15.55	38.29	58.69
Turizme katkı	18.13	44.75	67.29
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	14.43	34.87	53.13
Kamu hizmetlerinde iyileşme	11.73	27.93	44.05
Yaşam kalitesinde iyileşme	13.85	33.61	55.29
Prestij	18.01	40.49	60.93
Estetik	18.41	39.91	62.53
Özgünlük	14.33	34.35	53.12
Tarihsel değer	21.30	46.96	71.56
Mimari değer	18.89	44.45	71.55
Belgesel değer	13.70	33.49	52.15
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	13.15	29.17	46.09
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	16.43	30.50	43.23
Park problemleri*	17.17	29.33	44.86
TOPLAM	173,37	424,26	663,69

* Müşterilerin/Ziyaretçilerin için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

3 Seçenek arasında 16 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. 16 kriter açısından seçenekler arasında fark varsa bunu anlamak için Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre;

Tüm kriterler açısından seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 72).

Tablo 72. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alandaki müşteriler-ziyaretçiler)

		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Ziyaretçi sayısında artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	17,98	42,15	64,53
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	15,50	35,82	55,41
İstihdam artışı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	15,55	38,29	58,69
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	18,13	44,75	67,29
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	14,43	34,87	53,13
Kamu hizmetlerinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	11,73	27,93	44,05
Yaşam kalitesinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	13,85	33,61	55,29
Prestij	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	18,01	40,49	60,93
Estetik	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	18,41	39,91	62,53
Özgünlük	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	14,33	34,35	53,12
Tarihsel değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	21,30	46,96	71,56
Mimari değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	18,89	44,45	71,55
Belgesel değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	13,70	33,49	52,15
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	13,15	29,17	46,09
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	16,43	30,50	43,23
Park problemlerinde artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	17,17	29,33	44,86

Seçenek 3'ün Kemeraltı sokağı ve kent açısından daha yararlı olduğunu düşünenlerin % 46,2'si böylesi bir projenin gerçekleşebilmesi durumunda projenin finansmanı için katkıda bulunmayacakları belirtmişlerdir. Denekler katkıda bulunmamalarına, maddi yetersizliği (% 29,2), gelirleri olmamasını (% 25,1), bunun kamunun görevi olduğunu (% 12,5), yöredeki esnafın vermesi gerektiğini (% 6,3) ve kendilerini ilgilendirmeyeceğini (% 6,3)

neden olarak göstermektedirler. Deneklerin % 41,3'ü 1-500 TL arasında, % 9,6'sı 501-1000TL arasında, % 1'i 1001-2500 TL arası, %1,9'u 2501-5000 TL arası katkıda bulunabilecekleri görüşündedirler (Tablo 73).

Tablo 73. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alandaki müşteriler-ziyaretçiler)

Katkı	Seçenek	SEÇENEK 1	SEÇENEK 2	SEÇENEK 3
Katkıda bulunmam.		4 % 57,1	26 % 66,7	48 % 46,2
1-500 TL		3 % 42,9	11 % 28,2	43 % 41,3
501-1000 TL		-	1 % 2,6	10 % 9,6
1001-2500 TL		-	1 % 2,6	1 % 1
2501-5000 TL		-	-	2 % 1,9

3.1.11. Alan Dışındaki Kiracılar

3.1.11.1. Deneklere İlişkin Değerlendirme

Alan dışındaki kiracıların çoğunluğu ortaokul veya lise mezunu (% 65,4) ve erkektir (% 92,3). Deneklerin % 61,5'i 26-40 yaşlarında, % 26,9'u 40-64 yaşlarında, % 7,7'si 18-25 yaşlarında ve % 3,8'i 64 yaş üstüdür. Deneklerin çoğunluğu en az 20 yıldır Trabzon'da yaşamakta olup (% 80,8) ve 10 yıldan kısa süredir bulunduğu yapıda kiracı (% 61,5) durumundadırlar.

Deneklerin son dönemde yaşanan kriz öncesi ortalama aylık toplam gelirleri sorulduğunda; % 50'si 0-1000TL arası, % 38,5'i 2501-5000TL arası ve % 11,5'i 1001-2500TL arası olduğunu belirtmişlerdir. Ortalama aylık gelirlerinden yapabildikleri tasarruf aşağıdaki Tablo 74'te özetlenmiştir:

Tablo 74. Ortalama aylık gelirler ve tasarruf miktarları (alan dışındaki kiracılar)

Aylık Gelir	Tasarruf	Hiç	% 1-10
0-1000TL		11 % 84,6	2 % 15,4
1001-2500TL		2 % 66,7	1 % 33,3
2501-5000TL		10 % 100	-

3.1.11.2. Yapılara İlişkin Değerlendirmeler

Alan dışındaki tescilli yapılarda kiracı bulunan deneklerin çoğu (% 80) yapılarından memnundurlar. % 60'ı buldukları yapıların bakım onarım ihtiyacı olmadığı, % 40'ı ise bakım onarım ihtiyacı olduğu görüşündedirler. İhtiyacı olmasına rağmen bakım onarım yapamayan denekler gerekçe olarak; yapının tarihi eser olmasını (% 50) ve maddi yetersizliği (% 50) göstermektedirler.

Buldukları yapıların bakım onarıma ihtiyacı olduğu belirten alan dışındaki tescilli yapı kiracılarına finansal destek ihtiyacı olup olmadığı sorulduğunda; % 75'i "var" cevap vermişlerdir.

Denekler arasındaki alan dışındaki tescilli olmayan yapılardaki kiracıların % 56,3'ü yapılarının bakım onarım ihtiyacı olmadığını, % 6,3'ü yapılarının kısmen bakım onarım ihtiyacı olduğunu ve % 37,5'i yapılarının bakım onarıma ihtiyacı olduğunu söylemektedirler.

Buldukları yapıların bakım onarıma ihtiyacı olduğu belirten alan dışındaki tescilli yapı kiracılarının bunun için finansal destek ihtiyacı olup olmadığı sorulduğunda; % 83,3'ü "var" cevabını vermişlerdir. Buldukları yapıların kısmen bakım onarıma ihtiyacı olduğu belirten tescilli yapı kiracılarının ise hepsinin bunun için finansal destek ihtiyacı olduğu görülmektedir.

Denekler arasındaki tescilli olmayan yapılardaki kiracıların çoğu (% 75) çevrelerindeki tescilli yapılara yönelik yapılacak iyileştirme çalışmalarının kendilerinin yapılarına olumlu etkisi olacağı görüşündedirler. Bu etkilerin en başında ise; "mimari değeri artar (% 25)" cevabı gelmiştir. Gelen diğer cevaplar ise; "Estetik bir görünüm olur", "Nitelikli bir doku oluşur", "Tarihsel değeri artar" ve "Ziyaretçi, müşteri, turist sayısı artar" olarak sıralanmaktadır.

Deneklerin yapılarının sokaktaki konumu, merkeze yakınlığı, büyüklüğü ve erişilebilirliği ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 75). Buna göre; deneklerin % 53,8'i yapılarının sokaktaki konumundan, % 73,1'i büyüklüğünden ve % 80,8'i erişilebilirliğinden memnundur.

Tablo 75. Yapıdan memnuniyet düzeyleri (%) (alan dışındaki kiracılar)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Sokaktaki konumu	-	34,6	-	53,8	11,5
Büyüklüğü	3,8	23,1	-	73,1	-
Erişilebilirlik	-	3,8	3,8	80,8	11,5
Tarihi olması*	-	20,0	10,0	40,0	30,0

*Sadece tescilli yapıların mülk sahiplerinin cevaplarıdır.

3.1.11.3. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Alan dışındaki kiracılardan sokağın yaşam kalitesini değerlendirmeleri istendiğinde, % 19,2'si düşük, % 53,8'i orta, % 23,1'i yüksek ve % 3,8'i çok yüksek olarak değerlendirmişlerdir.

Sokakta eksikliğini duydukları konular içerisinde en önemli olarak altyapının (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri) niteliksiz olmasını (% 26,9) görmektedirler. Sokakta eksikliğini duydukları konulara gelen diğer cevaplar;

- Yapılaşmanın kötü olması,
- Sokağın dar ve sıkışık olması,
- Düzenli olmaması,
- Taşıtların sokağı işgal etmesi,
- Ticari hizmetin kalitesiz olması,
- Seyyar satıcıların çok olması ve
- Kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) niteliksiz olmasıdır.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 76). Buna göre, deneklerin % 46,2'si sokağın güvenliğinden, % 34,6'sı bakımından ve % 46,2'si düzeninden hiç memnun değildir. Sokağın temizliğinden deneklerin % 34,6'sı memnun değildir. Yaya yoğunluğundan deneklerin % 69,2'si memnundur.

Tablo 76. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (alan dışındaki kiracılar)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	46,2	23,1	7,7	23,1	-
Bakımı	34,6	26,9	15,4	23,1	-
Temizlik	30,8	34,6	11,5	23,1	-
Yaya yoğunluğu	-	15,4	-	69,2	15,4
Düzeni	46,2	34,6	-	19,2	-

3.1.11.4. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Alan dışındaki kiracıların kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına deneklerin % 96,2'si yerel yönetimin, % 65,4'ü valiliğin, % 23,1'i yöre halkının, % 34,6'sı tüm kentlinin, % 30,8'i üniversitenin ve yine % 30,8'i sivil toplum örgütlerinin katkı vermesi gerektiği görüşündedirler. Deneklerin büyük çoğunluğu (% 92,3) bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri, % 3,8'i ise örgütlenemeyeceklerinden dolayı birlikte hareket edemeyecekleri görüşündedirler. % 3,8'i konu ile ilgili olarak "fikrim yok" cevabını vermişlerdir.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için en çok mali yardıma (% 34,6) ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler. Sonrasında ise işbirliği ve katılımın (% 26,9) gerekli olduğunu belirtmektedirler.

Deneklerin % 7,7'si kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkısı olmayacağı görüşündedirler. Denekler, yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarının başında turizmin canlanması (% 26,9) geldiği görüşündedirler. Gelen diğer cevaplar;

- ziyaretçi, müşteri, turist sayısının artması,
- rahat dolaşma imkanı vermesi,
- kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) iyileşmesi,
- ekonominin canlanması,
- kentnin gelişip kalkınması,
- düzenli olması,
- kimlik ve imaj kazanması,
- prestijinin artması,
- tarihsel değerinin artması,
- yaşam kalitesinin iyileşmesi ve
- kentnin ticari geçmişinin vurgulanması

olarak sıralanmaktadır.

3.1.11.5. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Ankette tarihi yapıların genel anlamda değerlendirilmesi açısından yerel yönetim deneklerini etkileyebilecek kriterler belirlenmiştir (Tablo 20). Deneklerden bu kriterleri

kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) değerlendirmeleri istenmiştir. Çoğunluğu ziyaretçi sayısı, istihdam artışı, kamu hizmetlerinde iyileşme, özgünlük, tarihsel değer ve mimari değer kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-21). Kriterlere verilen puanlar istatistiksel olarak birbirinden farklılık göstermektedir (χ^2 :245,205, df: 180, sig: 0,001).

Ayrıca kriterlere verilen puanlar deneklerin yaş gruplarına (χ^2 :78,778, df: 30, sig: 0,0001), cinsiyetlerine (χ^2 : 54,391, df: 10, sig: 0,0001), eğitim durumlarına (χ^2 :52,627, df: 20, sig: 0,0001), mesleklerine (χ^2 :85,394, df:10, sig: 0,0001) ve Trabzon'da yaşama sürelerine (χ^2 :136,153, df:30, sig: 0,0001) göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark etmektedir.

Kriterlerin birbirleri arasındaki ilişki değerlendirmek için yapılan Spearman sıra korelasyon testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 77) (EK-22):

Tablo 77. Kriterlerin arasındaki ilişki (alan dışı kiracılar)

	Kira bedeli	Bakım – onarım maliyeti	Kar	Ziyaretçi sayısı	Alana yapılacak yeni yatırımlar	İstihdam artışı	Turizme katkı	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Kira bedeli		+	+	+					+		+						+		
Bakım – onarım maliyeti	+		+	+			+	+	+	+	+	+	+			+	+		
Kar	+	+		+	+	+	+	+	+	+		+	+			+	+	+	
Ziyaretçi sayısı	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		
Alana yapılacak yeni yatırımlar			+	+		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+		
İstihdam artışı			+	+	+		+	+		+		+	+		+	+	+	+	
Turizme katkı		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme		+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+		+	+		
Kamu hizmetlerinde iyileşme	+	+	+	+	+		+	+		+	+		+				+		
Yaşam kalitesinde iyileşme		+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+		
Prestij	+	+		+			+	+	+	+		+	+						
Estetik		+	+	+	+	+	+	+		+	+		+	+	+	+		+	
Özgünlük		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+		+
Tarihsel değer				+	+			+		+		+	+		+	+	+	+	+
Mimari değer				+	+	+	+			+		+	+	+		+	+	+	+
Belgesel değer		+	+	+	+	+	+	+		+		+	+	+	+		+	+	+
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+			+	+	+	+		+	+
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü			+			+	+					+		+	+	+	+		+
Park problemleri													+	+	+	+	+	+	

Çok yüksek derede ilişki
 Yüksek derede ilişki
 Orta derede ilişki
 Zayıf derede ilişki
 Çok zayıf derede ilişki / İlişki yok

Deneklere, Kemeraltı sokağı ve kent açısından proje seçeneklerinin hangisinin daha yararlı olduğu sorulduğunda, % 88,5'i seçenek 3'ün, % 3,8'i seçenek 2'nin ve % 3,8'i ise seçenek 1'in daha yararlı olduğunu belirtmiş, % 3,8'i ise yorum yapmamıştır. Ağırlıklandırılmış puanlama sonucuna göre de; 3. Seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 78).

Tablo 78. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alan dışındaki kiracılar)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Kira bedelinde artış*	11.92	21.92	51.19
Bakım – onarım maliyeti*	26.81	20.31	33.65
Kar artış	11.23	20.08	51.77
Ziyaretçi sayısında artış	13.54	23.04	61.5
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	9.46	17.27	45.58
İstihdam artışı	11.04	18.35	51.85
Turizme katkı	12.23	22.96	65.65
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	11.23	18.88	46.12
Kamu hizmetlerinde iyileşme	8.34	14.31	29.81
Yaşam kalitesinde iyileşme	11.46	20.65	58.96
Prestij	14.04	22.96	51.96
Estetik	13.38	22.62	60.15
Özgünlük	12.69	20.58	53.46
Tarihsel değer	33.42	22.77	50.77
Mimari değer	20.19	22.42	59.23
Belgesel değer	16.08	24.85	57.12
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	10.81	17.19	41.81
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	10.12	15.85	38.54
Park problemleri*	21	28.15	59.15
TOPLAM	139.3	222.7	603.2

* Kiracılar için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

3 Seçenek arasında 16 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. 16 kriter açısından seçenekler arasında fark varsa bunu anlamak için Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre;

Bakım onarım maliyeti kriteri dışındaki tüm kriterler açısından seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 79).

Tablo 79. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alan dışındaki kiracılar)

		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Kira bedelinde artış	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	11,92	21,92	51,19
Kar artışı	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	11,23	20,08	51,77
Ziyaretçi sayısında artış	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	13,54	23,04	61,50
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	9,46	17,27	45,58
İstihdam artışı	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	11,04	18,35	51,85
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	12,23	22,96	65,65
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	11,23	18,88	46,12
Kamu hizmetlerinde iyileşme	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	8,35	14,31	29,81
Yaşam kalitesinde iyileşme	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	11,46	20,65	58,96
Prestij	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	14,04	22,96	51,96
Estetik	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	13,38	22,62	60,15
Özgünlük	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	12,69	20,58	53,46
Tarihsel değer	Homojen gruplar	a	a,b	b
	Ortalama	22,77	33,42	50,77
Mimari değer	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	20,19	22,42	59,23
Belgesel değer	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	16,08	24,85	57,12
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	10,81	17,19	41,81
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	10,12	15,85	38,54
Park problemlerinde artış	Homojen gruplar	a	a	b
	Ortalama	21,00	28,15	59,15

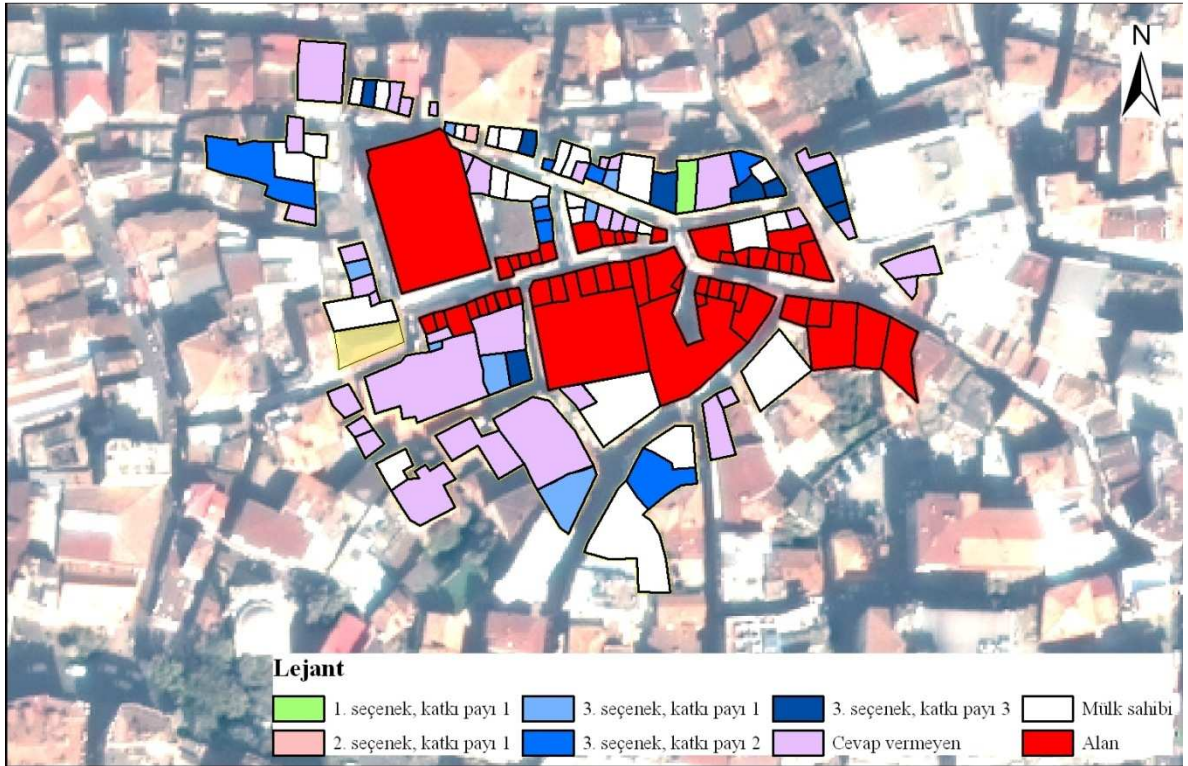
Seçenek 3'ün Kemeraltı sokağı ve kent açısından daha yararlı olduğunu düşünenlerin % 30,7'si böylesi bir projenin gerçekleştirilmesi durumunda projenin finansmanı için katkıda

bulunmayacaklarını belirtmişlerdir. Denekler katkıda bulunmamlarına gerekçe olarak, maddi yetersizliği (% 50), bunun kamunun görevi olduğunu (% 12,5) ve kiracı olmasını (% 37,5) göstermektedirler.

Deneklerin % 34,8'i 1-1000 TL arası katkıda bulunabilecekleri ve % 30,4'ü ise kendilerinin buldukları dükkanların tüm masraflarını karşılayacakları görüşündedirler (Şekil 38) (Tablo 80).

Tablo 80. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alan dışındaki kiracılar)

Katkı	Seçenek	SEÇENEK 1	SEÇENEK 2	SEÇENEK 3
Katkıda bulunmam.		1 % 100	1 % 100	8 % 34,8
Kendi bulunduğu dükkanın tüm masraflarını karşılarım.		-	-	7 % 30,4
1-1001 TL		-	-	8 % 34,8

Şekil 38. Alan dışındaki kiracıların seçeneklere göre verebilecekleri katkı

3.1.12. Alan Dışındaki Müşteriler - Ziyaretçiler

3.1.12.1. Deneklere İlişkin Değerlendirme

Alan dışındaki müşteri/ziyaretçi deneklerinin % 66'sı erkektir. Yaş aralıklarının dağılımına bakıldığında; % 47'si 26-40 yaşlarında, % 27'si 18-25 yaşlarında, % 21'i 40-64 yaşlarında, % 3'ü 18 yaşından küçük ve % 2'si 64 yaşından büyüktür. Deneklerin % 62'si ortaokul veya lise mezunu, % 11'i okuryazar veya ilkökul mezunu ve % 27'si üniversite mezunudur.

Deneklerin mesleklerinin dağılımına bakıldığında; % 32'si esnaf / serbest meslek, % 22'si öğrenci, % 15'i memur, % 9'u işçi, yine % 9'u ev hanımı, % 7'si işsiz ve % 5'i emeklidir.

Deneklerin % 69'u Trabzonludur ve % 31'i ise Trabzon dışındandır. Deneklerin % 56'sı 20 yılı aşkın süredir Trabzon'da yaşamaktadırlar.

3.1.12.2. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Alan dışındaki müşterilerden/ziyaretçilerden sokağın yaşam kalitesini değerlendirmeleri istendiğinde, % 18'i çok düşük, % 39'u düşük, % 33'ü orta ve % 10'u yüksek olarak değerlendirmişlerdir.

Sokakta eksikliğini duydukları konular içerisinde en başta ana sokağın çok kalabalık olması (% 32) gelmektedir. Gelen diğer cevaplar;

- sokağın dar ve sıkışık olması,
- Umumi WC'lerin olmaması,
- Seyyar satıcıların çok olması,
- Esnafın tezgahlarıyla sokağı işgal etmesi,
- Taşıtların sokağı işgal etmesi,
- Ticari hizmetin kaliteli olmaması,
- Gece kullanımının olmaması,
- Yapılaşmanın kötü olması,
- Kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) niteliksiz olması,
- Sosyal alanların (yeşil alan, yeme-içme ve dinlenme alanları) yeterli olmaması,
- Altyapının (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri) niteliksiz olması,
- Gürültülü olması ve

- Siluetin kötü olması,
- Bakımsız olması,
- Düzenli olmaması,
- Estetik olmaması,
- Tarihi yapıların algılanmaması,
- Konaklama yerlerinin olmaması,
- Yaşam kalitesinin düşük seviyede olması,
- Ticaret biçiminin uygun olmaması,
- Yöresel ürünlerin ve tarihi mesleklerin kaybolmakta olması,
- Yan yolların aktif olarak kullanılmamasıdır.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 81). Buna göre, deneklerin % 37'i sokağın güvenliğinden, % 64'ü yaya yoğunluğundan, % 55'i düzeninden hiç memnun değildir. % 37'si bakımından memnun değildir. % 60'ı sokağın temizliğinden hiç memnun değil ya da memnun değildir.

Tablo 81. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	37,0	26,0	5,0	32,0	-
Bakımı	30,0	37,0	7,0	26,0	-
Temizlik	24,0	36,0	4,0	36,0	-
Yaya yoğunluğu	64,0	23,0	4,0	6,0	3,0
Düzeni	55,0	35,0	3,0	7,0	-

Deneklere Kemeraltı sokağını tercih etme nedenleri sorulduğunda; % 35,9'u kestirme-geçiş amaçlı olarak, % 23,4'ü fiyatlar uygun olduğu için, % 21,6'sı ürün çeşitliliği olduğu için, % 13'ü yöreye özgü ürünler bulunduğu için, % 4,2'si tarihi yapıları yoğun olduğu için, ve % 1,3'ü karmaşasını (hareketliliğini) sevdiği için kullandıklarını belirtmişlerdir. Deneklerin % 0,6'sı ise tanıdıklarını ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir.

3.1.12.3. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Alan dışındaki müşterilerden/ziyaretçilerden kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına deneklerin % 79'u yerel yönetimin, % 55'i

valiliğin, % 20'si yöre halkının, yine % 43'ü tüm kentlinin, % 37'si üniversitenin ve % 27'si sivil toplum örgütlerinin katkı vermesi gerektiği görüşündedirler. % 5'i konu ile ilgili olarak "fikrim yok" cevabını vermişlerdir. Deneklerin büyük çoğunluğu (% 84) bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri, % 9'u ise örgütlenemeyeceklerinden (% 55,6) veya ilgisizlikten (44,4) dolayı birlikte hareket edemeyecekleri görüşünü taşımaktadırlar. Deneklerin % 7'si konu ile ilgili olarak "fikrim yok" cevabını vermiştir.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için denekler en çok mali yardıma (% 51) ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler. 2. derece önemli olarak teknik yardımın (proje, malzeme, detay, vb.) (% 36) ve 3.derece önemli olarak halkın bu konuda bilinçlendirilmesinin (% 38) gerekli olduğunu belirtmektedirler.

Deneklerin % 9'u yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağı ve kente katkısının olmayacağı görüşündedirler. Denekler, kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarının başında turizmin canlanması (% 25) geldiği görüşündedirler. Kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente diğer katkılarını, denekler;

- ekonominin canlanması,
- kentin tanıtımına katkı sağlaması,
- düzenli olması,
- prestijinin artması,
- kentin gelişip kalkınması,
- kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) iyileşmesi,
- rahat dolaşma imkanı vermesi,
- tarihsel değerinin artması,
- ziyaretçi, müşteri ve turist sayısının artması,
- kültürel mirasın korunup öne çıkması,
- ürün çeşitliliğinin artması,
- yöresel ürünler ve tarihi mesleklerin ön plana çıkması,
- nitelikli dokunun oluşması,
- kimlik ve imaj kazanması,
- yaşam kalitesinin artması,
- istihdam yaratması,
- estetik görünüm olması,

- tarihi yapıların daha kullanışlı hale gelmesi,
- özgünlüğünün ortaya çıkması,
- okunabilir bir kent olması,
- kültürel sürekliliğin sağlanması ve
- emsal teşkil etmesi

olarak sıralamaktadırlar.

3.1.12.4. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Ankette tarihi yapıların genel anlamda değerlendirilmesi açısından yerel yönetim deneklerini etkileyebilecek kriterler belirlenmiştir (Tablo 20). Deneklerden bu kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) değerlendirmeleri istenmiştir. Deneklerin çoğunluğu turizme katkı, yaşam kalitesinde iyileşme, tarihsel değer, mimari değer ve park problemi kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-23). Kriterlere verilen puanlar istatistiksel olarak birbirinden farklılık göstermektedir (χ^2 :466,622, df: 135, sig: 0,0001).

Ayrıca kriterlere verilen puanlar deneklerin yaş gruplarına (χ^2 :151,304, df: 36, sig: 0,0001), cinsiyetlerine (χ^2 : 43,761, df: 9, sig: 0,0001), eğitim durumlarına (χ^2 :34,530, df: 18, sig: 0,011), mesleklerine (χ^2 :144,039, df: 54, sig: 0,0001) ve Trabzon'da yaşama sürelerine (χ^2 :73,348, df: 36, sig: 0,0001) göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark etmektedir.

Kriterlerin birbirleri arasındaki ilişki değerlendirmek için yapılan Spearman sıra korelasyon testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Daha çok kalite ve turizme yönelik ölçütlerin birbiri ile ilişkili olduğu görülmüştür (Tablo 82) (EK-24).

Tablo 82. Kriterlerin arasındaki ilişki (alan dışı müşteriler ziyaretçiler)

	Ziyaretçi sayısı	Alana yapılacak yeni yatırımlar	İstihdam artışı	Turizme katkı	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Ziyaretçi sayısı		+	+					+	+		+	+				
Alana yapılacak yeni yatırımlar	+		+	+		+		+	+	+	+	+	+	+		
İstihdam artışı	+	+						+			+	+				+
Turizme katkı		+			+	+	+	+	+	+	+	+				
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme				+		+	+		+	+	+	+	+	+	+	
Kamu hizmetlerinde iyileşme		+		+	+			+	+	+	+	+				
Yaşam kalitesinde iyileşme				+	+				+	+	+	+				
Prestij	+	+	+	+		+			+	+	+	+				
Estetik	+	+		+	+	+	+	+		+	+	+	+			
Özgünlük		+		+	+	+	+	+	+		+	+	+	+		
Tarihsel değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+		
Mimari değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+		
Belgesel değer		+			+				+	+	+	+		+	+	
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer		+			+					+	+	+	+		+	
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü					+								+	+		+
Park problemleri			+												+	

Çok yüksek derede ilişki
 Yüksek derede ilişki
 Orta derede ilişki
 Zayıf derede ilişki
 Çok zayıf derede ilişki / İlişki yok

Deneklere, Kemeraltı sokağı ve kent açısından proje seçeneklerinin hangisinin daha yararlı olduğu sorulduğunda, % 86,0'sı seçenek 3'ün, % 12'si seçenek 2'nin ve % 2'si ise seçenek 1'in daha yararlı olduğunu belirtmişlerdir.

Kemeraltı sokağını kestirme-geçiş olarak kullanan deneklerin % 81,5'i, fiyatları uygun bulunduğu için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 76,8'i, ürün çeşitliliği nedeniyle Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin hepsi, yöreye özgü ürünler bulunduğu için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 92,9'u, tarihi yapıları yoğun olduğu için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin tümü ve karmaşasını sevdiği için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 60'ı seçenek 3'ün daha yararlı olduğu görüşündedir (Tablo 83).

Tablo 83. Deneklerin sokağı tercih etme sebeplerine göre proje seçeneklerini değerlendirmeleri

Sokağı tercih etme sebebi	Seçenek	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Kestirme- geçiş olarak kullanıyorum.		-	5 % 18,5	22 % 81,5
Fiyatlar uygun.		1 % 3,6	5 % 17,9	22 % 78,6
Ürün çeşitliliği var.		-	-	20 % 100
Yöreye özgü ürünler bulunuyor.		-	1 % 7,1	13 % 92,9
Tarihi yapıları yoğun.		-	-	6 % 100
Karmaşasını (hareketliliğini) seviyorum.		1 % 20	1 % 20	3 % 60

Proje seçenekleri ağırlıklandırılmış puanlama sonucuna göre de; 3. Seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 84).

Tablo 84. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Ziyaretçi sayısında artış	19.30	40.20	57.03
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	16.28	36.10	50.02
İstihdam artışı	15.67	34.56	48.94
Turizme katkı	21.68	48.16	65.81
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	18.24	39.63	53.18
Kamu hizmetlerinde iyileşme	14.15	30.95	41.64
Yaşam kalitesinde iyileşme	21.53	46.05	63.75
Prestij	19.87	36.36	47.46
Estetik	21.02	42.29	57.97
Özgünlük	22.35	39.41	53.66
Tarihsel değer	35.15	50.40	65.43
Mimari değer	33.70	51.76	69.16
Belgesel değer	24.92	37.09	49.69
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	19.74	36.53	48.11
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	21.51	37.47	45.99
Park problemleri*	23.61	39.81	48.13
TOPLAM	239.18	452.01	620.70

* Müşterilerin/Ziyaretçilerin için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

3 Seçenek arasında 16 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. 16 kriter açısından seçenekler arasında fark varsa bunu anlamak için Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre;

Tüm kriterler açısından seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 85).

Tablo 85. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler)

		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Ziyaretçi sayısında artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	19,30	40,20	57,03
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	16,28	36,10	50,20
İstihdam artışı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	15,67	34,56	48,94
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	21,68	48,16	65,81
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	18,24	39,63	53,18
Kamu hizmetlerinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	14,15	30,95	41,64
Yaşam kalitesinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	21,53	46,05	63,75
Prestij	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	19,87	36,36	47,46
Estetik	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	21,02	42,29	57,97
Özgünlük	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	22,35	39,41	53,66
Tarihsel değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	35,15	50,40	65,43
Mimari değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	33,70	51,76	69,16
Belgesel değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	24,92	37,09	49,69
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	19,74	36,53	48,11
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	21,51	37,47	45,99
Park problemlerinde artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	23,61	39,81	48,13

Seçenek 3'ün Kemeraltı sokağı ve kent açısından daha yararlı olduğunu düşünenlerin % 68,2'si böylesi bir projenin gerçekleştirilmesi durumunda projenin finansmanı için katkıda bulunmayacaklarını belirtmişlerdir. Denekler katkıda bulunmamalarına, maddi yetersizliği (% 35,6), bunun kamunun görevi olduğunu (% 15,3), gelirleri olmamasını (% 3,4), yöredeki esnafın vermesi gerektiğini (% 1,7) ve kendilerini ilgilendirmeyeceğini (% 1,7)

gerekece olarak göstermektedirler. Deneklerin % 23,3'ü 1-500 TL arasında, % 5,8'i 501-1000TL arasında ve % 2,3'ü 1001-2500 TL arası katkıda bulunabilecekleri görüşündedirler (Tablo 86).

Tablo 86. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler)

Katkı	Seçenek	SEÇENEK 1	SEÇENEK 2	SEÇENEK 3
Katkıda bulunmam.		2 % 100	11 % 91,7	59 % 68,6
1-500 TL		-	1 % 8,3	20 % 23,3
501-1000 TL		-	-	5 % 5,8
1001-2500 TL		-	-	2 % 2,3

3.1.13. Halk

3.1.13.1. Deneklere İlişkin Değerlendirme

Halk deneklerinin % 60,9'u erkektir. Yaş aralıklarının dağılımına bakıldığında; % 42,4'ü 18-25 yaşlarında, % 35,9'u 26-40 yaşlarında, % 16,8'i 41-64 yaşlarında, % 1'i 18 yaşından küçük ve % 0,8'i 64 yaşından büyüktür. Deneklerin % 55,8'i ortaokul veya lise mezunu, % 10,4'ü okuryazar veya ilkökul mezunu ve % 33,9'u üniversite mezunudur.

Deneklerin mesleklerinin dağılımına bakıldığında; % 34,6'sı esnaf / serbest meslek, % 29,7'si öğrenci, % 10,4'ü memur, % 7,6'sı işçi, yine % 8,9'u ev hanımı, % 2,3'ü işsiz ve % 6,5'i emeklidir.

Deneklerin % 65,1'i Trabzonludur. % 34,4'ü Trabzon dışından ve % 0,5'i yurtdışındandır. Deneklerin % 49,5'i 20 yılı aşkın süredir Trabzon'da yaşamaktadırlar.

3.1.13.2. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Halk deneklerinden sokağın yaşam kalitesini değerlendirmeleri istendiğinde, % 19'u çok düşük, % 34,9'u düşük, % 37,8'i orta, % 7,6'sı yüksek ve % 0,8'i çok yüksek olarak nitelendirmişlerdir.

Sokakta eksikliğini duydukları konular içerisinde en önemli olarak sokağın dar ve sıkışık olmasını (% 23,4) görmektedirler. Gelen diğer cevaplar;

-Ana sokağın çok kalabalık olması,

- Seyyar satıcıların çok olması,
- Düzensiz olması,
- Esnafın tezgahlarıyla sokağı işgal etmesi,
- Ticari hizmetin kaliteli olmaması,
- Taşıtların sokağı işgal etmesi,
- Tarihi yapıların algılanmaması,
- Tabela ve tente kirliliği,
- Yapılaşmanın kötü olması,
- Gece kullanımının olmaması,
- Siluetin kötü olması,
- Kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) niteliksiz olması,
- Sosyal alanların (yeşil alan, yeme-içme ve dinlenme alanları) yeterli olmaması,
- Altyapının (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri) niteliksiz olması,
- Gürültülü olması
- Bakımsız olması,
- Estetik olmaması,
- Her yaş ve gelir grubuna hitap etmemesi,
- Yaşam kalitesinin düşük seviyede olması,
- Ticaret biçiminin uygun olmaması,
- Yöresel ürünlerin ve tarihi mesleklerin kaybolmakta olması,
- Ziyaretçiler sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan alt düzeyde olması,
- Yan yolların aktif olarak kullanılamaması,
- Konaklama yerlerinin olmaması,
- Sosyal ilişkilerin kötü olması ve
- Ticaret birimlerinin biçimsiz olması

olarak sıralanabilir.

Deneklerin sokağın güvenliği, bakımı, temizliği, yaya yoğunluğu ve düzeni ile ilgili memnuniyet düzeylerini belirtmeleri istenmiştir (Tablo 87). Buna göre, deneklerin % 33,6'sı sokağın güvenliğinden, % 38,5'i bakımından ve % 34,1'i temizliğinden memnun değildirler. Deneklerin % 64'ü yaya yoğunluğundan ve % 46,1'i ise düzeninden hiç memnun değildir.

Tablo 87. Kemeraltı sokağından memnuniyet düzeyleri (%) (halk)

	Hiç memnun değil	Memnun değil	Orta	Memnun	Çok memnun
Güvenlik	30,2	33,6	6,3	28,4	1,6
Bakımı	28,1	38,5	6,0	26,6	0,8
Temizlik	27,1	34,1	7,8	29,9	1,0
Yaya yoğunluğu	64,1	20,8	4,9	8,9	1,3
Düzeni	46,1	32,0	8,3	12,2	1,3

Deneklere Kemeraltı sokağını tercih etme sebepleri sorulduğunda; % 35,9'u kestirme-geçiş amaçlı olarak, % 23,4'ü fiyatlar uygun olduğu için, % 21,6'sı ürün çeşitliliği olduğu için, % 13'ü yöreye özgü ürünler bulunduğu için, % 4,2'si tarihi yapıları yoğun olduğu için ve % 1,3'ü karmaşasını (hareketliliğini) sevdiği için kullandıklarını belirtmişlerdir. % 0,6'sı ise hiç kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

3.1.13.3. Olası Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Halk deneklerinden kentsel koruma uygulamalarında işbirliği ve katılım boyutu ile ilgili değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına deneklerin % 86,2'si yerel yönetimin, % 52,1'i valiliğin, % 31,3'ü yöre halkının, yine % 38,3'ü tüm kentlinin, % 36,5'i üniversitenin ve % 28,6'sı sivil toplum örgütlerinin katkı vermesi gerektiği görüşündedirler. % 5'i konu ile ilgili olarak "fikrim yok" cevabını vermişlerdir. Deneklerin büyük çoğunluğu (% 75,8) bu aktörlerin birlikte hareket edebilecekleri, % 16,4'ü ise gerek olmadığından (% 15,9), örgütlenemeyeceklerinden (% 50,8), ilgisizlikten (% 19) veya finans güçlüğünden (% 14,3) dolayı birlikte hareket edemeyecekleri görüşündedirler. Deneklerin % 7'si konu ile ilgili olarak "fikrim yok" cevabını vermiş, % 0,8'i ise cevap vermemiştir.

Kemeraltı sokağında ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için denekler en çok mali yardıma (% 45,8) ihtiyaç duyulacağı görüşündedirler. 2. derece önemli olarak teknik yardımın (proje, malzeme, detay, vb.) (% 34,4) ve 3.derece önemli olarak işbirliği ve katılımın (% 31,5) gerekli olduğunu belirtmektedirler.

Deneklerin % 10,7'si yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağı ve kente katkısının olmayacağı görüşündedirler. Denekler, kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente katkılarının başında turizmin canlanması (% 21,6) gelmektedir. Diğer cevaplar;

-ekonominin canlanması,

- kentin gelişip kalkınması,
- prestijinin artması,
- ziyaretçi, müşteri ve turist sayısının artması,
- kentin tanıtımına katkı sağlaması,
- rahat dolaşma imkanı vermesi,
- düzenli olması,
- nitelikli dokunun oluşması,
- gece kullanımının olması,
- yaşam kalitesinin artması,
- istihdam yaratması,
- her yaş ve gelir grubuna hitap etmesi,
- ticari hizmetin kalitesinin artması,
- kültürel mirasın korunup öne çıkması,
- tarihsel değerinin artması,
- kimlik ve imaj kazanması,
- özgünlüğünün ortaya çıkması,
- estetik görünüm olması,
- tarihi yapıların daha kullanışlı hale gelmesi,
- kültürel sürekliliğin sağlanması,
- ürün çeşitliliğinin artması,
- kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği) iyileşmesi,
- sosyal alanlar (yeşil alan, yeme-içme ve dinlenme alanları) yaratılması,
- kentin ticari geçmişinin vurgulanması,
- okunabilir bir kent olması ve
- emsal teşkil etmesi

olarak sıralanmaktadır.

3.1.13.4. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Deneklerden önceden belirlenen (Tablo 20), tarihi yapıların genel anlamda değerlendirileceği kriterleri kendileri için taşıdıkları önem derecesini 10'lu skalada (1 en küçük, 10 en yüksek) puanlamaları istenmiştir. Deneklerin çoğunluğu ziyaretçi sayısı, alana yapılacak yeni yatırımlar, turizme katkı, yaşam kalitesinde iyileşme, prestij, estetik, özgünlük, tarihsel değer, mimari değer, belgesel değer, merak, hayranlık, övünç gibi

duygusal değer, insan yoğunluğuna bağlı gürültü ve park problemi kriterlerine 9 ya da 10 puan vermişlerdir (EK-25). Kriterlere verilen puanlar birbirlerinden istatistiksel açıdan farklılık göstermektedir (χ^2 :739,043, df: 135, sig: 0,0001).

Ayrıca kriterlere verilen puanlar deneklerin yaş gruplarına (χ^2 :211,433, df: 36, sig: 0,0001), cinsiyetlerine (χ^2 : 54,679, df: 9, sig: 0,0001), eğitim durumlarına (χ^2 :120,500, df: 18, sig: 0,0001), mesleklerine (χ^2 :234,027, df: 54, sig: 0,0001) ve Trabzon'da yaşama sürelerine (χ^2 :101,128, df: 36, sig: 0,0001) göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde fark etmektedir.

Kriterlerin birbirleri arasındaki ilişki değerlendirmek için yapılan Spearman sıra korelasyon testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Daha çok kaliteye yönelik ölçütlerin birbiri ile ilişkili olduğu görülmüştür (Tablo 88) (Ek-26):

Tablo 88. Kriterlerin arasındaki ilişki (halk)

	Ziyaretçi sayısı	Alana yapılacak yeni yatırımlar	İstihdam artışı	Turizme katkı	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Ziyaretçi sayısı		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+
Alana yapılacak yeni yatırımlar	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
İstihdam artışı	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Turizme katkı	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kamu hizmetlerinde iyileşme	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+		
Yaşam kalitesinde iyileşme		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+		
Prestij	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+		+
Estetik	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+
Özgünlük	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
Tarihsel değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+
Mimari değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+
Belgesel değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	+	+	+		+				+	+	+	+	+	+		+
Park problemleri	+	+	+		+			+	+	+	+	+	+	+	+	

Çok yüksek derecede ilişki
 Yüksek derecede ilişki
 Orta derecede ilişki
 Zayıf derecede ilişki
 Çok zayıf derecede ilişki / İlişki yok

Deneklere, Kemeraltı sokağı ve kent açısından proje seçeneklerinin hangisinin daha yararlı olduğu sorulduğunda, % 75,8'i seçenek 3'ün, % 20,6'sı seçenek 2'nin ve % 2,6'sı ise seçenek 1'in daha yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Deneklerin % 1'i soruyu cevaplamamıştır.

Kemeraltı sokağını kestirme-geçiş olarak kullanan deneklerin % 75,4'ü, fiyatları uygun bulduğu için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 73,3'ü, ürün çeşitliliği nedeniyle Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 83,1'i, yöreye özgü ürünler bulunduğu için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 70'i, tarihi yapıları yoğun olduğu için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 87,5'i ve karmaşasını sevdiği için Kemeraltı sokağını kullanan deneklerin % 40'ı seçenek 3'ün daha yararlı olduğu görüşündedirler. Kemeraltı sokağını kullanmayan deneklerin % 50'si seçenek 3'ün daha yararlı olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 89).

Tablo 89. Deneklerin sokağı tercih etme sebeplerine göre proje seçeneklerini değerlendirmeleri

Sokağı tercih etme sebebi	Seçenek	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Kestirme- geçiş olarak kullanıyorum.		2 % 1,4	32 % 23,3	104 % 75,4
Fiyatlar uygun.		2 % 2,2	20 % 22,2	66 % 73,3
Ürün çeşitliliği var.		2 % 2,4	11 % 13,3	69 % 83,1
Yöreye özgü ürünler bulunuyor.		1 % 2,0	13 % 26,0	35 % 70,0
Tarihi yapıları yoğun.		1 % 6,3	1 % 6,3	14 % 87,5
Karmaşasını (hareketliliğini) seviyorum.		1 % 20,0	2 %40,0	2 % 40,0
Kullanmıyorum.		1 % 50	-	1 % 50

Proje seçenekleri denekler tarafından ağırlıklandırılmış puanlama sonucuna göre de; 3. seçenek, ön plana çıkmaktadır (Tablo 90).

Tablo 90. Proje seçeneklerinin ortalama ağırlıklı puanları (halk)

	SEÇENEK1	SEÇENEK2	SEÇENEK3
Ziyaretçi sayısında artış	32.10	50.39	65.26
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	30.61	49.17	61.85
İstihdam artışı	31.68	50.36	60.17
Turizme katkı	35.18	56.13	70.87
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	30.52	47.24	60.22
Kamu hizmetlerinde iyileşme	26.64	42.08	53.06
Yaşam kalitesinde iyileşme	31.62	49.88	62.09
Prestij	30.38	46.33	58.16
Estetik	34.25	50.62	64.06
Özgünlük	32.61	48,00	58.76
Tarihsel değer	42.59	58.18	70.89
Mimari değer	41.20	58.25	71.51
Belgesel değer	31.85	46.53	58.68
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	31.54	47.47	57.36
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü*	35.18	44.86	51.83
Park problemleri*	39.28	52.46	61.27
TOPLAM	388.31	603.3	759.82

* Halk için fayda olarak görülen değerler (+) olarak, maliyet olarak görülen kriterler (kırmızı renkle gösterilmiştir) (-) değer olarak ele alınmıştır.

3 Seçenek arasında 16 kriter açısından ayrı ayrı fark olup olmadığını irdelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. 16 kriter açısından seçenekler arasında fark varsa bunu anlamak için Duncan testi kullanılmıştır. Buna göre;

Tüm kriterler açısından seçenekler arasında farklılık olduğu görülmüştür (Tablo 91).

Tablo 91. Kriterler bazında seçeneklerin karşılaştırması - tek yönlü varyans analizi (halk)

		Seçenek 1	Seçenek 2	Seçenek 3
Ziyaretçi sayısında artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	32,10	50,39	65,26
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	30,61	49,17	61,85
İstihdam artışı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	31,68	50,36	60,17
Turizme katkı	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	35,18	58,52	70,87
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	30,52	47,24	60,22
Kamu hizmetlerinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	26,64	42,08	53,05
Yaşam kalitesinde iyileşme	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	31,62	49,88	62,09
Prestij	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	30,36	46,33	58,16
Estetik	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	34,24	50,62	64,05
Özgünlük	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	32,61	47,99	58,76
Tarihsel değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	42,59	58,18	70,89
Mimari değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	41,20	60,05	71,51
Belgesel değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	31,85	46,53	58,68
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	31,54	47,47	57,36
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	35,18	44,86	51,83
Park problemlerinde artış	Homojen gruplar	a	b	c
	Ortalama	39,28	52,46	61,27

Seçenek 3'ün Kemeraltı sokağı ve kent açısından daha yararlı olduğunu düşünenlerin % 49,8'i böylesi bir projenin gerçekleştirilmesi durumunda projenin finansmanı için katkıda bulunmayacakları belirtmişlerdir. Denekler katkıda bulunmamalarına, maddi yetersizliği (% 38,6), bunun kamunun bir görevi olduğunu (% 15,2), gelirlerinin olmamasını (% 13,8) ve kendilerini ilgilendirmeyeceğini (% 3,4) neden olarak göstermektedirler. Deneklerin %45,4'ü 1-500 TL arasında, % 2,7'si 501-1000TL arasında ve % 1'i 1001-2500 TL

arasında, % 0,3'ü 2501-5000 TL ve % 0,3'ü 10001-30000 TL katkıda bulunabilecekleri görüşündedirler (Tablo 92).

Tablo 92. Deneklerin seçeneklere göre sağlayabilecekleri ekonomik katkı (halk)

Katkı	Seçenek	SEÇENEK 1	SEÇENEK 2	SEÇENEK 3
Katkıda bulunmam.		7 % 70	37 % 46,8	145 % 49,8
1-500 TL		2 % 20	37 % 46,8	132 % 45,4
501-1000 TL		1 % 10	2 % 2,5	8 % 2,7
1001-2500 TL		-	1 % 1,3	3 % 1,0
25001-5000 TL		-	2 % 2,5	1 % 0,3
10001-30000 TL		-	-	1 % 0,3

3.2. Önerilen Seçeneklerin Maliyet Hesabı

Çalışmada günümüzde uygulanan parçacı yaklaşım ile bütünleşik kentsel koruma yaklaşımını karşılaştırmak amacıyla üç senaryo seçeneği üretilmiştir (Bkz. Bölüm 2.4.2.1). Önerilen bu üç seçenek Bölüm 3.1'de her aktör grubu özelinde değerlendirilerek karşılaştırması yapılmıştır. Seçeneklerin maliyetleri açısından da karşılaştırılması gereklidir.

Yapılan maliyet hesabında yapım maliyeti ve yapım sürecinde işgünü kayıpları nedeniyle işyerlerinin yaşayacakları ekonomik kayıplar dikkate alınmıştır (Bkz. Bölüm 2.4.2.2).

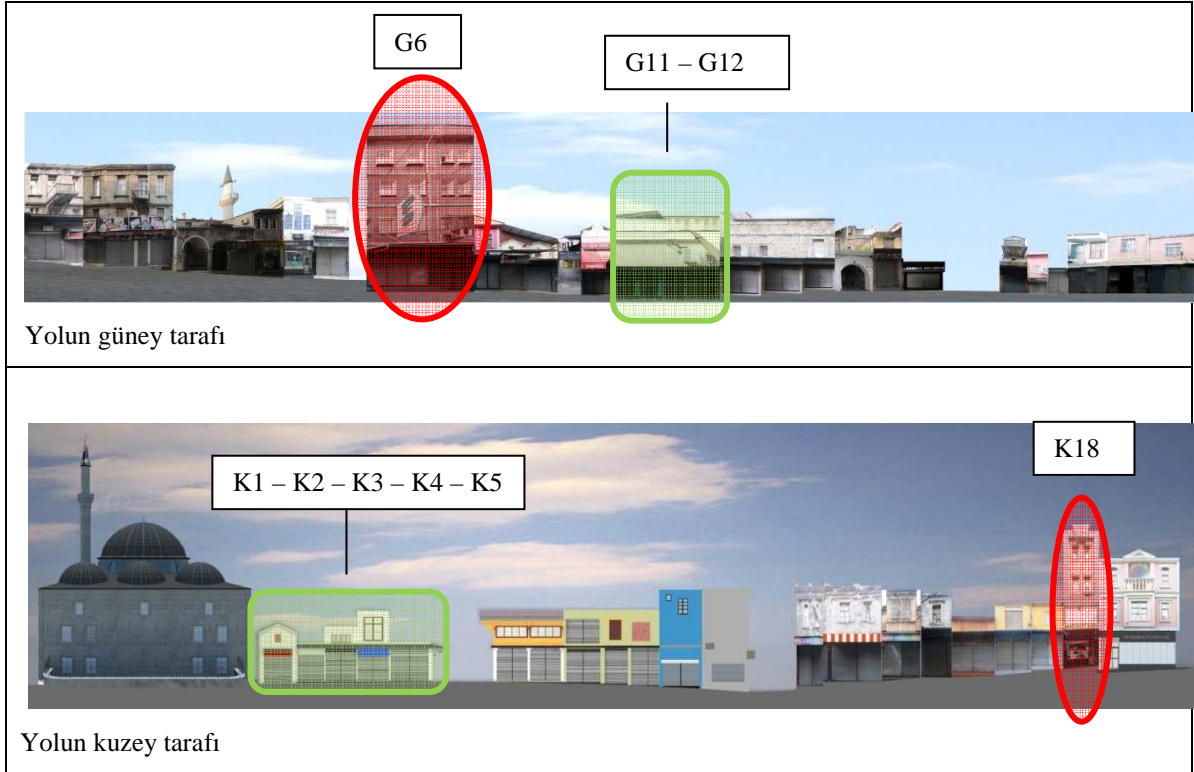
3.2.1. Yapım maliyeti

Seçenek 1 mevcut durumun devamı niteliğinde olduğu için maliyet sıfırdır.

Seçenek 2'de sadece tescilli yapılara dair bir müdahale olduğundan, proje ve uygulama maliyeti toplamı 414.743,35 TL'dir (EK-27).

Seçenek 3'te tüm yapılara ve alanın bütününe dair bir müdahale olduğundan, hesaplamada alana ve yapılara (tescilli ya da tescilsiz tüm) ilişkin yapılan müdahaleler ve istimlak bedelleri hesaplanmıştır. Buna göre; alana ilişkin yapılan müdahalelerin maliyeti toplamı 30.641,24 TL, tüm yapılara ilişkin ayrı ayrı çıkarılan proje ve uygulama maliyeti toplamı 927.190,08 TL tutmuştur. Şekil 39'da belirtilen G6 ve K18 kod no.lu yapılar için

bina değeri üzerinden kat istimlakı yapılmış, G11, G12, K1, K2, K3, K4 ve K5 kod no.lu yapılar için toplam değerleri üzerinden istimlak bedeli hesaplanmıştır. İstimlak bedelleri toplamı ise 367.141,22 TL'dir. Bu sonuçlara göre, seçenek 3'ün toplam maliyeti 1.324.972,54 TL'dir (EK-28).

Şekil 39. Seçenek 3'e göre istimlak kararı alınan yapılar

3.2.2. İşgünü Kaybı

Ayrıca olası uygulama esnasında dükkanların kapanması gerekeceğinden her seçenek ve dükkan için projenin gerektirdiği kayıp gün ve müşteri sayısı hesaplanmıştır. Bu hesaplamada işletmelerin ortalama günlük ciroları temel girdilerden biridir. Ancak bu konuda alandan bilgi edinmenin olanaksızlığı dikkate alınarak, "günlük ortalama müşteri sayısı" esas alınmıştır. Bu nedenle alanda bir ön çalışma yapılarak, her işletmenin günlük ortalama müşteri sayısı sorulmuştur. Her seçenek özelinde, her yapının uygulama aşamasında kapalı kalacağı yaklaşık gün sayısı uzmanlardan alınan bilgilere göre tahmin edilmeye çalışılmıştır. Buna göre (Tablo 93); gerek proje ve uygulama maliyeti açısından gerekse de uygulama süresince kayıp olan gün ve müşteri-ziyaretçi sayısı bakımından yerel

yönetim ve alandaki dükkan sahipleri için seçenek 3 diğer seçeneklerden oldukça fazla maliyet getirmektedir.

Tablo 93. Olası uygulama süresince kayıp olacak iş günü ve müşteri-ziyaretçi sayısı

Id	Günlük ortalama müşteri sayısı	Kapalı Gün Sayısı		Müşteri Kaybı		Id	Günlük ortalama müşteri sayısı	Kapalı Gün Sayısı		Müşteri Kaybı	
		Seçenek 2 – Gün kaybı	Seçenek 3 – Gün kaybı	Seçenek 2 Müşteri Kaybı	Seçenek 3 Müşteri Kaybı			Seçenek 2 – Gün kaybı	Seçenek 3 – Gün kaybı	Seçenek 2 Müşteri Kaybı	Seçenek 3 Müşteri Kaybı
G1	7	30	30	210	210	K1	20	-	60	-	1200
G2	225	30	30	6750	6750	K2	22	-	60	-	1320
G3	-	30	30	-	-	K3	1	-	60	-	60
G4	200	-	10	-	2000	K4	7	-	60	-	420
G5	150	-	60	-	9000	K5	35	-	60	-	2100
G6	500	-	60	-	30000	K6	13	-	8	-	104
G7	300	5	5	1500	1500	K7	11	-	10	-	110
G8	200	-	5	-	1000	K8	10	-	10	-	100
G9	125	-	5	-	625	K9	50	-	10	-	500
G10	50	60	60	3000	3000	K10	-	-	20	-	-
G11	275	-	-	-	-	K11	225	-	20	-	4500
G12	200	-	-	-	-	K12	125	30	30	3750	3750
G13	10	75	75	750	750	K13	55	10	10	550	550
G14	8	5	75	40	600	K14	50	7	7	350	350
G15	33	4	75	132	2475	K15	50	-	30	-	1500
G16	25	-	75	-	1875	K16	175	-	30	-	5250
G17	15	-	75	-	1125	K17	55	-	30	-	1650
G18	3	-	75	-	225	K18	55	-	40	-	2200
G19	10	-	75	-	750	K19	55	-	-	-	-
G20	10	-	75	-	750						
G21	10	-	75	-	750						

4. İRDELEMELER

Aktör gruplarının bütünlük kentsel korumaya karşı görüş ve tutumları önceki bölümlerde teker teker değerlendirilmiştir. Ancak aktör grupları arasındaki görüş ve tutum benzerliklerini / farklılıklarını ortaya koyabilmek, ortak yönleri somut olarak ortaya çıkarmak için gruplar arasında karşılaştırmalar yapılmalıdır. Bu görüşten hareketle bulgular üzerinden irdelemeler yapılmıştır.

4.1. Kemeraltı Sokağına İlişkin Değerlendirmeler

Tüm aktör gruplarının yorumları birlikte karşılaştırıldığında çoğu aktör grubunun alanın yaşam kalitesini düşük ve orta derecede değerlendirdiği görülmektedir (Tablo 94).

Tablo 94. Aktör gruplarına göre alanın yaşam kalitesinin düzeyi

	Üreticiler								Tüketiciler				
	Alandaki yerel yönetim	Alandaki mülk sahibi	Alan dışındaki yerel yönetim	Alan dışındaki mülk sahibi	Turizm acenteleri	Üniversite	Sivil toplum kuruluşları	Mühendislik-mimarlık- inşaat firmaları	Alandaki kiracılar	Alandaki müşteriler- ziyaretçiler	Alan dışındaki kiracılar	Alan dışındaki müşteriler- ziyaretçiler	Halk
Çok düşük	26,7	-	25,0	8,0	25,0	-	13,3	-	7,4	18,0	-	18,0	19,0
Düşük	20,0	11,8	25,0	28,0	50,0	33,3	40,0	60,0	11,1	34,0	19,2	39,0	34,9
Orta	53,3	64,7	-	40,0	25,0	66,7	46,7	40,0	55,6	44,0	53,8	33,0	37,8
Yüksek	-	17,6	50,0	20,0	-	-	-	-	25,9	4,0	23,1	10,0	7,6
Çok yüksek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,8	-	0,8

Alanda eksikliği duyulan konuların başında altyapının (aydınlık, zemin döşemesi, elektrik telleri) niteliksiz olması yer almaktadır. Sokağın dar ve sıkışık olması, bakımsızlığı, ticari hizmetin kaliteli olmayışı ve kamu hizmetlerinin (güvenlik, denetim, çevre temizliği), özellikle güvenliğin, niteliksiz olması göze çarpan diğer olumsuzluklardır (Tablo 95). Belirtilen tüm bu olumsuzluklar bir koruma proje ve uygulaması ile iyileştirilebilir.

Tablo 95. Aktör gruplarına göre alanda eksikliği duyulan konular

Aktör grupları	Üreticiler								Tüketiciler					
	Alandaki yerel yönetim	Alandaki mülk sahibi	Alan dışındaki yerel yönetim	Alan dışındaki mülk sahibi	Turizm Acenteleri	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşları	Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları	Alandaki kiracılar	Alandaki müşteriler-ziyaretçiler	Alan dışındaki kiracılar	Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler	Halk	
Fiziksel	yapılaşma kötü			X	X		X	X		X	X	X	X	
	siluet kötü			X		X	X			X		X	X	
	sokak dar ve sıkışık	X		X	X		X	X	X	X	X	X	X	
	bakımsız	X	X		X		X	X	X	X		X	X	
	düzenli değil	X			X		X		X	X	X	X	X	
	estetik değil						X			X		X	X	
	tarihi yapılar algılanmıyor	X			X	X		X		X		X	X	
	esnaf tezgahlarıyla sokağı işgal ediyor	X	X		X			X		X		X	X	
	taşıtlar sokağı işgal ediyor	X	X		X					X	X	X	X	
	tabela ve tente kirliliği	X				X		X	X	X			X	
	yaşam kalitesi düşük seviyede									X		X	X	
	seyyar satıcılar çok	X	X		X			X		X	X	X	X	
	gece kullanımı yok	X						X		X		X	X	
	ticaret birimleri biçimsiz									X			X	
	kamu hizmetleri niteliksiz (güvenlik, denetim, çevre temizliği)	X	X		X			X	X	X	X	X	X	X
	altyapı niteliksiz (aydınlatma, zemin döşemesi, elektrik telleri)	X	X		X	X		X	X	X	X	X	X	X
	ana sokak çok kalabalık						X	X		X		X	X	
	yan yollar aktif kullanılmamakta		X		X			X		X	X		X	X

Tablo 95, devamı.

Sosyal	konaklama yeri yok							X			X		X	X
	Umumi WC yok							X			X		X	
	sosyal ilişkiler kötü	X									X			X
	her yaş ve gelir grubuna hitap etmiyor							X			X			X
	yöresel ürünler ve tarihi meslekler kaybolmakta							X			X		X	X
	sosyal alanlar yetersiz (yeşil alan, yeme-içme ve dinlenme alanları)						X	X			X		X	X
	ziyaretçiler sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan alt düzeyde		X						X		X			X
	gürültülü		X							X	X		X	X
	Ekonomik	ticaret türü uygun değil			X			X				X		X
ticari hizmet kalitesiz		X	X		X		X	X	X		X	X	X	X
X	Aktör grubunca eksikliği duyulan konular				X	Aktör grubunun en önemli bulduğu eksiklik								

Alandan memnuniyet düzeyine bakıldığında; tüm aktörlerin, güvenlik, bakım ve düzen açısından sorun yaşadığı görülmektedir (Tablo 96).

Tablo 96. Aktör gruplarına göre alandan memnuniyet düzeyi (%)

Memnuniyet düzeyleri (%)	Aktör grupları	Üreticiler								Tüketiciler				
		Alandaki yerel yönetim	Alandaki mülk sahibi	Alan dışındaki yerel yönetim	Alan dışındaki mülk sahibi	Turizm Acenteleri	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşları	Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları	Alandaki kiracılar	Alandaki müşteriler-ziyaretçiler	Alan dışındaki kiracılar	Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler	Halk
Güvenlik	Memnun değil	46.7	82.3	50	80	50	100	46.6	60	66.7	71.3	69.3	63	63.8
	Orta	13.3	5.9	-	4	-	-	26.7	-	-	9.3	7.7	5	6.3
	Memnun	40.0	5.9	50	12.0	50	-	26.7	40	33.3	19.3	23.1	32.0	30.0
Bakım	Memnun değil	46.7	64.7	50.0	64.0	75.0	66.7	66.7	100	59.3	65.4	61.5	67.0	66.6
	Orta	20	5.9	-	16	-	33.3	20	-	7.4	12	15.4	7	6
	Memnun	33.3	23.5	50.0	16.0	25.0	-	13.3	-	33.3	22.7	23.1	26.0	27.4
Temizlik	Memnun değil	40	41.1	50	56	50	33.3	40	60	48.1	56.6	65.4	60	61.2
	Orta	20	-	-	8	-	66.7	26.7	20	14.8	9.3	11.5	4	7.8
	Memnun	40	52.9	50	32	50	-	33.3	20	37	34	23.1	36	30.9
Yaya yoğunluğu	Memnun değil	40	47	25	20	50	66.7	33.4	60	25.9	63.3	15.4	87	84.9
	Orta	26.7	-	25	4	25	-	6.7	-	11.1	13.3	-	4	4.9
	Memnun	33.4	47	50	72	25	33.3	60	40	62.9	23.4	84.6	9	10.2
Düzen	Memnun değil	60.0	76.5	50.0	76.0	100	100	86.6	80.0	55.5	78.6	80.8	90.0	78.1
	Orta	20	-	-	8	-	-	6.7	20	14.8	11.3	-	3	8.3
	Memnun	20.0	17.6	50.0	12.0	-	-	6.7	-	29.6	10.0	19.2	7.0	13.5

Yerel yönetimce yakın zamanda kameralı güvenlik sistemleri ile donatılan alanın güvenlik probleminin büyük bir oranda düzeltilebileceği söylenebilir. Yaya yoğunluğundan genel olarak mülk sahibi ve kiracılar memnun, ziyaretçiler ise memnun değildir. Ana sokaktaki yoğunluk, sokağın darlığı ve kalabalık olmasının dışında, esnafın tezgahlarıyla yolu işgal etmesi, seyyar satıcıların çok olması ve taşıtların yolu işgal etmesi olumsuzlukların ana nedenleri olarak gösterilebilir. Bunun için zemine ilişkin düzenleme gerekir.

4.2. Yapılabilecek Koruma Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler

Bütünleşik korumanın ilkelerinden biri de yönetsel sürdürülebilirlikte katılımın gerekliliğidir. Yapılabilecek koruma uygulamalarıyla ilgili olarak olması gereken katılımın boyutları hakkında tüm aktörlerin görüşü alınmıştır. Ortaya çıkan sonuca göre; belediye ve

valilik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarına kesinlikle katkı vermesi gereken aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır (Tablo 97).

Tablo 97. Aktör gruplarına göre iyileştirme çalışmalarına katkı vermesi gerekenler (%)

Aktör grupları	Üreticiler								Tüketiciler				
	Alandaki yerel yönetim	Alandaki mülk sahibi	Alan dışındaki yerel yönetim	Alan dışındaki mülk sahibi	Turizm Acenteleri	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşları	Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları	Alandaki kiracılar	Alandaki müşteriler-ziyaretçiler	Alan dışındaki kiracılar	Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler	Halk
Fikrim yok	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5,0	5,0
Belediye	100	82,4	100	92,0	100	100	86,7	100	77,8	90,0	96,2	79,0	86,2
Valilik	60,0	52,4	100	72,0	75,0	33,3	33,3	40,0	59,3	64,7	65,4	55,0	52,1
Yöre halkı	46,7	23,5	25,0	32,0	50,0	33,3	73,3	20,0	33,3	37,4	23,1	20,0	31,3
Tüm Trabzon halkı	40,0	5,9	-	32,0	25,0	66,7	26,7	20,0	14,8	21,3	34,6	43,0	38,3
Üniversite	73,3	35,3	75,0	28,0	50,0	100	46,7	40,0	22,2	29,3	30,8	37,0	36,5
Sivil Toplum Kuruluşları	46,7	17,6	-	20,0	-	100	53,3	40,0	7,4	18,0	30,8	27,0	28,6

Üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının payı da azımsanmayacak düzeydedir. Aktör grupları koruma uygulamalarında yerel yönetimin bilim insanları gibi profesyoneller ile işbirliği içerisinde çalışmaları gerekliliğini savunmaktadırlar. Ancak sadece yerel yönetim ve üniversite iyileştirme çalışmalarında kendilerini tamamen sorumlu hissetmektedirler. Sivil toplum örgütleri ve halk taşın altına ellerini sokmakta kısmen kararsızdırlar. Ayrıca kentlinin katılım konusunda çekimser oldukları görülmektedir. Yerel yönetim sivil toplum kuruluşlarını, yöre halkını ve tüm kentliyi yanında tutmak istemektedir. Benzer oranlarla alandaki kiracılar ve ziyaretçiler kısmen de olsa desteğe hazır görünmektedirler.

Kemeraltı Sokağı'nda ve kentte koruma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için en çok hangi yardıma ihtiyaç duyulacağına yönelik aktörlerin görüşleri şu şekildedir (Tablo 98):

Tablo 98. Koruma uygulamalarında en çok ihtiyaç duyulacak konu

Aktör grupları	Üreticiler								Tüketiciler					
	Öncelikli İhtiyaç	Alandaki yerel yönetim	Alandaki mülk sahibi	Alan dışındaki yerel yönetim	Alan dışındaki mülk sahibi	Turizm Acenteleri	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşları	Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları	Alandaki kiracılar	Alandaki müşteriler-ziyaretçiler	Alan dışındaki kiracılar	Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler	Halk
Teknik Yardım	46,7					50		40	66,7					
Mali yardım		35,3	75	32						37	44	34,6	51	45,8
İşbirliği-katılım						66,7								

Görüldüğü üzere aktörlerin en çok yoğunlaştığı görüş, mali yardıma ihtiyaç duyulacağıdır. Bir diğer görüş ise teknik yardım üzerinedir. Oysaki korumanın sosyal boyutunu ön plana çıkarmaya yönelik bir aşama olan işbirliği ve katılım süreci maalesef üniversite (% 66,7) dışındaki aktörlerce öncelikli olarak görülmemektedir.

Aktörlerin neredeyse tümü yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağı ve Trabzon kentine katkısı olacağı görüşünde hemfikirdirler. Kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının Kemeraltı sokağına ve kente diğer katkılarını incelediğimizde, deneklerin neredeyse hepsi turizmin ve ekonominin canlanmasında görüş birliğine varmışlardır (Tablo 99).

Kültürel mirasın korunup öne çıkması ile birlikte estetik bir görünüm ve düzen sağlanacağı için kentin tanıtımına katkı sağlayacağı ve buna bağlı olarak da müşteri ve ziyaretçi sayısının artacağı görüşü ağırlık kazanmaktadır. Ayakta kalan tarihi değerleri koruyarak kent kimliğinin ve imajının korunabileceği yönünde bir uzlaşma vardır. Aktörler kentsel koruma uygulamalarının fiziksel dokuyu iyileştireceği, yaşam kalitesini artıracacağı, turizmi ve buna bağlı olarak kent ekonomisini canlandıracağı, bunun prestij sağlayacağı ve böylece kentin gelişip kalkınabileceğinin bilincindedirler.

Tablo 99. Aktör gruplarına göre iyileştirme çalışmalarının kente katkıları

Aktör grupları	Katkılar												
	Alandaki yerel yönetim	Alandaki mülk sahibi	Alan dışındaki yerel yönetim	Alan dışındaki mülk sahibi	Turizm Acenteleri	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşları	Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları	Alandaki kiracılar	Alandaki müşteriler-ziyaretçiler	Alan dışındaki kiracılar	Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler	Halk
Nitelikli doku oluşur				X		X		X		X		X	X
Kimlik ve imaj kazanır					X	X	X			X	X	X	X
Prestiji artar	X									X	X	X	X
Özgünlüğü ortaya çıkar												X	X
Düzenli olur				X			X	X	X	X	X	X	X
Estetik bir görünüm olur	X	X		X		X			X	X		X	X
Kültürel miras korunur ve ön plana çıkar	X		X	X	X			X	X	X		X	X
Tarihsel değeri artar	X	X				X				X	X	X	X
Tarihi yapılar daha kullanışlı hale gelir						X			X	X		X	X
Kültürel süreklilik sağlanır	X									X		X	X
Ekonomi canlanır	X	X	X	X			X	X	X	X	X	X	X
Turizm canlanır	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
Gayrimenkul değerleri artar									X				
Her yaş ve gelir grubuna hitap edebilir							X						X
Yaşam kalitesi iyileşir	X						X		X	X	X	X	X
İstihdam yaratır									X	X		X	X
Ticari hizmetin kalitesi artar				X									X
Ürün çeşitliliği artar												X	X
Gece kullanımı olur													X
Yöresel ürünler ve tarihi meslekler ön plana çıkar							X			X		X	
Kamu hizmetleri iyileşir (güvenlik, denetim, çevre temizliği)		X			X				X	X	X	X	X
Sosyal alanlar yaratılmış olur (yeşil alan, yeme-içme ve dinlenme alanları)							X						X
Rahat dolaşma imkanı verir		X		X					X	X	X	X	X
Ziyaretçi, müşteri, turist sayısı artar		X		X		X	X		X	X	X	X	X
Kentin ticari geçmişi vurgulanır						X			X		X		X
Kentin tanıtımına katkı sağlar	X	X		X			X		X	X		X	X
Kent gelişir ve kalkınır						X			X	X	X	X	X
Okunabilir bir kent olur					X				X	X		X	X
Emsal teşkil eder							X					X	X
X	Aktör grubuna göre olası katkı				X	Aktör grubuna göre en önemli katkı							

4.3. Önerilen Seçeneklerin Değerlendirilmesi

Olası senaryo seçeneklerine ilişkin değerlendirmede aktör gruplarının, her aktör grubunda ortak bulunan kriterlerin ve seçeneklerin etkileri ele alınmıştır.

İki veya daha fazla bağımsız değişkenin bir bağımlı değişken üzerine etkisini araştırırken İki yönlü Anova analizi kullanılabilir. Bağımsız değişkenlerimiz kriter, seçenek ve grup; bağımlı değişkenimiz seçeneklerin ağırlıklandırılmış puanlarıdır. Bu tür bir yaklaşım, bağımlı değişken üzerinde bağımsız değişkenlerin ayrı ayrı etkilerini hesaplamakla birlikte bağımsız değişkenlerin birbirleriyle olan etkileşimini de hesaba katmaktadır.

Grup değişkeni, tek başına seçeneklerin ağırlıklandırılmış puanları üzerinde etkilidir (df: 12, F: 239,999, sig: 0,001), yani 13 grup arasında en az iki grubun ağırlıklandırılmış puan ortalaması istatistiksel olarak farklıdır.

Grup değişkeni değerlendirildiğinde; seçeneklerin ortalama ağırlıklı puanları alandaki mülk sahipleri ve alan dışındaki kiracılar gruplarında en düşük iken, sivil toplum kuruluşları, üniversite ve alan dışındaki yerel yönetim gruplarında en yüksektir (Tablo 100).

Tablo 100. Seçeneklerin ortalama ağırlıklı puanları bazında grupların karşılaştırılması – iki yönlü varyans analizi

Grup	Homojen Gruplar	Ortalama
Alandaki mülk sahipleri	a	4,44
Alan dışındaki kiracılar	a	4,62
Alandaki müşteriler-ziyaretçiler	b	5,50
Alan dışındaki mülk sahipleri	b	5,58
Alandaki kiracılar	b,c	5,63
Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler	c,d	5,88
Alandaki yerel yönetim	d	5,99
Turizm acenteleri	e	6,45
Halk	e	6,55
Mühendislik-mimarlık-inşaat firmaları	e,f	6,74
Sivil toplum kuruluşları	f,g	6,99
Üniversite	g	7,20
Alan dışındaki yerel yönetim	g	7,21

Aynı şekilde kriter ve seçenek değişkenleri tek başlarına seçeneklerin ağırlandırılmış puanları üzerinde etkilidirler (sırasıyla df: 14, F: 11,344, sig: 0,001 ve df: 2, F: 873,919, sig: 0,001).

Seçenek değişkeni değerlendirildiğinde; seçeneklerin ortalama ağırlıklı puanları 3. Seçenekte en yüksektir (Tablo 101).

Tablo 101. Seçeneklerin ortalama ağırlıklı puanları bazında seçeneklerin karşılaştırılması – iki yönlü varyans analizi

Seçenek	Homojen Gruplar	Ortalama
Seçenek 1	a	4,70
Seçenek 2	b	6,22
Seçenek 3	c	7,35

Kriter değişkeni değerlendirildiğinde; tarihsel değer, turizme katkı, mimari değer ve estetik kriterlerinin her aktör grubu için yüksek derecede önem taşıdığı görülmektedir. Düzenleme / iyileştirme sonucu vergi matrahında azalma ve vergi indirimi kriterleri ilgili aktörlerce verilen puanların ortalaması en az önem taşıyan kriterler olarak belirlenmiştir. Ortak kriterler açısından ise kamu hizmetleri kriterinin en az önem taşıyan kriter olduğu görülmektedir (Tablo 102).

Tablo 102. Seçeneklerin ortalama ağırlıklı puanları bazında kriterlerin karşılaştırılması – iki yönlü varyans analizi

Kriter	Homojen Gruplar	Ortalama
Kamu hizmetlerinde iyileşme	a	5,42
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	b	5,62
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değerler	c	5,75
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	d	5,94
Belgesel değer	d	5,95
Park problemleri	d	5,97
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	d,e	5,98
Prestij	d,e	5,98
Özgünlük	d,e	6,02
Yaşam kalitesinde iyileşme	e	6,11
Ziyaretçi sayısında artış	f	6,27
Estetik	f	6,28
Turizme katkı	g	6,53
Mimari değer	h	6,77
Tarihsel değer	h	6,78

Grup-kriter etkileşiminin etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır, yani, bazı gruplarda kriter değişkeninin ortalaması yüksek iken bazı gruplarda ise düşüktür (df: 168, F: 2,872, sig: 0,001).

Yine aynı şekilde grup-seçenek ve kriter-seçenek etkileşiminin etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır (sırasıyla df: 24, F: 26,040, sig: 0,0001; df: 28, F: 1,620, sig: 0,020).

Grup, kriter ve seçenek değişkenlerinin üçlü etkileşimi istatistiksel olarak anlamlı değildir, yani, grup, kriter ve seçenek değişkenlerinin alt düzeyleri arasında üçü birlikte düşünüldüğü zaman istatistiksel olarak bir farklılık oluşmamaktadır.

Kriterler ayrı ayrı değerlendirilirse;

Kriterler göz önüne alındığında, seçenek ve grup tek başlarına seçeneklerin ağırlandırılmış puanlarını istatistiksel olarak etkilemektedir, yani, seçeneklerden en az biri diğer ikisinden farklıdır veya grupların alt düzeyleri göz önüne alındığında en az biri diğerlerinden farklıdır.

Seçenekler açısından; her kriter için seçenek 1'in ortalaması en düşük iken seçenek 3'ün ortalaması en yüksektir.

Gruplar açısından ise; sonuçlar Tablo 103'te özetlenmiştir. Buna göre, her kriter için alandaki mülk sahibi ve alan dışındaki kiracılar gruplarının ortalaması en düşüktür. Bunun nedeni kriterlere verdikleri katsayının düşük olmasıdır.

Tablo 103. Gruplar açısından kriterlerin ayrı ayrı değerlendirilmesi

Gruplar	Alandaki yerel yönetim	Alandaki mülk sahibi	Alan dışındaki yerel yönetim	Alan dışındaki mülk sahibi	Turizm Acenteleri	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşları	Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları	Alandaki kiracılar	Alandaki müşteriler-ziyaretçiler	Alan dışındaki kiracılar	Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler	Halk
Ziyaretçi sayısında artış													
Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış													
Turizme katkı													
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme													
Kamu hizmetlerinde iyileşme													
Yaşam kalitesinde iyileşme													
Prestij													
Estetik													
Özgünlük													
Tarihsel değer													
Mimari değer													
Belgesel değer													
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer													
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü													
Park problemleri													
	En yüksek ortalama		Orta										En düşük ortalama

Seçenekler ayrı ayrı değerlendirilirse;

Seçenekler göz önüne alındığında, kriter ve grup tek başlarına seçeneklerin ağırlandırılmış puanlarını istatistiksel olarak etkilemektedir, yani, kriterlerden en az biri diğer ikisinden farklıdır veya grupların alt düzeyleri göz önüne alındığında en az biri diğerlerinden farklıdır.

Kriterler açısından ise her seçenek için tarihsel değer ve mimari değer kriterlerinin ortalaması en yüksektir. Aktörler önerilen seçeneklerde kamu hizmetlerinde iyileşmenin çok fazla olmayacağı görüşündedirler (Tablo 104).

Tablo 104. Kriterler açısından seçeneklerin ayrı ayrı değerlendirilmesi

Kriterler	Ziyaretçi sayısında artış	Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Turizme katkı	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Seçenek 1															
Seçenek 2															
Seçenek 3															
	En yüksek ortalama						Orta				En düşük ortalama				

Gruplar ayrı ayrı değerlendirilirse;

Çoğu grup için, kriter ve grup tek başlarına seçeneklerin ağırlandırılmış puanlarını istatistiksel olarak etkilemektedir, yani, kriterlerden en az biri diğer ikisinden farklıdır veya grupların alt düzeyleri göz önüne alındığında en az biri diğerlerinden farklıdır denilebilir. Ancak alandaki mülk sahipleri ve alan dışı yerel yönetim grupları göz önüne alındığında; istatistiksel olarak kriterler tek başlarına seçeneklerin ağırlıklandırılmış puanlarını etkilememektedirler (sırasıyla df: 14, F: 1,495, sig: 0,107 ve df: 14, F: 1,355, sig: 0,184).

Seçenekler açısından; her aktör grubu en az seçenek 1'i, en çok ise seçenek 3'ü beğenmişlerdir.

Kriterler açısından ise sonuçlar Tablo 105'te özetlenmiştir. Buna göre, her grup için tarihsel değer ve mimari değer kriterlerinin ortalaması en yüksektir.

Tablo 105. Kriterler açısından grupların ayrı ayrı değerlendirilmesi

Kriterler	Ziyaretçi sayısında artış	Alana yapılacak yeni yatırımlarda artış	Turizme katkı	Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	Kamu hizmetlerinde iyileşme	Yaşam kalitesinde iyileşme	Prestij	Estetik	Özgünlük	Tarihsel değer	Mimari değer	Belgesel değer	Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	Park problemleri
Alandaki yerel yönetim															
Alandaki mülk sahibi															
Alan dışındaki yerel yönetim															
Alan dışındaki mülk sahibi															
Turizm Acenteleri															
Üniversite															
Sivil Toplum Kuruluşları															
Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları															
Alandaki kiracılar															
Alandaki müşteriler-ziyaretçiler															
Alan dışındaki kiracılar															
Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler															
Halk															
	En yüksek ortalama			Orta			En düşük ortalama								

Aktör gruplarından yerel yönetim, çevre mahalle muhtarları, mülk sahipleri ve alandaki kiracılar tarihsel değer ve mimari değer tarihi yapılarla ilişkin değerlendirmelerde çok önemli bir kriter olduğunu vurgulamaktadırlar. Ancak, önerilen senaryo seçenekleri bu kriterlere göre değerlendirdiklerinde, bu aktörlerin önemli düzeyde bir farklılık görmedikleri, yani koruma yönünde yapılabilecek müdahalelerin tarihsel ve mimari değeri etkilemeyeceği görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. Anket çalışmasındaki birebir görüşmelerden ve anket değerlendirmelerinden elde edilen sonuçlara göre, bu aktörler dokunmama anlayışı ile tarihsel ve mimari değerlerin öne çıkacağı görüşünde oldukları görülmektedir. Oysaki dokunmama anlayışı koruma kavramı ile bağdaşmamaktadır. Kendi haline bırakmak, tarihi yapıları köhneme ve doğru müdahaleler yapılmadığı takdirde yok olma sürecine sokacaktır.

5. SONUÇLAR

Trabzon'un demografik ve fiziksel büyümesi kentlilik ve kente uyum sorunlarına neden olagelmektedir.

Kentsel büyüme giderek kentsel "kalabalıklaşmaya" dönüşmektedir.

Kalabalıklaşan toplum, kültürel değerlerin korumanın öncelikleri arasına koymamaktadır.

Mimari kültürel mirasın tescilli alanlarda gerekli bakım, onarım ve etkin kullanımdan yoksundurlar.

Kültürel mimari mirası tekil olarak koruma, kentsel korumayı garanti etmemektedir. Bu nedenle kültürel miras alanları (sitler) ve onları çevreleyen dokuyu da koruma kapsamında değerlendirmek ve bir bütünlük sağlamak gereklidir ki bu "bütünleşik kentsel koruma" kavramıyla ifade edilmektedir.

Sadece yapı/yapı gruplarından oluşan fiziksel dokunun korunması, kentsel korumayı güvence altına almaz. Yapılardaki ekonomik iyileştirmenin yanı sıra sosyal işlevler de iyileştirilerek korunmalıdır ki buralardaki yaşam kalitesi yükselsin.

Kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi "bütünleşik kentsel koruma" ile olanaklıdır.

Kentsel yaşam kalitesi tüm paydaşların/aktörlerin ortak yararının ifadesidir. O nedenle aktörler de bu ortamın oluşmasında/oluşturulmasında sorumluluk almalıdırlar.

Bu doğrultuda yapılan sorgulamalarda aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Çalışmada karşılaştırılma yapılması için olası senaryo seçenekleri hazırlanmıştır (Bkz. Bölüm 2.5.2). Bunlar;

Seçenek 1-Mevcut durumun devamı

Seçenek 2-Sadece anıtsal tescilli yapıların restorasyonu ile koruma

Seçenek 3-Bütünleşik kentsel koruma yaklaşımıdır.

İlgili tüm aktör gruplarınca (Bkz. Bölüm 2.6.1) değerlendirilen olası senaryolar için hazırlanan bu seçenekler arasında bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı ile önerilen seçenek 3 ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşım ile aktör gruplarının doğrudan neler kazanıp neler kaybettikleri Tablo 106'da özetlenmiştir (Ek-29):

Tablo 106. Aktör gruplarının seçenek 3'e göre fayda ve maliyet değerlendirmesi

	Üreticiler								Tüketiciler				
	Alandaki yerel yönetim	Alandaki mülk sahibi	Alan dışındaki yerel yönetim	Alan dışındaki mülk sahibi	Turizm Acenteleri	Üniversite	Sivil Toplum Kuruluşları	Mühendislik-Mimarlık-İnşaat Firmaları	Alandaki kiracılar	Alandaki müşteriler-ziyaretçiler	Alan dışındaki kiracılar	Alan dışındaki müşteriler-ziyaretçiler	Halk
Sübvansiyonların artış	-	0	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hibelerin artışı	-	0	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vergi matrahında azalma	-	0	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gayrimenkul değeri	0	+	0	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bakım – onarım maliyeti	0	-	0	-	0	+	0	+	-	0	-	0	0
Vergi indirimi	0	+	0	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kar	0	+	0	+	0	0	0	0	+	0	+	0	0
Kira bedeli	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0	-	0	0
İstihdam artışı	+	+	+	+	+	0	+	0	+	+	+	+	+
Kamu hizmetlerinde iyileşme	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Ticari (Verilen) hizmette iyileşme	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Alana yapılacak yeni yatırımlar	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Ziyaretçi sayısı	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+
Turizme katkı	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Yaşam kalitesinde iyileşme	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Prestij	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Estetik	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Özgünlük	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Tarihsel değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Mimari değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Belgesel değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Merak, hayranlık, övünç gibi duygusal değer	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
İnsan yoğunluğuna bağlı gürültü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Park problemleri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

“+” fayda, “-” maliyet ve “0” ilgisiz olarak gösterilmektedir.

Bütünleşik koruma yaklaşımı ile önerilen seçenek 3 için maliyet hesabı çıkarılmıştır.

Buna göre;

- alana yapılacak düzenlemeler (zemin, altyapı, vb.) (30.641,24 TL),
- tüm yapılar için ayrı ayrı çıkarılan proje ve uygulama maliyetleri (927.190,08 TL)

ve

- seçenek üzerinden istimlak edilmesi gerekli yapılan istimlak bedeli (367.141,22 TL)

dikkate alındığında toplam maliyet 1.324.972,54 TL olarak bulunmuştur (Bkz. Bölüm 3.2).

Ayrıca olası uygulama esnasında dükkanların kapanması gerekeceğinden her seçenek ve dükkan için projenin gerektirdiği kayıp gün ve müşteri sayısı hesaplanmıştır. Buna göre minimum 5 gün maksimum 60 günlük kayıplar söz konusu olacaktır. Diğer seçeneklerle karşılaştırıldığında, gerek proje ve uygulama maliyeti açısından gerekse de uygulama süresince kayıp olan gün ve müşteri-ziyaretçi sayısı bakımından yerel yönetim ve alandaki dükkan sahipleri için seçenek 3 diğer seçeneklerden oldukça fazla maliyet getirdiği görülmektedir (Bkz. Bölüm 3.2).

Tüm bu maliyetlere rağmen, getirdiği sosyal fayda da hesaba katıldığında, aktörler seçenek 3'ü daha çok benimsemişler ve böylesi bir projenin uygulanmasına razı görünmektedirler. Aktörlerin geneli proje bedelinin karşılanmasında destek olmayı da taahhüt etmektedirler.

Korumanın tüm insanlık için olduğu ve bu bedeli kullanan herkesin ödemesi gereğinden yola çıkarak, aktörlerin bedeli karşıladığı takdirde yerel yönetimlere düşen maddi yük hafifleyecektir. Halkın da bedel ödemeyi kabul ettiği yani içselleştirdiği bir proje, fizibilitesi de uygun hale geldiğinden yerel yönetimler tarafından uygulanabilir projeler sıralamasında yer bulacaktır. Bu nedenle de kaynak/fon arayışları öncelikli hale gelecektir.

Bölüm 1.8.2.3'te bahsedilen kamu fonları dışında yerel yönetimlerin kaynak arayışlarına çare olabilecek fonlara:

-Japonya Hükümeti

-Hollanda Hükümeti Büyükelçiliği

-Avrupa Birliği Merkezi Finans Birimi (Sosyal Sorumluluk Projeleri kapsamında desteklemektedir)

-Tarihi Kentler Birliği – Avrupa Birliği İşbirliği

-Sabancı Vakfı - Birleşmiş Milletler İşbirliği (Kadın Hakları özelinde projeleri desteklemektedir)

-Ağahan Vakfı

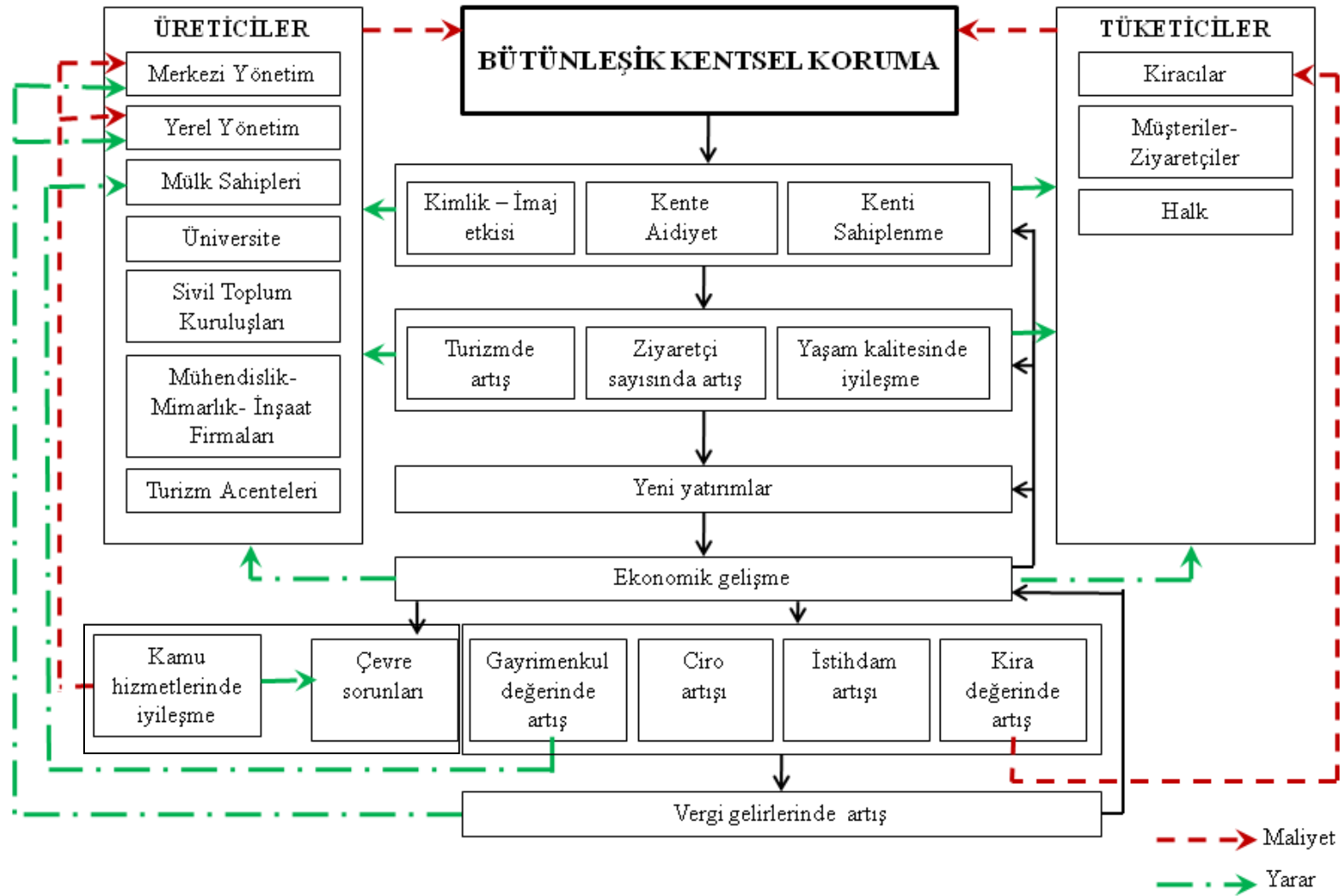
-Dünya Bankası – ÇEKÜL İşbirliği

-Bazı cephe malzemeleri firmaları

gibi örnekler verilebilir (URL-43).

Bu çalışmada olası senaryo seçenekleri çalışmanın amacı doğrultusunda (Bkz. Bölüm 1.2) değerlendirilmeye çalışılmıştır. Uygulaması gerçekleşmiş bir proje üzerinden çalışma yürütülemediğinden birçok değer (müşteri sayısında artış, turizme katkı, prestij, vs.) varsayım niteliğinde kalmış, ölçülememiştir. Aktör gruplarının seçeneklere göre yaptıkları tahmini puanlamalar üzerinden değerlendirmeyapılabilmektedir. Bu nedenle fayda - maliyet dengelerinin kurulup kurulamadığına dair net bir kaniya varılamamaktadır. Böylesi bir değerlendirme süreci, olası bir koruma uygulaması öncesinde mevcut durumun analizi ve sonrasında yapılacak performans değerlendirme ölçütleri ile daha somut sonuçlar verebilecektir.

Bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı ile elde edilen fayda ve maliyetler aşağıdaki şemaki kurgu ile somutlaştırılabilir. Buna göre (Şekil 40):

Şekil 40. Bütünleşik kentsel korumanın aktörlere göre maliyetleri ve yararları

Kentsel koruma, kamu yararına yönelik bir eylem olmasından dolayı, toplumun tüm aktörlerinin koruma uygulamalarına etkin bir şekilde katılımını gerektirir. Bu nedenle bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı, korumanın bedelinin, toplumun gerek üretici gerekse de tüketici aktörleri tarafından karşılanmasını öngörür.

Koruma uygulamaları, üretici ve tüketici aktörlere maliyet getirmesine rağmen, sağladığı toplumsal ve ekonomik faydalar da göz ardı edilemez. Bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı, daha önceki bölümlerde üzerinde durulduğu gibi, kentin kimlik-ımağ etkisini güçlendirerek kentlilik bilincinin bileşenlerinden olan, toplumun kente aidiyet ve kenti sahiplenme duygularını harekete geçirir. Bu toplumsal faydalar da turizmde ve ziyaretçi sayısında artış gibi ekonomik faydaları, estetik, prestij, mimari değer, tarihsel değer, belgesel değer, özgünlük gibi yaşam kalitesini iyileştiren sosyal yararları beraberinde getirir. Yaşanan iyileşme süreci, yeni yatırımları çekerek ekonomik gelişmeyi sağlar.

Ekonomik gelişme, gayrimenkul değeri, ciro, istihdam ve kira bedeli gibi artışları doğurmaktadır. Gayrimenkul değerinde artış mülk sahiplerine fayda getirirken, kira bedelinde artış ise kiracılara ek maliyetler getirmektedir. Ancak bu maliyetler, ziyaretçi sayısı ve ciro artışı ile dengelenebilecektir. Tüm bu artışlar, yükselen vergi gelirleri olarak merkezi ve yerel yönetime geri dönmektedir.

Gayrimenkul değeri, ciro, istihdam ve kira bedeli gibi artışlar, çarpan etkisi ile ekonomik gelişmeye katkıda bulunacak ve ekonomide döngü oluşturacaktır. Kentin bir bütün olarak ele alınması kültürel miras öğelerinin ve çevrelerinin “bütünleşik kentsel koruma” yaklaşımı ile planlanmasının kent ekonomisine ve dolayısıyla milli ekonomiye katkıları olacaktır.

Ekonomik gelişme, ayrıca beraberinde, çevre sorunlarına neden olabilecektir. Çevre sorunlarının en aza indirgenebilmesi, kamu hizmetlerinde iyileşme sağlandığı takdirde mümkün olacaktır. Bu nedenle, kamu hizmetlerinde iyileşme, merkezi ve yerel yönetim aktörlerine maliyet yüklemektedir. Ancak bu maliyet, toplumun tüm aktörlerine daha yaşanabilir, sağlıklı çevre şeklinde fayda olarak geri dönmektedir. Çevre sorunları çözülmezse, turizm, ziyaretçi sayısında artış ve yaşam kalitesi olumsuz yönde etkilenecektir. Bu da bütünleşik kentsel koruma yaklaşımının etkisini azaltacaktır.

Ekonomik gelişme bazı aktörler için her ne kadar yüksek maliyetli olsa da, toplumun tüm aktörlerince toplumsal konuların algılanmasında ve önemsenmesinde tetikleyici bir rol üstlenecek ve kentlilik ve koruma bilincinin içselleştirilmesini sağlayacaktır.

6. ÖNERİLER

Koruma uygulamalarında en önemli faktörlerin başında gelen ve katılması gerekli paydaşların (aktörlerin) korumadaki etkileri, tercihleri ile korumada etkili faktörlerle ilgili yorum ve düşüncelerinin sorgulandığı bu çalışmada, konuyla ilgili uygulama yapmak için pilot alan olarak seçilen Trabzon Kemeraltı Hanlar bölgesinde paydaşlara bu bölge için üretilen koruma alternatifleri sunulmuş, elde edilen verilere dayalı olarak, koruma politikalarındaki yerleri üzerine değerlendirme, yorumlar ve öneriler yapılmıştır.

6.1. Alan İçin Öneriler

Alanın, gerek yaya- taşıt gerekse işlevsel bağlantıları göz önüne alınarak, daha önce Bölüm 2.3'te bahsedilen, Trabzon kentinin bütünsel koruma yaklaşımı ile değerlendirilmesi önerilen şema içerisinde yer alan, diğer alanlarla ilişkisi koparılmamalıdır.

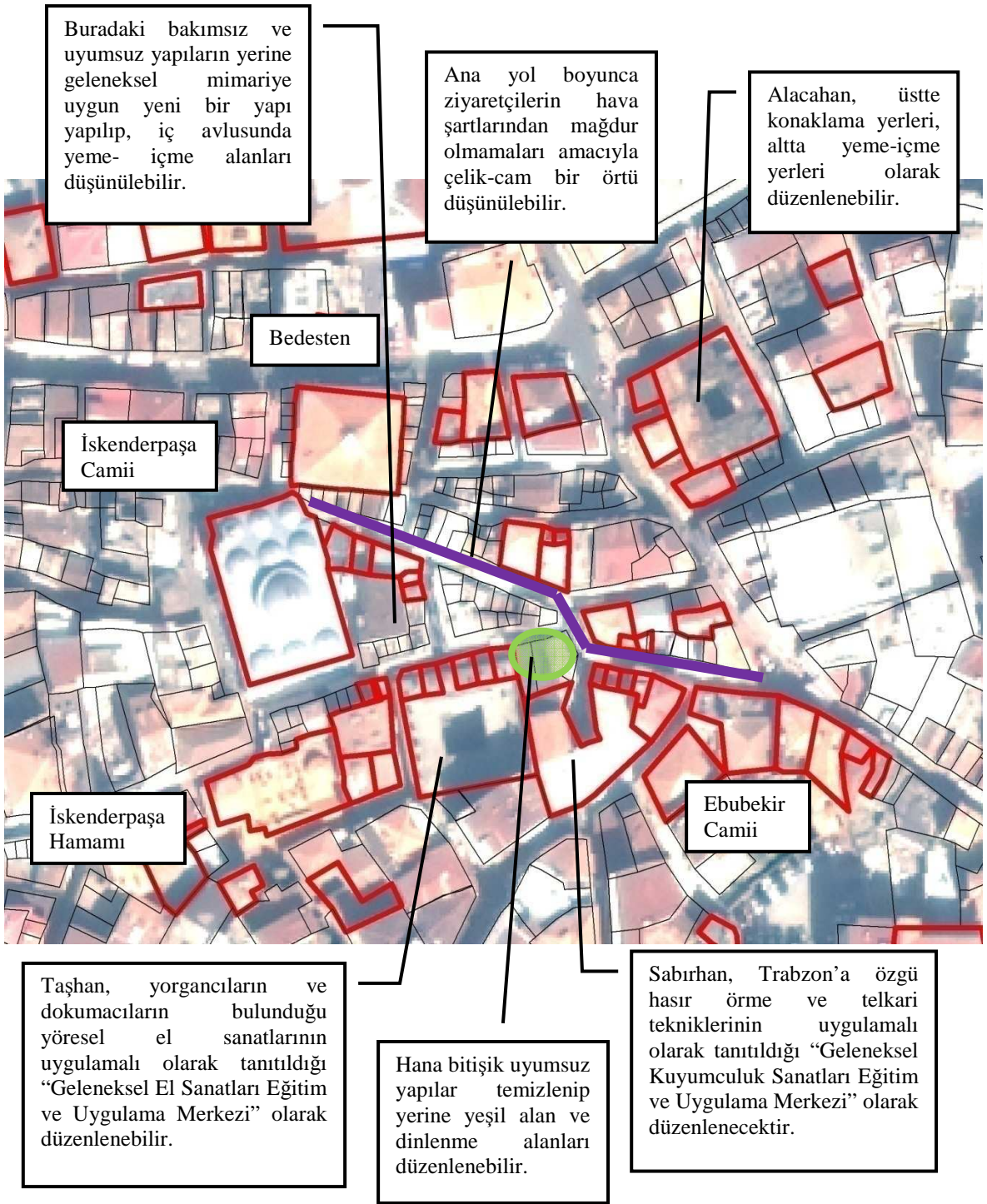
Bu şemaya göre ulaşım ağı yeniden düzenlenmelidir. Aktörlerin de istekleri doğrultusunda bazı sokaklarda yayalaştırmalar yapılmalıdır. Alanın dışında, Devlet Sahil Yolu üzerinde zemin otoparkları ve seçilen bazı yerlerde kapalı otoparklar düzenlenmeli, alan taşıt trafiğine kapatılmalıdır. Böylece aktörlerin alandaki sıkıntılardan biri olarak değerlendirdikleri sokak işgali de engellenebilecektir.

Alanda en çok eksikliği duyulan konu olan altyapıya ilişkin sorunlar çözümlenmelidir. Tabelalar, saçaklarla ve sergileme düzenleri ile ilgili yeni organizasyonlara gidilebilir; örneğin, ana yol boyunca ziyaretçilerin hava şartlarından mağdur olmamaları amacıyla, yol boyu çelik-cam örtü düşünülebilir. Tarihi yapıların algısını zayıflatan, dokuya uyumsuz yapılar özellikle cephe düzenlenmeleri açısından ele alınmalı ve silüete uygun hale getirilmelidir. Bu amaçla, hazırlanacak alternatiflerin paydaşlara sunulması tercih sıralamalarının alınması bütünsel koruma yaklaşımını destekleyebilecektir.

Sokak, ticaret aktivitesinin en yoğun olduğu alanlardan biridir. Yapı yoğunluğunun fazla olması ve sokak genişliğinin dar olması nedeniyle sokağın daha ferah ve yapıların daha rahat algılanabilirlikleri için bazı yerlerde, uygun olan yapılar yıkılıp yerlerine yeşil alanlar ve dinlenme alanları oluşturulabilir. Bu tür çözümler alanda küçük kentsel nişler

oluşmasına yardımcı olacaktır.

Alanda yer alan ve günümüzde aktif olarak kullanılmayan tarihi hanlar yeniden işlevlendirilerek kente ve sokağa tarihi, kültürel ve ekonomik açıdan geri kazandırılabilir. Yeniden işlevlendirilirken, alanın geçmişi, yöre halkının sosyal yapısı önemli kriterlerdir. Bu amaçla, yöresel ürünler ve meslekler ön plana çıkarılarak ticaret türleri yeniden düzenlenebilir. Örneğin, Taşhan, yorgancıların ve dokumacıların bulunduğu yöresel el sanatlarının uygulamalı olarak tanıtıldığı “Geleneksel El Sanatları Uygulama Merkezi” olarak, hemen yanındaki Sabırhan ise, kente özgü hasır örme ve telkari tekniklerinin uygulamalı olarak tanıtıldığı “Geleneksel Kuyumculuk Sanatları Eğitim ve Uygulama Merkezi” olarak düzenlenebilir. Böylece ziyaretçiler için yöresel ürünler uygulamalı olarak tanıtılabilecek, verilen eğitimlerle ürün çeşitliliği sağlanabilecek, istihdam olanakları artırılacaktır. Hanların bu şekildeki kullanımı çevrede yer alan kuyumcuların, konfeksiyon ve terzilerin de satışlarında canlılık yaratacaktır. Alacahan, sokak genelinde, özellikle halk, sivil toplum kuruluşları, alan içi ve alan dışı müşteri/ziyaretçilerce eksikliği duyulan işlevlerden konaklama ve yeme-içme yerlerinin bulunduğu bir mekana dönüştürülebilir. Taşhan’ın karşısındaki bakımsız derme çatma binalar sokağın genel karakterini yansıtan yapılara dönüştürülebilir ve arkasındaki avluda yeme-içme mekanları oluşturulabilir (Şekil 41).

Şekil 41. Alan için getirilen öneri

Koruma, katılımcı bir yaklaşım gerektiren kamu yararına yönelik bir eylemdir. Burada yer alan aktörlerden özellikle kullanıcıların koruma stratejilerinde-politikalarında aktif olarak yer almaları için sorumluluk duygusu ya da daha öz bir tanımla aidiyet duygusu en önemli faktördür; kullandığı, yaşadığı mekan üzerindeki karar verebilme,

düşüncelerini otaya koyabilme gibi haklar aidiyet duygusunu daha da pekiştirecektir.

Geçmişle gelecek arasında bağlantıyı sağlama çabalarından biri olan koruma süreci, aynı zamanda, sürekliliği sağlama çalışmalarıdır. Ülkemizde korumanın ekonomik boyutunda en önemli faktör merkezi ve yerel yönetimlerdir; Bakanlıklar, Valilikler, Belediyeler, vb. Oysa kentlerin sürekliliğinde etkili olan kullanıcılarının da taşımaları gereken kentlilik bilincinde bu faktörlerin altında kentlilerin de yer alması düşüncesi yatmaktadır. Bu anlamda, kentlinin de koruma faktöründe ekonomik açıdan (finansmanda katılım) katkısı inkar edilemez derecede önemlidir. Ancak, kullanıcının bu bağlamda korumada aktif olarak yer alabilmesi için öncelikle yaşayanların yaşam kalitesi yükseltilmelidir. Kullanıcıların yaşam kalitelerinin yükselmesi koruma düzeyi ile doğru orantılıdır.

“Aidiyet kavramı kentsel mekan için kullanıldığında; kişilerin kendilerini bir mekanın parçası olarak görmeleri, dolayısıyla kendilerini o mekan üzerinde hak ve sorumluluk sahibi hissetmeleri durumuna verilen addır (Aydoğan, 2001).” tanımından yola çıkarak kentlinin yaşadığı kenti korumadaki sorumluluklarını daha iyi ortaya koyabiliriz.

6.2. Kent İçin Öneriler

Köklü bir tarihe ve dolayısıyla tarihi mirasa sahip olan Trabzon’un Ortahisar, Pazarkapı, Kemeraltı, Kunduracılar, Meydan, Liman, Çömlekçi ile Boztepe, Kızlar Manastırı ve Cephanelik arasında (kent tarihi bölgeleri) arasında oluşturulacak bir yaya ağı ve buralara yakın taşıt ulaşımının oluşturulması ile kent tarihi dokusundaki bütünlük daha iyi ele alınabilecek ve kullanıcılar tarafından tarihi ortam daha iyi algılanabilecektir; bütünlük koruma sağlanabilecektir.

Toplumsal talepler düşünülmeden mikro ölçekten bakılarak alanın çevresi dikkate alınmadan adım atılırsa, bir süre sonra yapıların yeniden köhneleşeceği ve alanın yeniden çökerek güvensiz bir bölge haline geleceği göz ardı edilmemelidir. Kapsamlı ve bütünlük koruma yaklaşımları ile kentsel yapı stoku yeniden değerlendirilerek ve kullanım değeri artacaktır, yaşayan, dinamik bir kent haline dönüşecektir. Bu dinamik yapıdan farklı düzeyde etkilenecek olan paydaşlar; yerel yönetimler, mülk sahipleri, turizm acenteleri, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve firmalara kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Korumadaki başarı oranı bu paydaşlar arasındaki iletişim ağının güçlü olmasıyla doğru orantılıdır. Burada sıralanan üretici konumundaki aktörlere, tüketici aktörlerden özellikle

ziyaretçiler, müşteriler ve halk ile olan diyalogları koruma-kullanma-geliştirme üçgeninde büyük görevler düşmektedir. Pilot bölge olarak seçilen Kemeraltı bölgesinde üretici ve tüketici konumundaki aktörlerle bu bölge için yapılabilecek ideal koruma anlayışı üzerine yoğunlaşılacak bu çalışmada izlenen süreç, kullanılan yöntem ve teknikler gerek Trabzon ve gerekse daha başka illerdeki tarihi çevreler için denenip, sorgulanabilir.

6.3. Genel Olarak Koruma Yaklaşımları ve Politikaları ile İlgili Stratejiler

Kentler kentliyi, kentli ise kenti biçimlendirir. Kentli kimliğine sahip olmanın yollarından biri kullanıcıların yaşadıkları ortamları tanıdık, bildik mekanlar olarak algılayabilmeleridir. Bu nedenle geçmişle bugün arasında köprü kuran ve dolayısıyla tanıdık, bildik mekanları oluşturan tarihi çevrelerin korunması ve koruma bilincinin, kullanıcıya aktarılması gerekmektedir. Bu bağlamda, eğitim amaçlı seminer, konferanslar vb. gibi aktivitelerle gerekli bilgiler kentliye verilmeli ve kentlinin kentsel mirasın korumasına aktif olarak katılması sağlanmalıdır. Bu çabalar tarihi çevrelerin farkındalığını ortaya koymada ve tarihi çevre bilincinin artmasında son derece etkili olacaktır. Böylelikle tarihi çevrelerin korunması ile ilgili olarak, dokunmama anlayışının tarihsel değeri artıracak gibi önyargılar da ortadan kalkacaktır.

Her birey kendine ait olduğuna inandığı değerleri sahiplenir ve korunması ile gelişimi için gerekli mücadeleyi yapar. Bu anlamda kentlinin sosyal, kültürel, ekonomik, vb. yaşamını sürdürdüğü kentini sahiplenebilmesinin yollarından biri kentlinin yaşadığı kente ait olduğu hissini duyabilmesidir. Koruma ait olmadan başlar, sürdürülebilirlik çabalarıyla devam eder. Ait olma birey ile mekan arasında duygusal bağlar oluşturduğu gibi korumada da itici güç faktörüdür.

Koruma- kullanma- geliştirme dengesi üçgenine bakıldığında korunan çevrelerdeki fiziksel ürünlerin güncelleştirilmesi ya da güncel fonksiyonlara cevap verebilmesi ve sürece bağlı olarak bu döngünün devam ettirilebilmesi gerekir. Kullanım değerinin geliştirilebilmesi için bu türdeki çevrelere ve fiziksel ürünlere gerekli hizmetlerin artırılması ve bir takım ayrıcalıklarla kolaylıklar sağlanması gerekmektedir, örneğin, tescilli yapılarda projelendirmeler için vergi muafiyetinin sağlanması gibi.

Tarihi çevrelerin gelecek kuşaklara aktarılması için gerekli faktörlerden biri koruma-gelişme / geliştirme dengesinin sağlanmasıdır. Dondurarak ya da müzecilik anlayışıyla değil, yaşatarak ve geliştirerek (güncelleyerek) korumanın, yani bütünleşik korumanın

değeri bu anlamda kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik açıdan kullanıcıyı tatmin etmeyen ya da tahrip ettiğine inancını yıkabilmenin en önemli yolu bütünleşik korumaya teşvik etmektir. Otorite-kullanıcı-fiziksel (tarihi) çevre üçgeninde dengeyi sağlayan en önemli etken ekonomik girdilerdir. Ancak, bunun gerçekleştirilebilmesi koruma yöntemlerinin etkin ve verimli bir şekilde (doğru kaynak kullanımı) seçilmesi ile gerçekleştirilebilir.

Koruma politikalarında yönetim mekanizmalarının (otoriterlerin) olduğu kadar kentteki diğer dinamiklerin katılımı önemli olup, gerekli denetimlerin sağlanması izlenen politikaların sonuçlarının olumlu yönde olmasını sağlayacaktır. Bu bağlamda, yönetim mekanizmalarının kendi içerisindeki bilgi akışı ve iletişim kaynaklarının da doğru kullanılmasında yarar sağlayacaktır.

Kentli olma ve kente ait olma bilincini pekiştirmenin yollarından biri koruma politikalarına halkı katmak, yorum ve önerilerini almaktır. Kentliye sorularak, danışılarak, kısaca paylaşımcı politikaların izlenmesi, yasadışı yaklaşımların da otomatik olarak kaldırılmasını sağlayacaktır. Başka bir ifadeyle, bütünleşik korumanın aktif hale getirilmesini ve dolayısıyla da kullanıcının maddi ve manevi olarak desteklenilerek cesaretlenmesine neden olacaktır.

Oldukça fazla tarihi-kültürel mirasa sahip olan ülkemizde gerek yer altı gerekse yerüstü değerleri ortaya koymak ülkenin tanıtımı ve pazar imkanlarını geliştirecektir. Ülkenin ekonomik girdileri açısından çok önemli olan bu payın en belirgin örnekleri İtalya, Yunanistan, İspanya, Fransa ve Almanya gibi ülkelerdir. Bu nedenle tarihi-kültürel değerlerin dünya genelinde tanıtılması için gerekli yatırımların yapılmasından kaçınılmamalıdır.

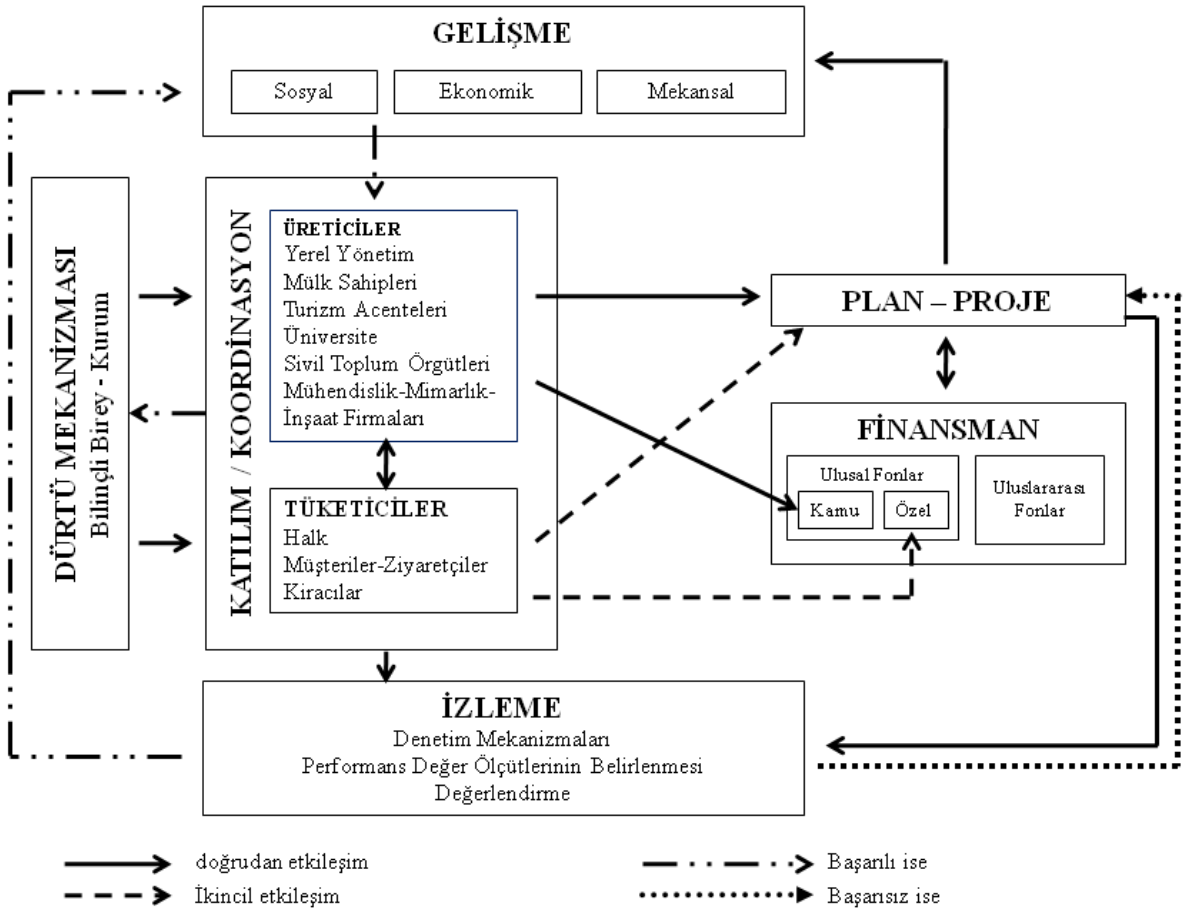
Özellikle kentlerin çekirdek noktalarını oluşturan ve bu nedenle de ticaret aktivitelerinin en yoğun olduğu tarihi çevrelere yapılacak yatırımlar kentin turizminin canlanmasına neden olacağı gibi ekonominin de canlanmasına neden olacaktır.

- Tarihi çevreye ilişkin farkındalığın ve bilincin artırılması
- Birey-mekan duygusal bağlantısının sağlanması
- Kullanım değerinin geliştirilmesi
- Ürünlerin ve hizmetlerin artırılması
- Koruma-gelişme dengesinin sağlanması
- Koruma yöntemlerinin etkin ve doğru şekilde seçilmesi
- Eşgüdümlü yönetsel mekanizmanın denetiminin ve gelişiminin sağlanması
- Yasakçı yaklaşımın kaldırılmasının sağlanması ve bütünlük koruma uygulamalarının cesaretlendirilerek maddi ve manevi desteklenmesi
- Tanıtım ve pazar imkanlarının geliştirilerek cazibe merkezine dönüştürülmesi

BÜTÜNLEŞİK KORUMA YAKLAŞIMI ile

“kültürel mirasına sahip çıkan, yaşam kalitesi yükselen, ekonomisi güçlü, sürdürülebilir gelişim gösteren cazibe merkezi konumundaki bir ‘MEKAN’ ve katılımcı, bilinçli bir ‘BİREY’

Kentsel sürdürülebilirlik sürekli iyileşmeyi, sürekli iyileşme de bütünlük kentsel korumayı gerekli kılar. Kentsel sürdürülebilirliğin en önemli anahtarı olan katılım ve koordinasyonu temel alan bir süreç önerilmektedir (Şekil 42):

Şekil 42. Bütünleşik kentsel koruma yaklaşımında önerilen süreç

Katılımcı, bilinçli birey katılımı gerekli aktör gruplarını belirleyen, onları harekete geçiren ve aralarındaki koordinasyonu tetikleyen bir dürtü mekanizması görevi üstlenecektir. Bu koordinasyon ile analizler yapılacak, olası plan ve proje seçenekleri belirlenecek ve değerlendirilmesi yapılacaktır. Çıkarılacak maliyet hesabı ile finansman modelleri sorgulanacaktır. Değerlendirme sonucu belirlenen plan ve proje uygulamaya geçirilecektir. Bu aşamada tüketici konumundaki aktörler ikincil etkiye sahip olacaklardır.

Uygulama ve finansman aşaması eşgüdümlü olarak devam edecektir. Finansman kaynaklarında yine hem üretici aktör grubunun hem de tüketici aktör grubunun katılımı beklenmektedir.

İngiltere'deki büyük projeler için oluşturulan "development corporation" gibi ülkemizde de katılım esaslı "bütünleşik kentsel koruma birliği" gibi bir birim kurulabilir. Bu birim, daha çok sivil inisiyatifleri alan yönetimine aktif olarak katılmaya yönlendirecek bir mekanizmada düzenlenmelidir. Sivil inisiyatifin aktif olmasının alınan kararların ve

uygulamaların sürekliliğın sağlanabilmesinde etkisi fazla olacaktır. Ayrıca, sahiplenme ve aidiyet duygusu ile birey, bulunduğu mekan ile bütünleşecek, mekanı ile bütünleştikçe sahiplenme ve aidiyet duygusu perçinlenecektir.

Özel fonlar, katılım senedi ve bağış gibi fon seçenekleri üretilmeli, imar hakları transferi, kiralama ve alanda oluşacak kentsel rantın kamuya/topluma dönüşümünü sağlayacak mekanizmalardan olabilecek işletme gelirlerinin paylaşımı ya da gayrimenkul yatırım ortaklıkları gibi, düşük gelir grubundaki mülk sahiplerine kredi dışında destek sağlayacak ve mülk sahiplerinin mağduriyetini azaltacak yeni kaynaklar ve fonlar oluşturulmalıdır.

Koruma uygulamalarına destek veren girişimcilere ve sivil toplum kuruluşlarına yerel ve merkezi yönetimler tarafından kolaylıklar sağlanmalı, teşvik edilmelidir.

Projenin denetim mekanizması performans değer ölçütlerinin hesaplanmasıyla harekete geçecektir. Buna bağlı olarak geri besleme süreçleri yaşanabilecektir. Uygulama başarısızsa, tekrar plan-proje aşamasına geri dönüşler yaşanacaktır. Uygulama başarılı ise, etkin ve verimli devam eden plan ve proje uygulaması bir yandan turizmi canlandıracak ki, o da beraberinde ekonomik refahı getirecek, bir yandan da kent kimliğinin güçlenmesini, aidiyet duygusu kazanmış katılımcı, bilinçli bireylerin artmasını, nitelikli dokunun oluşmasını ve yaşam kalitesinin iyileşmesini sağlayacaktır. Böylece sosyal, ekonomik ve mekansal gelişme sürecine girilecektir. Gelişme de aktör gruplarını doğrudan harekete geçirecek ve döngüyü tekrarlaması için dürtü mekanizmasını tetikleyecektir. Bu da beraberinde sürekli gelişme ve iyileşmeyi ve buna bağlı olarak kentsel sürdürülebilirliği getirecektir.

7. KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z., 1996. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınları, İstanbul.
- Ahunbay, Z., 2004. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon , Yapı Yayınları, İstanbul.
- Ahunbay, Z., 2005. Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Alanında Geçerli Uluslar Arası Belgelerin Türkiye'deki Uygulamalara Yansımaları, Korumada 50 Yıl, 9-24, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 17-18 Kasım, İstanbul.
- Altınoluk, Ü., 1998. Binaların Yeniden Kullanımı, Yem Yayın, Birinci Baskı, İstanbul.
- Aplin, G., 2002. Heritage, Identification, Conservation And Management, Oxford University Press, 1st Edition, Oxford.
- Armağan, M., 1996. Şehir Asla Unutmaz, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Arslan, G., 1990. Koruma Planlamasında İlk Aşama: Tespit ve Tescil, TC Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı, Ankara.
- Ashworth, G.J., Tunbridge, J.E., 2000, The Tourist-Historic City, 1st Edition, Oxford.
- Atalık, G., 1984, Kent Planlama Teknikleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Avcı, N., 2002, Türkiye'de Tarihi Kent Dokularının Korunması Ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu – Önsöz, Kemer-Antalya.
- Aydemir, Ş., 1989. KTÜ, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Fakülte Ders Notları, KTÜ Matbaası Yayın No: 17 Şehir Planlama Teknikleri Ders Notları, Trabzon.
- Aydemir, Ş., 2002. Kültür, Kültürel Süreklilik, Mimari ve Doğal Mirasın Korunması ve Kültürel Sürdürülebilirlik, Uluslararası Mimarlar Birliği Dünya Mimarlık Günü, Birleşmiş Milletler Dünya Konut Günü, Giresun.
- Aydemir, Ş., Özen, S. L., Sinan, P. E., Yüksel, S., 2004. “ Cultural and Natural Heritage Preservation and Conservation in the Trabzon Province”, An International Interdisciplinary Conference on The Black Sea Region:Past, Present and Future, 14-16 Ekim 2004, İstanbul.
- Aydemir, Ş., 2004. “Kent, Kentleşme ve Sorunları”, Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Aydemir, Ş., Erkonak Aydemir, S., Şen Beyazlı, D., Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M. ve Aydın Türk, Y., 1. Baskı, Akademi Kitapevi Yayınları, Trabzon.
- Aydemir, Ş., 2006. Kentsel Koruma Ders Notları.
- Aydoğan, M., 2001. Kent Kimliğinin Ortaya Çıkartılması Amacıyla Kentsel Tasarım Rehberlerinin Kullanımı Kemeraltı Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Ayrancı, İ., 2007. Koruma Alanlarının Yönetimi ve Yönetim Planlama Sürecinin Değerlendirilmesi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aysu, E., 1977. Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistematik Bir Çözümleme-Planlama-Tasarlama Modeli: Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerine Bir Deneme, Doktora Tezi, İDMM Akademisi Baskı Atölyesi, İstanbul.

- Bademli, R.R., 2006. Doğal, Tarihi Ve Kültürel Değerlerin Korunması, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.
- Bal, H., 2002. Kent Sosyolojisi, 2. Baskı, Fakülte Kitapevi Yayınları, Isparta.
- Beyazlı, D., 2005a. Kent Planlamada Birey, Kent, Kentlilik Ve Kentlilik Bilinci, Doktora Tezi, Ktü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Beyazlı, D., 2005b. Mekansal Tarih: Trabzon Kenti Örneği, Karadeniz Tarihi Sempozyumu, KTÜ, Trabzon.
- Beyhan, Ş.G.; Ünügür, S.M., 2005. Çağdaş Gereksinmeler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm Ve Kimlik Modeli, İTÜ Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, İstanbul.
- Bhatta, K.D., 2008. Urban Heritage Conservation: Promoting Sustainable Community Development, The University Of Hong Kong, Hong Kong.
- Birlik, S., 2006. Tarihi Çevrelerde Kentsel Kimlik-Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- British Standarts Institute, 1998. Guide to the Principles of the Conservation of Historical Buildings, BSI, London.
- Burdge, R., Vanclay, F., 1996. Social Impact Assessment: A Contribution To The State Of The Art Series, Impact Assessment 14(1).
- Castells, M., 1979. The Urban Question-A Marxist Approach, London.
- Cohen, N., 1999. Urban Conservation, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Çeçener, B., 1981. Taşınmaz Eski Eser Koruma Olayı, Kararları, Organları, Koruma Politikası ve Ülkemiz, Türkiye 1. Şehircilik Kongresi, Bildiriler Kitabı, Cilt 2, Ankara.
- Çeçener, B., 1995. Kültür Değeri Olan Yapılarda Koruma Ve İmar, İstanbul'un Kültür Ve İmar Sorunları, İstanbul'un Kültür Ve İmar Sorunları, Tmmob Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, İstanbul.
- Çelik, D., 2004. Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Yenileme Çalışmalarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Araştırılması: Beypazarı Örneği, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çizgen, N., 1994. Kent ve Kültür, 1. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Dökmeçi, V., 2005. Planlamada Sayısal Yöntemler, İTÜ Yayınevi, Başvuru Kaynakları Dizisi, No:2, İstanbul.
- Eke, F., Özcan, Ü., 1987. "Tarihi Dokunun Korunması Ve Uluslar Arası Deneyimler", Tarihi Kentlerde Planlama Sorunları Kolokyum Kitabı.
- Enlil, Z.M., 1992. Keeping a Histroic Neighbourhood Lively: International Preservation Approaches in Paris and Bologna, Yerleşim Yazıları 11, YTÜ MF ŞBPB, İstanbul.
- Erder, C., 1975. Tarihi Çevre Bilinci, Yayın No:24, ODTÜ Yayını, Ankara.
- Erkan, R., 2002. Kentleşme ve Sosyal Değişme, Ercan Şen ve Ali Karagöz, 1. Baskı, Bilimadamı Yayınları, Ankara.

- Erkut, G., 1991. Kentleşme Sürecinin Sosyolojik Boyutu, Kentleşme ve Kentleşme Politikaları, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Ertürk, T., 1996. Şehir Kimliği, Amasya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eruzun, C., 1987. Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Önemi, Tarihi Kentlerde Planlama, Düzenleme Sorunları, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, Bildiriler Kitabı, Edirne.
- Evans, A. W., 2004. Economics & Land Use Planning, Blackwell Publishing Ltd., UK.
- Feilden, B. M., 1982. Conservation of Historic Buildings, Butterworth and Co. Ltd, London.
- Feilden, B. M., 1994. Conservation of Historic Buildings, Revised Softcare Edition, Butterworth Architecture, Oxford.
- Fitch, J.M., 1982. Historic Preservation: Curatorial Management of the Build World, Mc Graw-Hill Book Company, New York.
- Gianighian, G., 2001. Management Of Historic Centres - Venice, Italy, Ed.Robert Pickard, Spon Press. London.
- Göka, Ş., 2001. Bir Bütünün İki Farklı Görüntüsü İnsan ve Mekan, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Gürsel, Y., 1992. Mimarlık ve Çevre, 1.Baskı, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Güvenç, B., 1979. İnsan ve Kültür, Remzi Yayınevi, İstanbul.
- Hasol, D., 1997. Yağma Var, YEM Yayınları, İstanbul.
- Hasol, D., 2002. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yem Yayınları, İstanbul.
- Jokilehto, J., 1998. Context: New Buildings In The Historic Setting/Section 2: Organization, Charters, And World Movement-An Overview, Edit By Warren, J., Worthington, J., Taylor, S., 1st Edition, Oxford.
- Jokilehto, J., 1999. A History Of Architectural Conservation, 1st Edition, Oxford.
- Jürgen, H., 1996. Kentleşmiş İnsan, Cogito, 8.
- Kanadoğlu, S., 2007. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Karaaslan, Ş., Armatlı Köroğlu, B. ve Yılmaz, G., 2005. "Kentsel Gelişme Stratejilerinde Kültürel Çeşitliliğin Yeri ve Önemi", 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokiyumu, Planlamada Yeni Politikalar ve Stratejiler, Riskler, Fırsatlar, 7-9 Kasım 2005, syf. 227-237, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Karabay, H., Ocakçı, M. ve Suher, H., 1996. İstanbul Metropolitan Kent Planlama Sürecinde Kent Kimliği ve Kent İmgesi, İstanbul 2020 Metropolün Geleceğine Yönelik Öneriler Sempozyumu, İstanbul
- Karadayı, G., 2000. Kent Kimliğinin Sürdürülebilirliği ve Görsel Etki Değerlendirmesi: Trabzon Örneği, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Keleş, R., 1980. Kentbilim Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara.

- Keleş, R., 1998. Kent Bilim Terimler Sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R., 2000. Kentleşme Politikası, 5. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Keleş, R., 2003. Kültür Mirası İnsanlığın Ortak Malıdır, Mimar.İst Dergisi, 10.
- Kuban, D., 1996. Çevre Üzerine Yorumlar, Yapı Dergisi, 171.
- Kuban, D., 2000. Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram Ve Uygulama, 1. Baskı, Yem Yayınları, İstanbul.
- Kuleci, E., 1995. Kent Merkezinin Yenilenmesi, Kırşehir Kent Merkezinin Gelişim Sürecini Etkileyen, Merkezi İş Alanlarının Gelişim ve Değişimine Neden Olan Etmenlerin (eşiklerin) Belirlenmesi ve Yenilenmesine Yönelik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Larkham, P., J., 1996. Conservation And The City, Routledge, USA.
- Laws, E., Faulkner, B., Moscardo, G., 1998. Embracing and Managing Change in Tourism: A Casebook, Routledge.
- Lewis, J. F., 1979. Urban Economics: A Set Approach, London.
- Madran, E., 1994. Ulusal Koruma Planlaması Semineri Iı Üzerine, Mimarlık Dergisi, 256.
- Madran, E., 2001. Kent Belleğinin Oluşumunda Mimarlık Yapıtları, Mimarlık Dergisi, 298.
- Madran, E., Özgönül, N., 2005. Kültürel Ve Doğal Değerlerin Korunması, TMMOB Yayını, Birinci Baskı, Ankara.
- Malbeği, D., 2000. Toplumsal Değişme Açısından Kentleşme, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale
- Marshall, G., 1999. Sosyoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Norberg-Schulz, 1979. Genius Loci, Towards A Phenomenology Of Architecture, Rizzoli.
- Neill, W. J. V., 1997. "Memory, Collective Identity And Urban Design: The Future Of Berlin's Palast.
- Nişancı, R., 1998. Belediye Bilgi Sistemine Geçişte Mülkiyet Bilgilerinin İrdelenmesi: Çorum Belediyesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Okyay, İ., 1992. Kentsel Koruma ve Geliştirme Planlaması, MSÜ, Mimarlık Fakültesi, Şehir Bölge Planlama Bölümü, Yüksek Lisans Notları.
- Okyay, İ., 1993. Tarih Bilinci, Evrenselleşme, Çağdaşlaşma, Mahallileşme Ve Mardin Örneği, 1. Kentsel Koruma Ve Yenileme Uygulamalar Kolokyumu "Koruma Planlaması Yöntemleri, Politikaları, Teknikleri Ve Uygulama Araçları", İstanbul.
- Okyay, İ., 2001. Fransa'da Kentsel Sit Alanlarının Korunması Malraux Yasası, Birinci Baskı Yem Yayını, İstanbul.
- Olcay Uçkan, B. Y. ve Uçkan, E., 2002. Eskişehir Odunpazarı Evleri, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları/2936, Eskişehir.
- Örer, G., 1993. İstanbul'un Kentsel Kimliği Ve Değişimi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Örnek Özden, E. ve Görgülü, Z., 2006. Planlama-Koruma İlişkisi Üzerine Yeni Bir Sistem Önerisi, YTÜ Mim. Fak., E-Dergisi, Cilt 1, Sayı 4, İstanbul.
- Özdamar, K., 2002. Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analiz., Kaan Kitabevi, Eskişehir.
- Özden, P. P., 2001. Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği, İÜ. SBF. Der., Ekim 2000-Mart 2001, Sayı: 23-24
- Özen, S.L., 2005. Koruma Yaklaşımlarına Yeni Bir Bakış Açısı Olarak “Bütünleşik Koruma” – Trabzon Örneği, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Özer, F., 1982. Çağdaş Mimari Dizaynlamada Tarihsel Sürekliliğin Değerlendirilmesi, İtü Matbaası, İstanbul.
- Özer,Ş., 2000. Kız Kulesi’nde İmge Korumacılığı-2, Yapı Dergisi, 223.
- Özerdim, B., 1981. Kentsel Mekanların Görsel Analizinde Kullanılabilecek Bir Yöntem Üzerine, Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, 1. Kitap, Ankara.
- Özgür, M., 1997. Kentsel Sit Alanlarında Koruma Amaçlı İmar Planlarının Uygulama Süreci Sorunlarının Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, GÜ., Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özköse, A., 1987. “Koruma Kaygısı Olmayan Bir Gelişme ve Planlama Karşısında Yapısal Bütünlüğü Bozulan Eski Kent Dokularında Korunacak Alanlardaki ve Kırşehir Kent Merkezinde “Anıtlar Çevresindeki” Sorunların Tanımlanması”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özsoydan, G., 2007. Kentsel Korumaya Stratejik Yaklaşım (Beşiktaş Köyiçi Kentsel Sit Alanı Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özyaba, M., 2004. “Koruma ve Planlama Teknikleri”, Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Aydemir, Ş., Erkonak Aydemir, S., Şen Beyazlı, D., Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M. ve Aydın Türk, Y., 1. Baskı, Akademi Kitapevi Yayınları, Trabzon.
- Pickard, R., 2001a. Management Of Historic Centres –Introduction, Spon Press, London.
- Pickard, R., 2001b. Policy And Law İn Hertage Conservation, Spon Press, London.
- Raverdy, S. ve Raverdy X. B., 2003. Evler Mevsimler; Paris-Ankara Yürüyüşü Boyunca Gözlemlenen Yerel Mimarlıklar, Alp Tümertekin, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Riganti, P. ve Nijkamp, P., 2004. “Valuing Cultural Heritage Benefits To Urban And Regional Development; 44th European Congress Of The European Regional Science Association Regions And Fiscal Federalism University Of Porto, Porto, Portugal.
- Roberts, M., 1974. Town Planning Techniques, Hutchinson.
- Serageldin, İ., 1999. “Cultural Heritage as Public Good: Economic Analysis Applied to Historic Cities”- Global Public Goods, Ed., Kaul, İ; Grunberg, I; A. Stern, M., Oxford University Press, New York.

- Shaukland, G., 1996. Tarihi Değeri Olan Kentlere Neden El Atmalıyız?, Cogito, 8.
- Sökmen, P., 1987. Tarihsel Çevre Korumasının Kent Planlaması İçindeki Yeri, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları”, Bildiriler Kitabı, Edirne.
- Sönmez, Ö. İ., 1999. Kentsel Yaşam Bilincini Oluşturmada Bir Araç Olarak Kentsel Tasarım, 1. Kentsel Tasarım Kongresi, Kentsel Tasarım: Bir Tasarımlar Bütünü Bildiriler Kitabı, MSÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Spearman, C., 1904. A 'General Intelligence Objectivity' Objectively Determined.
- Suher, H., 1995. Kent Kimliğine Etkili Yasa Uygulamaları, Mimari Ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, Bildiriler, 5-6-7.Haziran.1995, S.3-12, İTÜ. Mimarlık Fakültesi, İ.T.Ü.Çevre Ve Şehircilik Uyg-Ar Merkezi.
- Sürül, A., 2003. Trabzon Kültür Mirası Veritabanının Bilgisayar Ortamında Oluşturulması Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Şahin, E., 2006. Evaluation of The Financial Instruments Within The Conservation Activities, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ.
- Şahin,S.Z. ve Yalçın, M.İ., 2003. Koruma Planlamasında İmar Haklarına Dayanan Uygulamaların Olası Katkıları Üzerine: Ankara Ulus Örneğinin Değerlendirilmesi Ve Görgül Bir Deneme – 27. Kolokyum – Şehircilikte Reform Adlı Kitap, Mersin.
- Şen, D., 2000. Kentsel Değişmenin İzlenmesi İmar Değişiklikleri ve Gelişmeye Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Tankut, G., 1987. Tarihi Çevre ve Yeni Sorumluluklar, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları”, Bildiriler Kitabı, Edirne.
- T.C. Resmi Gazete, 2863 Sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 18113, 23.07. 1983.
- TC. Resmi Gazete, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, 17959, 14.02. 1983.
- T.C. Trabzon Valiliği, 2000. Trabzon, 2. Baskı, Cem Ofset, Trabzon.
- Tek, E., 1995. Brüksel Kentinde Koruma Uygulaması, Yapı Dergisi, 161.
- Tekeli, İ., 1987. Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, Tarihi Kentlerde Planlama, Düzenleme Sorunları, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Tekeli, İ., 1991. “Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler”, Kentplanlaması Konuşmaları, Tmmob Mimarlar Odası Yayınları, S. 79-89, Ankara.
- Teoman, S., 1987. Anıtları ve Kentsel Sitleri Belirleyen Değerler, Taç Dergisi, 6.
- Tiesdell, S., Oc, T., ve Health, T., 1998. Revitalizing Historic Urban Quarters, Architectural Press, Oxford.

- Tümer, G., Nalbantoğlu, H. Ü. ve Ekinci, O., 2005. “Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler”, Kent Planlaması Konuşmaları, Tmmob Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- Türkdoğan, O., 1996. Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme, Birleşik Yayıncılık, İstanbul.
- Ulusoy, Z., 1994. Kentsel Korumanın Fiziksel Ve Toplumsal Boyutları, 2. Kentsel Koruma Yenileme Ve Uygulamalar Kolokiyumu “Kentsel Korumada Uygulama Sorunları, Yöntemler, Teknikler Ve Araçlar”, Bildiriler Kitabı, İstanbul.
- Usta, V., 1999. Anabasis’ten Atatürk’e Seyahatnamelerde Trabzon, Serander Yayınları, Trabzon.
- Uspenski, F. İ., 2003. Trabzon Tarihi (Kuruluşundan Fethine Kadar), Eser Ofset Matbaacılık Yayıncılık, Eskişehir.
- Van Voorden, F., Docter, R. ve Van Dun, P., 1991. Urban Heritage, A Concise Guide To Planning Historic Urban Environment, The Netherlands Department For Conservation Delft University Of Technology, The Netherlands.
- Warshaw, J., Levrant, S., ve Grover, P., 2000. Conservation of the Historical Environment- A Good Practice Guide For Planners, Royal Town Planning Institute.
- Yalçın, M., 1995. Kentsel Koruma Planlarının Ekonomik Açısından Uygulanabilirliği Ve Uygulama Sırasında Plancının Üstlenmesi Gereken Rol, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yücesoy, E. ve Gökbulut, Ö., 1999. Kentsel Tasarımda ‘Mekansal Kimlik’ Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme: Mekansal Kimliği Okumak, 1. Kentsel Tasarım Kongresi, Kentsel Tasarım: Bir Tasarımlar Bütünü Bildiriler Kitabı, MSÜ, Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Zeren, N., 1981. Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Türkiye’de Tarihsel Değerlerin Korunmasında Uygulanmakta Olan Yöntem Çerçevesinde Uygulayıcı Kuruluşların Görüşlerine Dayanan Bir Araştırma, Doktora Tezi, İTÜ, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Zeren, N., Çöl, Ş. ve Erden, D., 1992. Koruma Politikaları Seminer Notları.
- Zeren Gülersoy, N., 2003. Sit Koruma Ders Notları, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- URL-1, Rypkema, D.D., Globalization, Urban Heritage And The 21st Century Economy, <http://www.globalurban.org/Issue1PIMag05/Rypkema%20article.htm>, 03.12.2007.
- URL-2, <http://www.tdk.gov.tr>, 07.10.2008.
- URL-3, Kolaç, E., Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma, Bilinç Ve Duyarlılık Oluşturmada Türkçe Eğitiminin Önemi, <http://www.millifolklor.com/tr/>, Sayı 82, 2009, 07.03.2009.
- URL-4, ICOMOS, 1996, Principles for the Recording of Monuments, Groups of Buildings and Sites, <http://www.international.icomos.org/recording.htm>, 12.07.2007.
- URL-5, Unesco, 1972, The Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, <http://whc.unesco.org/en/conventiontext>, 20.09.2007.
- URL-6, Es, M., www.kentarastirma.com/index.php, 07.03.2009.

- URL-7, 1964, II: International Congress of Architects and Technics of Historical Monuments, Venice Charter, http://www.icomos.org/venice_charter.html, 04.12.2006.
- URL-8, Cultural Heritage Conservation İn Historic Wuhan Urban Renewal And The Creative İndustry, http://www.isocarp.net/data/case_studies/1177.pdf, 07.10.2008.
- URL-9, T.C. Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı, Kentsel Miras, Mekan Kalitesi Ve Kentsel Tasarım Komisyonu Raporu, <http://www.bayindirlik.gov.tr/turkce/kentlesme/kitap5.pdf>, 02.02.2009.
- URL-10, PPG-15, 1994, <http://www.communities.gov.uk/documents/planningandbuilding/pdf/142838.pdf>, 12.02.2007.
- URL-11, Icomos Australia, 1999, Burra Charter For Places Of Cultural Significance, <http://www.icomos.org/australia/burrasig.html>, 10.04.2007.
- URL-12, www.international.icomos.org/publications/93econom12.pdf, 22.04.2007.
- URL-13, European Charter Of The Architectural Heritage, Adopted By Council Of Europe, 1975, http://www.icomos.org/docs/euroch_e.html, 12.01.2005.
- URL-14, http://jfa.arch.metu.edu.tr/archive/0258-5316/2007/cilt24/sayi_2/57-82.pdf, 22.04.2007.
- URL-15, Avrupa Kentsel Şartı, <http://www.coe.fr/cplre/eng/etxt/echaterurbaine.php>, 23.01.2005.
- URL-16, Koruma Kavramı, http://www.kentli.org/makale/meh_kor.htm, 06.05 2005.
- URL-17, Integrated Conservation, <http://www.sns.dk/byer-byg/Netpub/INTRSAVE/tekst/integrat.htm>, 12.01.2005.
- URL-18, Congress on the European Architectural Heritage, The Declaration of Amsterdam, <http://www.icomos.org/docs/amsterdam.html>, 1975, 14.01. 2005.
- URL-19, Palermo: The City of Opportunities, The Industrial Heritage Network Plan, <http://www.unipa.it/~mcarta/industri.html>, 05.12.2004.
- URL-20, Jowell T., “Beter Places To Live: An Essay On The Historic And Built Environment”, http://www.hha.org.uk/downloads/better_places_live.pdf?phpsessid=3b9be7aef7b1335a0f0085d814f03198, 12.07.2005.
- URL-21, Palmer, R., “The City in Practice: International Models of Cultural Cities”, <http://www2.ville.monreal.qc.ca/ocpm/pdf/PD05/4qEN.pdf>, , 12.07.2005.
- URL-22, Van Dun, P., “Integrated Conservation in Netherlands on behalf of the case of Nijmegen: A Historic Medium Sized Town in the Netherlands”, http://www.arcchip.cz/w03/w03_dun.pdf, 12.07. 2005.
- URL-23, Borg, M., “Integrated Conservation and the Rehabilitation of Housing Stock”, http://www.arcchip.cz/w03/w03_borg.pdf, 14.01. 2005.
- URL-24, Ferris, J., “Conservation and Regeneration in the Nottingham Lace Market”, http://www.arcchip.cz/w02/w02_ferris.pdf, 13.06. 2005.

- URL-25, "Manchester Planning and Regeneration Strategies", <http://www.maclester.edu/courses/geog61/manchester/strategies.html>, 13.06.2005.
- URL-26, <http://www.international.icomos.org/publications/economics98.htm>, 27.07.2006
- URL-27, <http://www.tarihkentlerbirligi.org/icerik/icerik.asp?ID=52>, 12.03.2009.
- URL-28, T.C. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Toplu Konut İdaresince (TOKİ) Taşınmaz Kültür Varlıklarının Bakımı, Onarımı Ve Restorasyonu İçin Kullanılacak Kredilerin Tahsis, Kullanım Ve Geri Ödemelerine Dair Usul Ve Esaslar, <http://www.toki.gov.tr/page.asp?id=26>, 08.01.2009.
- URL-29, Economics And Heritage Conservation A Meeting Organized By The Getty Institute, 1998, http://www.getty.edu/conservation/publications/pdf_publications/econrpt.pdf, 20.05.2009.
- URL-30, <http://research.scpm.salford.ac.uk/bqtoolkit/index2.htm>, 26.06.2009.
- URL-31, http://www.nt.gov.au/justice/licenreg/documents/applications/Gaming_Applications/Community_Impact_Analysis_Guide.pdf, 26.06.2009.
- URL-32, <http://www.koopkur.org.tr/pdf/koop/148.pdf>, 26.06.2009.
- URL-33, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=825569, 26.06.2009.
- URL-34, http://www.ecosystemvaluation.org/contingent_valuation.htm, 26.06.2009.
- URL-35, <http://ideas.repec.org/p/cdl/ucsdec/1999-26.html>, 26.06.2009.
- URL-36, Belediye Tarihi, <http://www.trabzon-bld.gov.tr/Tarih/BldTarih.html>, 10.06.2005.
- URL-37, Trabzon'un Tarihçesi, http://kapi.netbul.com/yon.asp?id=13181&url=http://karadeniz.itgo.com,&qy s=kategori~kb_tu|sy~18, 10.06.2005.
- URL-38, Kültürün Tarihi Gelişimi, http://www.oytrabzon.com/anasayfa/modules/sections/index.php?op=vie_warticle&artid=6, 10.06.2005.
- URL-39, Genel Tarih, http://www.hasanturan.8k.com/genel_tarih.htm, 10.06.2005.
- URL-40, Trabzon İlinin Tarihi, http://www.talme.com/default.aspx?c=trabzon&t=trabzon_tarihce, 10.06.2005.
- URL-41, Kentleşme Sorunları ve Türkiye Özelinde Çözüm Önerileri, <http://www.isguc.org/printout.php?id=145>, 03.08.2004.
- URL-42, <http://www.birimfiyat.net>, 20.08.2009.
- URL-43, <http://www.ulik.sakarya.edu.tr/etkinlikler/fonlar.ppt>, 03.07.2009.
- URL-44, http://www.istatistikanaliz.com/varyans_analizi.asp, 24.10.2008.

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Ankara’da doğdu. Sırasıyla, Trabzon Özel Candan İlkokulu, Trabzon Kanuni Anadolu Lisesi’nden mezun oldu. 1999 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü’ne girdi, 2003 yılında mezun oldu. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehircilik Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü’ne Araştırma Görevlisi olarak atandı. 2005 yılının Ağustos ayında “Koruma Yaklaşımlarına Yeni Bir Bakış Açısı Olarak “Bütünleşik Koruma” – Trabzon Örneği” adlı yüksek lisans tezini tamamlayarak, “Mimar Yüksek Lisans Şehir ve Bölge Planlama” unvanı almış ve akabinde doktora eğitimine başlamıştır. Halen aynı bölümde akademik çalışmalarını sürdürmekte olup, evli olan Sanem ÖZEN TURAN iyi derecede İngilizce bilmektedir.